

MOTIVATIEONDERZOEK NT2-LEERDERS

Eindrapport

Els Deslé - December 2023

Inhoud

1	Inleiding	1
1.1	Een (motivatie-)onderzoek bij het Brusselse Huis van het Nederlands: waarom?	1
1.2	Geen klassiek motivatieonderzoek	2
1.3	Onderzoekopzet	3
	• 1.3.1 <i>Het eigenlijke motivatieonderzoek (mixed method)</i>	4
	• 1.3.2 <i>Het onderzoek naar de taalvorderingen (data-analyse)</i>	4
	• 1.3.3 <i>De inbreng van de collega's en de partners van het Huis</i>	4
1.4	Onderzoekpopulatie	5
	• 1.4.1 <i>NT2-leerders binnen het Nederlandstalig volwassenenonderwijs</i>	5
	• 1.4.2 <i>NT2-leerders met een CVO-profiel</i>	6
Deel 1:	Motivatie en verwachtingen van Brusselse NT2-leerders.....	7
1	Opzet en verloop van het onderzoek	9
1.1	Het kwantitatieve luik.....	9
	• 1.1.1 <i>Bevraging 1: startmotivatie (2020 – 2021)</i>	10
	• 1.1.2 <i>Bevraging 2: startmotivatie (zomer 2022)</i>	12
	• 1.1.3 <i>Bevraging 3: motivatie na 1 jaar (voorjaar 2022)</i>	13
1.2	Het kwalitatieve luik.....	14
	• 1.2.1 <i>Groepsgesprekken</i>	16
	• 1.2.2 <i>Diepte-interviews</i>	17
2	Analyse en presentatie van de resultaten	19
2.1	Presentatie per vaststelling/thema	19
2.2	Geen systematische vergelijking tussen enquêtes	19
2.3	Representativiteit en vergelijkbaarheid	20
2.4	Parenthese: ondervertegenwoordiging van de laagstgeschoolde NT2-leerders	21
2.5	Analyse naar profiel van de kandidaat-taalleerder.....	21
2.6	Evolutie van motivatie en verwachtingen doorheen het leertraject	22
2.7	En wat met de resultaten?	23
3	Hoge verwachtingen versus weinig concrete plannen.....	25
3.1	Nederlands is belangrijk in Brussel (maar niet onmisbaar)	25
3.2	Nederlands biedt (veel) kansen	28
3.3	'Van horen zeggen'	29
3.4	Vage plannen.....	32
3.5	Uit vrije wil	35

3.6	Hoog- versus lagergeschoolden	37
3.7	Gevestigde versus nieuwe Brusselaars	40
3.8	Frans- versus Engels- en anderstaligen	45
3.9	Werkenden versus 'niet-werkenden'	47
3.10	Tussentijdse conclusie	51
4	Waarom Nederlands leren? (Beter) Werk!	53
4.1	Verwachting nummer 1: (beter) werk!	53
4.2	(Beter) werk, maar dat niet alleen	58
4.3	(Beter) werk, mijn gedacht!	61
4.4	En helpt dat nu echt?	62
5	Waarom beter Nederlands leren? De toekomst van de kinderen en een beter leven (in Vlaanderen?)	63
5.1	De school van de kinderen	63
5.2	Een beter leven (in Vlaanderen)	65
6	Waarom (beter) Nederlands leren? Nieuwe contacten en netwerken	69
6.1	De grote verwachting: nieuwe contacten	69
6.2	De grote ontgoocheling: weinig gebruikskansen	75
6.3	De NT2-klas als (vervangend) sociaal netwerk	76
6.4	Nederlands als 'tweede' of als 'vreemde' taal?	78
7	En de resultaten?	81
7.1	Nederlands leren: geen doel op zich	81
7.2	Hobbelige parcours / geen echte 'trajecten'	81
7.3	Gemotiveerd blijven	83
Deel 2:	Taalvorderingen van Brusselse NT2-leerders	87
1	Opzet en verloop van het onderzoek	89
1.1	(K)BI als belangrijkste databron	89
	• 1.1.1 Rijke mogelijkheden	89
	• 1.1.2 Technische beperkingen	90
	• 1.1.3 Inhoudelijke beperking	91
1.2	De onderzoekspopulatie	92
	• 1.2.1 Vier cohortes CVO-cursisten	92
	• 1.2.2 Vier startmomenten / drie foto's van de vorderingen	92
1.3	Het meten van de taalvorderingen	93
1.4	Cursisten in Vlaanderen als controlegroep	95
1.5	Van 'formele' naar 'reële' taalvorderingen	96

2	Een eerste algemene blik op de cijfers	97
2.1	Een gemiste start voor (te) velen.....	97
	• 2.1.1 Bijna 40% 'vroegge afhakers'	97
	• 2.1.2 20 à 30% neemt niet deel aan het 1 ^e examen.....	99
2.2	Gevolgen van een slechte start	100
2.3	Ongeveer 45% van de beginners behaalt niveau A2 of meer	101
3	Over het effect van (verplichte) inburgering.....	103
3.1	Taaltrajecten van inburgeraars versus niet-inburgeraars, in Brussel en in Vlaanderen	103
3.2	Vaststelling 1: (ook) in Brussel doen inburgeraars het beter dan niet-inburgeraars....	104
3.3	Vaststelling 2: Inburgeraars doen het beter in Vlaanderen dan in Brussel	106
3.4	Globale verschillen in taalvorderingen tussen Brussel en Vlaanderen verklaard	108
4	Verschil in vorderingen naar profiel van de cursist	111
4.1	Werkwijze en presentatie van de resultaten	111
4.2	De ene NT2-cursist is de andere niet (foto)	112
	• 4.2.1 Opvallend veel hooggeschoolden en snellerenden.....	112
	• 4.2.2 Een mix van oud- en nieuwkomers en veel (nieuwe) Belgen	113
	• 4.2.3 Meer absolute beginners dan verwacht.....	117
	• 4.2.4 Slinkend aandeel 'niet-werkenden'.....	117
	• 4.2.5 Meer vrouwen dan mannen	118
	• 4.2.6 Meervoudige identiteiten, ook in de NT2-klas	119
	• 4.2.7 Cursistkenmerken die het succes van de taaltrajecten mee bepalen	124
4.3	NT2-onderwijs op maat van hooggeschoolde, taalvaardige cursisten?	125
4.4	Nederlands leren: een harde dobber voor werkende cursisten?	131
4.5	(Traject-)begeleiding voor werkzoekende NT2-cursisten loont	135
4.6	Parenthese: vrouwen doen het beter dan mannen.....	142
4.7	Het probleem van de 'oudkomers' en de geboren en getogen Brusselaars.....	145
Deel 3:	Conclusies en beleidsaanbevelingen	149
1	Conclusies.....	151
1.1	Hoge verwachtingen versus weinig concrete plannen.....	151
1.2	Waarom Nederlands leren? (Beter) werk!	151
1.3	Een betere toekomst voor de kinderen en een fijne, veilige leefomgeving (in Vlaanderen).....	152
1.4	NL leren: geen doel op zich	152

1.5	De grote ontgoocheling: niet (snel genoeg) kunnen gebruiken en weinig nieuwe contacten	152
1.6	De ene taalleerder is de andere niet	153
1.7	En wat met de resultaten?	153
1.8	(Brussels?) NT2-onderwijs op maat van hooggeschoolde, taalvaardige cursisten?	154
1.9	Trajectbegeleiding, gekoppeld aan concreet persoonlijk doel werkt!	155
2	Beleidsaanbevelingen	157
2.1	Investeer in een meer kwalitatieve NT2-intake op maat van Brussel.....	157
2.2	Ga op zoek naar een Brussels 'opvolgmodel' voor beginnende NT2-leerders	159
2.3	Integreer taal- en professionele doelen consequent in de trajecten van werkzoekenden 160	
	• <i>2.3.1 Maak van taal, talenkennis en taaldoelen een vast thema bij de begeleiding van elke werkzoekende bij Actiris.....</i>	<i>160</i>
	• <i>2.3.2 Integreer taal- en jobdoelen maximaal in de (Nederlandstalige) opleidingstrajecten van werkzoekenden</i>	<i>161</i>
2.4	Profileer het Nederlandstalig vrijetijdsnetwerk als een plek waar Nederlands spontaan kan gebruikt worden	163
	• <i>2.4.1 Wees consequent met taal aan het onthaal.....</i>	<i>163</i>
	• <i>2.4.2 Maak van open activiteiten gebruikskansen Nederlands</i>	<i>164</i>
	• <i>2.4.3 Blijf investeren in georganiseerde oefenkansen Nederlands</i>	<i>165</i>
2.5	Organiseer het NT2-lesaanbod meer op maat van de Brusselse cursist	165

1 Inleiding

1.1 Een (motivatie-)onderzoek bij het Brusselse Huis van het Nederlands: waarom?

Het onderzoek waarvan we hier verslag uitbrengen ging van start in de zomer van 2020, onder de werktitel 'Verwachtingen en persoonlijke doelstellingen bij volwassenen die in Brussel Nederlands leren - Onderzoek naar succesfactoren en valkuilen in hun leertraject'.

In deze werktitel kwam het woord 'motivatie' niet voor. Dat kwam pas later, toen de lange titel werd afgekort tot het meer handzame 'Motivatieonderzoek Brusselse taalleerders'.

Met de nieuwe titel legden we een extra klemtoon, maar hij veranderde weinig of niets aan de oorspronkelijke doelstelling van het onderzoek. Die is en blijft: uitzoeken wat 'anderstalige'¹ Brusselaars willen bereiken wanneer ze als volwassene Nederlands leren, en wat er nodig is om die verwachtingen ook effectief te realiseren.

Met deze onderzoeksdoelstelling wou het Huis reageren op de commotie die enkele jaren eerder was ontstaan na de publicatie van de resultaten van 'taalbarometer 4', de 5-jaarlijkse BRIO-enquête over het taalgebruik en de talenkennis van de Brusselaars².

Hoewel de analyse in taalbarometer 4 een genuanceerd beeld geeft van de positie van het Nederlands in Brussel anno 2018, werd in de pers vooral aandacht besteed aan de vaststelling dat alsmar minder Brusselaars zichzelf een voldoende gaven voor de kennis van het Nederlands

De politieke reactie was voorspelbaar: oude twijfels bij de efficiëntie en de effectiviteit van het NT2-onderwijs³ kregen nieuw leven ingeblazen, net als de vraag hoe het Brusselbeleid meer anderstaligen kon motiveren om beter Nederlands te leren.

Aan de vele duizenden Brusselse anderstaligen die de voorbije decennia waren gestart met Nederlandse taallessen, werd in eerste instantie niets gevraagd.

Met dit onderzoek wou het Huis hun stem laten horen: wat verwachten zij precies van een betere kennis van het Nederlands? wanneer zijn ze zelf tevreden over hun kennis? wat helpt hen om de lessen vol te houden of wat zorgt ervoor dat ze afhaken, nog voor ze hun eigen doelstellingen bereikt hebben?

¹ De termen 'anderstalig' en 'anderstaligen' slaan in dit rapport op mensen, doorgaans volwassenen, voor wie het Nederlands geen van de thuistalen is waarin ze zijn opgegroeid. We beseffen dat dit geen ideale termen zijn - in het meertalige Brussel is iedereen immers 'anderstalig' t.o.v. vele andere taalgebruikers. We gebruiken deze terminologie dan ook enkel bij gebrek aan betere, even beknopte alternatieven.

² Rudi Janssens (2018)

³ NT2 staat voor Nederlands als Tweede Taal en is de officiële benaming van de opleidings- en leergebieden in het Nederlandstalig volwassenonderwijs. Ook deze term staat haaks op de Brusselse realiteit. Voor veel NT2-leerders is Nederlands immers geen tweede, maar een derde of vierde taal.

1.2 Geen klassiek motivatieonderzoek

In dit rapport zal de lezer geen doorwrochte theoretische analyse vinden van wat motivatie precies is.

We kiezen ook niet voor één van de vele theoretische modellen over tweedetaalverwerving, waarin motivatie een grotere of kleinere rol toebedeeld krijgt. We zoeken niet naar het relatieve gewicht van ‘will’ (motivatie, attitude, inzet) versus ‘skill’ (aanleg, kennis, vaardigheid), niet naar het al dan niet grotere impact van ‘integratieve’ versus ‘instrumentele’, of nog ‘intrinsieke’ versus ‘extrinsieke’ motivatie⁴.

Motivatie is voor ons simpelweg wat mensen goesting geeft om te starten met Nederlands leren, en energie om het leerproces vol te houden tot de eigen doelen bereikt zijn. Door beter te begrijpen waar die ‘goesting’ vandaan komt, en hoe we die noodzakelijke energie in stand kunnen houden, willen we een bijdrage leveren tot meer succesvolle leertrajecten, die beter tegemoetkomen aan de initiële verwachtingen van de taalleerders, en van hun omgeving.

Uit bestaand onderzoek weten we dat de bronnen waaruit tweedetaalleerders hun motivatie tappen, of de factoren die hun motivatie beïnvloeden heel divers zijn, én evolueren doorheen de tijd of het leerproces. Die veelheid aan (evoluerende) factoren wordt traditioneel samengebracht in 3 grote categorieën: cursist-, omgevings-, of leerprocesgebonden.

In dit onderzoek focussen we vooral op de omgevingsfactoren, of preciezer, op de ‘taalleerder als persoon in een brede maatschappelijke context’. Dat doen we omdat we in de eerste plaats willen onderzoeken wat typisch is voor Nederlands leren in Brussel, of m.a.w. voor een officieel tweetalige maar de facto meertalige grootstad, waar de doeltaal van het leerproces (het Nederlands) niet de dominante taal is⁵. Dat is een vrij uitzonderlijke situatie waarnaar – voor zo ver wij weten – nog weinig of geen onderzoek is verricht.

Wat we willen begrijpen is welke factoren ertoe bijdragen dat Brusselaars de stap zetten om uit de vele uitdagingen waaraan ze hun beperkte tijd kunnen besteden, precies te kiezen voor ‘Nederlands leren’, en welke voorwaarden ervoor zorgen dat ze voldoende lange tijd energie blijven investeren in precies deze keuze.

Voor deze vraagstelling vonden we ondersteuning in de theoretische inzichten van een recente ‘school’ van taalverwervingsspecialisten waartoe o.m. Ema Ushioda (University of Warwick) behoort. Onderstaand citaat van haar illustreert goed onze eigen insteek:

⁴ Voor een actueel overzicht van het bestaande onderzoek en de diverse ‘leerscholen’ op dit terrein, zie: A. Al-Hoorie & P. MacIntyre (2020) en het oudere, nog steeds interessante Z. Dörnyei. & E. Ushioda (2011).

⁵ Met die keuze doen we dus geen afbreuk aan de recente evoluties in het motivatieonderzoek bij tweede taalleerders, waarin een grotere klemtoon gelegd wordt op het klasgebeuren en de impact van didactische keuzes. K. Van den Branden (2022) is hier voor Vlaanderen een inspirerend voorbeeld van (pp. 69 – 99). Wij twijfelen geenszins aan het grote belang van kwalitatief tweedetaalonderwijs, maar gaan hier alleen op in wanneer de typisch Brusselse context vraagt om specifieke klemtonen.

Clearly, from the L2-learner's perspective (as opposed to the narrowly defined perspective of the L2 motivation theorist), the processes of motivation associated with L2 learning are experienced alongside and in interaction with processes of motivation associated with other learning activities and pursuits in life⁶.

Net als Ushioda gaan we ervan uit dat je die tweede taalleerders nooit los kan zien van de brede tijdelijke, sociale en ruimtelijke context waarin zij hun keuzes maken. Met ons onderzoek in Brussel hopen we dan ook een bescheiden, pragmatische bijdrage te leveren aan het ‘holistisch’ onderzoek waar deze auteur voor pleit:

To achieve a more integrated theoretical analysis of L2 motivation, we need therefore to consider how L2 motivation fits within a person's overall system of motivations, experiences, goals and priorities. ... this entails a shift in conceptual focus from abstract 'L2 learners' to a more holistic perspective on real 'persons' who are engaged in learning a language, who bring particular goals, identities, histories, and personalities, and who are located in particular temporal, social and physical contexts⁷.

Wat we aan bovenstaand citaat alleen nog willen toevoegen, is dat wij de ‘real persons’ niet enkel als individuen zullen bekijken, maar als personen met specifieke kenmerken, waarvan we weten – en ons onderzoek verder zal aantonen – dat die een invloed hebben op hun motivatie als tweedetaalleerder en – onrechtstreeks – op de resultaten van hun leertraject. We gaan met andere woorden op zoek naar de manier waarop typisch Brusselse omgevingsfactoren inwerken op NT2-leerders met specifieke profielen.

Die manier van werken heeft als bijkomend voordeel dat ze ons zal toelaten van beleidsadviezen te formuleren t.a.v. de Brusselse en Vlaamse overheden, voor diverse sectoren die te maken krijgen met volwassen tweedetaalleerders en voor het Brusselse Huis van het Nederlands zelf.

Het formuleren van beleidsvoorstellen om tot meer succesvolle Nederlandse taaltrajecten te komen, was en is immers een andere doelstelling van dit onderzoek.

1.3 Onderzoekopzet

Met het ‘Motivatieonderzoek Brusselse NT2-leerders’ willen we dus – kort samengevat – in de eerste plaats een beter inzicht verwerven in factoren die medebepalend zijn voor het succes van hun leertrajecten. We gaan ervan uit dat motivatie hiervoor cruciaal is, en dat omgevingsfactoren een belangrijke rol spelen in de opbouw en het in stand houden van die motivatie.

⁶ Ushioda, E. (2012), p. 17.

⁷ Idem

Vanuit deze centrale doelstelling tekenden we het onderzoek uit op 2 sporen: een eigenlijk motivatieonderzoek enerzijds, een onderzoek naar de (formele) taalvorderingen van de cursisten anderzijds.

Hoe we die 2 sporen concreet organiseerden, zullen we toelichten in elk van de 2 grote delen waarin dit rapport verder wordt opgesplitst. Hier geven we enkel een breed algemeen overzicht.

1.3.1 Het eigenlijke motivatieonderzoek (mixed method)

1. Om een eerste beeld te krijgen van de motivatie en verwachtingen van de kandidaat-taalleerders bij de start (of herstart) van hun taaltraject, organiseerden we 2 grootschalige enquêtes bij de bezoekers van het Huis, op 2 verschillende momenten (eind 2020/begin 2021 en augustus/september 2022).
2. Hoe de motivatie van de bezoekers van het Huis verder evolueert, toetsten we af m.b.v. één vervolgenquête, bij de deelnemers van enquête 1, één jaar na hun bezoek.
3. We verfijnden de bevindingen uit het kwantitatieve luik met behulp van groeps-gesprekken (focusgesprekken) in NT2-klassen en diepte-interviews met individuele cursisten. We deden dit zowel met cursisten uit het open aanbod van de CVO als in de taalbaden van VDAB, en met een beperkt aantal klanten van het Huis die uiteindelijk niet startten met taallessen.

1.3.2 Het onderzoek naar de taalvorderingen (data-analyse)

4. Via een kwantitatieve analyse van gegevens in het registratiesysteem KBI-Connect brachten we de taalvorderingen in kaart van 4 opeenvolgende cohortes NT2-cursisten in de Brusselse CVO. We linkten hun vorderingen aan een aantal profielkenmerken en vergeleken ze met de vorderingen van hun collega's in Vlaanderen. Deze analyse bood ons het noodzakelijke objectieve kader waartegen we de bevindingen van het eigenlijke motivatieonderzoek konden afzetten. Tegelijk leverde ze ons een eerste beeld op van de mate waarin de Brusselse taalleerders hun verwachtingen m.b.t. een betere kennis van het Nederlands ook effectief realiseren.

1.3.3 De inbreng van de collega's en de partners van het Huis

5. Ten slotte maakten we ook volop gebruik van de jarenlange praktijkervaring en de expertise van de collega's van het Huis en van de (Brusselse) partners voor het interpreteren van de onderzoeksresultaten en het formuleren van de beleidsaanbevelingen. We organiseerden daarvoor een interne en een externe klankbordgroep, en meerdere feedbackplatformen met de betrokken sectoren.

1.4 Onderzoekspopulatie

Vooraleer we starten met het voorstellen van de onderzoeksresultaten, gaan we nu eerst nog even in op de samenstelling van onze onderzoekspopulatie en de daarmee verbonden reikwijdte van onze bevindingen.

1.4.1 NT2-leerders binnen het Nederlandstalig volwassenenonderwijs

We hebben het doelpubliek van dit onderzoek van bij de start gedefinieerd als zijnde 'volwassenen die via het Nederlandstalige circuit in Brussel (beter) Nederlands willen leren'. Met die keuze wilden we maximaal gebruik maken van de in het Huis beschikbare bronnen en expertise, en van onze geprivilegieerde contacten met precies deze doelgroep.

Die keuze heeft uiteraard beperkingen. We komen in dit onderzoek niets te weten over de anderstalige Brusselaars die de stap naar Nederlands leren helemaal niet zetten, en ook niet over degenen die via andere onderwijscircuits – het Franstalig volwassenenonderwijs of de privétalenscholen – hun kennis van het Nederlands willen verbeteren.

Meer te weten komen over de Brusselaars die de stap naar Nederlands leren niet zetten zou een totaal ander onderzoeksopzet vereisen, vanuit andere bronnen en weinig of niet aansluitend bij de expertise van het Huis.

Het uitbreiden van het onderzoek naar het publiek in de andere onderwijscircuits behoorde oorspronkelijk tot de plannen, maar bleek bij nader toezien weinig bij te brengen tot de specifieke doelstelling van het onderzoek.

We weten dat de samenstelling van het publiek van privétalenscholen verschilt van dat van het gesubsidieerd volwassenenonderwijs, en misschien zijn er wat dat betreft ook verschillen tussen het Nederlandstalig en het Franstalig onderwijs. Maar we zien geen reden om aan te nemen dat de motivatie en verwachtingen van, pakweg, een hooggeschoolde Europese werknemer in het Nederlandstalige volwassenenonderwijs anders zouden zijn dan die van zijn/haar evenknie in een privétalenschool. Idem dito voor een laaggeschoolde werkzoekende in een Ecole de Promotion Sociale (EPS) en zijn/haar evenknie in een CVO.

Tijdens de gesprekken die we in de loop van dit onderzoek voerden is bovendien duidelijk gebleken dat de schoolkeuze, of het nu binnen of buiten het Nederlandstalig circuit is, grotendeels op toeval berust. Veel taalleerders hebben ervaring in meerdere scholen, en in meerdere onderwijsystemen.

De beperking van de doelgroep van het onderzoek tot Brusselaars die *via het Nederlandstalig circuit* (beter) Nederlands willen leren, hoeft bijgevolg geen afbreuk te doen van de brede geldigheid van de onderzoeksresultaten, op voorwaarde dat de bereikte doelgroep voldoende representatief is voor het geheel van de taalleerders binnen dat circuit, en we de grote diversiteit binnen de doelgroep correct in rekening brengen bij de interpretatie van de resultaten. We hebben het onderzoek zo opgezet dat aan beide voorwaarden wordt voldaan.

1.4.2 NT2-leerders met een CVO-profiel

De beperking van het onderzoek – toch grotendeels – tot het publiek van de CVO vormt een veel groter manco. Over het specifieke, laaggeschoolde publiek van de Centra voor Basiseducatie kunnen we op basis van dit onderzoek maar weinig gefundeerde uitspraken doen.

Dat deel van het publiek kon wel deelnemen aan de schriftelijke enquêtes. In deel 1 van dit rapport zullen we nog uitleggen hoe we erover waakten dat onze bevragingen ook voor hen toegankelijk waren. Desondanks kregen we te weinig bruikbare antwoorden terug om er statistisch significante en relevante conclusies uit te trekken.

Door de coronabeperkingen (afstandsonderwijs) konden we in onze eerste bevragsingsronde ook geen klas- of individuele gesprekken organiseren met deze cursisten. We bereidden de gesprekken wel voor met de collega's van de basiseducatie, maar door tijdsgebrek zijn we er niet meer in geslaagd om die – na het opheffen van de coronamaatregelen – alsnog nog uit te voeren.

Deel 1: Motivatie en verwachtingen van Brusselse NT2-leerders

*Most people have a reason – and many people even more than one reason –
to learn an additional language.*

*In fact, they need to have at least one good reason, because learning an
additional language takes a lot of time, effort, practice, and persistence.*

*Learning a language is hard work, and getting hard work done requires
motivation.*

K. Van den Branden (2022), p. 70.

1 Opzet en verloop van het onderzoek

In de algemene inleiding legden we uit waarom we ons globale onderzoek op 2 grote sporen organiseerden: een eigenlijk motivatieonderzoek en een onderzoek naar de taalvorderingen van de NT2-leerders.

Voor het eigenlijke motivatieonderzoek kozen we voor een 'mixed method'-onderzoek, waarin we een kwantitatief luik (met grootschalige surveys) combineerden met een kwalitatief luik (met focusgesprekken in NT2-klassen en diepte-interviews met individuele cursisten).

Hieronder gaan we verder in op de organisatie van deze 2 onderzoeksluiken.

1.1 Het kwantitatieve luik

Eén van de uitgangspunten van dit onderzoek is dat motivatie geen vaststaande kwaliteit is van individuele taalleerders, maar een dynamisch en complex fenomeen dat beïnvloed wordt door meerdere factoren, en evolueert doorheen de tijd en het leerproces⁸.

Om die evolutie in kaart te brengen, begonnen we het onderzoek met een foto van de *startmotivatie* ('*choice motivation*') van Brusselaars, op het moment waarop ze beslissen van (beter) Nederlands te leren.

Die foto maakten we met behulp van een schriftelijke enquête bij de bezoekers van het Huis (= bevraging 1 of ENQ 1).

Deze eerste bevraging vond plaats rond de jaarwisseling van 2020-2021, pal in de tweede grote Coronagolf, of m.a.w. in een periode waarin geen klassikale lessen doorgingen, en het ook niet duidelijk was wat de toekomst op dit vlak zou brengen. We vermoedden dat deze ongewone situatie een verschuiving had teweeggebracht binnen het publiek van het Huis en de NT2-opleidingen en mogelijk ook in de motivatie van de nieuwe taalleerders.

Daarom, en op vraag van de onderwijsverstrekkers, organiseerden we een tweede, quasi identieke enquête na Corona, in de zomer van 2022 (= bevraging 2 of ENQ 2).

Ondertussen hadden we, in het voorjaar van 2022 en een dik jaar na bevraging 1, een nieuwe foto genomen bij de respondenten van de eerste enquête die zich bereid hadden verklaard om verder mee te werken aan het onderzoek (= vervolgenquête bij ENQ 1).

⁸Dat motivatie een dynamisch proces is, eerder dan een permanent persoonskenmerk, is pas begin deze eeuw doorgedrongen in het onderzoek naar de motivatie van tweede taalleerders, maar wordt nu door niemand meer betwist. Bij het opzetten van ons onderzoek lieten we ons o.m. inspireren door het '3-fasenmodel' van Zoltán Dörnyei (2001), met daarin 'choice motivation', 'executive motivation' en 'motivation retrospection' als 'fases' waardoor individuele taalleerders meermaals en in wisselende volgorde kunnen evolueren.

In tabel 1.1 hieronder geven we een overzicht van de organisatie van deze 3 bevragingen, de werkwijze en de respons.

Tabel 1.1 Organisatie enquêtes

Periode	Doelpubliek	Werkwijze	Respons (N)
12/2020 – 01/2021	Bezoekers Huis	Digitaal + fysiek	2 640
03/2022 – 04/2022	Respondenten Enquête 1	Digitaal	253
08/2022 – 09/2022	Bezoekers Huis	Fysiek	1 246

Met de enquêtes die we rechtstreeks bij de bezoekers van het Huis organiseerden, probeerden we een beeld te krijgen van de motivatie en verwachtingen van Brusselaars die via het Nederlandstalig circuit willen starten – of opnieuw willen starten – met Nederlands leren.

Met de vervolgenquête bij de respondenten van enquête 1 kregen we een eerste zicht op de evolutie van die motivatie en verwachtingen, één jaar na dat bezoek aan het Huis. Gezien de eerder beperkte respons (13% van de aangeschreven respondenten) moet vooral dit laatste beeld verder aangevuld worden met de resultaten van het tweede, kwalitatieve onderzoeksluik.

In wat volgt gaan we dieper in op de organisatie van elk van de enquêtes.

1.1.1 Bevraging 1: startmotivatie (2020 – 2021)

1.1.1.1 Doelpubliek

We legden de eerste bevraging voor aan alle ‘bezoekers’ van het Huis tijdens een afgebakende periode.

Bezoekers van het Huis zijn Brusselaars die op zoek zijn naar informatie over Nederlands leren als volwassene. De overgrote meerderheid daarvan wil zich inschrijven in een NT2-cursus. De meesten zijn ‘absolute beginners’. Een kleiner deel heeft al een basiskennis opgedaan tijdens het leerplichtonderwijs, of tijdens eerdere lessen in het volwassenenonderwijs.

Het gaat dus om Brusselaars die willen starten met Nederlands leren, of opnieuw willen starten om hun kennis van het Nederlands verder te verbeteren.

1.1.1.2 Vragenlijst

Vanuit onze bezorgdheid m.b.t. het bereiken van een zo breed mogelijk publiek, kozen we voor een eenvoudige, korte vragenlijst die de respondenten in 5 minuten konden invullen.

We stelden de vragen op in toegankelijke taal, en vertaalden ze in de belangrijkste thuistalen van de bezoekers van het Huis. De digitale versie kon in het Nederlands, Frans of Engels beantwoord worden, de papieren versie ook in het Arabisch, Farsi, Russisch, Spaans of Turks.

De vragenlijst van bevraging 1 bevatte 11 inhoudelijke stellingen of vragen, en een 12de om toelating te vragen voor het gebruik van de persoonlijke gegevens van de respondenten in het registratiesysteem van het Huis, en te polsen naar hun bereidheid om verder mee te werken aan het onderzoek.

Het koppelen van de enquêteantwoorden aan de klantendossiers had als voordeel dat de respondenten geen tijd moesten verliezen met het beantwoorden van vragen over hun profiel, maar ook dat we hun leerloopbaan – meer bepaald hun formele taalvorderingen via het Nederlandstalig volwassenenonderwijs – verder zouden kunnen opvolgen.

De eerste 5 items polsten zeer in het algemeen naar de perceptie van het belang van het Nederlands in Brussel ('status' van de taal), en naar de concrete verwachtingen van de cursisten over wat een betere kennis van de taal hen persoonlijk zou opleveren ('expectancy-value'-theorie).

Met de volgende 2 vragen probeerden we te achterhalen welke externe actoren hun beslissing om te starten met Nederlands hadden beïnvloed ('intrinsieke/extrinsieke' motivatie), en wat de ultieme trigger was geweest om de stap naar het Huis te zetten.

Vraag 8 was een vraag naar de vertrouwdheid met het Nederlandstalig netwerk (in Brussel).

Met de laatste 3 vragen ten slotte wilden we nagaan welk idee de respondenten voor ogen stond van hun toekomstig leertraject ('zelfinschatting'), en wanneer ze zelf tevreden zouden zijn over hun nieuwe talenkennis.

Bij 6 van de 11 items werd een stelling geponeerd, waarbij de respondenten op een Likertschaal moesten aangeven in hoeverre zij hiermee akkoord gingen. De 5 andere waren geformuleerd in de vorm van een echte vraag met een aantal voorgestelde antwoorden. Bij de vragen naar de externe actoren en de ultieme trigger was telkens ook de optie 'andere' voorzien, met bijhorende vrije invulmogelijkheid.

De volledige vragenlijst is als bijlage 1 toegevoegd aan dit rapport.

1.1.1.3 Dataverzameling

Bevraging 1 vond plaats eind 2020 – begin 2021. De periode rond de jaarwisseling is traditioneel een drukke periode in het Huis, omdat dan het cursusaanbod voor het 2de semester bekend is, en een nieuw jaar voor veel Brusselaars blijkbaar een goede aanleiding is om te starten – of opnieuw te starten – met Nederlands leren.

Een bijkomend voordeel vanuit onderzoekstechnisch oogpunt, is dat er eind januari/begin februari jaarlijks een "foto" wordt genomen van het registratiesysteem KBI, waardoor we een vaste set aan gegevens ter beschikking kregen met het profiel van de respondenten. Via deze, en de daaropvolgende jaarfoto's, kunnen we vervolgens de formele taalvorderingen opvolgen van diegenen die zich effectief inschrijven in een cursus bij een CVO/CBE.

Concreet konden de bezoekers van het Huis de enquête op 2 manieren beantwoorden:

- digitaal, bij het maken van een afspraak voor een intakegesprek in het Huis: van 25 november 2020 t.e.m. 25 januari 2021
- op papier, tijdens hun bezoek aan het Huis, van 30 november 2020 t.e.m. 28 januari 2021

Tijdens de 2 maanden waarin de enquête liep, werd aan elke bezoeker in het Huis die nog niet had geantwoord via digitale weg, een schriftelijke vragenlijst aangeboden in een taal naar keuze. De bezoekers kregen een korte toelichting bij de doelstellingen van het onderzoek. Wie het moeilijk vond om de vragen zelfstandig te beantwoorden, kon dat ook doen tijdens het intakegesprek, met de hulp van één van de consulenten.

1.1.1.4 Respons

Bovenstaande werkwijze zorgde voor een zeer hoge respons.

- Via digitale weg kregen we **1 811** ingevulde en bruikbare vragenlijsten binnen. Dit is een respons van 93% (van de 1 947 mensen die in deze periode via het webformulier een afspraak maakten bij het Huis).
- Bijkomend kregen we **829** ingevulde en bruikbare vragenlijsten op papier, ingevuld tijdens een fysiek bezoek in het Huis.

Samen levert dit **2 640** antwoorden op (dit is 80% van alle geregistreerde 'bezoekers', fysiek of digitaal, in deze periode).

1.1.2 Bevraging 2: startmotivatie (zomer 2022)

1.1.2.1 Doelpubliek

Het doelpubliek van bevraging 2 was hetzelfde als bij de eerste bevraging, maar op een ander moment, in andere omstandigheden (na Corona). We legden de enquête opnieuw voor aan alle (fysieke) bezoekers van het Huis.

1.1.2.2 Vragenlijst

De analyse van de antwoorden op de eerste bevraging, leidde – in combinatie met de ervaringen tijdens de gesprekken in NT2-klassen – tot enkele aanpassingen in de vragenlijst.

De belangrijkste aanpassing betrof het toevoegen van één extra vraag, een vraag naar de persoonlijke link van de respondenten met Vlaanderen.

De ervaring van het eerste onderzoeksjaar had ons geleerd dat een mogelijke tewerkstelling in de Vlaamse rand en/of een eventuele verhuis naar Vlaanderen een grotere rol speelden bij de beslissing om Nederlands te leren dan aanvankelijk verwacht.

Tegelijk hadden we gemerkt dat onze enquêtevraag naar de vertrouwdheid met het Nederlandstalig netwerk geen éénduidige antwoorden opleverde. Die vraag was te algemeen gesteld, en uit de antwoorden viel niet op te maken of de bezoekers in Brussel dan wel in Vlaanderen in contact kwamen met Nederlands. Bij bevraging 2 gaven we in vraag 8 expliciet aan dat het om het Nederlandstalig netwerk in Brussel ging.

De volledige vragenlijst is als bijlage 2 bij dit rapport gevoegd.

1.1.2.3 Dataverzameling

Het duurde tot het voorjaar van 2022 vooraleer de laatste Coronabeperkingen verdwenen waren uit het volwassenenonderwijs en de tweede uitrol van de bevraging van de startmotivatie in zicht kwam. We kozen deze keer voor de aanlooperperiode naar het 1ste semester (van het schooljaar 2022-2023), de allerdrukste periode in het Huis.

Het verzamelen van de antwoorden liep minder gemakkelijk dan bij bevraging 1, anderhalf jaar eerder. Door een aanpassing in het afsprakensysteem van het Huis vonden we geen goede manier meer om de enquête via digitale weg te verspreiden. Bij de eerste bevraging konden we de toekomstige bezoekers rechtstreeks toeleiden naar de enquête, die logisch volgde op de verplichte vragen voor het maken van een afspraak. In de zomer van 2022 was er een nieuw

online afsprakensysteem in gebruik, waardoor we enkel in de bevestigingsmail voor de afspraak een link konden versturen met de vrijblijvende vraag om onze enquête te beantwoorden.

Omdat tijdens een volledige testmaand slechts een miniem aantal klanten (42) de weblink volgde en deze kleine groep onmogelijk representatief kon zijn voor het globale publiek van het Huis, beslisten we deze keer alles te zetten op de schriftelijke enquêtes tijdens de fysieke bezoeken in het Huis.

In de periode 16 augustus – 29 september spraken we – net als bij de eerste bevragingronde – alle bezoekers van het Huis persoonlijk aan, met de vraag om onze enquête te beantwoorden. We deden dit wel niet meer elke dag, maar enkel tijdens de vrije inloopmomenten.

1.1.2.4 Respons

Door het grotendeels wegvallen van de digitale bevraging via het webformulier en de beperking van het aantal bevragingsmomenten in het Huis zelf, lag de globale respons logischerwijze lager dan bij bevraging 1.

Bevraging 2 leverde in totaal **1 246** ingevulde en bruikbare antwoorden op (d.i. 44% van alle geregistreerde ‘bezoekers’, fysiek of digitaal, in deze periode).

1.1.3 Bevraging 3: motivatie na 1 jaar (voorjaar 2022)

1.1.3.1 Doelgroep

Bevraging 3 was een vervolgenquête, waarmee we polsten naar mogelijke evoluties in de motivatie en verwachtingen van (potentiële) NT2-leerders, een goed jaar na hun bezoek aan het Huis.

Het doelpubliek bestond dus niet meer uit alle bezoekers van het Huis in een bepaalde periode, maar uit het deel van de respondenten van bevraging 1, die hadden aangegeven dat ze nog verder wilden meewerken aan het onderzoek.

1.1.3.2 Vragenlijst

De vragenlijst van bevraging 3 bestond uit 2 aparte delen.

In deel 1 herhaalden we de eerste 5 items uit de eerste enquête.

Ter herinnering: dat zijn de items waarmee we polsten naar de perceptie van het belang van het Nederlands in Brussel (‘status’ van de taal), en naar de concrete verwachtingen van de cursisten over wat een betere kennis van de taal hen persoonlijk zou opleveren (‘expectancy-value’-theorie). Door deze items op exact dezelfde manier te formuleren als in de startbevraging, en de antwoorden op de 2 bevragingen met elkaar te vergelijken, hoopten we een eerste beeld te krijgen van mogelijke evoluties in de beleving van de (potentiële) taalleerders.

In deel 2 informeerden we naar het traject dat de respondenten het voorbije jaar hadden afgelegd, naar hun evaluatie daarvan, en naar hun toekomstplannen m.b.t. Nederlands.

Dit deel van de vragenlijst volgt het traject van de respondent, met opsplitsingen en aangepaste vragen na elke mogelijke stap, te beginnen met het al dan niet effectief starten met lessen Nederlands.

1.1.3.3 Dataverzameling

Tijdens bevraging 1 hadden 1 932 van de 2 640 respondenten aangegeven nog verder te willen meewerken aan het onderzoek. Zij kregen de vervolgenquête via het mailadres dat ze toen opgaven.

1.1.3.4 Respons

Dat zoveel respondenten (73% van het totaal!) verder wilden meewerken aan het onderzoek had ons aangenaam verrast. In werkelijkheid bleek het enthousiasme minder groot. Wellicht lag er te veel tijd tussen de start- en de vervolgenquête. Of misschien hadden de oorspronkelijke respondenten niet opnieuw een enquête verwacht. De mogelijkheid bestaat ook dat een aantal onder hen op het moment van de vervolgenquête niet langer in Brussel woonde, of de interesse in het Nederlands gewoon was kwijtgeraakt.

Hoe dan ook, na 2 herinneringsmails kregen we van 253 oorspronkelijke respondenten een nieuwe ingevulde vragenlijst terug. Dat is een respons van 13%.

Omdat we ook hier niet naar contactgegevens vroegen, valt de representativiteit t.a.v. de volledige doelgroep van het Huis niet te controleren. We kunnen wel een onderscheid maken tussen bezoekers die gestart zijn met de taallessen en degenen die dat niet deden.

Van de 253 respondenten op de vervolgenquête waren er op het moment van de nieuwe bevraging nog 89 cursisten Nederlandse les aan het volgen (35% van het totaal). 117 respondenten waren gestart met taallessen maar ondertussen gestopt (46%). Ten slotte kregen we ook ingevulde enquêtes terug van 47 Brusselaars die na hun bezoek aan het Huis helemaal niet gestart waren met lessen (= 19 %).

Bij dergelijke kleine aantallen moeten we uiteraard opletten met het veralgemenen van de resultaten, maar door die mix van niet-starters, cursisten die na relatief korte tijd stoppen met lessen én volhouders, kregen we via deze enquête toch interessante bijkomende input. Doordat er in het tweede deel van de vragenlijst nogal wat 'open' antwoordmogelijkheden voorkomen, is die informatie bovendien niet louter kwantitatief, maar ook, en misschien zelfs vooral, kwalitatief van aard. Bij de bespreking van de resultaten van het onderzoek zullen we meer dan eens uit deze open antwoorden citeren om onze bevindingen te illustreren.

Daarmee vormt bevraging 3 een perfecte overgang naar het tweede, kwalitatieve onderzoeksluik.

1.2 Het kwalitatieve luik

Parallel met het hierboven besproken kwantitatieve onderzoeksluik, liep een kwalitatief luik, waarin we m.b.v. focusgroepgesprekken en diepte-interviews met individuele cursisten de algemene bevindingen uit de enquêtes verder wilden verfijnen.

Met deze gesprekken gingen we niet enkel op zoek naar de motivatie om te starten met Nederlands, maar ook en vooral, net als bij bevraging 3 uit het kwantitatieve luik, naar de evolutie van die motivatie na de start van het traject (de '*executive motivation*' en vooral de '*motivation retrospective*' uit het model van Dörnyei).

We startten de gesprekken in de NT2-klassen van onze partners, de Brusselse CVO. Daar wilden we Brusselaars spreken die de stap naar Nederlands leren effectief gezet hadden en zich op verschillende trappen (verschillende niveaus) in het leerproces bevonden. Zij zouden ons kunnen vertellen welke factoren hadden geholpen om energie en tijd te blijven steken in Nederlands leren, en wellicht ook welke ontgoochelingen ze daarbij hadden moeten overwinnen.

We organiseerden de eerste focusgroepgesprekken in het voorjaar van 2021. Door de aanslepende Coronacrisis kon dit enkel digitaal, en in de praktijk enkel bij reeds gevorderde cursisten (niveaus B1 en B2).

In het najaar van 2022 volgden fysieke klasgesprekken en individuele interviews, deze keer ook bij beginnende cursisten (A1) en cursisten met een zwakker leerprofiel (CVO-verlengd). Het grootste deel van de gesprekken in deze tweede ronde voerden we met cursisten in de (eveneens door de CVO georganiseerde) taalbad van VDAB-Brussel.

We deden dat omdat zowel de enquêtes als de eerder gevoerde gesprekken in het open CVO-aanbod er ons – niet bepaald onverwacht - op hadden gewezen dat ‘werk’ een belangrijke rol speelt in de beslissing van veel Brusselaars om (beter) Nederlands leren. In het open CVO-aanbod spraken we met werkende en niet-werkende cursisten; in de VDAB-taalbaden kregen we een beter zicht op het reële impact van Nederlands leren binnen een expliciet traject naar werk.

Van onze aanvankelijke plannen om ook gesprekken te voeren met cursisten die gestopt waren met Nederlands leren, hebben we omwille van tijdsgebrek en praktische problemen moeten afzien. Maar onrechtstreeks kwamen we toch wel heel wat te weten over de ervaringen die daartoe (kunnen) leiden. We zeiden al dat bevraging 3 uit het kwalitatieve onderzoeksluik meer antwoorden opleverde van mensen die gestopt waren met Nederlands leren of er nooit aan begonnen waren, dan van cursisten die nog altijd in de les zaten (65 versus 35%). En vreemd genoeg leverden ook de gesprekken met de meest succesvolle cursisten op de hogere niveaus heel wat informatie op over de factoren die (goed) Nederlands leren in Brussel bemoeilijken. Een groot deel van deze cursisten was immers zelf, niet zelden meerdere keren, gestopt met de lessen en had nieuwe incentives nodig gehad om opnieuw aan de slag te gaan.

Bezoekers van het Huis die helemaal niet startten met Nederlands leren, waren het moeilijkst te bereiken. Begin 2023 konden we wel met 5 van hen een kort telefonisch gesprekje voeren.

Tabel 1.2 Organisatie klas- en individuele gesprekken

Periode	Doelgroep	Werkwijze	Bereik (N)
Voorjaar 2021	Cursisten open CVO-aanbod (gevorderden, 2.1 t.e.m. 3.2)	Klasgesprek (digitaal)	67
Voorjaar 2021	Cursisten VDAB-taalbad	Klasgesprek (digitaal)	7
Najaar 2022	Cursisten VDAB-taalbad	Klasgesprek (fysiek)	41
Najaar 2022	Cursisten VDAB-taalbad	Diepte-interviews	23
Begin 2023	Cursisten open CVO-aanbod (beginners, 1.1)	Diepte-interviews	8
Begin 2023	Niet-gestarte bezoekers Huis	Telefoongesprekken	5

In wat volgt gaan we verder in op de organisatie van enerzijds de groepsgesprekken, anderzijds de individuele diepte-interviews.

1.2.1 Groepsgesprekken

1.2.1.1 Digitaal in NT2-klassen van het open CVO-aanbod

De eerste reeks groepsgesprekken vonden zoals gezegd plaats in het voorjaar van 2021, toen er omwille van Corona geen fysieke lessen georganiseerd werden. Daarom kozen we in eerste instantie voor klassen op hogere niveaus (vnl. B1), en dus voor ‘succesvolle’ cursisten die al een eind gevorderd waren in hun leerproces.

We braken hiervoor binnen in de Zoom-klassen van bereidwillige collega’s van elk van de 3 Brusselse CVO (Go! CVO Brussel, CVO Semper en CVO Lethas Brussel).

Doordat het om digitale lessen ging, was het onmogelijk om deze gesprekken te voeren in beginnersklassen. We werkten met één klas op niveau A2 (1.2), 5 klassen op niveau B1 (2.1, 2.2, 2 x 2.3 en 2.4) en 2 klassen op niveau B2 (2 x 3.1, waarvan 1 taalbadklas bij VDAB). De klassen werden verdeeld in groepjes van maximaal 5 cursisten. De gesprekken duurden één tot anderhalf uur.

Voor die gesprekken, die we volledig in het Nederlands voerden, gebruikten we een methodiek waarbij aan de deelnemers gevraagd werd om kleine, heel concrete verhalen te vertellen (micro narratives⁹) over hun motivatie om te starten met Nederlands leren en over hun wedervaren tijdens het leertraject.

Zo vroegen we bv naar het moment waarop ze voor het eerst dachten ‘NU ga ik Nederlands leren’, maar ook naar positieve en minder positieve ervaringen later in het leertraject, bv naar een moment waarop ze dachten ‘Fijn dat ik nu beter Nederlands ken’ of ‘Pfff, Nederlands leren is toch niets voor mij’.

We namen de gesprekken op en maakten er schriftelijke samenvattingen van. We noteerden de thema’s die aan bod kwamen en hadden vooral aandacht voor de manier waarop individuele cursisten het eigen leertraject Nederlands tot nu toe hadden beleefd.

Dankzij hun verhalen konden we het abstracte niveau van de stellingen en vragen uit de schriftelijke enquêtes overstijgen en leerden we veel over de concrete ervaringen die de keuze voor Nederlands leren en het leertraject zelf beïnvloedden en begeleiden.

1.2.1.2 Fysiek in de VDAB-taalbaden

In het voorjaar van 2022 konden we deze aanpak nog eens herhalen in een tweede reeks klasgesprekken, nog steeds in klassen op B1-niveau, maar nu in het kader van de intensieve taalbaden bij VDAB, en fysiek in de les.

We kwamen in 5 taalbadklassen (2 van CVO Lethas Brussel en 3 van Go! CVO Brussel), waarvan 2 met cursisten die net de overstap van niveau A2 naar B1 hadden gemaakt (module 2.1 dus), en telkens 1 op de 3 volgende ‘trappen’ binnen B1 (2.2, 2.3 en 2.4).

⁹ We deden hiervoor inspiratie op bij de methodiek ‘SenseMaker’ van de organisatie ‘Voices That Count’ (<https://nl.voicesthatcount.net/methodologies>).

We gebruikten dezelfde methodiek als in de eerste ronde, en begonnen de gesprekken bewust met een even algemene vraagstelling als in de klassen van het open CVO-aanbod. Alhoewel we wisten dat we hier te maken hadden met cursisten die expliciet Nederlands leerden i.f.v. een traject naar werk, wilden we toch voldoende ruimte laten voor eventuele andere motieven en ervaringen, en hun reactie niet a priori en exclusief in de richting van het thema ‘werk’ duwen.

Deze keer namen we de gesprekken niet op, maar was er telkens een observator aanwezig die uit de verhalen van de cursisten de belangrijkste thema’s en opvallende uitspraken noteerde.

Tijdens deze tweede ronde begonnen we ook met het afnemen van diepte-interviews met een deel van de cursisten, na de klassikale gesprekken.

1.2.2 Diepte-interviews

Groepsgesprekken hebben het voordeel dat de deelnemers kunnen reageren op elkaar, en dat door die reactie telkens nieuwe thema’s en inzichten aan bod komen. Nadeel is vaak dat potentieel interessante ‘verhalen’ te snel afgebroken worden. Die volledige verhalen aan bod laten komen vormde een eerste reden om – naast de groepsgesprekken – ook een aantal diepte-interviews af te nemen.

Een tweede reden om de groepsgesprekken aan te vullen met individuele interviews, was dat we die ook in het Frans of het Engels konden afnemen. Vertellen over waarom je iets doet of niet, over je persoonlijke motieven, verwachtingen en eventuele ontgoochelingen veronderstelt immers een niveau van taalvaardigheid dat zeker beginnende tweedetaalleerders nog niet beheersen.

Alhoewel we hadden aangegeven dat de cursisten ook in de klasgesprekken wel eens mochten overschakelen naar een andere taal, bleken maar weinigen dat te doen. De NT2-klas is voor deze gemotiveerde taalleerders duidelijk een plaats om zoveel mogelijk Nederlands te spreken. In de interviews na afloop van de taalbadlessen konden de cursisten dieper ingaan op hun persoonlijke ervaringen. Dat deden ze uitgebreid, meestal in een mengeling van Nederlands en Frans, soms in het Engels en het Nederlands.

Met beginnende taalleerders (op niveau A1) hebben we om die reden uitsluitend individuele gesprekken gevoerd, altijd in het Frans of het Engels.

1.2.2.1 *Individuele gesprekken met de werkzoekende cursisten in de VDAB-taalbaden*

Bij deze cursisten namen we dus de eerste (semi-gestructureerde) diepte-interviews af, waarin we verder ingingen op de thema’s die in het voorafgaandelijke klasgesprek aan bod waren gekomen, én op de concrete link van het taalleerproces met hun bredere toekomstplannen (als werkzoekende).

We namen interviews af van telkens ongeveer 30 minuten met 23 taalbadcursisten. We namen de gesprekken op en verwerkten ze op dezelfde manier als de eerste – digitale – klasgesprekken.

1.2.2.2 *Individuele gesprekken met beginnende taalleerders in het open CVO-aanbod*

Met beginnende NT2-leerders voerden we geen groeps- of klasgesprekken, maar enkel individuele gesprekken, in een contacttaal (Frans of Engels). We vonden ook deze gesprekspartners in NT2-klassen, meer bepaald 2 klassen op A1-niveau bij CVO Lethas.

In één van deze klassen ging het om een verlengd traject, voor cursisten die zich qua leervaardigheid tussen het publiek van de basiseducatie en dat van de centra voor volwassenenonderwijs in bevinden.

We namen interviews af van 8 beginnende taalleerders, 6 in het Frans en 2 in het Engels. Omdat er aan deze gesprekken geen kennismaking in de les voorafging, duurden ze iets langer dan de gesprekken met de taalbadcursisten, gemiddeld ongeveer 1 uur.

1.2.2.3 Telefonische gesprekken met niet-startende bezoekers van het Huis

In januari 2023 stuurden we een nieuwe mail naar de 47 bezoekers van het Huis die eind 2020 hadden deelgenomen aan de eerste enquête en bij de opvolgenquête in het voorjaar van 2022 hadden geantwoord dat ze na dat bezoek niet waren gestart met lessen. We kregen een reactie van 7 bezoekers en konden met 5 van hen een kort telefonisch gesprek voeren.

2 Analyse en presentatie van de resultaten

2.1 Presentatie per vaststelling/thema

In wat volgt presenteren we de resultaten van het onderzoek aan de hand van een aantal vaststellingen en thema's, en dus niet per onderzoeksluik. We zullen ook de antwoorden op de verschillende enquêtes niet apart – of toch niet systematisch en op dezelfde manier – bespreken.

Bij elk van de vaststellingen/thema's zullen we een aantal cijfers geven, gebaseerd op de enquêtes, gevolgd door een interpretatie die we illustreren m.b.v. uitspraken van cursisten tijdens de klasgesprekken en/of de individuele interviews.

Dat doen we in de eerste plaats omwille van de leesbaarheid en om een ellenlange opeenvolging van cijfers en tabellen te vermijden. De verhalen van de cursisten geven 'vlees en bloed' aan de cijfers, maar zijn vaak ook gewoon nodig om de naakte cijfers op een correcte manier te interpreteren. Daarom dus geen tweedeling tussen 'kwantitatieve' en 'kwalitatieve' onderzoeksresultaten.

Dat we de resultaten van de 2 grote startenquêtes niet apart presenteren, heeft andere redenen.

2.2 Geen systematische vergelijking tussen enquêtes

De eerste reden is dat de verschillen tussen beide enquêtes voor de meeste vragen statistisch weinig significant bleken te zijn¹⁰, en zelfs wanneer ze dat wél waren, vaak weinig praktische relevantie hadden. De resultaten van beide enquêtes apart bespreken, zou grotendeels neergekomen zijn op 2 keer hetzelfde verhaal vertellen.

De tweede reden is dat vergelijkingen tussen slechts 2 momentopnames nooit tot interessante, wetenschappelijk onderbouwde verklaringen kunnen leiden, en al helemaal niet wanneer 1 van die momentopnames in zeer uitzonderlijke (crisis-)omstandigheden plaatsvindt.

Dat we 2 quasi identieke surveys organiseerden op 2 verschillende momenten, kwam doordat de Coronacrisis als 'stoorzender' optrad bij de start van het onderzoek. Met de tweede enquête wilden we – zoals al gezegd – vermijden dat de uitzonderlijke omstandigheden van het

¹⁰ Dat onderzochten we door voor elk van onze kruistabellen de Chi-kwadraat- en de p-waarde te berekenen. Vooral voor de 'opinie vragen' leidde dit vaak tot weinig betrouwbare resultaten. Het is bekend dat de Chi-kwadraattoets bij grote aantallen de neiging heeft om kleine verschillen uit te vergroten. Bovendien waren de antwoorden op de vragen met een Likertschaal zeer ongelijk verdeeld, met extreem hoge waarden in de ene richting, en extreem lage waarden in de andere, zo extreem dat ook het samenbrengen in grotere categorieën weinig zoden aan de dijk bracht.

Coronatijdperk ons bij dit eerste, verkennende onderzoek tot foute, of in elk geval weinig veralgemeenbare, conclusies zouden leiden.

Wanneer we voor een vraag of thema een substantieel verschil zien tussen de cijfers van de 2 momentopnames, is de kans groot dat we bij ENQ1 te maken hebben met een 'Corona-effect'. Dan moeten we op zoek naar een dubbele interpretatie: één die geldt voor 'normale tijden', en één die verklaart waarom de cijfers in de uitzonderlijke Coronaperiode daarvan afwijken. Wanneer we weinig of geen verschil zien tussen de 2 momentopnames, mogen we ervan uitgaan dat er voor het thema in kwestie géén significant Corona-effect speelt, en heeft het weinig zin van de 2 datasets apart te analyseren.

Daarom zullen in de verdere presentatie voor elk van de vragen uit de enquêtes één enkele kruistabel weergeven met aparte percentages voor elk van de momentopnames. Enkel wanneer het verschil voldoende groot is, gaan we daar in de tekst verder op in.

Tot slot is er nog een derde reden waarom we ons in dit rapport niet wagen aan een systematische vergelijking van de resultaten van 2 enquêtes, en die heeft te maken met vergelijkbaarheid en representativiteit.

2.3 Representativiteit en vergelijkbaarheid

Om de resultaten van 2 surveys correct met elkaar te kunnen vergelijken, moeten die surveys zoveel mogelijk identiek zijn, niet alleen qua vraagstelling (check) en manier van afnemen (check), maar ook qua samenstelling van het doelpubliek. Dat laatste was, gezien onze werkwijze, een open vraag. We stelden immers niet vooraf een wetenschappelijk verantwoorde steekproef samen, maar spraken gewoon alle bezoekers in het Huis aan, de volledige onderzoekspopulatie dus. Om de bevraging zo laagdrempelig mogelijk te houden, vroegen we ook geen persoonlijke gegevens op.

Die laatste konden we voor het grootste deel van de respondenten wel controleren in het registratiesysteem KBI (2 029 of 77% bij bevraging 1; 741 of 59% bij bevraging 2). Voor hen konden we dus ook de representativiteit t.a.v. de volledige bezoekersgroep in dezelfde tijdsspanne aftoetsen. Die toets bevestigde onze verwachtingen: weinig significante afwijkingen voor bevraging 1 (waarmee we 80% van de bezoekers bereikten), iets meer voor bevraging 2 (waarmee we 44% van de bezoekers bereikten).

De belangrijkste afwijking was bij beide bevragingen dezelfde, zij het in verschillende mate: ondervertegenwoordiging van het laaggeschoolde basiseducatiepubliek, en oververtegenwoordiging van de hoogstgeschoolden.

Maar wat de toets op de KBI-gegevens ons ook leerde, was dat er tussen de 2 bevragingsrondes verschuivingen hadden plaatsgevonden in het volledige bezoekerspubliek van het Huis. Die verschuivingen zetten zich logischerwijze door in het publiek dat onze enquêtes beantwoordde.

Mede daardoor lag bij bevraging 2 het aandeel van de hoogstgeschoolden 4 procentpunt hoger dan bij bevraging 1. We telden ook meer 'studenten' (verschil van 5 procentpunt) en minder 'niet-werkenden' (verschil van 4 procentpunt), en vooral: minder bezoekers met de Belgische

nationaliteit (verschil van 8 procentpunt), met daartegenover meer recente 'nieuwkomers' en meer kandidaat-taalleerders in een inburgeringstraject (verschil van 5 procentpunt).

Geen spectaculaire verschillen dus, maar ook geen volledig identieke populaties bij onze 2 bevestigingen. En dat betekent dat de kleine verschillen die we ontdekken bij de algemene vergelijking van de 2 enquêtes ook deels hieraan te wijten kunnen zijn. Of dat effectief zo is en in welke mate, valt moeilijk te becijferen en is voor de doelstelling van dit onderzoek ook geen bijster interessante vraag.

Wél interessant is van uit te zoeken of de cijfers in beide enquêtes ons iets kunnen vertellen over verschillen in motivatie en verwachtingen tussen taalleerders met specifieke profielen. Voor die oefening, waarin we enkel uitspraken doen over specifieke deelcategorieën in onze onderzoekspopulaties, maken de verschillen in samenstelling van de totale populaties niets meer uit. Wat de representativiteit betreft, blijft slechts één knelpunt over.

2.4 Parenthese: ondervertegenwoordiging van de laagstgeschoolde NT2-leerders

Dat knelpunt is meteen het grote manco van dit onderzoek waar we al eerder op wezen: de ondervertegenwoordiging van het laagstgeschoolde basiseducatiepubliek onder de respondenten.

Onze inspanningen om ook dat laagstgeschoolde publiek te bereiken, hebben dus helaas maar een beperkt resultaat opgeleverd. De vraagstelling in toegankelijke taal, de vertalingen in een aantal thuishalen en de mogelijkheid om de enquête samen met een consulent in te vullen, hebben ervoor gezorgd dat ook een deel van de laagstgeschoolde bezoekers deelnam aan de enquête. Maar ze deden dat in mindere mate dan hun hogergeschoolde collega's: (slechts) 7 % van de respondenten in bevestiging 1 heeft een duidelijk CBE-profiel, daar waar dat in de volledige bezoekersgroep in diezelfde periode 10% was. Aan de andere kant van het spectrum zien we het omgekeerde fenomeen: 51% van de respondenten heeft een profiel van snellerende (advies 'CVO-verkort'), versus 45 % binnen de totale bezoekersgroep.

Bij bevestiging 2 zien we nog iets grotere afwijkingen: 5% respondenten met CBE-profiel versus 12 % in de volledige bezoekersgroep, 48% versus 41 % voor resp. de respondenten en de bezoekers met advies 'CVO-verkort'. Door het kleinere aantal deelnemers aan de enquête in het algemeen, is ook het absolute aantal respondenten met bekend CBE-profiel hier heel klein geworden (N = 38), waardoor een aparte analyse van de antwoorden voor deze doelgroep weinig zinvol werd.

2.5 Analyse naar profiel van de kandidaat-taalleerder

In de punten 2.2 en 2.3 hierboven legden we uit waarom een rechtstreekse vergelijking van de resultaten van de 2 grote startenquêtes weinig zinvol is.

Wat we wél konden doen en wat ons tot interessantere inzichten heeft geleid, is nagaan hoe en in welke mate bepaalde profielkenmerken van de kandidaat-taalleerders gelinkt kunnen worden

aan (de sterkte van) hun motivatie en aan hun concrete verwachtingen m.b.t. Nederlands leren. Uit de literatuur weten we immers dat er zo'n verband bestaat (cf. ook de citaten in de algemene inleiding, op p. 3).

Dergelijke analyse konden we uiteraard enkel maken voor de respondenten waarvan we het profiel kennen, d.w.z. voor de 2.770 bezoekers die ons toelating gaven om hun gegevens in de KBI te gebruiken voor het onderzoek. We brachten hun gegevens samen in één enkele dataset, groot genoeg om ook bij opsplitsing in kleinere deelcategorieën genoeg respondenten over te houden om tot significante en relevante conclusies te komen¹¹.

De kern van onze analyse slaat dan ook op het geheel van deze respondenten met bekend profiel (van de 2 enquêtes samen). Enkel in de eerste algemene bespreking van de thema's/vaststellingen en de tabellen met de resultaten per afnamemoment, slaan de cijfers op de antwoorden van alle respondenten (N = 3 886), en niet enkel van diegenen waarvan we de profielgegevens kennen. Voor de volledigheid controleerden we of er geen significante verschillen waren tussen de antwoorden van deze groep respondenten (71% van het totaal) en hun meer 'anonieme' collega's. Dat was niet het geval, we vonden voor geen enkele vraag verschillen groter dan 1 procentpunt.

We checkten mogelijke verbanden tussen het profiel van de bezoekers en hun motivatie en verwachtingen op 8 variabelen: diplomaniveau¹², startniveau Nederlands, werksituatie, geslacht, leeftijd, 'moedertaal', geboorteland (en nationaliteit) en het al dan niet deelnemen aan een inburgeringstraject. Niet elk van deze variabelen bleek significante/relevante verschillen op te leveren. Sommige zo goed als geen (M/V, leeftijd, startniveau Nederlands), andere enkel voor één of een beperkt aantal thema's.

In wat volgt zullen we in elk hoofdstuk bij elke grote vaststelling, na de algemene bespreking, stilstaan bij de verschillen naargelang de profielen van de cursisten, met bijhorende tabellen. Wanneer een deelanalyse geen relevante conclusies opleverde vermelden we dat in de tekst, maar zonder de bijhorende cijfers.

2.6 Evolutie van motivatie en verwachtingen doorheen het leertraject

Via bevraging 3 probeerden we te achterhalen hoe de motivatie en verwachtingen van Brusselse NT2-leerders evolueren na hun bezoek aan het Huis.

Door het beperkt aantal respondenten (N = 253), waarvan we ook het profiel niet kennen, lenen de antwoorden op deze enquête zich beter tot een kwalitatieve dan wel een kwantitatieve analyse. We zullen uit deze bevraging veel citaten plukken en inpassen in de thematische

¹¹ Wanneer een deelcategorie toch minder dan 100 onderzoekseenheden bevat, wat zelden het geval is, zetten we de betreffende percentages in de tabellen tussen haakjes.

¹² We checkten ook voor de variabele 'leerprofiel', die een idee geeft van de taalleercapaciteit van de bezoekers en niet helemaal overeenkomt met de scholingsgraad. Omdat dit geen bijkomende informatie opleverde, lieten we die weg in de presentatie.

besprekingen. Cijfers geven we enkel ter illustratie wanneer ze vaststellingen uit de gesprekken met de cursisten duidelijk bevestigen of tegenspreken.

2.7 En wat met de resultaten?

We beëindigen dit eerste onderzoeksgedeelte met een beknopt verslag van onze pogingen om de antwoorden uit de eerste enquête te koppelen aan de vorderingen/resultaten van de respondenten in hun leertraject.

Hier kunnen we alvast zeggen dat die koppeling tot weinig doorslaggevende bevindingen heeft geleid. Daarvoor was de vraagstelling in de enquêtes ongetwijfeld te algemeen en te beknopt.

In deel 2 van dit rapport zullen we wel – onrechtstreeks – linken kunnen leggen tussen de conclusies voor taalleerders met specifieke profielen in dit eerste rapportdeel en de gemiddelde taalvorderingen van alle startende cursisten met hetzelfde profiel.

3 Hoge verwachtingen versus weinig concrete plannen

De 2 enquêtes die we rechtstreeks bij de bezoekers van het Huis organiseerden, leverden ons een eerste algemeen beeld op van de motivatie en verwachtingen van Brusselaars die willen starten, of opnieuw willen starten, met Nederlands leren.

Wat daarbij het meeste opvalt, zijn de hoge inschatting van het belang van het Nederlands in Brussel en de zo mogelijk nog hogere verwachtingen over wat een betere kennis van het Nederlands de (kandidaat-)taalleerders persoonlijk zal bijbrengen.

3.1 Nederlands is belangrijk in Brussel (maar niet onmisbaar)

De eerste vraag in onze startenquêtes was vooral bedoeld als ijsbreker. Aan de respondenten werd gevraagd om hun mening te geven over de stelling 'Nederlands is belangrijk in Brussel' aan de hand van een 5-puntenschaal: 'helemaal akkoord', 'akkoord', 'ik weet het niet', 'niet akkoord' of 'helemaal niet akkoord'. Tabel 1.3 hieronder geeft de reacties op deze stelling weer voor beide bevraging rondes.

Tabel 1.3 Antwoorden bij stelling 1 (ENQ1 vs ENQ2)

Nederlands is belangrijk in Brussel				
	Bevraging 1 (N = 2 632)		Bevraging 2 (N = 1 242)	
Helemaal akkoord	60,8%		58,0%	
Akkoord	32,1%		33,4%	
<i>(akkoord + helemaal)</i>		92,9%		91,4%
Ik weet het niet	4,1%		3,1%	
Niet akkoord	2,2%		4,9%	
Helemaal niet akkoord	0,8%		0,6%	
<i>(niet akkoord + helemaal niet)</i>		3,0%		5,5%

Van een publiek dat geheel en al vrijwillig de stap zet naar het Huis van het Nederlands kan je wellicht niets anders verwachten, maar toch heeft de opvallend sterke overtuiging van het belang van het Nederlands in Brussel ons verrast. Meer dan 90% van de respondenten op beide

bevragingsmomenten gaat akkoord met deze stelling en ongeveer 60% geeft de maximumscore 'helemaal akkoord'.

Uit de reacties op de 2de stelling, 'Ook als je geen Nederlands spreekt, kan je altijd je plan trekken in Brussel' blijkt wel dat de respondenten het belang van het Nederlands in Brussel ook relativeren. 80 à 85% gaat ook met deze stelling akkoord, maar met duidelijk minder overtuiging. Aan deze stelling geeft slechts 27 à 37% de hoogste score 'helemaal akkoord'.

Tabel 1.4 Antwoorden bij stelling 2 (ENQ1 vs ENQ2)

Ook als je geen Nederlands kent, kan je altijd je plan trekken in Brussel				
	Bevraging 1 (N = 2 616)		Bevraging 2 (N = 1 242)	
Helemaal akkoord	27,4%		36,7%	
Akkoord	51,9%		48,1%	
(akkoord + helemaal)		79,4%		84,8%
Ik weet het niet	10,6%		6,2%	
Niet akkoord	8,8%		7,2%	
Helemaal niet akkoord	1,3%		1,8%	
(niet akkoord + helemaal niet)		10,1%		9,0%

Wanneer we de reacties op beide stellingen met elkaar combineren, zien we dat het meest voorkomende antwoord is: 'helemaal akkoord dat Nederlands belangrijk is in Brussel', en 'gewoon akkoord dat je daar ook zonder Nederlands wel je plan kan trekken'. Dat is het gecombineerde antwoord van 30% van de bevrageden bij beide enquêtes.

Van de grote groep die helemaal akkoord gaat met stelling 1 (Nederlands is belangrijk in Brussel), gaat ongeveer de helft gewoon akkoord met de relativerende stelling 2, eveneens bij beide enquêtes. Bij de eerste enquête komt daar nog 27% bij dat helemaal akkoord gaat met stelling 2, bij de tweede enquête is dat aandeel gestegen tot 32%.

Een snelle vergelijking van de antwoorden op beide stellingen zou kunnen wijzen op een lichte afzwakking van de perceptie van het belang – en vooral van de onmisbaarheid – van Nederlands in Brussel naar het einde van de coronaperiode toe. Dat is zeker niet uitgesloten, maar zoals gezegd moeilijk te bewijzen, laat staan te verklaren, met slechts 2 momentopnames.

Overtuigender is het verschil met de antwoorden uit de vervolgenquête (bij deelnemers aan ENQ1, na 1 jaar) op beide stellingen (zie tabel 1.5 op de volgende pagina).

Zoals gezegd gaat het hier om een veel kleiner aantal respondenten, dat ook niet representatief is voor de volledige groep taalleerders. We mogen aannemen dat dit publiek, dat reageert op een digitaal bezorgde opvolgenquête, een meer betrokken publiek is met meer uitgesproken overtuigingen dan het algemene bezoekerspubliek van het Huis. Anderzijds maakt net dat hun antwoorden extra interessant. En die antwoorden verschillen, zeker voor de eerste stelling, vrij sterk van het geheel van de antwoorden op ENQ1, de enquête waar zij dus ook aan deelnamen.

In de vervolgenquête zien we nog 79% van de respondenten die akkoord gaan met de stelling dat Nederlands belangrijk is in Brussel (versus 93% in de startenquête), en zien we nog 42,6 % de hoogste score geven (versus 61% in de startenquête). Een opvallende 14% zegt niet akkoord te gaan (versus 3% in de startenquête).

Tabel 1.5 Antwoorden bij stellingen 1 en 2 in vervolgenquête op ENQ1

Antwoorden bij stelling 1 en 2 in vervolgenquête				
	Stelling 1 (N = 253)		Stelling 2 (N = 253)	
Helemaal akkoord	42,6%		47,1%	
Akkoord	36,8%		37,9%	
(akkoord + helemaal)		79,4%		85,0%
Ik weet het niet	6,3%		5,5%	
Niet akkoord	11,1%		8,7%	
Helemaal niet akkoord	3,2%		0,8%	
(niet akkoord + helemaal niet)		14,2%		9,5%

Voor stelling 2 (ook zonder Nederlands kan je je plan trekken in Brussel) zijn de verschillen kleiner, met 85% van de deelnemers die akkoord gaan met de stelling (versus 79% in de startenquête). Het aantal sterk overtuigen, dat helemaal akkoord gaat, is wel significant groter (47% versus 37%)¹³.

Wat echter vooral opvalt bij de antwoorden in de vervolgenquête, is het verschil tussen de respondenten die niet startten met NT2-lessen (N = 47), degenen die wel startten maar binnen het jaar gestopt waren (N = 119) en degenen die nog steeds les volgden (N = 89).

De categorie 'niet-starters' is met 47 respondenten wel heel klein. We plaatsten de percentages in tabel 1.6 op de volgende pagina dan ook tussen haakjes. De groep die nog steeds in de les zit, telt 89 deelnemers en is qua omvang (net onder onze lat van 100) nog net acceptabel.

In die tabel zien we dat de 'volhouders' die nog les volgen gemiddeld het minst overtuigd zijn van het belang van Nederlands in Brussel: 75% gaat akkoord met onze stelling (37% helemaal), versus 84% (en 44,5%) bij de 'afhakers' en 81% (en 53%) bij de kleine groep die nooit gestart is. Ter herinnering: bij alle bezoekers in ENQ 1 was dat 93% (en 61%). Bij dezelfde groep 'volhouders' gaat nu ook bijna de helft (46%) helemaal akkoord met de stelling dat je ook zonder Nederlands wel je plan kan trekken in Brussel, waar dat bij de totale responsgroep van ENQ1 slechts 27,4% was (geel gearceerde cijfers in de tabel).

¹³ De Chi-kwadraat- en p-waarden voor de vergelijking tussen startenquête1 en de vervolgenquête zijn, na hergroepering in 3 waarderingschalen (akkoord/weet niet/niet akkoord), voor stelling 1 (X^2 (4, N = 2 885) = 91.0, p < .00001) en voor stelling 2 (X^2 (4, N = 2 869) = 45.4, p < .00001).

Tabel 1.6 Antwoorden bij stellingen 1 en 2 in vervolgenquête op ENQ1, naar leertraject (bezig, gestopt of niet-gestart)

Antwoorden bij stelling 1 en 2 in vervolgenquête, naar leertraject						
	Stelling 1 (N = 253)			Stelling 2 (N = 253)		
	nog bezig	Gestopt	niet gestart	nog bezig	Gestopt	niet gestart
Helemaal akkoord	37,1%	44,5%	(53,2%)	46,1%	49,6%	(46,8%)
Akkoord	38,2%	39,5%	(27,7%)	31,5%	39,5%	(42,6%)
(akkoord + helemaal)	75,3%	84,0%	(80,9%)	77,6%	89,1%	(89,4%)
Ik weet het niet	10,1%	4,2%	(4,3%)	7,9%	3,4%	(6,4%)
Niet akkoord	12,4%	10,1%	(10,6%)	13,5%	6,7%	(4,3%)
Helemaal niet	2,2%	1,7%	(4,3%)	1,1%	0,8%	(0,0%)
(niet + helemaal niet)	14,6%	11,8%	(14,9%)	14,6%	7,5%	(4,3%)

Deze vaststelling klinkt paradoxaal, maar sluit wel aan bij andere vaststellingen in ons onderzoek, die te maken hebben met de kloof tussen abstracte overtuigingen en concrete ervaringen. We komen hier verder (in punt 3.3) op terug.

3.2 Nederlands biedt (veel) kansen

Na de 2 inleidende vragen over (de perceptie van) het belang van Nederlands in Brussel volgden in de startenquêtes 3 stellingen waarmee we polsten naar de voordelen die startende NT2-cursisten persoonlijk verwachten van een betere kennis van het Nederlands.

Die stellingen luiden als volgt:

- als ik beter Nederlands ken, zal ik een betere job vinden
- als ik beter Nederlands ken, zal ik betere contacten hebben met mijn omgeving
- als ik beter Nederlands ken, zal ik een rijker cultureel leven hebben¹⁴

We gaan verder in het rapport dieper in op elk van de stellingen en hun relatieve belang voor de taalleerders. Met tabel 1.7 op de volgende pagina willen we enkel tonen hoe sterk de in Brussel startende cursisten overtuigd zijn van de kansen die Nederlands leren hun persoonlijk kunnen/zullen bieden. We maken in deze tabel voorlopig geen onderscheid tussen de 2 enquêtes. De cijfers slaan m.a.w. op de antwoorden op beide enquêtes samen.

De stellingen in de vragen 3, 4 en 5 waren bewust en expliciet in de 'ik'-vorm geformuleerd. We wilden hiermee nadrukkelijk aangeven dat we niet naar een opinie informeerden, maar naar een

¹⁴ Deze laatste stelling komt overeen met de formulering in ENQ2. In ENQ1 was de stelling iets anders en concreter geformuleerd ('ik vind Nederlands een mooie taal. Ik wil graag meer lezen of tv kijken in het Nederlands').

concrete, persoonlijke verwachting. De antwoorden die we terugkregen, doen ons wel enigszins twifelen of die bedoeling goed overgekomen is.

Want dat zou betekenen dat 90% van alle bezoekers van het Huis van zijn/haar leertraject Nederlands een betere job verwacht (en 65% daar ten stelligste op rekent) en dat om en bij de 80% betere contacten met zijn/haar omgeving in het vooruitzicht ziet (en 40% daar ten stelligste op rekent). Dat ook 80% (en 40%) van de respondenten rekent op culturele verrijking is, vanwege een bijna vanzelfsprekend effect van bijkomende talenkennis, misschien meer evident.

Tabel 1.7 Overzicht antwoorden bij vragen 3, 4 en 5

Antwoorden bij stellingen 3, 4 en 5						
Beide enquêtes	NL = (betere) job (N= 3 867)		NL = betere contacten (N = 3 822)		NL = rijkere cultuur (N = 3 804)	
Helemaal akkoord	65,0%		41,6%		38,7%	
Akkoord	25,4%		38,1%		39,6%	
<i>(akkoord + helemaal)</i>		90,4%		79,6%		78,3%
Ik weet het niet	7,2%		12,2%		15,3%	
Niet akkoord	1,8%		6,5%		5,0%	
Helemaal niet akkoord	0,6%		1,6%		1,4%	
<i>(niet akkoord + helemaal niet)</i>		2,4%		8,2%		6,4%

Hoe dan ook zijn dit sprekende cijfers. Brusselaars die – via het Huis van het Nederlands – willen starten met Nederlands leren, schatten het belang van de taal in Brussel hoog in, en verwachten opvallend veel van een betere kennis van de taal.

Daar staat tegenover dat een flink deel van hen moeilijk concreet kan maken wat dit voor hem/haar persoonlijk inhoudt, laat staan welk concreet traject hij/zij zal moeten doorlopen om die verwachtingen waar te maken.

Als het onderzoek ons één ding heeft geleerd, is het dat er bij veel (kandidaat-)taalleerders een grote kloof gaapt tussen het dominante discours over het belang van Nederlands, en talenkennis in algemeen, dat ze als het ware geïnternaliseerd hebben, en hun concrete ervaringen en persoonlijke plannen.

3.3 ‘Van horen zeggen’

Die kloof kwam in beeld na de analyse van de antwoorden op een andere vraag in de startenquêtes, met name vraag 7 over de ultieme trigger om NU te starten met Nederlands leren.

Die vraag was in beide enquêtes als volgt geformuleerd: ‘Ik heb NU beslist om te (her-)beginnen met Nederlands leren, omdat...’, gevolgd door een aantal voorgestelde antwoorden en een open optie ‘andere’ met vrije invulruimte. In tabel 1.8 hieronder tonen we de originele resultaten op vraag 7 van de startenquêtes in beide periodes¹⁵.

Tabel 1.8 Originele antwoorden bij vraag 7 (ENQ1 vs ENQ2)

Ik heb NU beslist om te (her-)beginnen met NL leren, omdat...		
	ENQ1 (*) (N = 1 633)	ENQ2 (N = 1 208)
... ik er nu tijd voor heb	45,9%	12,7%
(andere)	19,7%	19,0%
... ik nu misschien promotie kan maken op mijn werk	8,9%	11,8%
... ik sinds kort of al te lang zonder werk zit	8,9%	10,3%
... ik mijn kind heb ingeschreven of wil inschrijven in een NL-talige school	6,4%	12,4%
... ik interessante mensen heb leren kennen die NL spreken (vrienden, familie, partner, ...)	6,2%	17,1%
... ik recent leuke activiteiten ontdekt heb in het NL	2,8%	2,5%
... ik wil starten of gestart ben met studies of een opleiding in het NL(**)	n.v.t.	14,2%
... ik nu moet van Actiris(***)	1,2%	n.v.t.

(*) enkel ‘unieke’ antwoorden, van respondenten die slechts één antwoord aankruisten

(**) enkel in ENQ2

(***) enkel in ENQ1

Bij ENQ1 konden de respondenten meerdere antwoorden aankruisen. 38% van de respondenten maakte van die mogelijkheid gebruik, 15% gaf zelfs 3 antwoorden of meer. Nu is het uiteraard niet uitgesloten dat cursisten meerdere triggers tegelijk ervaren – wie weet nodig hebben – om te starten met Nederlands leren. Anderzijds was dit al een eerste aanwijzing dat nogal wat potentiële taalleerders niet echt een duidelijk, laat staan als urgent ervaren, doel voor ogen hebben wanneer ze beslissen van naar het Huis te stappen.

Die indruk werd bevestigd door het groot aantal respondenten dat als enige antwoord ‘andere’ aankruiste (20% van de respondenten met slechts 1 antwoord) en vervolgens ofwel niets invulde, ofwel heel vage ‘ultieme’ triggers opgaf. Een greep uit 377 dergelijke antwoorden: *‘as I speak English, I found Nederlands language easy to learn’*, *‘C’est essentiel en Belgique’*, *‘it has been on my to-do list for a long time’*, *‘Développement personnel’*, *‘Feel it’s the right time to do it’*, *‘I want to improve’*, *‘c’est normal’*, of nog *‘j’ai envie de parler la langue’*. Tot slot nog een

¹⁵ De bij deze vraag gesuggereerde antwoorden zijn gekozen op basis van de ervaringen van de collega’s in het Huis, en vooraf uitgetest bij een aantal bezoekers. Het zijn veralgemeningen van de meest gehoorde argumenten van de klanten.

sprekende quote, genoteerd tijdens een interview met een medewerker van een internationaal bedrijf (11 jaar in België, Italiaanse nationaliteit): *‘because Dutch is one of the official languages in Belgium and I have been living here for some years now and I think it is just normal to learn it – I also think it will be very useful for me in the future’*.

Dit zijn extreme voorbeelden. Maar ook een flink deel van de antwoorden die we met enige moeite konden hercoderen in de richting van een meer concrete persoonlijke verwachting, leed aan ditzelfde euvel: weinig gericht en niet echt dringend. Denk dan aan *‘pouvoir élargir mes perspectives professionnelles’*, *‘pour être flexible dans le travail et pratiquer dans la vie de tous les jours’* of nog *‘je pense que cela peut être un atout professionnel’*.

In ENQ2 probeerden we een duidelijker beeld te krijgen van wat nu eigenlijk de doorslag had gegeven om precies op dit moment te starten met Nederlands leren. We hielden de vrije optie ‘andere’ aan, maar gaven nu slechts één antwoordmogelijkheid¹⁶. Om alle twijfel uit te sluiten voegden we bij de originele vraagstelling *‘slechts 1 antwoord mogelijk, wat OP DIT MOMENT voor u het belangrijkste is’* toe. Ook nu was ‘andere’ goed voor 20% van de antwoorden, met vaak dezelfde vage specificaties.

Wat echter het meeste opvalt in deze tabel is het grote aantal respondenten van ENQ1 (bijna de helft) dat als enig antwoord aankruist ‘omdat ik er nu tijd voor heb’. Als we ook de tweede en eventueel volgende antwoorden in rekening brengen, zien we dat ‘omdat ik er nu tijd voor heb’ in volle Coronatijd bij 55% van de bezoekers een rol heeft gespeeld in de beslissing om ‘nu’ naar het Huis te stappen. Bij ENQ2, na de Coronacrisis, was dit maar 13% meer. Hier zien we dus wel degelijk een verschil in antwoorden dat te wijten is aan typisch tijdsgebonden omstandigheden (de Coronacrisis).

We komen later nog terug op deze tabel, en de belangrijkste concrete triggers. Hier wilden we enkel aantonen dat een niet onaanzienlijk deel van de respondenten (66% in Coronatijd, 32% na Corona), zelfs bij het lezen van een hele reeks suggestieve antwoorden, niet echt weet wat hem/haar er nu concreet toe gebracht heeft om de eerste stap richting lessen Nederlands te zetten.

Deze vaststelling werd nadrukkelijk bevestigd tijdens onze klassikale gesprekken met NT2-cursisten, zowel in de klassen van het open aanbod van de CVO, als in de VDAB-taalbaden. Tijdens die klassikale gesprekken vroegen we de cursisten naar een concreet verhaal over een moment waarop ze dachten ‘als ik nu maar beter Nederlands kon...’. Dergelijk verhaal hebben we maar zelden gekregen, hoe hard we ook aandrongen en in hoeveel vormen we de vraag ook stelden. In plaats van een concreet verhaal, kregen we vaak abstracte opinies te horen over het belang van Nederlands in Brussel, voor werk, voor de toekomst van de kinderen...

In de individuele diepte-interviews kwam daar nog bij dat nogal wat Nederlandse taalleerders aangaven dat ze in hun dagelijks leven in Brussel niet zo vaak in aanraking kwamen met Nederlands, en dus eigenlijk niet echt wisten hoe belangrijk dit was. Op expliciete vragen naar ervaringen met slecht afgelopen sollicitaties omwille van hun beperkte talenkennis, konden ook lang niet alle cursisten in de VDAB-taalbaden een antwoord geven. Ook hier was de standaardreactie: ‘om (goed) werk te vinden, moet je Nederlands kennen’, of ‘in alle vacatures wordt een goede kennis van het Nederlands gevraagd’.

¹⁶ Voor de vergelijkbaarheid hebben we in de tabel op de vorige pagina ook voor ENQ1 enkel de antwoorden opgenomen van de respondenten die slechts één antwoord aankruisten.

Vele startende NT2-cursisten lijken hun overtuigingen i.v.m. Nederlands leren dus eerder te hebben ‘van horen zeggen’ dan van zelf ondervinden, laat staan van concreet uitzoeken wat een betere kennis van de taal voor hen persoonlijk zou kunnen betekenen.

Voor een aantal van deze verwachtingsvolle taalleerders betekent de start van het leertraject dan ook een vrij harde confrontatie met de realiteit. We vermoeden dat dit een deel van de verklaring vormt voor het geslonken aandeel cursisten dat na meer dan een jaar Nederlandse les nog vol overtuiging kan verklaren dat ‘Nederlands belangrijk is in Brussel’ (cf. resultaten vervolgenquête in punt 3.1 hierboven) en het grotere aandeel (bijna de helft) dat nu helemaal akkoord gaat met de stelling dat ‘je ook zonder Nederlands wel je plan kan trekken in Brussel’.

We zullen in deel 2 van dit onderzoek zien dat (te) veel in Brussel startende NT2-cursisten (25 à 30% van het totaal) het einde van de eerste lesmodule niet halen. Daar speelt het ontbreken van een duidelijk, gepersonaliseerd doel ongetwijfeld een rol in. Maar ook het vage beeld van het leertraject dat hen te wachten staat.

3.4 Vage plannen

Met de vragen 9 t.e.m. 11 wilden we te weten komen hoe de kandidaat-taalleerders aankijken tegen hun toekomstig leertraject en hun kansen op succes (zelfinschatting).

In vraag 9 vroegen we dat laatste op de man/vrouw af, met de stelling ‘Nederlands leren is moeilijk voor mij’ en de vertrouwde Likertschaal. De antwoorden leerden ons dat de verhouding tussen het aantal starters dat zich aan een moeizaam traject verwacht, diegenen die inschatten dat het wel zal meevallen, en diegenen die er geen idee van hebben, vrij evenwichtig verdeeld is en constant blijft tussen de 2 meetmomenten (ong. 3 x 1/3).

Tabel 1.9 Antwoorden bij vraag 9 (ENQ1 versus ENQ2)

Nederlands leren is moeilijk voor mij				
	Bevraging 1 (N = 2 572)		Bevraging 2 (N = 1 201)	
Helemaal akkoord	11,2%		9,8%	
Akkoord	24,2%		23,6%	
<i>(akkoord + helemaal)</i>		35,34%		33,4%
Ik weet het niet	31,5%		31,6%	
Niet akkoord	27,8%		27,9%	
Helemaal niet akkoord	5,4%		7,1%	
<i>(niet akkoord + helemaal niet)</i>		33,20%		35,0%

We weten uit de literatuur dat variabelen als ‘zelfinschatting’ en ‘zelfvertrouwen’ weliswaar belangrijk zijn voor een didactische aanpak op maat in de NT2-klas, maar op zich weinig verklarende, laat staan voorspellende, waarde hebben voor het succes van de leertrajecten. Individuele cursisten kunnen zowel te veel als te weinig zelfvertrouwen hebben. Dat we weinig extremen zien is wel een goed teken. Slechts 5 à 7 % van de starters verwacht een ‘*walk in the park*’, slechts iets meer, 10 à 11%, begint eraan met knikkende knieën.

Maar dat 2/3 van de potentiële Nederlandse taalleerders ofwel een moeizaam traject verwacht, ofwel nog geen idee heeft of ze dat traject wel zullen aankunnen, wordt toch best een meer expliciet aandachtspunt bij zowel de intakers van het Huis van het Nederlands, als de onderwijsteams en trajectbegeleiders in de onderwijscentra. Uit de literatuur weten we immers ook dat succeservaringen, en liefst snelle, voor alle cursisten belangrijk zijn om hun oorspronkelijke motivatie in stand te houden en te versterken. Goed weten waaraan ze zich kunnen verwachten en een goede voorafgaandelijke inschatting van de eigen leermogelijkheden (specifiek voor taal) zijn daarom cruciaal om ontgoochelingen en vroegtijdig afhaken te vermijden.

In het geval van het leren van een nieuwe taal – sowieso een proces van lange duur – is het om dezelfde reden belangrijk dat wie begint aan een traject toch min of meer weet hoelang dit zal duren, en wat mogelijke ‘tussenstops’ zijn.

In vraag 10 vroegen we daarom aan de bezoekers van het Huis voor hoelang ze zich wilden engageren om beter Nederlands te leren.

Tabel 1.10 Antwoorden bij vraag 10 (ENQ1 versus ENQ2)

Hoe lang wil u NU naar de les gaan, of andere inspanningen doen om NL te leren?		
	Bevraging 1 (N = 2 578)	Bevraging 2 (N = 1 192)
Dat weet ik nog niet	30,7%	29,3%
Enkele maanden	22,7%	16,3%
1 jaar	25,0%	26,9%
2 jaar of langer	21,6%	27,5%

Ook hier zien we, bij beide enquêteafnames, ongeveer 30% respondenten die het ‘nog niet weten’ of m.a.w. nog geen beslissing hebben genomen over de duur van hun engagement.

Bij de enquête die tijdens de Coronacrisis werd afgenomen (ENQ1), zien we iets meer cursisten die zich slechts voor enkele maanden willen engageren (23 versus 16%) en iets minder die willen gaan voor een traject van 2 jaar of meer (22 versus 27,5%). Niet onlogisch lijkt ons, gezien de eerdere vaststelling dat bijna 50% van starters in de Coronaperiode als ultieme trigger ‘omdat ik er nu tijd voor heb’ opgaf. Niemand wist op dat moment immers hoelang de gezondheids crisis nog zou duren en welke praktische consequenties die zou hebben.

Maar dat ook na afloop van de Coronacrisis 30% geen idee heeft van de te verwachten duur van het traject is toch veelzeggend. Net als de vaststelling dat 16% van alle bezoekers, of 1 op 4 van

diegenen die dat wél menen te weten, verwacht van op enkele maanden tijd voldoende vooruitgang te boeken om zijn/haar taaldoelstellingen te bereiken.

Daar staat tegenover dat een groot deel van de respondenten, nl. 40%, naar het Huis stapt in de hoop van (ooit) perfect Nederlands te spreken en te schrijven. Dat bleek uit de antwoorden op vraag 11, die polste naar hun verwachtingen i.v.m. de taalkennis Nederlands zelf (tabel 1.11 hieronder).

Tabel 1.11 Antwoorden bij vraag 11 (antwoorden op ENQ2¹⁷)

Welk niveau NL wil u bereiken vóór u zal stoppen met NL leren? Ik wil...			
Mondeling	N = 1 196		Schriftelijk
begrijpen wat er mij gevraagd wordt	4,9%	5,3%	een eenvoudig bericht kunnen lezen
kunnen antwoorden op eenvoudige vragen	6,2%	7,6%	een eenvoudig formulier kunnen invullen
kunnen meepraten bij gesprekken, bv op het werk of in de sportzaal	20,8%	18,8%	ondertitels van films, kranten of boeken kunnen lezen
mijn mening kunnen verdedigen en goed begrepen worden	27,8%	29,2%	een goed gestructureerde tekst kunnen schrijven
perfect, foutloos NL spreken	40,3%	39,1%	perfect, foutloos NL schrijven

Bij kruising van de gegevens uit tabel 10 en tabel 11 blijkt dat dat gemiddelde van 40% ook slaat op degenen die aangeven dat ze nog niet weten hoelang hun leertraject zal duren en dat zo'n 30% van degenen die rekenen op een traject van enkele maanden hoopt op perfectie in de nieuwe taal. Nog een andere kruising, met het startniveau Nederlands van de respondenten, toont dan weer dat dit startniveau nauwelijks invloed heeft op het aspiratieniveau. Bij de bezoekers van het Huis die niveau A2 reeds bereikt hebben, tellen we slechts 4% meer respondenten die de perfectie nastreven, dan bij de absolute beginners.

Nu moeten we hier wel bij vertellen dat onze enquêtes afgenomen zijn in de wachtzaal van het Huis (of digitaal, nog vóór de afspraak in het Huis). Op zich is het dus niet zo vreemd dat de bezoekers op dat moment nog weinig zicht hebben op hun toekomstig traject. Potentiële taalleerders informatie bezorgen over mogelijke leertrajecten, is immers één van de kernopdrachten van de consultants van het Huis.

De vraag is of de vaste procedures in het Huis – die geijkt zijn op de procedures in Vlaanderen – voldoende rekening houden met die vele Brusselaars die noch een goed zicht hebben op wat een betere kennis van het Nederlands hen persoonlijk kan opleveren, noch een concreet idee van het leertraject dat hen te wachten staat. We komen hier in de aanbevelingen in deel 3 van dit rapport nog op terug.

¹⁷ Omwille van een technisch probleem konden de antwoorden op dezelfde vraag in ENQ1 niet verwerkt worden.

3.5 Uit vrije wil

We weten dat volwassenen in Brussel zo goed als nooit uit verplichting starten met een leertraject Nederlands. Dat is een fundamenteel verschil met Vlaanderen, waar een groot aantal nieuwkomers Nederlands leert in het kader van een verplicht inburgeringstraject, en waar Nederlandse taallessen voor veel anderstalige werkzoekenden een verplichte schakel zijn in hun traject naar werk.

Brusselaars beginnen uit vrije wil aan (beter) Nederlands leren. Dat betekent niet dat er helemaal geen druk kan zijn, of dat de potentiële cursisten niet door externe actoren 'aangestuurd' of 'aangespoord' worden om Nederlands te leren. Of en in welke mate dat het geval is, probeerden we te achterhalen met vraag 6: 'Wie heeft u gezegd dat u beter Nederlands moest leren'?

Ook voor deze vraag suggereerden we een aantal mogelijke antwoorden, vertrekkend van de ervaring van de consultants van het Huis en de samenwerking met de belangrijkste 'toeleiders'. Ook nu lieten we, net als bij vraag 7, de mogelijkheid open om via het antwoordvoorstel 'andere' bijkomende actoren toe te voegen. Bij deze vraag waren er minder verrassingen.

Bij 'andere' vonden we vooral toelichtingen en details die vrij gemakkelijk te herleiden vielen tot één van de voorgestelde antwoordmogelijkheden. Denk aan '*des nouveaux amis qui parlent NL très bien*' (vrienden of familie), '*ma maman surtout*' of '*mijn partner*' (idem), of evident '*translator in Actiris recommended*' (Actiris). Een beperkt aantal verwijzingen naar andere arbeidsmarktactoren (VDAB, interimkantoor, Baita...) voegden we gemakshalve toe aan 'Actiris+'. Na hercodering bleef slechts een klein aantal moeilijk te classificeren 'andere' over, vaak met verwijzingen naar de 'dwang' die de respondenten ervaren vanuit de Brusselse (en Vlaamse?) arbeidsmarkt, zonder evenwel een concrete actor aan te wijzen: '*job applications*', '*les débouchés de ma formation en droit*', '*mon avenir professionnel*', '*pour avoir une formation pour pouvoir trouver un bon job*'. Verwijzingen die soms heel vaag en abstract bleven (cf. de bespreking van vraag 7 hierboven), maar vooral uitspraken waarmee de respondenten, bewust of onbewust, aangaven dat Nederlands leren een persoonlijke keuze is, die ze helemaal autonoom gemaakt hebben.

Bij vraag 6 mochten de respondenten bij beide bevraging rondes meerdere antwoorden aanstippen. In tabel 1.12 op de volgende pagina geven we enerzijds de verdeling van de antwoorden weer van de respondenten die slechts 1 beïnvloedende actor vermeldde (de 'unieke antwoorden', samen 100%) en anderzijds de verdeling van alle antwoorden die de respondenten aanstipten, ook het 2de, 3de, en soms 4^e antwoord dus ('alle antwoorden', waarbij de percentages aangeven hoeveel van de cursisten o.m. dit antwoord gaven, samen dus > 100%).

In die tabel springt meteen het grote aantal bezoekers in het oog dat 'ikzelf' opgeeft als enige of belangrijke interveniërende actor: bij elke telling (unieke of alle antwoorden, 2 enquêterondes) gaat het om meer dan 70%. Voor de duidelijkheid: de antwoorden staan hier in volgorde van belangrijkheid – in de enquête stond 'ikzelf' niet systematisch op de eerste rij.

Tabel 1.12 Deels gehercodeerde antwoorden bij vraag 6 (ENQ1 vs ENQ2)

Wie heeft u gezegd dat u beter Nederlands moet leren?				
	Unieke antwoorden (*)		Alle antwoorden (*)	
	ENQ1 (N=1 586)	ENQ2 (N=873)	ENQ1 (N=2 563)	ENQ2 (N=1 207)
ikzelf	73,9%	77,2%	79,6%	80,9%
mijn vrienden of familie	10,0%	7,7%	26,2%	19,1%
mijn baas	4,9%	5,3%	18,5%	14,0%
Actiris+ (**)	4,2%	4,5%	11,3%	9,5%
de school van mijn kinderen	4,0%	2,6%	11,8%	7,0%
mijn leraars op school / de universiteit	1,8%	2,6%	7,0%	5,6%
mijn begeleiders bij AgII-bon	1,2%	0,1%	1,1%	0,3%

(*) Voor verschil 'unieke' en 'alle antwoorden': zie uitleg boven de tabel

(**) Na hercodering van 'andere' zijn hier de verwijzingen naar andere arbeidsmarktbegeleiders (VDAB, SPI) bijgeteld

Brusselaars die starten met Nederlands leren doen dit blijkbaar niet enkel geheel en al vrijwillig, ze laten zich – naar eigen zeggen – ook niet gemakkelijk door anderen beïnvloeden om dit te doen.

Verder nog opvallend: na 'ikzelf' staat 'mijn vrienden of familie' in elke rangschikking duidelijk op kop. Het belang van persoonlijke netwerken bij de beslissing om te starten met Nederlands bleek ook uit veel aanvullingen bij de antwoordmogelijkheid 'andere' bij zowel deze vraag 6 als bij vraag 7 (ultieme trigger): *'mon mari qui est flamand', 'le conjoint de ma tante et le conjoint de ma cousine qui sont néerlandophones', mes professeurs de danse', 'de kaasverkoper op de markt', 'een collega', 'mijn tandarts', en 'My partner and I have been together for a long enough period of time that we feel it is important for us to be able to speak each other's mother tongues. In addition, as a graduate of a Dutch speaking uni with multiple Dutch speaking contacts, I feel it is important that I begin learning Dutch'.*

Ook in onze klas- en individuele gesprekken, is het belang van persoonlijke netwerken bij de ultieme beslissing om te starten met Nederlands leren ons meermaals opgevallen. Ze vormen voor velen de noodzakelijke schakel om jarenoude overtuigingen en vage plannen op langere termijn om te zetten in concrete acties.

Daar staat tegenover dat meer 'institutionele' actoren relatief weinig aangestipt worden als actoren die de beslissing mee beïnvloed hebben. Vooral bij de 'unieke' antwoorden hierboven staat het kleine % bij zowel de arbeidsmarktbegeleiders (Actiris+) als bij 'mijn baas' in schril contrast met het grote gewicht van 'werk' en 'beter werk' in de basismotivatie van de startende NT2-leerders. We komen daar in hoofdstuk 4 op terug.

Tot zo ver de algemene analyse van de cijfers, die ons tot de vaststelling leidde dat startende NT2-cursisten in Brussel sterk overtuigd zijn van het belang van Nederlands (leren), daar hoge

verwachtingen bij koesteren, maar zelden aan hun traject beginnen met concrete, persoonlijke doelstellingen en een duidelijk idee van het traject dat hen te wachten staat.

Die algemene vaststelling gaat wel niet voor iedereen in dezelfde mate op.

3.6 Hoog- versus lagergeschoolden

In tabel 1.13 hieronder zien we dat de laag- en middengeschoolden gemiddeld meer overtuigd zijn van het belang van Nederlands dan de hoogstgeschoolde bezoekers, toch alvast op het abstracte discursieve niveau van stellingen 1 en 2.

Tabel 1.13 Antwoorden bij stellingen 1 en 2 naar diplomaniveau (beide enquêtes)

Antwoorden bij stelling 1 en 2 in vervolgenquête, naar diplomaniveau						
	NL = belangrijk in Brussel			Ook zonder NL => plan trekken		
	HO (N=1573)	HSO (N=628)	Max LSO (N=532)	HO (N=1568)	HSO (N=625)	Max LSO (N=528)
Helemaal akkoord	56,5%	67,4%	63,2%	31,2%	25,9%	28,8%
Akkoord	34,3%	28,2%	31,0%	52,8%	52,0%	47,7%
(akkoord + helemaal)	90,8%	95,5%	94,2%	84,0%	77,9%	76,5%
Ik weet het niet	4,3%	3,0%	3,4%	7,3%	11,0%	10,6%
Niet akkoord	4,1%	1,1%	1,5%	7,7%	9,4%	10,4%
Helemaal niet	0,8%	0,3%	0,9%	1,0%	1,6%	2,5%
(niet + helemaal niet)	4,8%	1,4%	2,4%	16,0%	22,1%	23,5%

Dat blijkt zowel uit hun reacties op stelling 1 als op stelling 2. Bij stelling 1 vallen vooral de HSO-gediplomeerden op. Van hen gaat 67,4% helemaal akkoord met de stelling dat Nederlands belangrijk is in Brussel, versus 56,5% van de hoogstgeschoolden, een verschil van meer dan 10 procentpunt dus. Daarmee tonen de middengeschoolden zich ook iets meer overtuigd dan de laagstgeschoolden, van wie 63,2% helemaal akkoord gaat¹⁸.

Wanneer we enkel kijken naar het onderscheid akkoord/ niet-akkoord (gewoon of helemaal), zien we nog verschillen tussen hoogst- en middengeschoolden van 5% (stelling 1) à 6% (stelling 2). Voor stelling 2 is er nu nog nauwelijks verschil tussen midden- en laagstgeschoolden.

¹⁸ Na hergroepering in 3 waarderingschalen (akkoord/weet niet/niet akkoord) wijzen de Chi-kwadraat- en p-waarden op een statistisch significant verschil tussen de opleidingsprofielen, iets duidelijker voor stelling 2 ($X^2(4, N = 2721) = 27.0, p < .001$) dan bij stelling 1 ($X^2(4, N = 2733) = 20.4, p < .001$).

Tegenover de iets hogere inschatting van het belang van het Nederlands bij de laag- en vooral middengeschoolden, staan geen opvallend concretere, of minder concrete, plannen.

Wanneer we de antwoorden op vraag 7 (naar de ultieme trigger om te starten met Nederlands leren) opsplitsen naar diplomaniveau zien we voor elk van de diplomacategorieën, voor de 2 enquêtes samen, om en bij de 50% respondenten die geen concreet antwoord geven.

Wat de verwachtingen t.a.v. het leertraject betreft, zien we wel verschillen, vooral tussen de 2 uitersten (hoogst- versus laagstgeschoold). De komst naar het Huis is bij een groot deel van de laagstgeschoolden een sprong in het onbekende: 38% (bijna 4 op 10 dus) weet helemaal niet wat hij/zij moet verwachten m.b.t. de duur van het traject, versus 27% van de hooggeschoolden (tabel 1.14 hieronder).

Tabel 1.14 Antwoorden bij vraag 10, naar diplomaniveau (beide enquêtes)

Hoe lang wil u NU naar de les gaan, of andere inspanningen doen om NL te leren?			
	Hoger onderwijs (N=1561)	HSO (N=620)	Max LSO (N=527)
Dat weet ik nog niet	27,0%	28,4%	38,0%
Enkele maanden	20,8%	23,9%	18,8%
1 jaar	27,4%	25,0%	23,3%
2 jaar of langer	24,8%	22,7%	19,9%
<i>(1 jaar + 2 jaar of langer)</i>	52,2%	47,7%	43,3%

Een exact even groot aandeel van de laagstgeschoolden verwacht dat het moeilijk zal worden, en nog eens 30% weet ook wat dat betreft niet wat hem/haar te wachten staat (tabel 1.15 hieronder).

Tabel 1.15 Antwoorden bij vraag 9, naar diplomaniveau (beide enquêtes)

Nederlands leren is moeilijk voor mij			
	Hoger onderwijs (N=1565)	HSO (N=620)	Max LSO (N=522)
Helemaal akkoord	8,8%	12,6%	12,8%
Akkoord	23,0%	22,2%	25,3%
<i>(akkoord + helemaal)</i>	31,8%	34,8%	38,1%
Ik weet het niet	33,3%	31,6%	30,3%
Niet akkoord	4,2%	1,2%	3,0%
Helemaal niet akkoord	0,0%	0,3%	1,5%
<i>(niet en helemaal niet)</i>	34,9%	33,5%	31,6%

De middengeschoolden zitten in beide tabellen consequent in het midden tussen hoog- en laaggeschoolden in, met één uitzondering: een iets groter deel van hen hoopt op een kort leertraject van enkele maanden (24% versus 21% bij de hoogstgeschoolden en 19% bij de laagstgeschoolden). Dat laagstgeschoolden verhoudingsgewijs iets minder zicht hebben op het traject dat hen te wachten staat, betekent echter niet dat hun aspiraties m.b.t. Nederlands leren lager liggen, bijna integendeel. Dat blijkt uit de tabellen 1.16 en 1.17 hieronder.

Tabel 1.16 Antwoorden bij vraag 11 (mondelijke talenkennis), naar diplomaniveau (enkel ENQ2)

Welk niveau NL wil u bereiken vóór u zal stoppen met NL leren? Ik wil...			
Mondeling	HO (N=439)	HSO (N=154)	Max LSO (N=131)
begrijpen wat er mij gevraagd wordt	2,3%	3,2%	7,6%
kunnen antwoorden op eenvoudige vragen	4,6%	2,6%	8,4%
kunnen meepraten bij gesprekken, bv op het werk of in de sportzaal	22,6%	16,2%	16,8%
mijn mening kunnen verdedigen en goed begrepen worden	29,2%	33,1%	24,4%
perfect, foutloos NL spreken	41,5%	44,8%	42,7%
<i>2 hoogste niveaus samen</i>	70,6%	77,9%	67,2%

Tabel 1.17 Antwoorden bij vraag 11 (schriftelijke talenkennis, naar diplomaniveau (enkel ENQ2)

Welk niveau NL wil u bereiken vóór u zal stoppen met NL leren? Ik wil...			
Schriftelijk	HO (N=440)	HSO (N=154)	Max LSO (N=132)
een eenvoudig bericht kunnen lezen	2,7%	1,9%	6,1%
een eenvoudig formulier kunnen invullen	5,7%	5,2%	15,9%
ondertitels van films, kranten of boeken kunnen lezen	17,7%	15,6%	14,4%
een goed gestructureerde tekst kunnen schrijven	36,4%	32,5%	15,9%
perfect, foutloos NL schrijven	37,5%	44,8%	47,7%
<i>2 hoogste niveaus samen</i>	73,9%	77,3%	63,6%

In beide tabellen valt vooral het hoge aspiratieniveau op van de middengeschoolde bezoekers van het Huis, zowel voor mondelinge als voor schriftelijke vaardigheden. Bij de laagstgeschoolden zien we een significant grotere groep die enkel een basiskennis Nederlands wil verwerven (16% voor wat mondelinge vaardigheden betreft, 22% voor lezen en schrijven),

maar valt vooral op dat bijna de helft (48%) hoopt van foutloos te leren schrijven in het Nederlands. Dat is meer dan bij de midden- en (nog duidelijker) hoogstgeschoolden.

Tot zo ver het verschil tussen hoog-, midden- en laaggeschoolde aspirant-taalleerders.

Maar de bezoekers van het Huis verschillen niet enkel op vlak van scholingsgraad. Ze hebben ook allemaal een andere migratieachtergrond (of niet). Ook die migratieachtergrond kan zorgen voor een verschillende kijk op Nederlands leren in Brussel en voor iets andere verwachtingen.

3.7 Gevestigde versus nieuwe Brusselaars

Voor we de enquêteantwoorden vanuit dit perspectief bekijken, moeten we eerst even stilstaan bij de variabelen die we ter beschikking hebben om de migratieachtergrond van de respondenten in kaart te brengen. In het registratiesysteem van het Huis zijn dat er 4: de aankomst datum in België, het geboorteland, de (huidige) nationaliteit en de 'inburgeringsstatus'.

Van deze 4 variabelen heeft de 'aankomstdatum in België' het meeste potentieel om het onderscheid te maken waarnaar we op zoek zijn, t.t.z. het onderscheid tussen min of meer recent ingeweken 'nieuwe' Brusselaars enerzijds en anderzijds 'gevestigde' Brusselaars die hier al altijd of op zijn minst langere tijd leven en bijgevolg vertrouwd zijn met de Brusselse (meertalige) realiteit. In combinatie met de geboortedatum van de respondenten laat die aankomstdatum in principe ook toe om een nog meer specifieke categorie af te bakenen, met name de NT2-cursisten die hun schoolcarrière geheel of gedeeltelijk in het Brussels leerplichtonderwijs hebben doorlopen.

Helaas is die variabele 'aankomstdatum' in het registratiesysteem KBI niet bepaald de meest betrouwbare. Naast veel ontbrekende waarden ('niet-gegevens') zijn er ook nogal wat onwaarschijnlijke gegevens (aankomstdatum gelijk aan gespreksdatum in het Huis, of aankomstdatum voorafgaand aan geboortedatum, bv). We hebben de onwaarschijnlijke data zoveel mogelijk gecorrigeerd of gehercodeerd naar onbekend, maar daarmee is de foutenmarge zeker niet tot 0 herleid. Een bijkomend probleem is dat deze variabele enkel voor de respondenten op ENQ2 in onze databank steekt, waardoor de percentages op een kleiner aantal deelnemers slaan dan gebruikelijk. Ook daarom moeten de cijfers die gebaseerd zijn op de variabele 'aankomstdatum' met het nodige voorbehoud gelezen worden.

'Geboorteland' is een variabele die ontleend is aan de Kruispuntbank Sociale Zekerheid (KSZ) en is dus wel betrouwbaar. Wie in België geboren is en op volwassen leeftijd in Brussel Nederlands wil leren, behoort voor ons tot de categorie 'gevestigde Brusselaars' en heeft zo goed als zeker zijn of haar schoolcarrière in Brussel doorlopen. Maar het omgekeerde is uiteraard niet waar: wie niet in België geboren is, kan hier toch al heel lang gevestigd zijn. En we mogen niet uit het oog verliezen dat de groep die wel in België geboren is, op zich nog een heel heterogene groep is. We weten uit ervaring dat die voor een groot deel uit zogenaamde 'tweedegeneratie-migranten' bestaat. Maar helaas zijn die niet als dusdanig herkenbaar in het registratiesysteem. Ook deze variabele moet dus met de nodige omzichtigheid gehanteerd worden.

De variabele 'nationaliteit' heeft voor ons doel nog meer beperkingen dan 'geboorteland'. Door de kruising van beide variabelen weten we dat 37% van de 'Belgen' (de mensen met Belgische

nationaliteit) in dit rapport, niet in België geboren is. Hier vinden we dus niet enkel een mix van ‘Belgo-Belgen’ en tweedegeneratiemigranten, maar ook veel (bijna 40%) eerste generatiemigranten die zelf ooit uit alle hoeken van de wereld naar België geïmmigreerd zijn. We maakten de oefening, maar deze variabele brengt weinig bij voor onze analyse. We gaan er in dit deel van het rapport dan ook niet verder op in.

Een laatste variabele, het al dan niet deelnemen aan een inburgeringstraject, maakt een duidelijk en relevant onderscheid, maar leverde – tegen onze verwachtingen in – ook weinig significante verschillen op in de antwoorden op de enquêtes. Toch alvast niet voor wat stelling 1 betreft. Wie, in een min of meer ver verleden of meer recent, een inburgeringstraject volgde, is gemiddeld niet meer of minder overtuigd van het belang van Nederlands in Brussel dan wie dat niet deed.

Voor stelling 2 zien we wél een verschil tussen ‘inburgeraars’ en niet-inburgeraars, maar enkel bij de enquête die we afnamen in volle Coronaperiode. Volgens de cijfers in Tabel 1.18a hieronder waren de inburgeraars er toen minder dan de niet-inburgeraars van overtuigd dat je ook zonder Nederlands wel je plan kan trekken in Brussel. Dat valt vooral op wanneer we de categorieën ‘akkoord’ en ‘helemaal akkoord’ samentellen. Dan zien we dat van de inburgeraars 72% het belang van het Nederlands in Brussel relateert versus 82 % van de niet-inburgeraars, een verschil van 10%.

Tabel 1.18a Antwoorden bij stelling 2, naar al dan niet afsluiten van inburgeringscontract

Ook als je geen Nederlands kent, kan je altijd je plan trekken in Brussel						
	ENQ1 (N = 2 008)			ENQ2 (N = 741)		
Inburgeringscontract	Geen	Vóór 2020	Recent	Geen	Vóór 2020	Recent
Helemaal akkoord	28,7%	25,5%	23,0%	34,2%	37,2%	38,5%
Akkoord	53,7%	46,3%	50,7%	50,9%	48,7%	48,3%
(akkoord + helemaal)	82,4%	71,8%	73,7%	85,2%	85,8%	86,7%
Ik weet het niet	8,4%	14,5%	14,3%	4,9%	4,4%	6,3%
Niet akkoord	8,3%	11,4%	9,9%	8,5%	8,8%	4,9%
Helemaal niet	1,0%	2,4%	2,1%	1,4%	0,9%	2,1%
(niet + helemaal niet)	9,2%	13,7%	11,9%	9,9%	9,7%	7,0%

Helemaal onverwacht is deze vaststelling niet. De inburgeraars die het KBI-registratiesysteem als dusdanig herkent, hebben hun inburgeringstraject gevolgd, of zijn dat aan het volgen, via het Nederlandstalig circuit, in Vlaanderen of in Brussel. Dat levert hen een netwerk op waarvan het belang – zeker in crisistijden – moeilijk onderschat kan worden. Wellicht is het vooral dat (Nederlandstalig) netwerk dat door velen als onmisbaar wordt beschouwd om ‘hun plan te trekken in Brussel’, eerder dan de Nederlandse taal als dusdanig. Dat het verschil tussen inburgeraars en niet-inburgeraars in de zomer van 2022 is weggevallen kan hiermee te maken

hebben. Bij deze tweede bevraging moest een veel groter deel van de inburgeraars – door de opschorting van de cursussen Maatschappelijk Oriëntatie in het begin van de Coronacrisis – nog beginnen met hun traject. Een ander deel had enkel lessen op afstand gevolgd. Zij hadden de voordelen van het netwerk nog niet of minder ondervonden.

Voor de andere variabelen in dit hoofdstuk zien we niet meteen verschillen tussen inburgeraars en niet-inburgeraars: de eersten zijn niet beter of niet slechter voorbereid op het komende leertraject Nederlands dan de laatsten. Ook bij de vragen naar de meer concrete verwachtingen (job, contacten, cultuur) zien we slechts beperkte verschillen.

Al bij al weinig verschil dus tussen inburgeraars en niet-inburgeraars, maar daarmee is over het thema ‘herkomst’ niet alles gezegd. In Brussel volgen (lang) niet alle nieuwkomers een inburgeringstraject en zijn – omgekeerd – ook niet alle inburgeraars min of meer recente nieuwkomers. Van de deelnemers aan ENQ2 met een lopend inburgeringscontract, was slechts 16% minder dan 2 jaar in België. 43% woonde er tussen 2 en 5 jaar, 30% tussen 5 en 10 jaar, en 10% kon zich zelfs al meer dan 10 jaar Brusselaar noemen. Het aantal jaren verblijf in België is daarom een betere indicator om de echte nieuwkomers in Brussel van de meer gesettlede Brusselaars te onderscheiden. In tabel 18b hieronder geven we de reacties op stelling 1 weer naar verblijfstijd in België.

Tabel 1.18b Antwoorden bij stelling 1, naar verblijfstijd in België bij afname enquête 2

Nederlands is belangrijk in Brussel (enkel ENQ2)				
Verblijfstijd in België	< 2 jaar	2 tot 5 jaar	5 tot 10 jaar	10 jaar + (*)
Helemaal akkoord	45,7%	52,5%	60,7%	65,2%
Akkoord	41,3%	39,2%	32,1%	30,8%
(akkoord + helemaal)	87,0%	91,8%	92,9%	96,0%
Ik weet het niet	4,3%	3,2%	0,7%	1,2%
Niet akkoord	6,5%	3,8%	6,4%	2,4%
Helemaal niet akkoord	2,2%	1,3%	0,0%	0,4%
(niet + helemaal niet)	8,7%	5,1%	6,4%	2,8%

(*) Inclusief de in België geboren respondenten

Nu zien we voor stelling 1 wél een duidelijk verschil. De gesettlede groep die in België geboren is of die hier minstens 10 jaar woont, telt 9% meer respondenten die overtuigd zijn van het belang van Nederlands in Brussel dan de groep die hier minder dan 2 jaar verblijft. Bij diegenen die daar het sterkst van overtuigd zijn (helemaal akkoord) bedraagt het verschil zelfs 20% (65% versus 46%). De percentages lopen traag maar zeker op naarmate de verblijfstijd in België stijgt. Het ziet er dus naar uit dat veel nieuwe Brusselaars enige tijd nodig hebben om te beseffen dat Nederlands in Brussel belangrijk is.

We gingen ook na of de leeftijd bij aankomst in België een verschil in antwoorden op stelling 1 opleverde, maar dat was niet het geval. Voor stelling 2 (‘ook zonder Nederlands kan je in Brussel je plan trekken’) geldt het omgekeerde: geen eenduidig verschil tussen recente inwijkelingen en gevestigde Brusselaars, wel een klein verschil naar leeftijd bij aankomst (zie tabel 1.18c

hieronder). De tabel moet wel met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. De groep die in België is aangekomen op leerplichtleeftijd (tussen 6 en 17 jaar) is iets te klein (net geen 100) voor sluitende uitspraken.

Tabel 1.18c Antwoorden bij stelling 2, naar leeftijd bij aankomst in België

Ook als je geen NL kent, kan je altijd je plan trekken in Brussel (enkel ENQ2)				
Leeftijd bij aankomst in B	< 6 jaar (*)	6 tot 17 jaar	18 – 39 jaar	40 +
Helemaal akkoord	34,7%	(40,4%)	35,2%	40,4%
Akkoord	52,5%	(51,1%)	50,0%	42,1%
(akkoord + helemaal)	87,3%	(91,5%)	85,2%	82,5%
Ik weet het niet	2,5%	(6,4%)	4,5%	5,3%
Niet akkoord	8,5%	(2,1%)	8,6%	10,5%
Helemaal niet akkoord	1,7%	(0,0%)	1,7%	1,8%
(niet + helemaal niet)	10,2%	(2,1%)	10,3%	12,3%

(*) Inclusief de in België geboren respondenten

De variabele ‘geboorteland’ daarentegen levert wel substantiële verschillen in reacties op, bij beide stellingen (tabellen 1.19 en 1.20 op de volgende pagina¹⁹).

We zien daar duidelijk dat de groep die in België geboren is zich het meest overtuigd toont van het belang van het Nederlands in Brussel, en dat die groep op de voet gevolgd wordt door de eerstegeneratiemigranten met Afrikaanse roots (zowel in de Maghreb als in Afrika ten zuiden van de Sahara). Aan het andere einde van het spectrum vinden we de groep die geboren is in één van de oude EU-landen. De 2 andere groepen, geboren in een Europees land buiten de oude EU-kern (Eur-15) of in Azië, bevinden zich qua perceptie van het belang van Nederlands in Brussel, tussen beide uitersten in.

Het verschil tussen beide uiteinden op de schaal is in het geval van de herkomstcategorieën behoorlijk groot. Wanneer we enkel kijken naar de sterkst overtuigde categorie die ‘helemaal akkoord’ gaat met de stelling dat Nederlands belangrijk is in Brussel, zien we een verschil van 27% tussen ‘België’ aan het ene uiteinde en ‘EU-oud’ aan het andere uiteinde. Dergelijke verschillen hebben we voor geen enkele andere variabele gevonden. En wanneer we de categorieën ‘akkoord’ en ‘helemaal akkoord’ samen nemen, zien we nog steeds een verschil van 12%. Verschillen van deze grootteorde kunnen slechts gedeeltelijk verklaard worden door het verschil in gemiddelde verblijfstijd in België van de (individuele) respondenten uit de onderscheiden herkomstgroepen.

¹⁹ We werken in deze tabellen met ‘groepen van geboortelanden’ om al te omvangrijke tabellen en te kleine eenheden voor de analyse te vermijden. Voor de samenstelling zijn we vertrokken van de indeling van de Vlaamse Integratiemonitor (VLIM). EU-oud staat voor de 15 oudste EU-landen, Eur (-15) voor de rest van Europa. Turkije en Noord- en Zuid-Amerika zijn vanwege de te kleine aantallen niet meegenomen.

Tabel 1.19 Antwoorden bij stelling 1, naar geboorteregio (beide enquêtes)

Nederlands is belangrijk in Brussel						
Beide enquêtes	België	Maghreb	Afr-Mag	Azië	Eur (-15)	EU-oud
Helemaal akkoord	71,6%	69,8%	70,0%	46,6%	51,9%	44,9%
Akkoord	25,2%	26,4%	25,7%	43,7%	36,8%	40,4%
(akkoord + helemaal)	96,8%	96,2%	95,7%	90,2%	88,8%	85,2%
Ik weet het niet	1,6%	2,1%	3,3%	5,8%	5,0%	6,3%
Niet akkoord	1,4%	1,2%	1,1%	2,4%	4,7%	8,0%
Helemaal niet	0,2%	0,5%	0,0%	1,6%	1,6%	0,5%
(niet + helemaal niet)	1,6%	1,7%	1,1%	4,0%	6,2%	8,5%

Ook de antwoorden op stelling 2 laten significante verschillen zien naar herkomstland, zij het iets kleiner. De groep die in één van de oude EU-landen geboren is en die het minst overtuigd was van het belang van het Nederlands, is er, omgekeerd, ook het meest van overtuigd dat je zonder Nederlands wel je plan kan trekken in Brussel (tabel 1.20 hieronder, blauw gearceerd).

Aan het andere uiteinde bij stelling 2 vinden we zowat alle andere herkomstcategorieën op een kluitje bijeen, met om en bij de 80% respondenten die minstens akkoord gaan met de stelling dat je in Brussel ook zonder Nederlands je plan kan trekken (83% bij wie in België geboren is), en ongeveer 30% dat helemaal akkoord gaat (20% bij de groep die in Azië geboren is). Voor stelling 2 noteren we daarmee verschillen tussen de uitersten van 16,5% (helemaal akkoord) en 10,5% (minstens akkoord).

Tabel 1.20 Antwoorden bij stelling 2, naar geboorteregio (beide enquêtes)

Ook als je geen Nederlands kent, kan je altijd je plan trekken in Brussel						
	België	Maghreb	Afr-Mag	Azië	Eur (-15)	EU-oud
Helemaal akkoord	30,2%	29,6%	30,7%	20,3%	28,0%	36,8%
Akkoord	52,7%	50,9%	48,4%	57,4%	50,0%	51,5%
(akkoord + helemaal)	82,9%	80,6%	79,1%	77,7%	78,0%	88,3%
Ik weet het niet	7,0%	8,5%	9,2%	10,5%	13,4%	5,8%
Niet akkoord	9,4%	9,2%	9,4%	9,8%	7,1%	5,8%
Helemaal niet	0,7%	1,7%	2,4%	2,0%	1,6%	0,3%
(niet + helemaal niet)	10,1%	10,9%	11,8%	11,8%	8,7%	6,0%

Wanneer we de antwoorden op de stellingen 1 en 2 met elkaar kruisen, kunnen we de bezoekers van het Huis, voor wat hun algemene perceptie van het belang van Nederlands in Brussel betreft, indelen in 3 grote herkomstcategorieën.

Om te beginnen zijn er de Brusselaars afkomstig uit één van de oude EU-landen, vooral uit Frankrijk, Italië of Spanje (in beide tabellen blauw gearceerd). Zij schatten het belang van Nederlands in Brussel gemiddeld het minst hoog in, en hebben uit ervaring geleerd dat je zonder kennis van het Nederlands in Brussel niet alleen ‘je plan kan trekken’, maar er ook een succesvol leven kan opbouwen. Dat geldt zowel voor degenen die sinds lange tijd in Brussel gevestigd zijn, als voor de meer recent aangekomen expats.

In een tweede categorie vinden we de in België geboren Brusselaars (deels 2de generatie) en Brusselaars afkomstig uit de Maghreb (vooral Marokko) of Subsahariaans Afrika (vooral DR Congo, Guinee en Kameroen). Zij zijn ofwel al langere tijd in België/Brussel gevestigd, of konden er als meer recente nieuwkomers aansluiting vinden bij gevestigde gemeenschappen met dezelfde roots. Zij schatten het belang van Nederlands in Brussel gemiddeld het hoogst in, en ook zij hebben uit ervaring geleerd dat je zonder kennis van het Nederlands in Brussel ‘je plan kan trekken’. Om er ook een succesvol leven uit te bouwen, rekenen zij – meer dan de EU-burgers uit categorie 1 – op het Nederlands.

Tegenover deze tweede categorie staat een derde en laatste categorie, bestaande uit inwijkelingen geboren in Azië (vooral India) of een Europees land buiten de oude EU-kern. In deze categorie vormen recente arbeidsmigranten de meerderheid. Hun inschatting van het belang van het Nederlands in Brussel ligt tussen die van de vorige 2 categorieën in, en zij zijn het minst zeker dat je in Brussel zonder kennis van het Nederlands wel ‘je plan kan trekken’. Als ‘geïsoleerde’ nieuwkomers rekenen zij – meer dan de 2 andere herkomstcategorieën – op het Nederlands om hun plek te vinden in de stad.

3.8 Frans- versus Engels- en anderstaligen

De analyse van de enquêteantwoorden naar migratieachtergrond (in punt 3.7 hierboven) bracht ons op het spoor van een ander profielkenmerk, dat eveneens zorgt voor een iets verschillende kijk op Nederlands leren in Brussel: de talenkennis van de potentiële taalleerders.

Het was ons opgevallen dat in de herkomstlanden met de hoogste percentages sterk overtuigde respondenten, Frans op zijn minst één van de officiële talen was. Wanneer we enkel de individuele landen in rekening brengen waar minstens 25 van onze respondenten geboren zijn, dan zien we aan de top van de ranglijst achtereenvolgens Tunesië, Rwanda, Guinee, Kameroen, België, Marokko en de DR Congo, met percentages tussen 81% en 70% die helemaal akkoord gaan met stelling 1, en dezelfde landen + Libanon met tussen 100 en 96% respondenten die minstens akkoord gaan.

In de tabellen 1.21 en 1.22 op de volgende pagina gaan we verder op zoek naar een mogelijke link tussen talenkennis en perceptie van het belang van Nederlands in Brussel.

Tabel 1.21 Antwoorden bij stelling 1, naar moedertaal* (beide enquêtes)

Nederlands is belangrijk in Brussel			
	Frans/geen Engels (N = 925)	(ook) Engels (N = 129)	Geen van beide (N = 1 727)
Helemaal akkoord	67,1%	32,9%	58,8%
Akkoord	28,7%	46,1%	32,8%
(akkoord + helemaal)	95,8%	78,9%	91,6%
Ik weet het niet	1,9%	7,9%	5,4%
Niet akkoord	2,1%	11,8%	2,0%
Helemaal niet akkoord	0,2%	1,3%	0,9%
(niet + helemaal niet)	2,3%	13,2%	3,0%

(*) 'moedertaal' = taal die iemand op moedertaalniveau beheerst

De tabel hierboven is gebaseerd op de variabele 'moedertaal' in het registratiesysteem KBI en slaat op de talen waarvan een klant zegt dat hij/zij ze op moedertaalniveau beheerst. In die tabel valt in de eerste plaats op hoe weinig klanten van het Huis (minder dan 5%) aangeven dat dat voor Engels het geval is. Maar ook hoe groot het verschil in overtuiging is tussen moedertaalsprekers Frans (96% akkoord met de stelling, waarvan 67% helemaal) en moedertaalsprekers Engels (79% akkoord, waarvan 33% helemaal)²⁰. De grote groep klanten die noch Frans noch Engels als moedertaal opgeeft, zit tussen beide groepen in, maar sluit nauwer aan bij de groep die Frans – maar geen Engels – spreekt op moedertaalniveau.

Dat we zo weinig moedertaalsprekers Engels vinden bij de bezoekers van het Huis is op zich al een signaal, maar dit betekent uiteraard niet dat de andere bezoekers helemaal geen Engels kennen. In tabel 1.22 op de volgende pagina proberen we ook de bezoekers te detecteren die Engels kennen, zonder zichzelf tot de moedertaalsprekers te rekenen. Dat kunnen we enkel voor de respondenten die ENQ1 via digitale weg beantwoordden. Zij gaven immers aan in welke taal/talen de consultants van het Huis hen konden contacteren voor het maken van een afspraak.

Daarmee krijgen we 600 klanten in beeld die voldoende Engels kennen (al dan niet in combinatie met Frans), versus 1 200 die voldoende Frans kennen (al dan niet in combinatie met Engels), ongeveer de helft dus. De antwoorden op de enquête gaan dezelfde richting uit als bij de 'moedertaalsprekers': bij diegenen die enkel voldoende Frans kennen, zien we dat 97% akkoord gaat met de stelling dat Nederlands belangrijk is in Brussel, waarvan 71% helemaal. Bij wie enkel voldoende Engels kent, gaat het om 82% waarvan 38% helemaal). Het verschil tussen deze laatsten en de functioneel 2-taligen Engels-Frans is beperkt.

²⁰ Het zeer kleine aantal respondenten dat zowel Frans als Engels opgeeft als talen die ze op moedertaalniveau beheersen (19 in beide enquêtes samen) is in de tabel meegenomen in de kolom (ook) Engels.

Tabel 1.22 Antwoorden bij stelling 1, naar mogelijke contacttaal bij digitale bevraging (enkel ENQ1)

Nederlands is belangrijk in Brussel				
	Frans (N=1 038)	Engels (N = 389)	Engels en Frans (N=223)	Andere (N=154)
Helemaal akkoord	71,3%	37,8%	43,9%	55,2%
Akkoord	25,6%	44,2%	41,3%	37,7%
(akkoord + helemaal)	96,9%	82,0%	85,2%	92,9%
Ik weet het niet	2,1%	11,6%	7,6%	4,55%
Niet akkoord	0,8%	4,1%	6,7%	0,65%
Helemaal niet akkoord	0,2%	2,3%	0,4%	1,95%
(niet + helemaal niet)	1,0%	6,4%	7,1%	2,6%

De groep die noch in het Frans noch in het Engels kan gecontacteerd worden is heel klein en sluit het dichtst aan bij de groep die Frans kent, maar geen Engels.

Ondanks onze beperkte gegevens menen we uit het bovenstaande te mogen concluderen dat Brusselaars die (naast eventuele andere thuistalen) enkel Frans spreken, meer overtuigd zijn van het belang van Nederlands dan Brusselaar die (ook) Engels spreken. Niet geheel onlogisch: wie (ook) Engels kent, heeft het Nederlands effectief minder nodig om in Brussel zijn/haar toekomst uit te bouwen.

3.9 Werkenden versus ‘niet-werkenden’

Een laatste variabele waarvan we ontdekten dat ze een invloed heeft op de motivatie en verwachtingen van tweedetaalleerders, is wat in het registratiesysteem KBI de ‘werksituatie’ heet. Die variabele onderscheidt 3 grote categorieën: studenten, werkenden en een restcategorie van ‘niet-werkenden’ of niet-(beroeps)actieven.

Bij de studenten’ zullen we niet lang stilstaan. Ze maken weliswaar 10% uit van onze onderzoekspopulatie, maar vormen een te heterogene categorie om sluitende uitspraken over te doen: leerlingen uit de laatste jaren van het secundair onderwijs die hun taalkennis moeten bijspijkeren, nieuwkomers die zich voorbereiden op hogere studies in het Nederlands, studenten uit het Franstalig onderwijs die Nederlands willen leren om hun kansen op werk na hun afstuderen te vergroten, studenten uit het Nederlandstalig hoger onderwijs die m.b.v. specifieke, korte, modules willen of moeten werken aan academisch Nederlands, enz.

Interessanter is het onderscheid werkenden/niet-werkenden. In de tabellen op de volgende pagina zien we dat, naast scholingsniveau, migratieachtergrond en talenkennis, ook dit onderscheid correleert met een licht andere perceptie van het belang van Nederlands in Brussel.

Het zijn de 'niet-werkenden' die gemiddeld het meest overtuigd zijn van het belang van Nederlands in Brussel, en het minst akkoord gaan met de stelling dat je ook zonder Nederlands in Brussel wel je plan kan trekken.

Ook nu zijn de verschillen niet spectaculair groot. Enkel bij het percentage sterkst overtuigden bij stelling 1 (antwoord 'helemaal akkoord') zien we een verschil van om en bij de 10%. 65,2% van de niet-werkenden geeft dit antwoord, tegenover 'slechts' 55,4% van de werkenden (en nog iets minder bij de leerlingen/studenten). Bij stelling 2 zien we dat net geen 26,4% van de niet-werkenden er sterk van overtuigd is dat het in Brussel zonder Nederlands ook wel lukt, versus bijna 33,6% van de werkenden, een verschil van net geen 7%. De verschillen houden ook in beperkte mate stand wanneer we de antwoorden 'helemaal akkoord' en 'akkoord' samentellen. Daar zien we verschillen van 5% (stelling 1) à 6% (stelling 2).

Tabel 1.23 Antwoorden bij stelling 1, naar werksituatie (beide enquêtes)

Nederlands is belangrijk in Brussel			
	Leerling/student (N = 267)	Niet-werkend (N = 1360)	Werkend (N = 1004)
Helemaal akkoord	52,1%	65,2%	55,4%
Akkoord	40,8%	29,3%	34,5%
<i>(akkoord + helemaal)</i>	92,9%	94,5%	89,8%
Ik weet het niet	3,0%	3,4%	4,8%
Niet akkoord	4,1%	1,6%	4,2%
Helemaal niet akkoord	0,0%	0,5%	1,2%
<i>(niet + helemaal niet)</i>	4,1%	2,1%	5,4%

Tabel 1.24 Antwoorden bij stelling 2, naar werksituatie (beide enquêtes)

Ook als je geen Nederlands kent, kan je altijd je plan trekken in Brussel			
	Leerling/student (N = 265)	Niet-werkend (N = 1351)	Werkend (N = 1001)
Helemaal akkoord	31,3%	26,4%	33,6%
Akkoord	54,3%	51,9%	50,8%
<i>(akkoord + helemaal)</i>	85,7%	78,2%	84,4%
Ik weet het niet	7,5%	9,8%	7,6%
Niet akkoord	6,4%	10,0%	7,1%
Helemaal niet akkoord	0,4%	2,0%	0,9%
<i>(niet + helemaal niet)</i>	6,8%	12,0%	8,0%

Een voor de hand liggende verklaring voor het hier vastgestelde, beperkte, verschil in overtuiging tussen werkenden en niet-werkenden is dat de eersten, alleen al door het vinden van een job, ondervonden hebben dat een beperkte kennis van het Nederlands in Brussel geen absolute belemmering hoeft te zijn voor een goed en succesvol leven.

Maar de kans bestaat ook dat achter deze zichtbare correlatie een ander verschil schuilgaat, en dan denken we in de eerste plaats aan het scholingsniveau. We weten immers dat de werkenden binnen onze onderzoekspopulatie gemiddeld – veel – hoger geschoold zijn dan de niet-werkenden. Bij de werkenden heeft 73% een hogeronderwijsdiploma, bij de niet-werkenden 47%. Of omgekeerd: van de hoogstgeschoolden is 53% aan het werk, bij de midden- en laagstgeschoolden resp. 29 en 26%. In tabel 1.25 op de volgende pagina gaan we daarom na of en op welke manier deze beide profielkenmerken met elkaar interageren.

En dan zien we dat er bij de niet-werkenden (geel gearceerd) weinig verschil te zien is tussen de hoogst-, midden- en laagstgeschoolden: resp. 94%, 96% en 94% gaat akkoord met de stelling dat Nederlands belangrijk is in Brussel, dat is telkens enkele percenten hoger dan het algemeen gemiddelde. De middengeschoolden tonen ook nu het meeste enthousiasme (96% akkoord, waarvan 69% helemaal akkoord).

Bij de werkenden (blauw gearceerd) zien we een groter verschil. Waar bij de middengeschoolde werkenden 67% zich helemaal akkoord verklaart met de stelling dat Nederlands belangrijk is in Brussel (en zelfs 70% bij het kleine aantal werkende laaggeschoolden), is dat bij de (vele) hooggeschoolde werkenden nauwelijks meer dan de helft (51%). Een verschil dus van 16% resp. 19%. Het zijn dan ook zo goed als uitsluitend deze hooggeschoolde werkenden die ‘verantwoordelijk’ zijn voor het vastgestelde globale verschil tussen werkenden enerzijds, niet-werkenden anderzijds. Wanneer we de 2 categorieën ‘akkoord’ en ‘helemaal akkoord’ samentellen, zien we bij de laagstgeschoolden helemaal geen verschil tussen werkenden en niet-werkenden, bij de middengeschoolden een miniem verschil (2%) en enkel bij de hoogstgeschoolden een verschil van 6%.

Tabel 1.25 Antwoorden bij stelling 1, naar diplomaniveau en werksituatie (werkend of niet-werkend) (beide enquêtes)

Nederlands is belangrijk in Brussel						
	Hoger onderwijs		HSO		Hoogstens LSO	
	Werkt (N=732)	Niet (N=644)	Werkt (N=153)	Niet (N=378)	Werkt (N=116)	Niet (N=335)
Helemaal akkoord	50,8%	64,0%	66,7%	68,8%	69,8%	63,6%
Akkoord	37,6%	30,0%	27,5%	27,5%	23,3%	30,1%
(akkoord + helemaal)	88,4%	93,9%	94,1%	96,3%	93,1%	93,7%
Ik weet het niet	5,2%	3,3%	4,6%	2,9%	2,6%	3,9%
Niet akkoord	5,2%	2,3%	0,7%	0,5%	2,6%	1,5%
Helemaal niet akkoord	1,2%	0,5%	0,7%	0,3%	1,7%	0,9%
(niet + helemaal niet)	6,4%	2,8%	1,3%	0,8%	4,3%	2,4%

Wanneer we alle categorieën in bovenstaande tabel samen bekijken, vinden we aan het ene uiteinde van de waarderingsschaal de niet-werkende HSO-geplomeerden, met 96% dat minstens akkoord dat met de stelling dat Nederlands belangrijk is in Brussel, aan het andere uiteinde de werkende hooggeschoolden, waarvan 88% minstens akkoord gaat met deze stelling.

Tot slot van deze paragraaf willen we nu nog nagaan of de werksituatie van onze respondenten een invloed heeft op hun verwachtingen t.a.v. een mogelijk leertraject. We doen dit aan de hand van de antwoorden op vraag 10, in tabel 1.26 (enkel werksituatie) en tabel 1.27 (werksituatie gecombineerd met diplomaniveau).

Tabel 1.26 Antwoorden bij vraag 10 naar werksituatie (beide enquêtes)

Hoe lang wil u NU naar de les gaan, of andere inspanningen doen om NL te leren?			
	Leerling/student (N = 265)	Niet-werkend (N = 1 341)	Werkend (N = 999)
Dat weet ik nog niet	20,8%	33,3%	26,0%
Enkele maanden	24,5%	22,4%	18,2%
<i>(subtotaal)</i>	45,3%	55,7%	44,2%
1 jaar	31,3%	24,5%	26,7%
2 jaar of langer	23,4%	19,8%	29,0%

In tabel 1.26 zien we dat iets meer niet-werkenden dan werkenden bij hun bezoek aan het Huis nog geen idee hebben van de duur van een mogelijk leertraject (33% versus 26%) en/of zich aan een ultrakort traject verwacht (22% versus 18%). Samengeteld betekent dit dat meer dan 55% van de niet-werkenden de eerste stap naar Nederlands zet zonder realistisch beeld van het traject dat hen te wachten staat.

De combinatie van de werksituatie met het diplomaniveau (in tabel 1.27 op de volgende pagina) toont ook nu weinig verschillen bij de niet-werkenden: resp. 55%, 57,5% en 54,5% weet nog niet hoelang zijn/haar leertraject kan duren of rekt op een traject van hooguit enkele maanden.

Bij de werkenden zijn het deze keer de – nog steeds kleine groep – laagstgeschoolden die het verschil maken: met 61% dat ‘het nog niet weet’ of zich verwacht aan een kort traject, zijn zij duidelijk minder voorbereid op wat komt dan de midden- en hooggeschoolde werkenden (resp. 44% en 41,5%).

Maar wat we nu ook zien, is een iets groter verschil tussen werkenden en niet-werkenden dan we op basis van de pure 2-delige werkend/niet-werkend hadden vermoed, althans voor de hoogst- en middengeschoolden. Bij beide groepen zien we nu 14% meer niet-werkenden die nog geen zicht hebben op de lengte van hun traject of hopen op een heel kort traject dan bij de werkenden.

Tabel 1.27 Antwoorden bij vraag 10, naar diplomaniveau en werksituatie (werkend of niet-werkend) (beide enquêtes)

Hoe lang wil u NU naar de les gaan, of andere inspanningen doen om NL te leren?						
	Hoger onderwijs		HSO		Hoogstens LSO	
	Werkt	Niet	Werkt	Niet	Werkt	Niet
Dat weet ik nog niet	23,7%	32,4%	25,2%	32,2%	41,4%	36,4%
Enkele maanden	17,9%	22,8%	18,5%	25,5%	19,8%	18,2%
(subtotaal)	41,6%	55,3%	43,7%	57,6%	61,2%	54,5%
1 jaar	28,2%	26,1%	27,2%	22,5%	17,2%	23,6%
2 jaar of langer	30,1%	18,6%	29,1%	19,8%	21,6%	21,8%

Bij de laagstgeschoolden zien we een onverwachte omkering van de verhoudingen: daar zijn het de werkenden die met een vager of minder realistisch beeld van hun toekomstig leertraject naar het Huis komen dan de niet-werkenden.

3.10 Tussentijdse conclusie

Brusselaars die via het Huis van het Nederlands hun kennis van de taal willen verbeteren zijn sterk overtuigd van het belang van die taal en verwachten veel van hun nieuwe kennis. Daartegenover staat dat ze vaak maar een vaag idee hebben van wat het Nederlands hen persoonlijk kan opleveren, noch van het leertraject dat hen te wachten staat.

De vaststelling m.b.t. de grote verwachtingen geldt voor iedereen, maar in het bijzonder voor Brusselaars met specifieke profielen: laag- of (vooral) middengeschoold, Franstalig (met hoogstens een beperkte kennis van het Engels) en, minder eenduidig, niet-werkend.

Die kenmerken komen samen bij een groot deel van de kandidaat-taalleerders met roots in de Maghreb of in Subsahariaans Afrika^{21 22}. Het zijn niet toevallig de herkomstlanden die de hoogste percentages (sterk) overtuigde respondenten opleveren. Maar dezelfde kenmerken komen ook samen bij een deel van de in België geboren toekomstige NT2-cursisten, de zogenaamde 'tweedegeneratiemigranten'.

Bij die laatsten komt nog een extra kenmerk kijken, dat we niet met cijfers kunnen vatten, maar waarvan we de gevolgen duidelijk opmerkten tijdens onze gesprekken in de NT2-klassen: zij zijn

²¹ Het percentage hooggeschoolden bedraagt bij de respondenten geboren in de Maghreb of Subsahariaans Afrika resp. 44 en 42,5%, versus 85% bij wie geboren is in de 'oude EU-kern'. Voor de in België geboren respondenten is dat 57%.

²² Het percentage niet-werkenden bedraagt bij de respondenten geboren in de Maghreb of Subsahariaans Afrika resp. 73,5 en 73%, versus 36% bij wie geboren is in de 'oude EU-kern'. Voor de in België geboren respondenten is dat 48%.

opgegroeid in België, meestal in Brussel, en hebben er hun leerplicht doorlopen in het Franstalig onderwijs.

Daar hebben ze vaak weinig positieve ervaringen opgedaan met Nederlands leren. Het zijn wellicht die ervaringen die ervoor zorgen dat de categorie 'in België geboren' meer dan alle andere 'herkomstgroepen' met weinig vertrouwen aankijkt tegen het toekomstige leertraject: niet minder dan 46% verwacht dat Nederlands leren 'moeilijk zal zijn' (versus een gemiddelde van 31% bij alle andere herkomstcategorieën samen).

Na hun afstuderen zijn deze geboren en getogen Brusselaars terechtgekomen in een stad die talenkennis in het algemeen, en Nederlands in het bijzonder, promoot als dé sleutel tot succes in leven en werk (denk aan de Kompany-campagnes van Actiris in 2017/2018). Parallel daarmee bloeide het Nederlandstalig cultureel leven in de stad op (denk aan KVS en Muntpunt) en werden 'Nederlandstaligen' (denk aan de 'Dansaert'-Vlamingen) in de media gecast als het prototype van de succesvolle Brusselaar.

Die combinatie heeft bij deze jongvolwassenen gezorgd voor een – zacht gezegd – ambigue verhouding tot het Nederlands: een taal die onlosmakelijk verbonden is met succes, waarvan het belang in Brussel buiten kijf staat, maar tegelijk een taal en wereld die ze niet kennen en waar ze moeilijk toegang toe vinden. Een wereld ook die ze tot nader orde niet echt nodig hebben gehad om 'hun plan te trekken' in de stad.

Een uitspraak die dit dubbele gevoel illustreert vonden we op één van de enquêteformulieren bij vraag 7 over de ultieme trigger om te starten met Nederlands leren: *'j'aimerais avoir accès aux mêmes opportunités que mes collègues bruxellois et néerlandophones'*.

We zullen in deel 2 zien dat deze combinatie een bijzonder fragiele basis vormt voor succesvolle NT2-trajecten.

Voor wat de vaagheid van de plannen betreft, vonden we minder verschillen. Bij de hoog- en middengediplomeerden zien we dat niet-werkenden een minder realistisch beeld hebben van hun toekomstig leertraject dan werkenden. Dat minder realistisch beeld geldt ook voor alle echt laaggeschoolden (met maximaal een diploma LSO).

Voor hen vormt het bezoek aan het Huis niet zelden al een eerste, harde confrontatie met de werkelijkheid. Meer dan 30% van onze laagstgeschoolde deelnemers aan de enquête startte uiteindelijk dan ook niet met Nederlandse taallessen. Overigens en tot slot: diezelfde 30% vinden we ook bij de categorie van de 'in België geboren' (versus een gemiddelde van 21% voor alle andere herkomstgroepen samen).

4 Waarom Nederlands leren? (Beter) Werk!

4.1 Verwachting nummer 1: (beter) werk!

Met vragen 3, 4 en 5 in de startenquêtes polsten we – zoals al gezegd - naar de voordelen die de bezoekers van het Huis persoonlijk verwachten van een betere kennis van het Nederlands:

- als ik beter Nederlands ken, zal ik een betere job vinden
- als ik beter Nederlands ken, zal ik betere contacten hebben met mijn omgeving
- ik vind Nederlands een mooie taal – ik wil graag meer lezen of tv kijken in het NL
(formulering in ENQ1)
als ik beter Nederlands ken, zal ik een rijker cultureel leven hebben
(formulering in ENQ2)

In hoofdstuk 3 hierboven presenteerden we al een overzichtstabel (tabel 1.7) waaruit bleek hoe groot de verwachtingen wel waren, voor elk van de 3 grote thema's/domeinen. Hier gaan we verder in op het domein dat – niet bepaald verrassend – de grootste en de meest constante bijval kreeg: WERK!

Bij de eerste enquêteafname ging 91% van de respondenten akkoord met de stelling 'als ik beter Nederlands ken, zal ik een betere job vinden'; bij de tweede afname, anderhalf jaar later, een nauwelijks kleinere 89%. Bij beide afnames gaf 65% de hoogste score 'helemaal akkoord'. Ook in de vervolgenquête op ENQ1 zien we slechts iets lagere cijfers (87,5% minstens akkoord en 61% helemaal akkoord).

Tabel 1.28 Antwoorden bij stelling 3 (ENQ1 versus ENQ2)

Als ik beter Nederlands ken, zal ik een betere job vinden				
	Bevraging 1 (N = 2 626)		Bevraging 2 (N = 1 241)	
Helemaal akkoord	65,2%		64,5%	
Akkoord	25,8%		24,8%	
<i>(akkoord + helemaal)</i>		91,0%		89,3%
Ik weet het niet	7,0%		7,5%	
Niet akkoord	1,4%		2,5%	
Helemaal niet akkoord	0,6%		0,7%	
<i>(niet akkoord + helemaal niet)</i>		2,0%		3,2%

Bovenstaande cijfers zijn op zich niet verbazingwekkend. Sinds de grote ‘Kompany’-campagnes van Actiris (in 2017 en 2018), is de idee immers wijd verspreid dat Nederlands een extra troef is om werk te vinden in Brussel en a fortiori in de Vlaamse rand rond Brussel, waar de meeste vacatures te vinden zijn. In de persoonlijke opmerkingen die sommige respondenten op de enquêteformulieren noteerden, vonden we dan ook veel uitspraken die tonen hoe vanzelfsprekend toekomstige NT2-cursisten de link leggen tussen ‘Nederlands’ en ‘(beter) werk’.

Zo bijvoorbeeld, als antwoord op de vraag naar de ultieme trigger om nu te starten met Nederlands leren: *‘Car en 2022 je vais avoir mon master, et je veux bien apprendre le néerlandais pour trouver un bon job’, ‘I need to find work opportunities’, ‘j’aurai de nouvelles opportunités de travail’; ‘je souhaite changer d’emploi et j’aurai plus de chances de trouver un emploi qui me correspond en maîtrisant le néerlandais’, ‘to find a better and a high paying job’, ‘zodat ik van job kan veranderen’, ‘I strongly believe it will be a great asset in my CV for getting a job in the engineering field’, ...*

In hoofdstuk 3 hierboven merkten we op dat veel geïnteresseerde NT2-cursisten bij het formuleren van hun motieven om te starten met Nederlands leren, niet verder kwamen dan vage, algemene en weinig gepersonaliseerde uitspraken. Dat is wellicht voor een deel het gevolg van de grote vanzelfsprekendheid waarmee de Nederlandse taal, door zowat alle bezoekers van het Huis, gekoppeld wordt aan (beter) werk. Dat is voor velen een evidentie, die geen verdere uitleg behoeft.

En voor alle duidelijkheid: er zijn uiteraard ook startende NT2-cursisten die wél een heel persoonlijke – aan werk gekoppelde – reden hebben om Nederlands te leren.

Denk dan aan, als antwoord op dezelfde vraag als hierboven: *‘je travaille pour une entreprise dont la communication générale est en néerlandais’, ‘étant médecin, je souhaite réaliser des gardes bilingues à Bruxelles’, ‘ik zou graag voor toerisme Vlaanderen willen werken in Brussel’, ‘j’ai plus de chance d’être embauché auprès d’une boîte que j’aime particulièrement’, ‘J’ai travaillé pendant quinze ans dans les ressources humaines en Italie et pour faire le même travail à Bruxelles il faut savoir le néerlandais aussi’, ‘licenciement pour réorganisation de mon poste devenu bilingue – français – néerlandais’, ...*

Dat ‘werk’ voor de Brusselaars de belangrijkste drijfveer is om te starten met Nederlands leren, zien we ook duidelijk wanneer we de antwoorden op vraag 7 (over de ‘ultieme trigger’) deels hercoderen en op een andere manier analyseren dan we deden in tabel 1.8 op p. 30.

In tabel 1.29 op de volgende pagina hebben we de vage antwoorden, die niet echt als ultieme trigger kunnen beschouwd worden, zoveel mogelijk gehercodeerd en ondergebracht in bredere thema’s, gelinkt aan de voorgestelde concrete triggers. De respondenten die als enige antwoord ‘omdat ik nu tijd heb’ noteerden of die enkel ‘andere’ aanvinkten zonder verdere verduidelijking nemen we nu niet meer mee in de analyse.

We houden nu een pak minder respondenten over, enkel diegenen die een min of meer concreet antwoord formuleerden op onze vraag, dat bovendien te herleiden was tot één van de grote thema’s. We zien nu dat 50 à 60% van deze respondenten als reden om nu te starten met Nederlands naar de arbeidsmarkt verwijst (huidig of toekomstig werk).

Tabel 1.29 Maximaal gehercodeerde antwoorden bij vraag 7 (+ zonder 'nu tijd' en 'andere')

Ik heb NU beslist om te (her-)beginnen met NL leren, ...			
	ENQ1* (N = 656)	ENQ1** (N = 1552)	ENQ2*** (N = 761)
... voor mijn huidig werk	28,8%	27,4%	25,4%
... om werk of beter werk te vinden	30,0%	34,7%	22,3%
... voor de schoolcarrière van de kinderen	17,4%	22,9%	20,0%
... voor mijn partner, familie, vrienden of kennissen	16,6%	30,6%	27,6%
... om deel te nemen aan activiteiten in het NL	7,2%	15,1%	4,7%

(*) enkel 'unieke' antwoorden, van respondenten die slechts één antwoord aankruisten

(**) deze percentages slaan op alle respondenten die o.m. dit antwoord gaven; omdat velen meer dan één antwoord gaven, bedraagt het totaal meer dan 100%.

(***) bij ENQ2 was slechts één antwoord toegelaten

Tabel 1.30 hieronder laat wel zien dat de overtuiging dat een betere kennis van het Nederlands quasi automatisch leidt naar (beter) werk, nog net iets meer leeft bij de niet-werkende respondenten (en de studenten), dan bij diegenen die al werk hebben: 70% van de niet-actieven is helemaal overtuigd, versus 60% van de werkenden, een verschil van 10%.

Tabel 1.30 Antwoorden bij stelling 3, naar werksituatie (beide enquêtes)

Als ik beter Nederlands ken, zal ik een betere job vinden			
	Leerling/student (N = 267)	Niet-werkend (N = 1354)	Werkend (N = 1003)
Helemaal akkoord	67,8%	69,7%	60,0%
Akkoord	25,8%	23,6%	27,1%
(akkoord + helemaal)	93,6%	93,3%	87,1%
Ik weet het niet	3,4%	5,2%	10,2%
Niet akkoord	2,6%	0,7%	2,5%
Helemaal niet akkoord	0,4%	0,8%	0,2%
(niet akkoord + helemaal niet)	3,0%	1,6%	2,7%

En ook nu zien we, net als voor de algemene perceptie van het belang van Nederlands in Brussel, een iets sterkere overtuiging bij de laag- en middengeschoolden dan bij de hoogstgeschoolden (tabel 1.31 op de volgende pagina).

Tabel 1.31 Antwoorden bij stelling 3, naar diplomaniveau (beide enquêtes)

Als ik beter Nederlands ken, zal ik een betere job vinden			
	Hoger onderwijs (N = 1573)	HSO (N = 626)	Hoogstens LSO (N = 529)
Helemaal akkoord	63,6%	70,3%	67,9%
Akkoord	26,4%	23,2%	24,0%
<i>(akkoord + helemaal)</i>	90,0%	93,5%	91,9%
Ik weet het niet	7,7%	4,8%	6,2%
Niet akkoord	1,7%	1,3%	1,3%
Helemaal niet akkoord	0,6%	0,5%	0,6%
<i>(niet akkoord + helemaal niet)</i>	2,3%	1,8%	1,9%

Ook voor wat de link Nederlands – (beter) werk betreft zijn het de middengeschoolden die zich het meest overtuigd tonen, met 7% meer respondenten die helemaal akkoord gaan dan bij de hoogstgeschoolden. Het verschil bij het grovere onderscheid akkoord/niet-akkoord is hier wel afgezwakt tot 3,5%.

De combinatie van werksituatie en diplomaniveau (tabel 1.32 hieronder) levert ook voor stelling 3 interessante bijkomende informatie.

Tabel 1.32 Antwoorden bij stelling 3, naar diplomaniveau en werksituatie (werkend of niet-werkend) (beide enquêtes)

Als ik beter Nederlands ken, zal ik een betere job vinden						
	Hoger onderwijs		HSO		Hoogstens LSO	
	Werkt	Niet	Werkt	Niet	Werkt	Niet
Helemaal akkoord	54,9%	71,2%	62,6%	72,2%	69,4%	66,3%
Akkoord	28,7%	23,1%	27,0%	23,1%	27,1%	24,3%
<i>(akkoord + helemaal)</i>	83,6%	94,3%	89,6%	95,3%	96,5%	90,6%
Ik weet het niet	12,5%	4,9%	8,7%	2,8%	3,5%	7,4%
Niet akkoord	3,4%	0,2%	1,7%	0,7%	0,0%	0,8%
Helemaal niet akkoord	0,4%	0,6%	0,0%	1,1%	0,0%	1,2%
<i>(niet + helemaal niet)</i>	3,8%	0,8%	1,7%	1,8%	0,0%	2,0%

Bij de ‘niet-werkenden’ (geel gearceerd) zijn de hoog- en middengeschoolden er gemiddeld even sterk van overtuigd dat beter Nederlands tot een betere job leidt (resp. 94 en 95% akkoord). De laagstgeschoolde niet-werkenden zijn daar iets minder van overtuigd, maar ook hier gaat nog

meer dan 90% akkoord met de stelling dat hij/zij een betere job zal vinden als hij/zij beter Nederlands kent (en geeft 2/3de de hoogste score 'helemaal akkoord').

Bij de 'werkenden' (blauw gearceerd) stijgt de sterkte van de overtuiging naarmate het diplomaniveau daalt (van 83,6 over 89,6 naar 96,5% akkoord). We onthouden hier vooral het (relatief gezien) kleine aandeel werkende hooggeschoolden dat ten stelligste rekt op een betere job (55% helemaal akkoord), vooral dan in vergelijking met de niet-werkenden in dezelfde diplomacategorie (71% helemaal akkoord). Bij de werkende middengeschoolden zien we opnieuw een iets sterkere overtuiging dan bij de hoogstgeschoolden (verschil van 7%), met ook binnen deze diplomacategorie een vrij groot verschil (10%) tussen werkenden en niet-werkenden. Voor het opvallend hoge aandeel werkende laaggeschoolden dat ten stelligste hoopt op een betere job geldt een specifieke verklaring: een groot aandeel van de werkende laaggeschoolden die via het Huis Nederlands willen leren, is tewerkgesteld in een Nederlandstalig werkervaringsproject in Brussel, en zit daarmee in een traject naar werk waarvoor Nederlands kennen expliciet als voorwaarde benoemd wordt. Ze werken bovendien veelal in het statuut van 'art. 60er' en vallen daarmee qua sociaal statuut tussen de 'werkenden' en de 'niet-werkenden' in.

Bij stelling 3 vonden we weinig verschillen in de antwoorden naar herkomstprofiel. Alleen de respondenten geboren in een Europees land (oud-, nieuw- of niet-EU) zijn er minder van overtuigd dat een betere kennis van het Nederlands hen een betere job zal opleveren (verschil van 5 à 8% met de andere herkomstgroepen). Dat zijn niet toevallig de herkomstlanden die het kleinste aandeel niet-werkenden tellen, en veel hooggeschoolde werkenden die niet meteen op zoek zijn naar een betere job.

Ook het 'taalprofiel' van de respondenten levert voor stelling 3 slechts beperkte verschillen op.

Tabel 1.33 Antwoorden bij stelling 3, naar mogelijke contacttaal bij digitale bevraging (enkel ENQ1)

Als ik beter Nederlands ken, zal ik een betere job vinden				
	Frans (N=1 035)	Engels (N = 389)	Engels en Frans (N=225)	Andere (N=151)
Helemaal akkoord	66,6%	60,9%	59,1%	62,9%
Akkoord	25,0%	28,3%	29,3%	30,5%
(akkoord + helemaal)	91,6%	89,2%	88,4%	93,4%
Ik weet het niet	6,4%	8,2%	10,7%	6,6%
Niet akkoord	1,4%	2,3%	0,9%	0,0%
Helemaal niet akkoord	0,7%	0,3%	0,0%	0,0%
(niet + helemaal niet)	2,0%	2,6%	0,9%	0,0%

Ook nu vinden we de meest overtuigde respondenten bij de 'Franstaligen' die weinig of geen Engels kennen (92% akkoord, waarvan 67% helemaal) en de 'anderstaligen' die noch Frans noch Engels kennen (93,5% akkoord, waarvan 63% helemaal). De verschillen met de 'Engelstaligen'

(89% resp. 61%) en de ‘tweetaligen Frans/Engels’ (88,5 % resp. 59%) zijn wel een pak kleiner dan voor de algemene perceptie van het belang van het Nederlands in Brussel (stellingen 1 en 2) het geval was.

Samengevat kunnen we dus stellen dat de verwachting dat beter Nederlands leidt tot een betere job zeer algemeen leeft bij zo goed als alle potentiële NT2-cursisten. Midden- en hooggeschoolde niet-werkenden rekenen daar iets meer op dan laaggeschoolde niet-werkenden en vooral dan de hooggeschoolde, vaak ook Engelskundige, werkenden.

4.2 (Beter) werk, maar dat niet alleen

In punt 4.1. hierboven zagen we dat ‘werk’ met stip het belangrijkste motief vormt voor Brusselaars om Nederlands te leren, maar in punt 3 zagen we ook dat slechts een klein deel van hen een concrete werkgerelateerde trigger kan benoemen om ook effectief de stap te zetten naar Nederlandse taallessen. Om dit fenomeen beter te begrijpen, komen we nog eens terug op enquêtevraag 7. We vertrekken nu opnieuw van de originele antwoorden, m.i.v. van ‘nu tijd’ en het niet-gespecificeerde ‘ander’, en gaan na of er verschillen zijn tussen werkenden enerzijds, niet-werkenden anderzijds.

Tabel 1.34 Originele antwoorden bij vraag 7, naar werksituatie (beide enquêtes)

Ik heb NU beslist om te (her-)beginnen met NL leren, omdat...		
Beide enquêtes (*)	Niet-werkend (N = 933)	Werkend (N = 773)
... ik er nu tijd voor heb	39,5%	24,1%
Andere	15,3%	26,5%
... ik nu misschien promotie kan maken op mijn werk	6,7%	14,2%
... ik sinds kort of al te lang zonder werk zit	12,8%	5,4%
... ik mijn kind heb ingeschreven of wil inschrijven in een NL-talige school	8,6%	10,5%
... ik interessante mensen heb leren kennen die NL spreken (vrienden, familie, partner, ...)	8,7%	12,2%
... ik recent leuke activiteiten ontdekt heb in het NL	2,5%	2,5%
... ik wil starten of gestart ben met studies of een opleiding in het NL(**)	5,9%	4,7%

(*) Uit ENQ1 enkel ‘unieke’ antwoorden, van respondenten die slechts één antwoord aankruisten; bij ENQ2 was er maar één antwoord mogelijk

Dan zien we dat niet-werkenden opvallend vaker als unieke trigger ‘omdat ik nu tijd heb’ aanstippen: 39,5% versus 24,1% bij de werkenden. Dat verschil is wel volledig afkomstig van ENQ1, uit de Coronaperiode. In die enquête vermeldt 56% van de niet-werkenden als enige trigger ‘omdat ik nu tijd heb’, versus 32% van de werkenden. Bij ENQ2 is dat verschil helemaal verdwenen en kiest bij beide categorieën nog slechts 10 à 11% voor ‘nu tijd’. Dat vooral de niet-werkenden in Coronatijd plots of minder plots ‘tijd hebben’ voor lessen Nederlands is moeilijk op een éénduidige manier te verklaren. We weten immers niet of ‘niet werken’ in beide periodes dezelfde lading denkt. Een deel van de ‘niet-werkenden’ in de Coronaperiode kunnen werkenden zijn die door de gezondheids crisis tijdelijk werkloos zijn geworden. Dan is ‘nu tijd’ een voor de hand liggende reden om net nu te starten met Nederlands leren.

Voor de volledigheid moeten we hier wel bij zegen dat die onduidelijkheid ook meer in het algemeen geldt, los van de Coronacrisis, omdat de variabele die we gebruiken om de werksituatie te bepalen weliswaar meestal, maar niet altijd de actuele werksituatie is, op het moment waarop de bezoeker van het Huis de enquête invult. Deze variabele wordt in het registratiesysteem van het Huis nl. niet automatisch aangepast. Ook daardoor krijgen we in deze tabel het vreemde fenomeen te zien dat 5% van de werkenden als trigger ‘omdat ik sinds kort of al te lang zonder werk zit’ opgeeft, en een kleine 7% van de niet-werkenden ‘omdat ik nu misschien promotie kan maken op het werk’.

Maar ondanks de niet perfect afgebakende categorieën kunnen we niet om de vaststelling heen dat (bij benadering) maximaal 20% van de niet-werkenden als unieke trigger opgeeft ‘omdat ik sinds kort of al te lang zonder werk zit’. Of ook, dat bij de werkenden maximaal 20% kiest voor de trigger ‘omdat ik nu misschien promotie kan maken op het werk’.

Vooraf bij de werkenden valt op hoe andere triggers bijna even vaak genoemd worden. En dan vooral: ‘omdat ik interessante mensen heb leren kennen die Nederlands spreken’ (12%) of ‘omdat ik mijn kind heb ingeschreven of wil inschrijven in een Nederlandstalige school’ (10,5%).

Wanneer we naar ‘alle’ antwoorden kijken i.p.v. enkel naar de unieke antwoorden (voor ENQ1), zien we iets meer respondenten die – naast andere triggers – ook verwijzen naar ‘zonder werk zitten’ (24% van de niet-werkenden) of ‘mogelijke promotie’ (20% van de werkenden), maar stijgt het aandeel respondenten dat verwijst naar ‘nieuwe contacten’ parallel mee. Bij de werkenden ligt dat aandeel nu zelfs net boven dat voor ‘mogelijke promotie’ (22%).

Die mix van triggers en motieven, die vele Brusselaars blijkbaar nodig hebben om effectief de stap naar het Huis en Nederlandse taallessen te zetten, vinden we ook terug in de commentaren op de enquêteformulieren.

Bij werkende Brusselaars valt dan vooral het belang op van de communicatie met Nederlandstalige collega's of met klanten en andere stakeholders: *‘a lot of my team members are Dutch speakers and I would like to understand the culture’, ‘because it is useful to understand NL speaking colleagues at work’, ‘mensen in mijn team op werk zijn Nederlandstalig en ik wil met hen beter communiceren’, ‘pour se débrouiller sur le lieu de travail et pouvoir communiquer avec d'autres personnes’, ‘je suis facteur, donc ça me facilitera les contacts avec les clients néerlandophones’, ...*

Tegelijk merken we ook dat het belang van communicatie en (sociale) netwerken zich niet beperkt tot de werkvloer. Zowel voor werkenden als voor niet-werkenden spelen, zoals al eerder gezegd, persoonlijke netwerken een belangrijke rol bij de beslissing om nu Nederlands te leren.

Een voorlopig laatste reeks citaten kan deze vaststelling illustreren: *'I want better employment possibilities, and finally understand my Dutch family in-laws!', 'car ça va m'aider pour mon futur métier, j'apprends une langue de plus et j'ai de la famille hollandaise', 'para estudiar formación iT, y para ayudar a mi hija', 'j'en ai besoin pour mon travail et l'école de mes enfants',* of nog *'om met het Nederlands te kunnen werken en om met mijn schoonfamilie te spreken', 'omdat ik recent verhuisd ben vanuit het buitenland. Mijn vrouw en haar familie spreekt Nederlands. Alsook omdat het helpt in het sociaal leven en om een goede job te vinden', ...*

De meest overtuigende bevestiging van het belang van samenvallende, en overigens ook wisselende, motieven en triggers om te starten met Nederlands leren, vonden we echter in onze gesprekken met de cursisten in de NT2-klassen, en vooral in onze vele individuele gesprekken met werkzoekende cursisten uit de intensieve taalbaden van VDAB. Daar viel ons telkens weer op dat achter de stellige maar abstracte overtuiging dat Nederlands in Brussel absoluut noodzakelijk is om een (goede) job te vinden, vaak concrete verhalen zitten die het tegendeel bewijzen. En dat er andere 'incentives' nodig zijn om het leertraject te starten en vol te houden.

De twee verhalen hieronder illustreren deze bevindingen. Om privacy-redenen zijn de namen en enkele kleine persoonskenmerken aangepast, maar de verhalen zijn authentiek en controleerbaar.

- *Gregory* is 36 en een geboren en getogen Brusselaar, van Poolse herkomst. Hij woont in Koekelberg, spreekt Frans, Pools en ook behoorlijk Engels. Hij heeft in Brussel enkel in het basisonderwijs Nederlandse les gekregen. Hij heeft gewerkt als grafisch designer in de eventsector en had daar geen Nederlands voor nodig. Toen het bedrijf waar hij werkte failliet ging, heeft hij de overstap naar een nieuwe werkgever gemist, en dat wijt hij aan zijn beperkte kennis van het Nederlands, al is hij daar niet zeker van. Hij is gestart in het taalbad omdat hij 'nu toch tijd heeft'. Gregory benadrukt meermaals dat hij vooral Nederlands leert om sociale redenen, eerder dan om de jobkansen. Hij wil vooral goed kunnen communiceren met collega's, klanten, vrienden ook. Gregory is één van de weinigen in zijn taalbadklas die Nederlandstalige vrienden en ex-collega's heeft. Hij vindt het enorm frustrerend dat zij zich altijd aan hem moeten aanpassen en Frans of Engels moeten spreken om zich verstaanbaar te maken tegenover hem.*
- *Kirck* is afkomstig uit Rwanda en woont sinds 2001 in Anderlecht. Hij spreekt vloeiend Frans en Kinyarwanda (moedertaal). Kirck heeft in Brussel een Franstalige bachelor boekhouding behaald en heeft al herhaaldelijk geprobeerd om Nederlands te leren (de eerste keer in 2012). Hij heeft gewerkt bij een boekhoudkantoor waar het personeel fifty-fifty Frans- en Nederlandstalig was, maar hij moest er zelf geen Nederlands spreken. Hij is gestart in het taalbad van VDAB nadat hij werkloos was geworden, maar de 'echte' reden waarom hij het deze keer wil volhouden is zijn zoontje van 4. Dat zoontje is ingeschreven in een Nederlandstalige kleuterklas. Kirck wil hem zo goed mogelijk begeleiden en Nederlands kennen tegen dat hij naar de basisschool gaat. Kirck hoort in zijn buurt in Anderlecht dat jongeren die in het Nederlands naar school gingen en tweetalig zijn het veel verder schoppen dan de Franstalige jongeren. De ultieme trigger om opnieuw te starten met Nederlands was echter nog iets anders. Kirck deed naar eigen zeggen een 'pijnlijke' ervaring op in het UZ in Jette toen hij daar met zijn vrouw op consultatie ging. Hij begreep niet goed wat de dokter vertelde en moest vragen om over te schakelen naar het Frans. Dat wil hij geen tweede keer meemaken.*

4.3 (Beter) werk, mijn gedacht!

Tot slot van het hoofdstuk over het thema werk, bekijken we nu nog de antwoorden op vraag 6, de vraag naar de externe actoren die de beslissing om te starten met Nederlands hebben beïnvloed. We maken daarbij opnieuw een onderscheid tussen werkenden en niet-werkenden.

In tabel 1.35 hieronder zien we dan dat zowel niet-werkenden als werkenden het belangrijk vinden van te benadrukken dat zij zelf, eventueel gesteund door een partner, familie of vrienden, vrijwillig beslist hebben van te starten met Nederlands leren. Bij de werkenden verwijst iets minder dan één op vier hiervoor (ook) naar 'de baas', bij de niet-werkenden ongeveer 1 op 6 (ook) naar Actiris of een andere arbeidsmarktbegeleider. We zien hier hetzelfde fenomeen als bij de bespreking van vraag 7 hierboven: bijna 12% niet-werkenden die naar 'hun baas' wijzen, 5% werkenden die naar Actiris verwijzen. Dit is ook nu minstens voor een deel te wijten aan de onvolledige registratie in de KBI, maar anderzijds is ook niet uitgesloten dat 'niet-werkenden' van een vorige baas, al dan niet bij hun ontslag, te horen hebben gekregen dat ze beter Nederlands moeten leren. En mutatis mutandis kunnen werkenden, vóór hun aanwerving, van een arbeidsmarktbegeleider, al dan niet in kader van de toeleiding naar hun huidige job, gehoord hebben dat ze maar beter Nederlands konden leren.

Tabel 1.34 Deels gehercodeerde antwoorden bij vraag 6 naar werksituatie (beide enquêtes)

Wie heeft u gezegd dat u beter Nederlands moet leren? (*)		
	niet-werkend (N = 1352)	Werkend (N =995)
Ikzelf	76,4%	81,7%
mijn vrienden of familie	23,2%	20,6%
mijn baas	11,7%	23,0%
Actiris+ (**)	15,8%	5,1%
de school van mijn kinderen	8,8%	8,2%

(*) De percentages hier slaan op alle respondenten die o.m. dit antwoord gaven. Omdat velen meer dan één antwoord gaven, bedraagt het totaal meer dan 100%.

(**) Na hercodering van 'andere' zijn hier de verwijzingen naar andere arbeidsmarktbegeleiders (VDAB, SPI) bijgeteld.

Dat arbeidsmarktbegeleiders zo weinig vernoemd worden door niet-werkenden, wijst echter hoe dan ook op een probleem. We zagen in punt 3.9 hierboven immers dat niet-werkenden (en heel laag geschoolde werkenden, meestal in een tewerkstellingsproject) vaak onvoorbereid, met weinig of geen zicht op hun toekomstig leertraject, naar het Huis komen.

In het Huis krijgen ze informatie over het taalleertraject, maar beschikken de consulenten niet over de nodige info en expertise om dit taalleertraject te koppelen aan het traject naar werk van de werkzoekenden. Hier ligt een grote uitdaging voor de samenwerking tussen de Brusselse

arbeidsmarktbegeleiders én het Huis van het Nederlands. We komen daar in de beleidsaanbevelingen op terug.

4.4 En helpt dat nu echt?

Dit onderzoek toonde overtuigend aan dat (beter) werk de grootste, meest voorkomende verwachting is bij volwassen Brusselaars die starten met Nederlands leren. Of die verwachting ook waargemaakt wordt, en bij hoeveel van hen, kunnen we op basis van dit onderzoek niet uitmaken. Daarvoor zijn andere methodieken en andere bronnen nodig (van Actiris of VDAB).

Wat we wél merkten, is dat werkzoekenden die Nederlands leren en vervolgens werk vinden, voor kortere of langere tijd verdwijnen uit de NT2-klassen. Dat is uiteraard geen probleem. Deze mensen zijn uit ons vizier verdwenen, maar hebben hun doelstelling met Nederlands bereikt. Een probleem is wel dat er daardoor in de NT2-klassen maar weinig cursisten overblijven met een persoonlijk verhaal dat niet-werkende cursisten kan motiveren om door te zetten met Nederlands leren.

We hebben in onze gesprekken met cursisten die nog les aan het volgen waren, zo goed als niemand ontmoet die dankzij de taallessen werk had gevonden. In de taalbaden van VDAB kon dat uiteraard niet – die zijn voorbehouden voor werkzoekenden. Maar ook in de klassen van het open CVO-aanbod, waar we wel met werkende cursisten spraken, spraken we slechts één cursist die kon bevestigen dat hij dankzij beter Nederlands een job had gevonden. Werkenden die in Brussel Nederlandse taallessen volgen, zijn nagenoeg zonder uitzondering mensen die zonder of met een beperkte kennis van het Nederlands aan werk zijn geraakt en de nood aan beter Nederlands pas op de werkvloer echt zijn beginnen voelen. Ze starten met Nederlands in de hoop op promotie of een betere, meer stabiele en beter betalende job, of in de hoop op betere, vooral sociale contacten met hun Nederlandstalige collega's of klanten.

Dat fenomeen zorgt voor een onverwachte publieksmengeling in de NT2-klassen op de beginnersniveaus. Niet-werkenden, vaak lagergeschoolde Brusselaars aan wie verteld is dat ze Nederlands nodig hebben om een job te vinden, komen er in aanraking met doorgaans hogergeschoolde klasgenoten die wél een – goede – job vonden zonder noemenswaardige kennis van het Nederlands. Dat zorgt voor verwarring en twijfel bij veel niet-werkenden. De abstracte overtuiging dat Nederlands gelijk staat met (goed) werk houdt doorgaans wel stand, maar het geloof dat dit ook voor hen persoonlijk zal lukken, kalft af.

Meerdere van onze gesprekspartners startten hun verhaal met 'sollicitaties die ze gemist hadden door hun gebrekkig Nederlands', maar eindigden met 'maar misschien was het ook omdat ik te oud was, of omwille van de gaten in mijn CV, of omdat ik toch niet de juiste kwalificaties heb', of (letterlijk) omdat ze gewoon niets van mij moesten hebben'. Door de grote afstand tussen hen en de succesvolle werkende cursisten in hun NT2-klas, hebben de eerste stappen in het leertraject Nederlands niet tot meer, maar net tot minder zelfvertrouwen geleid.

Wie dan geen duidelijk persoonlijk doel en concreet traject naar werk voor ogen heeft, geeft op. Tenzij er ook andere motieven spelen. De kinderen bijvoorbeeld.

5 Waarom beter Nederlands leren? De toekomst van de kinderen en een beter leven (in Vlaanderen?)

5.1 De school van de kinderen

‘Werk’, en vooral ‘Beter werk’, vormen zonder enige twijfel het belangrijkste motief voor Brusselaars om te starten met Nederlands leren. Op een al even onbetwiste tweede plaats vonden we alles wat te maken heeft met de toekomst van de kinderen, te beginnen met hun schoolcarrière.

Ook dat ontdekten we vooral via onze klas- en individuele gesprekken met NT2-cursisten.

Onze startenquêtes bevatten immers geen rechtstreekse, aparte vraag over dit thema. In vraag 6 (over de actoren die de beslissing om te starten met Nederlands hebben beïnvloed) was één van de voorgestelde antwoorden wel ‘de school van mijn kinderen’ en bij vraag 7 (over de ‘ultieme trigger’) konden de respondenten o.m. ‘omdat ik mijn kind heb ingeschreven of wil inschrijven in een Nederlandstalige school’ aanvinken.

Tabel 1.35 hieronder geeft een overzicht van de antwoorden, met cijfers uit eerder gepresenteerde tabellen.

Tabel 1.35 Percentage respondenten dat bij vraag 6 (externe actor) of 7 (ultieme trigger) verwijst naar schoolcarrière van de kinderen

	Originele antwoorden	Gehercodeerd (*)
Trigger ‘kind in NL-talig onderwijs’		
% van respondenten met slechts 1 antwoord in ENQ1	6,4%	17,4%
% van alle respondenten dat o.m. dit antwoord geeft in ENQ1	13,4%	22,9%
% van respondenten met slechts 1 antwoord in ENQ2(**)	12,4%	20,0%
Externe actor ‘school van kinderen’		
% van alle respondenten dat o.m. dit antwoord geeft in ENQ1	11,8%	n.v.t.
% van alle respondenten dat o.m. dit antwoord geeft in ENQ2	7,0%	n.v.t.

(*) + zonder ‘nu tijd’ en ‘andere’

(**) bij ENQ2 was slechts één antwoord mogelijk op deze vraag

Op het eerste gezicht zijn dit geen spectaculaire cijfers. Tot we beseffen dat deze antwoorden enkel kunnen gegeven worden door ouders met jonge kinderen, die ook nog eens schoollopen of willen lopen in het Nederlandstalig onderwijs. Dergelijke ouders vormen slechts een fractie van de volledige bezoekersgroep van het Huis. En dan zijn totaalpercentages van 12% à 23% best hoog.

Maar zoals gezegd zijn het vooral onze gesprekken in het kwalitatieve onderzoeksluik die ons gewezen hebben op het grote belang van kinderen in het beslissingsproces m.b.t. Nederlands leren.

In een klas van CVO Brussel (niveau 2.3) ontmoetten we bijvoorbeeld *Veronika**, die 10 jaar geleden uit Georgië naar Brussel verhuisde. Op de vraag waarom ze (8 jaar later) is begonnen met Nederlands leren, antwoordt ze spontaan dat haar dochter nu in een 'Vlaamse' school zit. Om haar te helpen wil Veronika Nederlands kunnen spreken en begrijpen. Ze heeft na haar aankomst in Brussel eerst Frans geleerd. Dat ze nu Nederlands leert is ook 'voor als ze van werk zou willen veranderen', want dan zal ze 'misschien Nederlands nodig hebben'. De concrete trigger was voor Veronika duidelijk de schoolcarrière van haar dochter; het idee dat Nederlandse taalkennis ook een troef is of kan zijn voor haar eigen professionele loopbaan is iets wat ze 'weet', maar dat tot nu toe niet volstond om de eerste stap naar Nederlandse lessen effectief te zetten.

Verhalen als dat van Veronika hoorden we, enigszins verrassend, ook heel vaak tijdens de gesprekken met de cursisten in de taalbad van VDAB. In die taalbad zitten alleen werkzoekenden voor wie de Nederlandse taallessen expliciet deel uitmaken van een traject naar werk. We telden het na: in meer dan 1/3de van onze gesprekken daar, kwam de schoolcarrière van de kinderen aan bod, soms zelfs uitgebreider dan de 'droomjob' waarmee we de gesprekken startten. Het verhaal van Kirck op p. 60 hierboven is daar een voorbeeld van, maar lang niet het enige.

- *Een ander sprekend voorbeeld is dat van Rui, die we ook ontmoetten in een VDAB-taalbadklas. Rui was er Nederlands aan het leren als voorbereiding op de opleiding automechanica bij VDAB. Rui is van Portugese herkomst en spreekt naast Portugees ook Spaans, vloeiend Frans en Engels. Hij woonde 4 jaar in Schaarbeek en deed verschillende jobs, waarvoor hij geen Nederlands nodig had. Rui is pas Nederlands beginnen leren na zijn verhuis naar Vlaanderen. Deels voor zichzelf, omdat Nederlands betere kansen biedt op een stabiele job, maar ook voor zijn 3 kinderen, die nu alle 3 in het Nederlandstalig onderwijs schoollopen.*
- *Of het verhaal van Stela, die getuigde over haar traject tijdens de presentatiedag van dit onderzoek. Stela is een hooggeschoolde, alleenstaande moeder die met haar dochter van 12 in 2018 uit Roemenië naar Brussel kwam. Ze was onze enige gesprekspartner die bij aankomst in Brussel een duidelijk plan had waar Nederlands een plaats in had. Omdat ze zelf enkel Roemeens, Russisch en een beetje Engels sprak, startte ze haar nieuwe toekomst bewust in het veeltalige Brussel. Ze schreef haar dochter in in het Nederlandstalig onderwijs en begon zelf meteen met Nederlandse taallessen. Stela's expliciete doel: zo snel mogelijk verhuizen naar Vlaanderen, om haar dochter zoveel mogelijk kansen op een mooie toekomst te bieden. En om hopelijk zelf een betere job te vinden dan die van poetsvrouw, de job die ze noodgedwongen had aangenomen om de eerste jaren in België door te komen. Toen we Stela ontmoetten, was ze sinds kort verhuisd naar een gemeente in de Vlaamse rond en was ze zich aan het voorbereiden op*

het examen aan het eind van module 3.1 (of B2). Ze had net gesolliciteerd bij de gemeente waar ze nu woont, maar was in de derde ronde uitgevallen. Stela blijft hopen dat het zal lukken, ... als haar Nederlands nog beter is.

5.2 Een beter leven (in Vlaanderen)

Opvallend in de verhalen van Rui en Stela, is dat Nederlands leren duidelijk verbonden is met een toekomst in Vlaanderen, en dat die keuze voor Vlaanderen niet enkel te maken heeft met de jobkansen daar, maar ook en zelfs vooral met de toekomstkansen van de kinderen. Die (mogelijke) toekomst in Vlaanderen, is een beeld dat ook vaak opdook tijdens onze eerste gesprekken in de algemene CVO-klassen, in het voorjaar van 2021.

Bijvoorbeeld in het gesprek met Abdellatif*, een werkloze Belg met Marokkaanse roots, die een beetje Nederlands geleerd heeft in het Franstalig leerplichtonderwijs en nu is gestart met Nederlands in het open lesaanbod van CVO Lethas (meteen op niveau 2.1). Op de vraag wat hij precies verwachtte van die lessen Nederlands antwoordde Abdellatif: *‘Iedereen die ik ken die werk gevonden heeft, spreekt Nederlands, daarom denk ik dat je goed Nederlands moet kunnen spreken om een goede job te vinden. Iedereen die ik in Vlaanderen ken werkt en al mijn vrienden in Brussel en Wallonië niet. Het is gemakkelijker om in Vlaanderen een job te vinden’*.

En op de vraag naar een moment waarop hij dacht ‘NU ga ik starten met Nederlands leren, antwoordde Abdellatifs klasgenoot Youssef*: *‘Toen ik op zoek was naar bouwgrond (in Overijse). Als ik in Vlaanderen zal wonen vind ik het belangrijker om Nederlands te kunnen spreken en ook, mijn dochter gaat nu al naar een Nederlandstalige school’*.

Omdat ‘Vlaanderen’ zo vaak opdook in onze eerste gesprekken, beslisten we van in de tweede startenquête (in de zomer van 2022) een extra vraag in te lassen, waarmee we polsten naar de rol die ‘Vlaanderen’ speelt in de beslissing van Brusselaars om Nederlands te leren. De antwoorden waren voor ons een grote verrassing.

Tabel 1.36 Antwoorden op vraag 9 (enkel gesteld bij bevraging 2)

Wat is uw persoonlijke relatie met Vlaanderen? (meerdere antwoorden mogelijk – totaal is dus > 100%)	
	ENQ 2 (N = 1 157)
Ik werk in Vlaanderen of wil later in Vlaanderen werken	25,7%
Ik woon in Vlaanderen of wil later in Vlaanderen wonen	24,9%
Ik heb vrienden of familie in Vlaanderen	34,0%
Ik kom vaak in Vlaanderen, bv om te shoppen	23,4%
Ik heb niets met Vlaanderen te maken	17,6%
Andere	3,0%

In Tabel 1.36 op de vorige pagina slaan de cijfers op het percentage respondenten dat o.m. dit antwoord gaf, al dan niet in combinatie met andere antwoorden. Concreet betekent dit bijvoorbeeld dat 25%, of 1 op 4, van onze 1 157 respondenten aangeeft dat hij/zij graag in Vlaanderen wil gaan wonen (of daar nu al woont), al dan niet in combinatie met werk en/of vrienden en familie daar.

Slechts 17,5% zegt geen enkele band te hebben met Vlaanderen. 26% werkt al in Vlaanderen of wil er in de toekomst graag werken, 23% komt er geregeld. En vooral: 34% van onze respondenten heeft vrienden of familie in Vlaanderen. Voor sommigen is dit de ultieme trigger om als Brusselaar te starten met Nederlands leren: *‘C’est pour mes filles qui habitent dans un zone néerlandophone’*.

Wat het meest verrassend is aan deze cijfers, is dat de overlapping tussen ‘wonen’ en ‘werken’ heel beperkt is. Hoewel we duidelijk hadden aangegeven dat er meerdere antwoorden mochten gekozen worden, hebben dat maar weinig respondenten gedaan. De enige combinatie die relatief vaak voorkomt in de antwoorden is die tussen ‘vrienden of familie’ en ‘in Vlaanderen gaan shoppen of er als toerist op bezoek gaan’.

In de praktijk betekent dit dat we de percentages voor ‘wonen’ en ‘werken’ bijna bij elkaar mogen optellen. Wanneer we de antwoorden kruisen zien we dat 44%, of bijna de helft, van de bevroegde potentiële NT2-cursisten of in Vlaanderen wil gaan wonen, of in Vlaanderen wil gaan werken, of beide tegelijk.

De grens tussen Brussel en Vlaanderen is voor deze toekomstige NT2-leerders duidelijk vager dan vaak wordt gedacht. Dat laatste hadden we ook al gemerkt tijdens onze gesprekken met de NT2-cursisten en dat bleek ook, onrechtstreeks, uit de antwoorden op enquêtevraag 8: ‘Hoe vaak komt u op een plaats waar veel Nederlands gesproken wordt?’. Met deze vraag wilden we te weten komen of en hoe vaak de toekomstige taalleerders met Nederlands in aanraking kwamen en hoe vertrouwd ze al waren met het Nederlandstalig netwerk in Brussel (tabel 1.37 hieronder).

Tabel 1.37 Antwoorden bij vraag 8 (ENQ1 versus ENQ2)

ENQ1: Hoe vaak komt u op een plaats waar veel NL gesproken wordt?		
ENQ2: Hoe vaak komt u op een plaats IN BRUSSEL waar vooral NL gesproken wordt?		
	Bevraging 1 (N = 2 565)	Bevraging 2 (N = 1 222)
Nooit	10,1%	15,7%
bijna nooit	30,5%	40,3%
<i>(nooit of bijna nooit)</i>	40,6%	56,0%
vaak	44,0%	36,3%
elke dag	15,4%	7,7%

Bij de eerste bevraging gaf 40% van de respondenten aan zelden of nooit op plaatsen te komen waar veel Nederlands gesproken wordt, 44% deed dat vaak en nog eens 15% elke dag.

Tijdens onze gesprekken met NT2-cursisten merkten we dat dit zo goed als zeker een understatement was. Gevraagd naar hun contacten met Nederlandstaligen, gaf de grote meerderheid aan dat die bijzonder schaars waren, toch ten minste in Brussel. In de weinige concrete verhalen die we konden optekenen, speelden dergelijke contacten zich zo goed als altijd in Vlaanderen af (op de trein naar de kust, in de winkel op de Meir, bij een politiecontrole in Aalst). Daarom verduidelijkten we onze vraag bij de tweede afname van de startenquête en gaven we nu duidelijk aan dat het ons om plaatsen in Brussel te doen was. Nu gaf nog maar 36% aan dat ze 'vaak' op plaatsen kwamen waar vooral Nederlands gesproken werd, en een kleine 8% elke dag.

Het is duidelijk dat bij ENQ1 nogal wat respondenten het onderscheid Brussel/Vlaanderen (of Vlaanderen/Nederlands) niet hadden gemaakt, en dat een deel van diegenen die toen aangaven dat ze vaak of zelfs elke dag op plaatsen kwamen waar vooral Nederlands gesproken wordt, daarbij de facto een plaats in Vlaanderen op het oog hadden.

Tussen haakjes, en voor we overstappen naar het volgende thema: bij de 8% die bij bevraging 2 nog aangaf dat ze elke dag op plaatsen kwamen waar vooral Nederlands gesproken wordt, had meer dan 1/3de als 'ultieme trigger' de schoolcarrière van de kinderen aangewezen. De plaats in kwestie was m.a.w. de (Nederlandstalige) school van de kinderen.

Maar er is nog een andere mogelijke verklaring voor het verschil tussen het al bij al grote aandeel respondenten dat op plaatsen komt waar veel Nederlands gesproken wordt enerzijds, en het opvallend kleine aandeel taalleerders dat kan vertellen over contacten in het Nederlands, met Nederlandstaligen anderzijds. Die is, kort samengevat, dat die taalleerders ook binnen het Nederlandstalig netwerk in Brussel maar weinig in het Nederlands worden aangesproken en vooral: maar weinig nieuwe contacten leggen met Nederlandstalige stadsgenoten.

6 Waarom (beter) Nederlands leren? Nieuwe contacten en netwerken

6.1 De grote verwachting: nieuwe contacten

Uit de antwoorden op vraag of stelling 4 in de startenquêtes weten we nochtans dat Brusselaars van een betere kennis van het Nederlands niet enkel een (betere) job verwachten maar ook, opvallend vaak, betere contacten met hun omgeving.

Dat was vooral het geval bij de eerste bevraging, toen bijna de helft van de respondenten (45%) helemaal akkoord ging met de stelling dat beter Nederlands zorgt voor betere contacten met de omgeving (en 83,5% minstens akkoord). Wellicht heeft de Coronacrisis – en de daarbij horende contactarmoede – hier een rol in gespeeld. Bij de tweede bevraging zakten deze percentages dan ook naar 36,5% (helemaal akkoord) en 76% (minstens akkoord).

Dat zijn, gegeven de Brusselse context en de positie van het Nederlands daarbinnen, nog steeds hoge cijfers.

Tabel 1.38 Antwoorden bij stelling 4 (ENQ1 versus ENQ2)

Als ik beter Nederlands ken, zal ik betere contacten hebben met mijn omgeving				
	Bevraging 1 (N = 2 602)		Bevraging 2 (N = 1 220)	
Helemaal akkoord	45,3%		36,5%	
Akkoord	38,2%		39,8%	
<i>(akkoord + helemaal)</i>		83,5%		76,3%
Ik weet het niet	10,6%		13,0%	
Niet akkoord	4,9%		8,8%	
Helemaal niet akkoord	1,1%		1,9%	
<i>(niet akkoord + helemaal niet)</i>		5,9%		10,7%

We hebben in vorige hoofdstukken al meerdere voorbeelden gegeven van quotes en verhalen die aantonen hoe groot de rol is van nieuwe contacten en nieuwe netwerken, enerzijds voor het beeld dat startende cursisten zich vormen van hun toekomst als Nederlands sprekende Brusselaar, anderzijds voor de beslissing om nu te starten met Nederlands leren.

Dat laatste blijkt ook uit tabel 1.39 hieronder, waarin we nog eens terugkomen op de vragen 6 ('wie heeft u gezegd dat u beter Nederlands moet leren?' en 7 (naar de ultieme trigger om te starten met Nederlands leren) uit de startenquêtes.

Tabel 1.39 Percentage respondenten dat bij vraag 6 (externe actor) of 7 (ultieme trigger) verwijst naar contacten binnen persoonlijke en professionele netwerken

	Originele antwoorden	Gehercodeerd (*)
Externe actor 'familie, vrienden, partner'		
% van alle respondenten dat o.m. dit antwoord geeft in ENQ1	26,2%	n.v.t.
% van alle respondenten dat o.m. dit antwoord geeft in ENQ2	19,1%	n.v.t.
Ultieme trigger 'interessante NL-talige mensen leren kennen'		
% van respondenten met slechts 1 antwoord in ENQ1	6,2%	16,6%
% van respondenten met slechts 1 antwoord in ENQ2 (**)	17,1%	27,6%
% van alle respondenten dat o.m. dit antwoord geeft in ENQ1	18,1%	30,6%

(*) + zonder 'nu tijd' en 'andere'

(**) bij ENQ2 was maar één antwoord mogelijk op deze vraag

Wanneer we kijken naar de externe actoren die de beslissing om Nederlands te leren mee hebben beïnvloed, zien we dat 'familieleden, vrienden of partners' bij 20 à 25% van de respondenten (van resp. ENQ2 en ENQ1) een rol hebben gespeeld, meestal in combinatie met het vaakst aangekruiste antwoord 'ikzelf' (80%). Bij bijna evenveel respondenten waren 'nieuwe contacten met Nederlandstaligen' zelfs de ultieme trigger om te starten met Nederlands leren. Bij ENQ1, waar meerdere antwoorden mogelijk waren op deze vraag, vinkte 16,5% van de respondenten 'nieuwe contacten' aan als één van de antwoorden, bij ENQ2, waar slechts één antwoord mogelijk was, ging het meteen om een nagenoeg identieke 18%. Wanneer we geen rekening houden met het grote percentage dat – vooral bij ENQ1 – 'nu tijd' antwoordde op deze vraag en de 'andere' antwoorden maximaal hercoderen, komen we zelfs uit op 27,5 à 30,5%. Dat zijn hogere percentages dan bij de schoolcarrière van de kinderen (cf. hoofdstuk 5 hierboven), en bijna even hoge als bij 'goed werk vinden' of 'promotie maken' (hoofdstuk 4). Omdat 'persoonlijke netwerken' een mogelijke trigger zijn voor alle bezoekers van het Huis en 'kinderen', 'werk vinden' en 'promotie maken' slechts voor een deel van de bezoekers met een specifiek profiel (ouder, werkzoekende, werkende) mogen we deze percentages wel niet rechtstreeks met elkaar vergelijken.

Bovendien staat het thema 'contacten en netwerken' in deze ook niet los van de vorige twee thema's. Veel van de quotes die we halen uit de enquêteformulieren en de verhalen die we hoorden van de cursisten tonen aan dat de verhoopde nieuwe contacten zich situeren binnen de grote levensdoelen die Brusselaars zich stellen: beter, zinvol en aangenaam werk, een betere toekomst voor de kinderen en een warm, ondersteunend netwerk van familie, vrienden en burens.

Hier volgen nog enkele sprekende voorbeelden: *'I want stronger bonds with Dutch speaking colleagues'*, *'ik zou graag echte conversatie hebben met de leraar van mijn zoon'*, *'I want to help my kid in school lessons and communicate with people in their native language'*, *'I am working with Dutch people, so I want to communicate with them'*, *'ik wil werken en communiceren met mensen in het Nederlands'*, *'Pouvoir discuter avec mon petit-fils de 2 ans inscrit dans une école néerlandophone'*, *'Omdat ik recent verhuisd ben vanuit het buitenland. Mijn vrouw haar familie spreekt Nederlands. Alsook omdat het helpt in het sociaal leven en om een goede job te vinden'*, enzovoort.

Mede doordat onder de vlag 'betere contacten' zoveel verschillende ladingen schuilgaan, zijn de verwachtingen in dit verband vrij homogeen verspreid bij potentiële taalleerders met uiteenlopende profielen. Dit is bijvoorbeeld het enige domein waarop we totaal geen verschil zien tussen hoog-, midden- en laaggeschoolden. Omdat dit zo uitzonderlijk is, willen we dit toch illustreren met onderstaande tabel.

Tabel 1.40 Antwoorden bij stelling 4, naar hoogst behaald diploma (beide enquêtes samen)

Als ik beter Nederlands ken, zal ik betere contacten hebben met mijn omgeving			
Beide enquêtes	Hoger onderwijs (N = 1570)	Hoger secundair (N = 621)	Hoogstens LSO (N = 525)
Helemaal akkoord	42,1%	45,2%	42,7%
Akkoord	39,2%	36,1%	38,0%
(akkoord + helemaal)	81,3%	81,3%	80,7%
Ik weet het niet	11,7%	10,6%	11,5%
Niet akkoord	5,9%	6,9%	6,0%
Helemaal niet akkoord	1,1%	1,1%	1,9%
(niet + helemaal niet)	7,0%	8,1%	7,9%

Wanneer we naar de migratieachtergrond kijken, zien we iets meer verschillen.

In tabel 1.40 op de volgende pagina vallen vooral de lage percentages op bij de in België geboren bezoekers van het Huis. Zij zijn minder dan alle andere 'herkomstgroepen' overtuigd van het feit dat een betere kennis van het Nederlands hen betere sociale contacten en netwerken zal opleveren (73%). Aan het ander uiteinde van de waarderingsschaal vinden we de respondenten die in Azië geboren zijn, van wie 88% rekt op betere netwerken en contacten, een verschil van 15%.

Tot hier is een verklaring vinden niet zo moeilijk. Wie in België geboren is, heeft de Nederlandse taallessen minder dan wie ook nodig om zijn/haar sociale netwerken uit te bouwen. Voor de tweedegeneratiemigranten binnen die categorie komt daar nog de ambigue verhouding tot de Brussels-Nederlandstalige wereld bij waar we het hoger over hadden. Recente arbeidsmigranten aan de andere kant (de meerderheid van de in Azië geboren respondenten), zijn wel op zoek naar die nieuwe netwerken.

Tabel 1.41 Antwoorden bij stelling 4, naar geboorteregio (beide enquêtes)

Als ik beter Nederlands ken, zal ik betere contacten hebben met mijn omgeving						
	België	Maghreb	Afr-Mag	Azië	Eur (-15)	EU-oud
Helemaal akkoord	36,0%	47,85%	43,9%	47,8%	41,48%	40,3%
Akkoord	36,9%	38,28%	34,7%	40,4%	42,96%	41,3%
(akkoord + helemaal)	72,8%	86,12%	78,6%	88,2%	84,4%	81,5%
Ik weet het niet	17,6%	9,33%	10,7%	7,2%	10,37%	11,5%
Niet akkoord	7,6%	3,35%	9,2%	3,3%	4,40%	6,3%
Helemaal niet akkoord	2,0%	1,20%	1,5%	1,3%	0,8%	0,8%
(niet + helemaal niet)	9,5%	4,55%	10,7%	4,6%	5,2%	7,0%

De categorie 'Europa minus de 15 oude EU-landen) sluit vrij nauw aan bij deze laatste categorie, zowel qua profiel als qua antwoordpatroon bij stelling 4.

Een schoolvoorbeeld van zo'n recent uit Bulgarije geïmmigreerde NT2-cursiste is Ilina*, die we ontmoetten in een klas op niveau 2.2 bij CVO Semper.

Ilina kwam met haar man en dochter naar België. Haar man werkt bij een groot IT-bedrijf, Ilina zelf is nog op zoek naar werk. Ilina spreekt alleen Bulgaars, en ondertussen ook voldoende Nederlands voor ons gesprek. Haar man spreekt Frans. Op de vraag waarom ze Nederlands leert, antwoordt Ilina meteen 'mijn familie is mijn motivatie'. Haar dochter is ingeschreven in een Nederlandstalige school en Ilina wil haar kunnen helpen. Ilina wil zo snel mogelijk een job vinden – ze heeft in Bulgarije rechten en psychologie gestudeerd – en rekent erop dat dat makkelijker zal zijn als ze beter Nederlands kent. Maar het gesprek met Ilina wordt pas echt levendig wanneer ze vertelt over haar Nederlandstalige burens in Schaarbeek. Daar was ze onlangs uitgenodigd op de koffie en een heel fijn gesprek. 'Over de kinderen en het leven... in Bulgarije had ik veel contacten en vrienden, maar hier heb ik enkel een kleine groep vrienden, en dat vind ik echt jammer. Ik spreek maar een beetje NL dus mijn contacten en vrienden zijn ook beperkt. Dat is ook meteen mijn motivatie om NL te leren. Ik heb echt nood aan veel sociale contacten, en nu zijn er veel barrières'. Ilina wil ook meer complexe gesprekken kunnen voeren en dat kan nu niet. Over de vraag of ze in Brussel/Schaarbeek veel Nederlands hoort moet Ilina langer nadenken: 'Oh ja, in de klas van mijn dochter'.*

Het zijn de andere herkomstcategorieën tussen beide uitersten in die ons voor raadsels stellen, en dan vooral de eerstegeneratiemigranten uit de Maghreb (vooral Marokko). Zij verwachten opvallend veel van de nieuwe contacten via het Nederlands. 86% van deze groep gaat akkoord met onze stelling, dat is quasi evenveel als de 'kopgroep' die geboren is in Azië. De eerste generatie Brusselaars van Marokkaanse origine verschilt daarmee sterk van de groep die in België geboren is, voor een groot deel in gezinnen met diezelfde migratieachtergrond. Ze verschilt ook van de eerstegeneratiemigranten uit Subsahariaans Afrika. Die laatsten hebben gemiddeld hetzelfde sociaal profiel (eerder laaggeschoold en vaker niet-werkend), zijn ook vaak

terechtgekomen in grotere, al een tijdlang gevestigde gemeenschappen, en verwachten duidelijk minder van het Nederlands als toegangspoort naar nieuwe contacten (78,5 % akkoord).

Maar misschien moeten we dit ook niet verklaren, en volstaat de vaststelling dat heel wat eerstegeneratiemigranten van Maghrebijnse, vooral Marokkaanse, origine (o.m.) via de taallessen Nederlands op zoek zijn naar contacten met Nederlandstalig Brussel. Dat is een vaststelling die we ook bevestigd zagen tijdens onze gesprekken in de NT2-klassen, zowel bij mannen als bij vrouwen van Marokkaanse origine, of ze nu al 20 jaar in Brussel woonden of vrij recent – meestal via gezinshereniging – naar Brussel kwamen. In beide gevallen draaiden die (gewenste) contacten vooral rond de school van de kinderen.

Bijvoorbeeld bij Fatima*, een jonge Marokkaanse moeder die we spraken in een NT2-klas op niveau 2.3.

Fatima woont al 10 jaar in België en heeft al meerdere keren geprobeerd om te starten met Nederlands. Haar derde poging is de goede gebleken. Gevraagd naar een verhaal over het moment waarop ze dacht ‘NU ga ik starten met Nederlands’, vertelde Fatima over hoe gefrustreerd ze was (haar eigen woorden) toen haar zoontje van 4 een probleem had met een klasgenootje en ze daar niet over kon spreken met zijn juf op de school. Ondertussen lukt dat beter, en kan ze met de juf sms-berichten uitwisselen in het Nederlands. Dat laatste vertelde Fatima als voorbeeld van een moment waarop ze dacht ‘Fijn dat ik nu beter Nederlands ken’.

Een andere categorie waarbinnen verhoudingsgewijs meer respondenten hoge verwachtingen hebben op vlak van nieuwe netwerken en contacten, zijn de inburgeraars. Dat blijkt uit tabel 1.42 hieronder.

Voor de groep die recent een inburgeringscontract ondertekende (hoogstens 1 jaar vóór de bevraging) is er bovengemiddeld van overtuigd dat Nederlands deuren opent naar nieuwe contacten (87,5 % akkoord met de stelling en de helft helemaal).

Tabel 1.42 Antwoorden bij stelling 4, naar al dan niet afsluiten van inburgeringscontract

Als ik beter Nederlands ken, zal ik betere contacten hebben met mijn omgeving			
	Geen contract (N = 1 897)	Contract vóór 2020 (N = 329)	Recent contract (N = 481)
Helemaal akkoord	41,5%	42,6%	49,3%
Akkoord	38,1%	41,9%	38,3%
(akkoord + helemaal)	79,6%	84,5%	87,5%
Ik weet het niet	12,3%	9,4%	8,1%
Niet akkoord	6,8%	4,3%	3,5%
Helemaal niet	1,3%	1,8%	0,8%
(niet + helemaal niet)	8,1%	6,1%	4,4%

Wie in Brussel – geheel en al vrijwillig – een inburgeringscontract ondertekent, doet dit ook en misschien zelfs vooral in de hoop op nieuwe contacten en netwerken. Het eerste deel van het traject – met de lessen maatschappelijke oriëntatie – duurt enerzijds maar kort en levert nieuwe contacten op met ‘lotgenoten’, recente en iets minder recente nieuwkomers, met dezelfde taalachtergrond. Het zijn vooral de lessen Nederlands die perspectief bieden op nieuwe contacten met gesettelde Brusselaars, van diverse origine, te beginnen met de NT2-lessen zelf.

Een laatste variabele ten slotte die voor dit thema een verschil oplevert, is de talenkennis van de potentiële Nederlandse taalleerders. Tabel 1.43 hieronder toont dat het vooral de Brusselaars zijn die (enkel) Engels opgeven als mogelijke contacttaal, die rekenen op het Nederlands om nieuwe contacten en netwerken uit te bouwen.

Brusselaars die Frans kennen (al dan niet in combinatie met Engels) rekenen daar minder op (verschil van 12%). Dat verschil met exclusief Engelstaligen is niet moeilijk te verklaren. Wie in Brussel Frans kent, heeft nu eenmaal minder nood aan een bijkomende taal om zich in lokale netwerken te integreren dan wie geen Frans kent.

Waarom de (kleine) categorie respondenten die noch Frans noch Engels kent zich voor dit thema knal in het midden bevindt tussen exclusief Frans- en exclusief Engelstaligen, is moeilijker te verklaren. Misschien verschillen hun verwachtingen op zich niet zoveel van die van de exclusief Engelstaligen, maar vormen echte contacten buiten de eigen (taal-)netwerken voor een deel van deze groep bij de eerste stap richting Nederlandse taallessen gewoon een te ver afgelegen en vooralsnog weinig realistisch perspectief.

Tabel 1.43 Antwoorden bij stelling 4, naar mogelijke contacttaal

Als ik beter Nederlands ken, zal ik betere contacten hebben met mijn omgeving				
ENQ 1	Frans (N=1 034)	Engels (N = 385)	Engels en Frans (N=223)	Andere (N=150)
Helemaal akkoord	44,3%	56,4%	42,2%	50,7%
Akkoord	37,0%	36,4%	40,8%	35,3%
<i>(akkoord + helemaal)</i>	81,3%	92,7%	83,0%	86,0%
Ik weet het niet	12,8%	4,9%	12,1%	10,0%
Niet akkoord	4,9%	2,3%	4,0%	2,7%
Helemaal niet akkoord	1,0%	0,0%	0,9%	1,3%
<i>(niet + helemaal niet)</i>	5,9%	2,3%	4,9%	4,0%

6.2 De grote ontgoocheling: weinig gebruikskansen

Hoge verwachtingen dus voor betere communicatie en nieuwe contacten, bij zowat alle geïnteresseerde NT2-leerders. In de praktijk echter blijkt het met dat vinden van nieuwe contacten, en met het communiceren in het Nederlands in Brussel in het algemeen, voor veel taalleerders stevig tegen te vallen.

Dat geldt in de eerste plaats voor beginnende cursisten, die nog maar een klein beetje Nederlands spreken. Dat lezen we in de antwoorden op de vervolgenquête op ENQ1. Naast 'geen tijd meer' en allerlei praktische en onvoorziene omstandigheden, was 'niet kunnen gebruiken' een vaak opgegeven reden om al na korte tijd te stoppen met de lessen Nederlands: *'Knowing Dutch didn't change anything, there are no opportunities to keep speaking'* en *'Dutch is incredibly difficult and no use in Brussels'* waren weliswaar de meest uitgesproken en meest negatieve evaluaties uit de reeks, maar niet de enige die in die richting wijzen.

Maar ook voor gevorderde taalleerders is het allesbehalve evident om hun nieuw verworven kennis van het Nederlands in te zetten in het dagelijks leven in Brussel. Dat illustreert deze opmerking bij de vraag 'Heeft beter Nederlands kennen iets veranderd in uw leven?', eveneens in de vervolgenquête: *"Je comprends un peu mieux. Je travaille en français mais j'ai quelques collègues néerlandais. Par contre mon niveau (2.2) est insuffisant pour entreprendre une vraie conversation en NL"*. '2.2' is het niveau halverwege B1 en B2. Wie start van 0 in een standaardleertraject moet daarvoor 4 modules van 120 uur les volgen (en telkens slagen voor het examen).

De overgrote meerderheid van de NT2-cursisten toont zich in de vervolgenquête tevreden tot zeer tevreden over de gevolgde lessen (90%, zowel bij de groep die nog bezig is, als bij de groep die binnen het jaar gestopt is) en gelooft dat hun Nederlands een beetje (44% bij beide groepen) of zelfs veel verbeterd is (52% bij wie nog bezig is, 45% bij wie gestopt is). Daar staat tegenover dat niet meer dan 19% van de volhouders nu ook veel meer Nederlands spreekt buiten de les, en nauwelijks 13% van wie er mee ophield.

Wat ons echter het meest heeft verbaasd, is dat cursisten die we spraken in de NT2-lessen op de hogere niveaus (B1 en B2), en die dus tot de minderheid van echt 'succesvolle' Nederlandse taalleerders in Brussel behoren, zo overduidelijk ontgoocheld waren over het gebrek aan concrete gebruiksmogelijkheden in het 'echte' leven. En dan bedoelen we niet: (georganiseerde) oefenmogelijkheden. Die zijn er, dankzij de inspanningen van het Huis en het Brussels Nederlandstalig vrijetijdsnetwerk, wel degelijk. Veel cursisten op de hogere lesniveaus kennen die, en sommigen maken er ook gebruik van. Maar dat is niet het effect dat de meeste cursisten verwachtten van de taallessen, integendeel, het is een deel van de vele inspanningen die ze leveren om de taal onder de knie te krijgen.

Het effect waarop ze gehoopt hadden, is van Nederlands te kunnen gebruiken in gewone, dagelijkse functionele contacten. Voor een minderheid van de nieuwe taalleerders lukt dat ook. Het zijn tevreden cursisten, ook als ze er na enige tijd – na een jaar bijvoorbeeld – mee ophouden. Dan lezen we dat Nederlands leren iets (ten goede) veranderd heeft in hun leven: *'oui, je comprends mieux la communication avec l'école de mes enfants, le TV...'*, *'yes, I talk to my family now in Dutch'*; *'Oui, travaillant dans un milieu bilingue français/néerlandais, les cours que j'ai pu suivre l'année dernière m'ont permis de plus parler en NL avec mes collègues flamands et*

je peux mieux suivre des réunions en NL' of nog 'oui, j'ai élargi ma vie sociale au travail et dans la vie de tous les jours grâce à des collègues et des amis néerlandophones'.

Maar voor de grote meerderheid lukt dat niet. Niet voor Bénédicte* bijvoorbeeld (Belgische vrouw, 23 jaar, volgt les in module 2.1): *'ik kan buiten de les niet oefenen, want ik heb geen Nederlandse vrienden, en boeken lees ik niet graag'*. Niet voor Jorge* (Portugese man, 42 jaar, volgt les in module 2.2): *'mijn vriendengroep in Brussel is deels Nederlandstalig, maar ze blijven Frans of Engels met mij spreken – ze vinden het te artificieel om te switchen naar Nederlands'*. En ook niet voor Svetlana* (Belgische met Russische roots, 31 jaar, volgt les in module 2.3): *'ik probeer elke dag minstens één zin in het Nederlands te zeggen op de school van mijn dochter, maar soms laten de leerkrachten mij mijn zin niet afmaken en stoppen ze mij – ik heb nochtans al aangegeven dat ik NL leer, maar er is nog steeds geen verandering'*.

Veel van de NT2-cursisten die we spraken, gaven wel aan dat ze hier zelf ook een rol in spelen. Vooral hooggeschoolde taalleerders, die zich graag perfect willen uitdrukken en geen dom figuur willen slaan t.a.v. hun gesprekspartner, vertellen dat ze vaak te veel schrik hebben om fouten te maken. Ook daardoor lopen gesprekken in het Nederlands soms moeizaam, waardoor Nederlandstalige collega's, vrienden of andere gesprekspartners – met de beste bedoelingen – overschakelen naar Frans of Engels. Op zich niet erg, wel als dat betekent dat er bij een volgend gesprek gewoon niet meer geprobeerd wordt.

Hoe vervelend Brusselse NT2-cursisten dat gebrek aan gebruikskansen vinden, hoorden we een eerste, ontvullende keer in een groepsgesprek met 4 cursisten bij CVO-Semper, in een lesmodule op niveau 2.3. Van dat gesprek hebben we een letterlijke transcriptie. Het gesprek over het gebrek aan gebruikskansen begint als volgt: (Aysa*) *'In feite, in Brussel hoor ik niet de Nederlandse taal. Ik weet niet... Ik hoor altijd Frans. En ik probeer om Nederlands te spreken en zij zeggen: 'Sorry, maar wij spreken niet Nederlands. Dat is een probleem voor mij, ..., dat ik niet kan de taal oefenen'*. Na deze uitspraak van Aysa volgt de eerste levendige uitwisseling in dit Zoom-gesprek. Iedereen knikt heel nadrukkelijk en vult aan. (Alain*) *'Een ander ding is, dat als ze horen je niet Vlaams bent, en dus ze Frans spreken'*. Op vraag van de gespreksleider bevestigen alle 4 de cursisten dat ze buiten de klas eigenlijk nooit Nederlands spreken. In dit groepje van 4 gaf de helft aan dat dit waarschijnlijk hun laatste module Nederlands zou worden: (Céline*) *'t Is misschien raar om zeggen, maar in het bedrijf waar ik mijn stage wil volgen, is NL eigenlijk niet nuttig. In een situatie waarin NL nodig is, zullen ze een NL-talige collega vragen. Misschien met je collega babbelen is ook nuttig, ..., maar ze vragen dat niet'*.

In onze gesprekken op de lagere niveaus kwam de ontgoocheling over de beperkte nieuwe contacten minder aan bod. Logisch, aangezien de meeste startende cursisten nog niet proberen om buiten de veilige context van de taalklas Nederlands te spreken. Maar hoge verwachtingen hadden ze ook daar.

6.3 De NT2-klas als (vervangend) sociaal netwerk

Yesim bijvoorbeeld (Turkse vrouw van 53 jaar, is in 2010 via gezinshereniging in Sint-Joosten-Node komen wonen). Nu haar 2 dochters volwassen zijn, is ze gestart met Nederlandse taallessen op beginnersniveau. Yesim weet uit persoonlijke ervaring dat het in Brussel niet noodzakelijk is om Nederlands te kennen, en wil vooral Nederlands leren om zichzelf verder te*

ontwikkelen en een zelfstandig sociaal leven uit te bouwen: zonder hulp boodschappen doen in Vlaanderen en vooral sociale contacten leggen, mensen kunnen begrijpen en met hen spreken, in het Nederlands. Yesim is heel sociaal en wil mensen helpen. Ze zou graag vrijwilligerswerk doen met ouderen en zegt dat ze zich niet wil beperken tot 'vzw's of andere instanties die enkel Franstalig zijn' en niet wil dat ze alleen Franstalige mensen kan helpen. Yesim geniet zichtbaar van de eerste NT2-lessen. Ze vindt het fijn dat de mensen in haar klas zoveel verschillende talen spreken (13, in een klas van 16!). Volgens de leerkracht leert ze heel snel bij en is ze nog nooit afwezig geweest.

Yesim is, naast 'absolute beginner', ook één van de 4 cursisten met een profiel van 'traaglerende' die we spraken tijdens ons onderzoek, (zeer) laaggeschoold dus en met Nederlands begonnen in een zogenaamde 'verlengde lesmodule'. Ze is – na ons gesprek – geslaagd voor haar eerste examen, en heeft uiteindelijk ook het attest A2 behaald.

Traaglerende cursisten als Yesim kwamen we niet meer tegen in de klassen op de hogere niveaus waar we heel wat meer, en meer uitgebreide, gesprekken voerden. Dat is geen toeval. Laaggeschoolde taalleerders geraken maar zelden in de NT2-klassen op niveau B1, en extreem uitzonderlijk tot op niveau 2.3 (halverwege B1) of hoger²³. En dan bedoelen we niet enkel cursisten met een profiel voor de basiseducatie of met een advies 'CVO-verlengd', zoals Yesim. Op die niveaus vonden we – in het reguliere 'open aanbod' van de CVO – ook nog maar weinig laaggeschoolden met een 'standaardprofiel' of zelfs middengeschoolden terug. En diegenen die we er wel vonden, hadden bijna allemaal een vergelijkbaar profiel met dat van Yesim, afgezien van die hele lage scholingsgraad dan: niet-werkend, taal- en contactvaardig, sociaal maar met een beperkt netwerk in Brussel.

Van deze taalleerders zou je kunnen zeggen dat ze de nieuwe contacten en de nieuwe netwerken die ze hopen (of hoopten) te vinden via het Nederlands, *de facto* vinden binnen de NT2-klas. Ze beleven veel plezier aan de lessen en houden vol, zelfs wanneer ze al eens moeten dubbelen en ondanks de vaak tegenvallende contactkansen buiten de klas.

Dit type (laag- en middengeschoolde) taalleerders houdt stand in taalklassen met voornamelijk hooggeschoolde anderstaligen, nadat de meerderheid van hun lagergeschoolde medecursisten heeft afgehaakt.

Voor dat vroegtijdig afhaken is de meest gehoorde algemene verklaring, niet enkel bij de lagergeschoolde maar bij alle NT2-cursisten: 'geen tijd meer'. De detailopmerkingen op de enquêteformulieren en de gesprekken in de klassen hebben ons geleerd dat 'geen tijd meer' in veel gevallen moet gelezen worden als 'geen tijd meer om te investeren in een langdurig proces waarvan we het einde niet zien en dat ons op korte termijn weinig tastbare resultaten oplevert'.

Wie overblijven in de klassen op de hogere niveaus, zijn enerzijds degenen voor wie de taallessen verbonden zijn met een duidelijk, concreet en realistisch doel – we komen daar in deel 2 uitgebreid op terug. En anderzijds, of tegelijk, degenen voor wie het leertraject zelf de verwachtingen inzake nieuwe contacten en netwerken gedeeltelijk inlost. Die laatsten zijn vaak ook mensen die gewoon graag talen leren.

²³ Voor de cijfers verwijzen we naar het tweede grote deel van dit rapport.

6.4 Nederlands als ‘tweede’ of als ‘vreemde’ taal?

In de literatuur over taalverwerving door volwassenen wordt doorgaans een onderscheid gemaakt tussen het leren van een ‘vreemde’ taal enerzijds, en het leren van een ‘tweede taal’ anderzijds.

Het verschil tussen beide is niet altijd scherp afgeleid, maar komt erop neer dat een ‘tweede taal’ geleerd wordt voor algemeen gebruik in het dagelijkse leven, door mensen die in een andere ‘thuis taal’ (of andere thuistalen) zijn opgegroeid. Een ‘vreemde taal’ daarentegen wordt geleerd voor specifieke doeleinden, door mensen die die taal willen gebruiken in specifieke contexten (werk, studies, toerisme, ...) en/of door mensen die gewoon graag talen leren en cultuur willen opsnuiven in de oorspronkelijke taal.

Het onderscheid ‘vreemde taal – tweede taal’ wordt doorgetrokken in het Nederlandstalig volwassenenonderwijs in Vlaanderen/Brussel, waar ‘Nederlands als tweede taal’ (NT2) een apart studiegebied vormt, naast het studiegebied ‘vreemde talen’. Het is een grote verdienste van de Nederlandstalig volwassenenonderwijs dat het dit onderscheid al vroeg heeft gemaakt en de ontwikkeling van aangepaste curricula en methodieken voor precies dat tweedetaalonderwijs consequent heeft ondersteund. In het Franstalig volwassenenonderwijs is dat veel minder het geval en heet het corresponderende studiegebied niet toevallig ‘FLE’, of ‘Français Langue Étrangère’.

Vraag is nu of dit onderscheid in Brussel op dezelfde manier ‘werkt’ als in Vlaanderen.

Bij de analyse van de antwoorden in de startenquêtes viel al op dat een groot deel van de bezoekers van het Huis op zijn minst ook hoge verwachtingen heeft van de culturele verrijking die een betere kennis van het Nederlands hen zal opleveren (zie stelling 5 en tabel 1.44).

Tabel 1.44 Antwoorden bij stelling 5

Als ik beter Nederlands ken, zal ik een rijker cultureel leven hebben (*)				
	Bevraging 1 (N = 2 581)		Bevraging 2 (N = 1 223)	
Helemaal akkoord	37,2%		41,9%	
Akkoord	42,7%		33,0%	
<i>(akkoord + helemaal)</i>		79,9%		74,9%
Ik weet het niet	14,6%		16,7%	
Niet akkoord	4,6%		5,9%	
Helemaal niet akkoord	0,9%		2,5%	
<i>(niet akkoord + helemaal)</i>		5,5%		8,4%

(*) Dit is de formulering uit ENQ2. In ENQ1 was de formulering: *Ik vind Nederlands een mooie taal. Ik wil graag meer lezen of tv kijken in het Nederlands.*

Mat wat betekent dit? We moeten erkennen dat de vraag m.b.t. de verwachtingen op cultureel vlak de moeilijkste was om te formuleren, en dat de antwoorden mede daardoor niet gemakkelijk te interpreteren zijn.

Bovendien veranderden we de formulering tussen beide afnames (zie * bij de tabel). Met de oorspronkelijke formulering wilden we de vraag zo concreet mogelijk houden, zodat ook laaggeschoolde en/of weinig taalvaardige respondenten zich daarin konden herkennen. Omdat juist die concretisering bij sommigen voor verwarring zorgde, pasten we ze aan in de tweede bevraging en maakten we de vraag toch algemener en abstracter.

Dat die aanpassing slechts beperkte verschillen opleverde in de cijfers, lijkt er alvast op te wijzen dat ook op dit vlak, een rijker cultureel leven leiden, de verwachtingen hoog liggen. 80% van de respondenten bij ENQ1 gaat akkoord met de stelling, 38 % zelfs helemaal. Bij ENQ2 gaat het om 75%, waarvan 42% helemaal. Een snelle kruising met het leerprofiel van de respondenten laat bovendien zien dat de verwachtingen bij zowel traag- als bij snellerenden en de standaard-categorie daartussen hoog liggen. De meer concrete formulering in ENQ1 kon, zoals verwacht, verhoudingsgewijs meer traag- dan snellerenden bekoren (resp. 95 en 76% akkoord), een verschil van 15%). Bij de meer abstracte formulering in ENQ 2 ligt de verhouding omgekeerd, maar zijn de verschillen veel kleiner (resp. 74% en 79% akkoord, een verschil van 5%). Omdat het bij de traaglerenden om kleine aantallen gaat (net geen 100 bij beide enquêtes), moeten deze cijfers wel met de nodige omzichtigheid gehanteerd worden.

Nu is een taal leren met het oog op culturele verrijking uiteraard niet hetzelfde als een taal leren als vreemde taal. Culturele participatie vormt een onmisbaar onderdeel van het dagelijks leven in een nieuw taalgebied en de taalkennis die daarvoor nodig is, maakt dus integraal deel uit van de 'tweedetaalverwerving'. Maar culturele verrijking is ook een belangrijk motief voor het leren van vreemde talen en een niet, of minder, 'utilitaire' drijfveer voor het leren van een nieuwe taal bij mensen met een algemene, meer abstracte, belangstelling voor talen.

Dergelijke mensen, taalminnaars 'pur-sang' zeg maar, herkenden we vaker dan verwacht onder de bezoekers van het Huis, om te beginnen via de opmerkingen op de enquêteformulieren, weer eens vooral bij de vraag naar de ultieme trigger: *'j'aime bien apprendre les langues parce que je parle français, anglais, arabe, grec, espagnol', 'j'ai envie de parler la langue', 'I got interested in learning a new language', 'envie d'apprendre la langue', 'pour le connaître, parler, utiliser, maîtriser' of nog 'apprendre les langues, c'est une richesse'.*

In onze gesprekken met NT2-cursisten ontmoetten we nog meer Brusselaars die, naast de reeds besproken hoofdmotieven, ook aangaven dat ze 'gewoon' graag talen leren. Georges bijvoorbeeld (in België geboren 38-jarige man van Burundese origine, HSO-diploma, werkloos, volgt les op niveau 2.1): *'car j'aime bien apprendre les langues, et spécialement je voudrais bien maîtriser cette langue [het Nederlands] pour moi d'abord et autre part pour avoir plusieurs opportunités pour mon futur travail, m'ouvrir à d'autres marchés du travail (en Flandre, p.e.)'.*

We zeiden al dat we op de hogere taalniveaus in het open aanbod van de CVO nog weinig cursisten vinden zonder diploma of opleiding op het niveau van het hoger onderwijs. Dat George, met zijn HSO-diploma, goed op weg is om niveau B1- of hoger te halen, heeft hij o.m. te danken aan zijn 'liefde voor talen'. Zijn profiel verschilt niet veel van dat van Yesim (in punt 6.3 hierboven) en dat van Irina (in deel 7 dat volgt).

Cursisten als Georges, Yessim en ook Irina brachten ons tot de vaststelling dat het publiek dat in Brussel met succes een heel aantal stappen op de NT2-ladder zet, mensen zijn met een profiel dat zich ergens tussen dat van een tweede- en dat van een vreemdetaallearder in bevindt.

‘Werk’, ‘de toekomst van de kinderen’ en ‘persoonlijke netwerken’ vormen in Brussel – vaak in wisselende combinaties – de belangrijkste motieven om te starten met Nederlands leren. Maar door het uitblijven van succeservaringen buiten de klas, door de beperkte gebruikskansen en het gebrek aan kadering binnen een duidelijk traject (naar werk), zijn het vooral diegenen die ‘houden van talen en taalleren’ die volhouden tot ze de nieuwe taal echt beheersen.

7 En de resultaten?

7.1 Nederlands leren: geen doel op zich

Eigenlijk is het een evidentie: Nederlands leren is voor zo goed als niemand een doel op zich.

De doelen die Brusselaars m.b.v. een betere kennis van het Nederlands willen bereiken, zijn de algemene doelen die zowat alle volwassenen nastreven in hun leven: (goed) werk vinden, een mooie toekomst voorbereiden voor de kinderen, wonen in een aangename leefomgeving, een warm persoonlijk netwerk uitbouwen ook.

Een betere kennis van het Nederlands kan in elk van die doelen een rol spelen, daar zijn de vele Brusselaars die naar het 'Huis' stappen sterk van overtuigd. Maar die kennis is nooit de enige bouwsteen op weg naar eender welk van die grote levensdoelen. De motivatie om Nederlands te leren, en de mate waarin iemand daar tijd en energie in kan en wil steken, kan dus evolueren, en snel.

Op de vraag waarom ze gestopt zijn met Nederlands leren, of er toch niet aan begonnen, kruisen veel van de deelnemers aan de vervolgenquête, naast of samen met 'geen tijd meer', dan ook de optie 'omdat er iets veranderd is in mijn leven' aan, vaak met concrete bijhorende uitleg: *'parce que j'ai trouvé un travail et ça me prend du temps – c'est bête'*, *'manque de temps dû au travail'*, *'competing priorities and I am looking for another course that I can fit in with my work schedule'*, *'omdat ik nu Engels leer voor mijn werk'*, *'parce que je travaille'*, *'omdat ik geen crèche meer heb voor mijn baby'*, *'ik heb een pauze gemaakt omdat ik te veel werk had met avondlessen en een andere opleiding voor mijn job'*, *'werk zoeken is nu ma priorité'*.

Andere prioriteiten en verantwoordelijkheden dus, of zoals Zakia het sprekend verwoordde na de vraag of zij nog een volgende module Nederlands zou volgen: *'Mais madame, à notre âge, on a d'autres responsabilités vous savez'*.

7.2 Hobbelige parcours / geen echte 'trajecten'

Zeker in de Brusselse context, waar Nederlands voor geen van de grote levensdoelen echt absoluut noodzakelijk is en de gebruikskansen niet voor het rapen liggen, betekent dit dat het leertraject van veel NT2-leerders – bijna onvermijdelijk – met horten en stoten verloopt.

Dat veel Brusselaars al na korte tijd stoppen met Nederlands leren, hoeft niet altijd een probleem te zijn. We zeiden al dat 'werk vinden' voor veel NT2-cursisten op zijn minst tijdelijk het einde van de lessen inluit. Logisch, en dat zal in Vlaanderen allicht niet anders zijn.

Wel een probleem is het wanneer te veel gemotiveerde taalleerders afhaken nog voor ze hun eigen doelstellingen met Nederlands bereikt hebben. In onze vervolgenquête beantwoordden 110 deelnemers de vraag waarom ze gestopt waren met lessen Nederlands. Slechts 4 van hen

kruisten 'omdat ik nu genoeg Nederlands ken' aan. Samen met 2 collega's die aangaven dat ze werk hadden gevonden en een laatste die zijn rijbewijs in het Nederlands eindelijk gehaald had, betekent dit dat niet meer dan 6% van deze taalleerders gestopt is omdat ze hun doel, of één van hun doelen, bereikt hadden. Alle anderen waren op praktische problemen gestoten, hadden voorrang moeten of willen geven aan andere prioriteiten of hadden 'geen tijd meer'.

Een deel van deze ex-cursisten zal allicht later de draad terug opnemen, na weer een nieuwe kentering in hun leven: een kind dat voor het eerst naar een Nederlandstalige school gaat of kinderen die groot worden en minder zorg nodig hebben, een job die afloopt of een groeiend aantal Nederlandstalige collega's op het werk, een nieuw lief dat Nederlands spreekt...

Een eerste aanwijzing voor het feit dat redelijk wat Brusselaars starten, stoppen en herstarten met Nederlands leren, vonden we al bij de bezoekers aan het Huis die deelnamen aan de startenquêtes: voor 1 op 3 van hen was al een eerste gesprek geregistreerd vóór 2019, en voor 1 op 8 zelfs vóór 2015. Dat ze nu, zo veel jaar later, opnieuw naar het Huis kwamen, betekent dat ze na dat eerste gesprek ofwel niet gestart waren met lessen, ofwel – en veel vaker – dat ze toen wel gestart maar later gestopt zijn en nu opnieuw willen beginnen. Slechts een kleine minderheid komt immers om een lopend traject bij te sturen.

Ook dat hoeft niet per se een probleem te zijn. Een nieuwe taal leren is zoals al meermaals gezegd een langdurig en tijdsintensief proces. Dat (jong-)volwassenen die daarnaast ook werken, kinderen opvoeden en een plek zoeken in een nieuw land, dat leerproces niet allemaal 2 jaar of langer zonder onderbreking volhouden, is meer dan begrijpelijk. Een probleem wordt het pas wanneer die onderbrekingen het definitieve einde betekenen van de 'goesting' om de taal te leren, of een herhaaldelijke terugval op een lager niveau. Door het gebrek aan echte gebruikskansen Nederlands gebeurt dat laatste in Brussel al te vaak.

Dat merkten we in de taalklassen op de hogere niveaus, en dan vooral in de VDAB-taalbaden. Bij onze gesprekken daar, in het najaar van 2022, ontmoetten we cursisten met een eerste inschrijving in een NT2-les in 2006, 2007, 2008, 2011 en 2013. De anderen waren recenter gestart, maar voor minder dan de helft van alle cursisten was dit taalbad de eerste poging om (beter) Nederlands te leren. Een deel van de taalbadcursisten had al Nederlands geleerd in het Brussels leerplichtonderwijs. Anderen waren meteen in Brussel gestart in het volwassenenonderwijs (Nederlands- of Franstalig of privé), nog anderen hadden een tijd in Vlaanderen gewoond en waren daar begonnen met Nederlands leren. Wat ze nagenoeg allemaal gemeen hadden, was dat ze meer dan één keer, na een break van maanden of jaren, opnieuw moesten starten op een (soms veel) lager niveau dan waar ze eerder geëindigd waren.

Samengevat komt het erop neer dat we tijdens ons onderzoek weinig echte 'leertrajecten' Nederlands zagen, maar veeleer losse bouwstenen zonder bouwplan, waartussen het cement – het concrete, functionele gebruik van de taal in het dagelijks leven – ontbrak.

En dat weegt op de resultaten, zoals we zullen zien in het straks volgende tweede deel van dit rapport over de taalvorderingen van de Brusselse NT2-leerders.

7.3 Gemotiveerd blijven

Voor we aan dat tweede deel beginnen komen we nog een laatste keer terug op de motivatie en verwachtingen van Brusselaars die – altijd vrijwillig – starten met Nederlands leren. Die zijn elk jaar opnieuw met vele duizenden en hun verwachtingen zijn hooggespannen.

Ons onderzoek laat niet toe van grote, met cijfers onderbouwde, uitspraken te doen over de link tussen initiële motivatie/verwachtingen en individuele (verschillen in) leerresultaten/taalvorderingen. Voor zo ver wij weten bestaat er maar weinig (ook internationaal) onderzoek dat dit wel kan. En sowieso was ons onderzoek hier niet voor opgezet. Omdat onze gegevens dat toelieten, hebben we wel gecontroleerd of er een correlatie bestaat tussen de antwoorden op de vragen naar de startmotivatie en het al dan niet maken van formele taalvorderingen (het al dan niet slagen voor een taalexamen). Die correlatie is er niet. Er zijn geen significante verschillen in taalvorderingen tussen bezoekers van het Huis die héél sterk overtuigd zijn van het belang van Nederlands in Brussel, en diegenen die daar meer genuanceerd over oordelen, ook niet tussen diegenen die sterk hopen op een betere job, betere contacten of een rijker cultureel leven en diegenen die zich daar minder overtuigd aan verwachten. Het aantal respondenten dat niet akkoord ging met één van de 5 stellingen in de opinie vragen is te klein om betrouwbare cijfers op te leveren, maar zelfs daar zien we nauwelijks verschillen in resultaten.

Dat (te) veel Brusselaars te snel ‘opgeven’ heeft weinig of niets met een gebrek aan motivatie te maken. Uit de antwoorden op de vervolvenquête, onze telefonische gesprekken met enkele bezoekers van het Huis die niet startten met taallessen, en de vele gesprekken met cursisten in de NT2-klassen hebben we een idee gekregen van waar het dan wel aan ligt: het ontbreken van duidelijke doelen (taaldoelen geïntegreerd in bredere, persoonlijke levensdoelen), wisselende prioriteiten, praktische problemen en door dat alles heen: het al te lang uitblijven van succeservaringen via reële gebruikskansen.

De grote uitdaging in Brussel bestaat er, na 20 jaar werking van het Huis, dan ook niet (meer) in van alsmaar meer Brusselaars te sensibiliseren voor Nederlands en Nederlands leren in het algemeen. De echte kunst is nu van ervoor te zorgen dat meer startende NT2-leerders gemotiveerd blijven tot ze de voordelen van een betere kennis van het Nederlands aan den lijve ondervinden. We zullen in het derde deel van dit rapport een aantal aanbevelingen formuleren die daar mee kunnen voor zorgen.

Voor het formuleren van die aanbevelingen vertrokken we van de resultaten van dit onderzoek, in combinatie met de ervaring en expertise van de medewerkers en de belangrijkste partners van het Huis. Maar ook van een aantal succesverhalen die we optekenden tijdens onze gesprekken met cursisten. Want succesvolle cursisten zijn er in Brussel uiteraard ook en daar kunnen we veel uit leren! Om dit te illustreren sluiten we dit rapportdeel af met het verhaal van Irina en beginnen we het volgende rapportdeel met dat van Alvine²⁴.

Irina, een Roemeense moeder van 3 jonge kinderen, is een voorbeeld van hoe een taaltraject in moeilijke omstandigheden, maar gestart met een gezonde dosis realisme en een duidelijk doel,

²⁴ Ook Irina en Alvine zijn niet de echte namen van deze cursisten, en we hebben ook hier om privacy-redenen enkele details aangepast. De verhalen van Irina en Alvine zijn wel authentiek en controleerbaar.

wel goed kan lopen, al is het niet steeds in één rechte lijn. Het verhaal van Irina illustreert tegelijk een heel aantal van onze bevindingen in de vorige hoofdstukken.

We ontmoetten Irina in een beginnersklas bij CVO-Lethas. Ze woonde toen al 10 jaar in België, waarvan enkele jaren in Gent, waar ze vooral Engels sprak. Roemeens is haar moedertaal, maar ze heeft tijdens haar schooltijd in Roemenië ook Frans en Duits geleerd.*

Toen Irina van Vlaanderen naar Vorst verhuisde heeft ze eerst 'prioriteit gegeven' aan het verbeteren van haar Frans omdat ze daar al een basis van had en 'omdat ze op straat overal Frans hoorde'. Haar plannen om daarna Nederlands te leren heeft ze, door 3 opeenvolgende zwangerschappen, enkele keren uitgesteld. Nu echter is ze vast van plan van daar werk van te maken. Frans spreekt ze ondertussen meer dan vloeiend. Irina heeft duidelijk talent voor talen.

Haar kinderen zitten nu nog in het Franstalig onderwijs, maar Irina wil hen graag zo snel mogelijk inschrijven in het Nederlandstalig onderwijs. In Brussel of in Vlaanderen. Want Nederlands staat voor haar – zoals voor veel van haar stadsgenoten – ondertussen gelijk met 'plus d'opportunités' en bovendien, 'Bruxelles n'est pas bon pour l'avenir des enfants'.

Irina heeft ook werkervaring in Brussel, als verkoopster in City2. Dat ze weinig of geen Nederlands sprak was bij de aanwerving geen probleem, maar zelf vond ze het vervelend dat de contacten met Nederlandstalige klanten stroef verliepen. Irina heeft een realistische kijk op Nederlands in Brussel. Ze weet dat je daar ook zonder Nederlands een job kan vinden, maar ook dat 'Nederlands, in combinatie met de juiste competenties, 'peut ouvrir des portes'. Ze beseft dat ze niet eeuwig Nederlands kan leren. Opnieuw werk vinden is nu haar prioriteit'.

Maar ze wil nog even volhouden, tot ze de taal genoeg onder de knie heeft om 'haar plan te trekken'. Ze heeft niet de ambitie van perfect Nederlands te leren, maar wil een simpel gesprek kunnen voeren met mensen. Daarbij denkt ze vooral aan collega's en klanten in de winkel. Ondanks – of dankzij? – haar realistische insteek, ontmoetten we maar weinig beginners die zo enthousiast gestart waren met hun leertraject, en al meteen van bij start zo actief zochten naar oefenmogelijkheden. Irina sms't soms met een neef in Nederland in het Nederlands, gaat kijken naar films met Nederlandstalige ondertitels in de bioscoop. Verder kan ze buiten de les niet oefenen, want ze heeft geen Nederlandstalige vrienden. Maar gelukkig is er haar coach bij Actiris. Die is zelf Nederlands aan het leren, en ze hebben afgesproken van bij elk contact een klein deel van het gesprek in het Nederlands te voeren.

Een jaar na ons gesprek had Irina 2 lesmodules (niveau A1 en A2) met succes afgewerkt.

Deel 2: Taalvorderingen van Brusselse NT2-leerders

*Het verhaal van Alvine**

Alvine is geboren in Gabon. Ze kwam naar België toen ze 21 was en woont sinds 2014 in Molenbeek, samen met haar man en 2 dochtertjes.

Alvine volgde een inburgeringstraject bij Bon in 2018 en haalde daar vlot het vereiste taalniveau A2. In 2019 wilde Aline haar traject verderzetten. Ze schreef zich in op niveau B1.1 maar besepte als snel dat avondlessen Nederlands, in combinatie met de zorg voor haar 2 jonge dochtertjes en haar werk als art. 60er, niet haalbaar waren. Ze liet zich nog voor de start van de lessen terug uitschrijven. 'Daarna heb ik niet meer geoefend en ben ik alles vergeten', vertelt ze. In september 2021 probeerde Alvine het opnieuw, terug op het niveau A2 waarvoor ze in de zomer van 2018 al eens geslaagd was. Haar oudste dochtertje zat nu op een Nederlandstalige school en dat zorgde voor extra motivatie. Alvine legde de examens nog twee keer af en slaagde in de lente van 2022, zij het enkel voor het mondelinge gedeelte. In september van dat jaar startte Alvine in een intensieve taalbadklas bij VDAB, opnieuw op niveau A2. Na 5 weken legde ze daar met succes examen af.

We spraken met Alvine in het najaar van 2022, in een taalbadklas op niveau B1.1. Alvine is vastberaden: ze wil doorleren tot ze ook voor het examen van niveau B1.4 geslaagd is. 'Dat is, volgens VDAB, het niveau dat ik moet halen voor mijn droomjob: werken in een administratieve functie in een zorginstelling'.

In de zomer van 2023 is Alvine goed op weg. Ze is geslaagd voor het niveau 2.3, maar heeft daarvoor zowel niveau 2.2 als niveau 2.3 twee keer moeten volgen. Van een volhouder gesproken!

Alvine is niet de echte naam van deze cursiste.*

1 Opzet en verloop van het onderzoek

In dit tweede deel van het onderzoeksrapport willen we een beeld schetsen van de vorderingen die Brusselaars maken wanneer ze via het (Nederlandstalig) volwassenenonderwijs in Brussel taallessen Nederlands volgen.

In het eerste deel van dit rapport zagen we dat de Brusselse NT2-leerders veel verwachten van een betere kennis van het Nederlands. Een zicht krijgen op hun reële taalvorderingen leek ons een eerste stap om te weten te komen of deze verwachtingen ook effectief gerealiseerd worden.

Tegelijk wilden we de rijkdom van het registratiesysteem van het Huis en zijn partners gebruiken om na te gaan welke objectieve factoren – naast of in wisselwerking met de subjectieve motivatie van de individuele cursist – een impact kunnen hebben op het leerresultaat.

1.1 (K)BI als belangrijkste databron

Voor dit deel van het onderzoek baseerden we ons in de eerste plaats op de gegevens die het Huis en de onderwijspartners noteren in hun gemeenschappelijk registratiesysteem, de Kruispuntbank Inburgering (de KBI), en het daaraan gekoppelde datawarehouse (de BI), samen de (K)BI.

1.1.1 Rijke mogelijkheden

De KBI bevat een schat aan informatie over iedereen die binnen het Vlaams gesubsidieerd volwassenenonderwijs NT2-les volgt. Die informatie betreft zowel het profiel van de cursisten, als het traject dat ze afleggen.

Voor het in kaart brengen van de cursistenprofielen bevat de KBI tal van variabelen waarvan we vermoeden of uit bestaand onderzoek weten dat ze een impact (kunnen) hebben op de motivatie en/of de leerresultaten. Denk aan, in willekeurige volgorde:

- geboortedatum (=> leeftijd bij start NT2-traject)
- aankomstdatum in België (=> aantal jaar in België bij start NT2-traject / schoolcarrière al dan niet in België)
- nationaliteit / geboorteland (=> origine / migratieachtergrond)
- werksituatie
- geslacht
- inburgeringsstatus (=> NT2 al dan niet in kader van inburgeringstraject)
- scholingsgraad/diploma
- talenkennis ('moedertaal of -talen', startniveau Nederlands)
- leervaardigheid (specifiek voor talen, op basis van o.m. de Covaartest)

De KBI bevat ook informatie over elke stap in het (formeel) leertraject van de cursist, te beginnen met de eerste vraag naar informatie bij het Huis (of een Agentschap Integratie & Inburgering in Vlaanderen) en eindigend met de laatste cursus waarvoor de cursist zich in het Nederlandstalig volwassenenonderwijs heeft ingeschreven (en het daarvoor behaalde resultaat).

Die unieke combinatie van profielgegevens van de cursisten en gegevens over hun leertraject maakt het mogelijk om leerresultaten van individuele cursisten op middellange termijn te koppelen aan een aantal relevante persoonskenmerken én aan een reeks gegevens over de organisatie van het leeraanbod. Dergelijke oefening is – voor zover ons bekend – in Vlaanderen/Brussel nooit eerder gemaakt, toch niet voor het geheel van de NT2-cursisten²⁵.

1.1.2 Technische beperkingen

Bij de start van het onderzoek gingen we ervan uit dat we de in de KBI besloten rijkdom aan informatie vrij gemakkelijk en snel zouden kunnen ontsluiten, in die mate zelfs dat we dit deel van het onderzoek aanvankelijk zagen als een ‘vooronderzoek’. Als dusdanig moest het niet alleen een objectief referentiekader opleveren voor het eigenlijke motivatieonderzoek, maar ook een basis voor het trekken van een eerste representatieve steekproef onder de bezoekers van het Huis.

Door een aantal beperkingen van het registratiesysteem, en vooral van de daarmee verbonden BI, is dat niet mogelijk gebleken, en zijn beide onderzoeksdelen parallel in de tijd uitgevoerd. We zagen in deel 1 dat dit geen grote hindernis is gebleken voor het eigenlijke motivatieonderzoek, omdat we de eerste grote enquête niet bij een steekproef, maar bij de (quasi) volledige populatie van bezoekers aan het Huis konden afnemen, en we de persoonskenmerken van de respondenten via hun KBI-dossiers retroactief konden koppelen aan hun antwoorden op de enquêtevragen.

Voor het deel van het onderzoek dat we hier bespreken, vormden de beperkingen van de (K)BI een groter probleem. Kort samengevat komen ze hierop neer:

- niet alle variabelen uit de KBI worden (consequent en/of correct) doorgetrokken naar de BI, waardoor ze niet toegankelijk zijn voor statistische analyses
- de KBI, maar vooral de BI, houdt voor veel variabelen geen historische bij, waardoor de geregistreeerde waarden (bv de bereikte taalniveaus) niet aan een duidelijk tijdstip gekoppeld kunnen worden
- in de loop der jaren zijn regelmatig aanpassingen gebeurd in de registratiewijze van variabelen en – ook weer – in de vertaling daarvan naar de BI, waardoor oudere gegevens m.b.t. de taalniveaus niet correct vergeleken kunnen worden met recentere gegevens.

²⁵ Voor inburgeraars is de oefening wel ooit gemaakt, meer bepaald voor degenen die in de periode 2007-2012 een inburgeringscontract ondertekenden (zie Meeus, J. & P. De Cuyper, 2015). Dat onderzoek maakte ook gebruik van de (K)BI-gegevens, die voor de specifieke doelgroep ‘inburgeraars’ nog meer informatie bevatten dan voor de in Brussel veel talrijker cursisten die los van inburgering een NT2-traject volgen.

Het zoeken naar oplossingen voor deze problemen heeft ons veel tijd gekost. Bijlage 3 bevat een technische uitleg hieromtrent en een verklaring voor de keuzes die we hebben moeten maken.

Samengevat komt het erop neer dat de eerste cohorte cursisten die we in ons onderzoek konden opvolgen, diegene is die gestart is met NT2-lessen in het 1^e semester van het schooljaar 2018-2019 en dat we pas een eerste foto konden maken van hun vorderingen in de zomer van 2021.

Aan een laatste technische beperking viel echter geen mouw te passen. Essentiële persoonsgegevens in de KBI worden niet automatisch geüpdated, maar enkel wanneer er een nieuw contact is in het Huis (of in een Agentschap AgII in Vlaanderen). Daardoor kunnen we in onze analyse niet verdergaan dan het meten van taalvorderingen, en geen statistische link leggen met andere evoluties in het leven van de taalleerders (bv verhuisbewegingen, werk vinden). Daarvoor is ander en uitgebreider onderzoek nodig, dat voor wat de link taalvorderingen – werk in Brussel betreft, maar zal lukken wanneer de databanken van het Nederlandstalig volwassenenonderwijs én de (opvolger van de) KBI consequent gekoppeld worden aan die van Actiris. Die oefening is vele jaren geleden opgestart, maar was bij het afsluiten van dit onderzoek nog steeds niet afgerond.

1.1.3 Inhoudelijke beperking

Het werken met de gegevens uit de (K)BI heeft naast een aantal technische beperkingen, ook een niet onbelangrijke inhoudelijke beperking.

Die (K)BI bevat namelijk enkel vorderingen die geregistreerd worden binnen het Nederlandstalig onderwijscircuit (in Brussel, of in Vlaanderen). Een cursist gaat m.a.w. alleen vooruit wanneer hij/zij slaagt voor een examen aan het einde van een NT2-cursus in een CVO/CBE, of – eerder uitzonderlijk – wanneer hij/zij slaagt voor een attesterende test bij het Huis of één van de Agentschappen Integratie & Inburgering in Vlaanderen.

Taalvorderingen die de betrokkenen maken via andere onderwijscircuits (Franstalig volwassenenonderwijs, privétaalenscholen, universitaire talencentra) worden niet in rekening gebracht.

Ook de resultaten van beroepsgerichte taalmodules en/of geïntegreerde taalondersteuning in de vakopleidingen van VDAB worden niet geregistreerd in de (K)BI. Idem dito voor het taalaanbod Nederlands van Bruxelles Formation.

Ten slotte: vorderingen die ex-cursisten nog maken wanneer ze na het stopzetten van de lessen deelnemen aan georganiseerde, non-formele oefenmomenten (type conversatietafels), door zelfstudie of gewoon door de taal te gebruiken in informele leercontexten (op de werkvloer, in de vrije tijd), ontsnappen al helemaal aan de aandacht van de (K)BI.

Wanneer we straks zullen vaststellen dat (te) veel NT2-cursisten weinig of geen vorderingen maken, bedoelen we dus altijd: geen formele, geattesteerde, vorderingen binnen het Nederlandstalig onderwijscircuit.

1.2 De onderzoekspopulatie

1.2.1 Vier cohortes CVO-cursisten

In wat volgt zullen we de taalvorderingen beschrijven van 4 cohortes startende NT2-cursisten in Brussel.

Het gaat om alle cursisten die een eerste keer ingeschreven worden in een cursus van één van de 3 Nederlandstalige Centra voor Volwassenenonderwijs in Brussel (CVO), door een medewerker van het Huis.

Conform de decretale regelgeving en de samenwerkingsafspraken in Brussel, komt dit neer op zo goed als alle cursisten met een eerste inschrijving in een CVO in de gegeven periode.

Voor het Centrum voor Basiseducatie (CBE) gelden andere afspraken, waardoor nieuwe cursisten wel langskomen in het Huis voor een intakegesprek, maar daar niet altijd ‘geplaatst’ worden in een cursus. Daardoor komt maar een deel van de cursisten met CBE-profiel voor in onze database. En dat terwijl er in Brussel jaarlijks sowieso al relatief weinig CBE-cursisten starten in een NT2-traject²⁶.

Door de combinatie van beide factoren lag het aantal CBE-cursisten waarvoor we gegevens ter beschikking hadden te laag voor een grondige, betrouwbare analyse. Daarom hebben we beslist van ook dit tweede deel van het onderzoek te beperken tot het publiek van de CVO.

1.2.2 Vier startmomenten / drie foto’s van de vorderingen

De cursisten in de 4 cohortes startten met hun eerste NT2-les in volgende periodes:

- september – december 2018 (cohort 2018)
- september – december 2019 (cohort 2019)
- september – december 2020 (cohort 2020)
- september – december 2021 (cohort 2021)

Met behulp van een reeks opeenvolgende foto’s uit de KBI, gaan we na waar deze cursisten staan qua taalniveau, x-aantal (school-)jaren na hun eerste inschrijving.

We maakten die KBI-foto’s in juli of augustus, m.a.w. aan het einde van het schooljaar, meer bepaald in de zomers van 2021, 2022 en 2023. Voor de duidelijkheid: ‘x-aantal schooljaren’ betekent hier niet ‘schooljaren waarin effectief les gevolgd wordt’, maar ‘schooljaren die verlopen zijn sinds de eerste les en waarin de cursist (theoretisch) les heeft kunnen volgen’.

We hebben voor deze insteek gekozen, omdat we een zo volledig mogelijk zicht willen krijgen op de leertrajecten van onze doelgroep. We weten – en dat wordt ook bevestigd door het onderzoek – dat die trajecten niet altijd ‘in rechte lijn’ verlopen. Cursisten stoppen en herbeginnen, soms met grote tussenperiodes zonder les. Wie niet slaagt voor een eerste lesmodule kan na verloop van tijd nog een succesvol traject afleggen. Omgekeerd kan wie wél

²⁶ In het Brusselse Huis krijgt door de jaren heen 6 à 8 % van alle bezoekers een advies ‘CBE’.

slaagt het na die ene module voor bekeken houden en het beetje Nederlands dat hij/zij geleerd heeft, nooit meer gebruiken, waardoor de nieuwe taalkennis weer snel verloren gaat.

Daarom geven bestaande analyses van de ‘slaagcijfers’ slechts een heel onvolledig beeld van de effectiviteit van het NT2-onderwijs. Ze geven enkel aan hoeveel % van de cursisten in een NT2-klas slagen, niet welk traject die cursisten op dat moment al achter de rug hebben, en uiteraard ook niet welke weg ze verder zullen volgen. Met onze onderzoeksaanpak willen we die langere termijn, vanuit het perspectief van de individuele cursist, inbrengen in de analyse.

Tabel 2.1 hieronder geeft een overzicht van de onderzoekscohortes, met de momentopnames van hun taalvorderingen.

Tabel 2.1 **BHG**. Onderzoekscohortes en tijdlijn voor opvolging taalvorderingen

Momentopnames taalvorderingen					
Onderzoekscohortes	na 1 jaar	na 2 jaar	na 3 jaar	na 4 jaar	na 5 jaar
2018 (N = 3 595)			X	X	X
2019 (N = 3 361)		X	X	X	
2020 (N = 2 202)	X	X	X		
2021 (N = 2 644)	X	X			

rood = KBI-foto zomer 2021 groen = KBI-foto zomer 2022 paars = KBI-foto zomer 2023

Het wat ongewone samenspel van start- en opvolgingsmomenten in bovenstaande tabel is zoals gezegd het gevolg van de technische mogelijkheden en beperkingen van het registratiesysteem (K)BI. Desalniettemin biedt het heel wat analysemogelijkheden, in de vorm van een combinatie van longitudinaal en cross-sectioneel onderzoek (‘versneld longitudinaal onderzoek’).

We zullen cursisten volgen die vóór (2018 en 2019), tijdens (2020) en aan het eind van de Coronacrisis (2021) startten met taallessen. Afhankelijk van het startmoment, krijgen we foto’s van hun taalvorderingen tot 5, 4, 3 of 2 jaar na de start.

Die vorderingen kunnen we cohorte per cohorte bekijken. Maar we kunnen ook nagaan waar cohortes met een verschillend startmoment na eenzelfde tijdsspanne staan. Voor telkens 2 cohortes kunnen we dat doen na 1 jaar (2020 en 2021) en na 4 jaar (2018 en 2019), voor telkens 3 cohortes na 2 jaar (2019, 2020 en 2021) en na 3 jaar (2018, 2019 en 2020).

Dankzij deze gecombineerde onderzoeksaanpak kunnen we de invloed van zowel cursist- en leertrajectgebonden als typisch tijdsgebonden factoren – in dit geval: de Coronacrisis – meenemen in de analyse.

1.3 Het meten van de taalvorderingen

Voor het berekenen van de taalvorderingen vertrekken we van de variabele ‘hoogst behaald niveau’ uit de BI.

Dat 'hoogst behaalde' niveau kan in principe enkel een officieel ERK-niveau²⁷ zijn: A1 (Breakthrough), A2 (Waystage), B1 (Threshold), B2 (Vantage), C1 (Effectiveness) of C2 (Mastery). In de CVO kunnen cursisten les volgen t.e.m. niveau C1, in de CBE (in de periode waarin het onderzoek liep) enkel op A1 en A2.

Omdat de stap van A2 naar B1 in het volwassenonderwijs een heel grote stap is (met een attestering halverwege de rit) kent de (K)BI ook een niveau genaamd B1/1+2 of B1-. Dat tussen-niveau nemen we ook mee in de analyse. Bovendien zij we erin geslaagd om het hele traject van A2 naar B1 voor het berekenen van de taalvorderingen in te delen in 4 'vorderingsniveaus'. Die 'vorderingsniveaus' stemmen overeen met de 4 'lesblokken' van telkens 120 uur waaruit een standaard B1-traject in een CVO bestaat²⁸.

Voor de hoogste niveaus, B2 en C1, maken we consequent het onderscheid tussen enerzijds het mondelinge en anderzijds het schriftelijke niveau van de taalleerder. We doen dat omdat de meeste cursisten op deze niveaus de mondelinge resp. schriftelijke modules niet meer parallel maar achtereenvolgens afwerken, en vaak maar één van beide. Ook hier gaat het dan telkens om een 'lesblok' van 120 uur, waarvoor iemand een deelattest krijgt van het onderwijscentrum.

Een cursist maakt vorderingen wanneer zijn/haar 'hoogst behaalde niveau' (zoals door ons gedefinieerd) één of meerdere trappen hoger ligt dan het instapniveau voor zijn/haar eerste cursus. Het 'aantal vorderingen' slaat dan op het aantal trappen dat de cursist stijgt, vanaf het niveau van zijn/haar eerste les.

Ook dit is – voor zo ver wij weten – een oefening die niet eerder gemaakt is. De cijfers waarmee de resultaten van NT2-cursisten doorgaans geanalyseerd worden, zijn cijfers van het aantal cursisten dat een bepaald niveau behaalt, onafgezien van hun startniveau. Dat zijn – vanuit beleidsperspectief bekeken – interessante cijfers. Voor de beleidsverantwoordelijken is het vooral belangrijk om te weten hoeveel mensen het vereiste niveau (A2, B1 of B2, naargelang de context) bereiken.

Met onze aanvulling aan de hand van de 'vorderingscijfers' willen we vooral het perspectief van de cursist in beeld brengen. Voor hem/haar maakt het immers wel een groot verschil uit of hij/zij niveau B1 bereikt als nieuwkomer zonder voorafgaandelijke kennis (en daar standaard 720 uur les voor heeft moeten volgen), dan wel als in Brussel afstuderende universitair met een stevige basiskennis (en daar één lesmodule van 80 of 120 uur voor heeft moeten volgen).

Dat verschil in vereiste inspanning is de tweede reden waarom we ons hier niet wagen aan een parallelle analyse van de taalvorderingen van cursisten met een CBE-profiel. Voor deze tragerlerende cursisten duurt een standaardtraject voor een beginner 240 uur om A1 te bereiken, en nog eens 240 uur om van A1 naar A2 te gaan. De (K)BI laat niet toe om binnen deze 2 trajecten 'tussenniveaus' te berekenen. Om de 'vorderingen' van CBE-cursisten op een vergelijkbare manier in kaart te brengen, zou een ander tijds kader nodig zijn dan dat voor de CVO, en zouden we een manier moeten vinden om die vorderingen binnen de niveaus A1 en A2 op een eenduidige manier te definiëren. Dat is binnen het tijdsbestek van dit onderzoek niet mogelijk gebleken.

²⁷ Het ERK (Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen) is een algemeen erkend instrument om het niveau te meten waarop iemand een taal beheerst. Zowel het vreemdetalen- als het NT2-onderwijs van de Vlaamse (en de Franse) Gemeenschap worden volgens dit kader georganiseerd.

²⁸ Zie bijlage 4 voor de technische uitleg hieromtrent.

1.4 Cursisten in Vlaanderen als controlegroep

Eén van de uitgangspunten in dit onderzoek is dat zowel de motivatie als de resultaten van tweedetaalleerders mede bepaald worden door de brede omgeving waarin zij de taal leren²⁹. In dit geval dus: door de typisch Brusselse context, waarin het Nederlands één van de 2 officiële talen is, maar ook en tegelijk – in sociologische zin - één van de vele ‘minderheidstalen’ die de stad rijk is.

Dat omgevingsfactoren een rol spelen, betekent echter niet dat we zomaar alle vaststellingen over onze Brusselse cursistenpopulatie aan die Brusselse specificiteit kunnen wijten. Om te weten te komen in welke mate en hoe omgevingsfactoren een rol spelen, hebben we een controlegroep nodig, van buiten Brussel.

Daarvoor is de (K)BI een ware zegen gebleken. In die KBI immers, vinden we ook alle cursisten terug die in Vlaanderen NT2-lessen volgen, in hetzelfde volwassenenonderwijs, met dezelfde organisatievorm en leerplannen. Hun profielkenmerken en leertrajecten worden er op exact dezelfde manier geregistreerd als voor de Brusselse collega’s.

We stelden de controlegroep in Vlaanderen op dezelfde manier samen als de basisgroep in Brussel. Ook daar brengen we 4 cohortes cursisten in beeld met een eerste ‘plaatsing’ in een NT2-cursus, deze keer door een medewerker van een Agentschap I&I. En ook voor hen namen we foto’s van de vorderingen op de 3 verschillende momenten. Tabel 2.1 hierboven geldt dus ook voor de controlegroep in Vlaanderen.

We herhalen de tabel nog eens hieronder, met de bijhorende aantallen voor Vlaanderen. Om verwarring te vermijden, gebruiken we vanaf hier verschillende kleuren voor de tabellen en cijfers die slaan op Brussel (paars) of Vlaanderen (oranje).

Tabel 2.2 **Vlaanderen.** Onderzoekscohortes en tijdlijn opvolging taalvorderingen

Momentopnames taalvorderingen					
Onderzoekscohortes	na 1 jaar	na 2 jaar	na 3 jaar	na 4 jaar	na 5 jaar
2018 (N = 6 956)			X	X	X
2019 (N = 7 728)		X	X	X	
2020 (N = 5 408)	X	X	X		
2021 (N = 7 824)	X	X			

rood = KBI-foto zomer 2021

groen = KBI-foto zomer 22

paars = KBI-foto zomer 2023

²⁹ Dat de brede leeromgeving een rol speelt, wordt ook alom erkend in de wetenschappelijke literatuur. Daarin worden de bepalende factoren voor zowel de motivatie als het succes van tweedetaalleerders traditioneel ingedeeld in omgevingsgebonden, persoonsgebonden en leerprocesgebonden factoren. Verschillende auteurs en ‘onderzoeksscholen’ leggen andere klemtonen en discussiëren over het relatieve belang van elk van die factoren, maar trekken nooit in twijfel dat ze allemaal en tegelijk een rol spelen.

Dankzij de KBI beschikken we dus over 2 x 4 cohortes cursisten die starten met taallessen in telkens dezelfde periode, en in een identiek onderwijssysteem.

Dit betekent dat eventuele verschillen in taalvorderingen tussen degenen die starten in Brussel en degenen die starten in Vlaanderen alvast niet aan het algemene tijdsgewricht (de Coronacrisis, bijvoorbeeld), en ook niet aan het onderwijssysteem te wijten kunnen zijn.

Blijven over als mogelijke verklaringen: de brede (lokale) omgevingscontext of een verschillende samenstelling van de doelgroep, als zou blijken dat sommige deeldoelgroepen significant beter/slechter scoren dan andere, en precies die deeldoelgroepen meer/minder vertegenwoordigd zijn in één van beide regio's. Of een combinatie van beide, uiteraard.

1.5 Van 'formele' naar 'reële' taalvorderingen

Tot slot, voor we starten met het analyseren van de cijfers, nog een waarschuwing.

We zeiden het al: de vorderingen die wij m.b.v. de (K)BI analyseren, zijn 'formele', officieel geattesteerde taalvorderingen. Die tonen om meerdere redenen maar één kant van het verhaal.

Om te beginnen maken sommige cursisten wél vorderingen, maar niet genoeg, of niet de juiste vorderingen om die ook geattesteerd te krijgen. Dat geldt vooral voor de traaglerende, laaggeschoolde cursisten in de basiseducatie. Maar het geldt ook voor sommige cursisten in de CVO, al vanaf niveau A2, en in toenemende mate vanaf de eerste modules op B1. We komen daar verder op terug.

Wie enigszins vertrouwd is met het NT2-onderwijs weet bovendien dat de ene cursist de andere niet is, ook al zijn ze allebei geslaagd voor hetzelfde examen. Sommige tweedetaalleerders praten honderduit in hun nieuwe taal, zonder zich veel zorgen te maken over mogelijke taalfouten. Anderen haalden misschien betere cijfers, maar durven uit schrik voor diezelfde fouten nauwelijks iets te antwoorden wanneer een onbekende hen in de reële wereld een vraag stelt in het Nederlands. In de KBI hebben beide (ex-)cursisten hetzelfde niveau.

Hoe mensen hun eigen taalkennis inschatten, en hoe ze vanuit die inschatting met de taal omgaan buiten de les, is heel moeilijk in kaart te brengen. Wat we wel weten, is dat je een taal moet blijven gebruiken, als je niet wil dat je kennis ervan verloren gaat. Dat verklaart waarom niet weinig NT2-cursisten enkele jaren na het beëindigen van de lessen, opnieuw moeten starten op een soms veel lager niveau. In de KBI blijft hun hoogst behaalde niveau hetzelfde.

Samengevat: het reële taalniveau en de reële taalvorderingen van NT2-cursisten kunnen zowel hoger als lager liggen dan de formele registratie in de (K)BI aangeeft.

2 Een eerste algemene blik op de cijfers

In dit hoofdstuk presenteren we een aantal algemene cijfers over de taalvorderingen van het geheel van de Brusselse NT2-leerders. We vergelijken die met de taalvorderingen van het geheel van de NT2-leerders in Vlaanderen.

We geven hierbij nog geen verklaringen.

In dit eerste hoofdstuk maken we ook nog abstractie van één groot en onmiskenbaar verschil in context tussen Brussel en Vlaanderen, met name: de inburgeringsplicht. Die geldt in Vlaanderen sinds 2004, in Brussel sinds juni 2022 (met keuzemogelijkheid tussen een Frans- en een Nederlandstalig traject). Wanneer we hieronder zullen vaststellen dat de gemiddelde NT2-cursist het in Brussel minder goed doet dan zijn evenknie in Vlaanderen, moeten we dit verschil steeds in het achterhoofd houden. In hoofdstuk 3 zullen we daar uitgebreider bij stilstaan.

2.1 Een gemiste start voor (te) velen

Uit het motivatieliek van dit onderzoek weten we dat Brusselse volwassenen die starten met Nederlands leren, vertrekken met een opvallend positieve attitude t.a.v. deze taal. Een dergelijke positieve attitude zou volgens de literatuur onrechtstreeks – via het vliegwiel van de motivatie – moeten leiden tot goede leerresultaten, die op hun beurt de positieve attitude van bij de start zouden moeten versterken, met alsmaar betere resultaten voor gevolg. Een eerste, zeer algemene blik op de KBI-cijfers schetst echter een ander, minder rooskleurig beeld.

2.1.1 Bijna 40% ‘vroeg afhakkers’

De eerste algemene cijfers tonen dat van alle in Brussel effectief startende cursisten om en bij de 40%, 3 jaar na de start van het traject, geen enkele formele vordering heeft gemaakt. Deze cursisten hebben met andere woorden het eerste niveau waarvoor ze zich hebben ingeschreven niet gehaald, ofwel omdat ze niet hebben deelgenomen aan het examen, ofwel omdat ze niet geslaagd zijn, ook niet na eventuele heroriëntering of het hernemen van de cursus³⁰. We zullen hen verder in de tekst de ‘vroeg afhakkers’ noemen.

Dit ruwe cijfer van 40% slaat op alle cursisten die in het Huis een eerste (niet-geannuleerde) plaatsing kregen in een NT2-cursus, onafgezien van hun startniveau, en los van de vraag of die gebeurde in een Centrum voor Volwassenenonderwijs (CVO) of voor Basiseducatie (CBE).

In tabel 2.3 hieronder tonen we meer gedetailleerde cijfers voor onze 4 cohortes, in Brussel (paars), en meteen ook voor Vlaanderen (oranje).

³⁰ Zie punt 1.3 hierboven voor de meetwijze en bijlage 4 voor meer technische uitleg daarbij.

Tabel 2.3 BHG/Vlaanderen. CVO+CBE. Percentage cursisten dat GEEN formele taalvorderingen maakt (onafhankelijk van hun startniveau)

cohortes	Ale cursisten. % dat geen formele taalvorderingen maakt									
	BHG					Vlaanderen				
	na 1 jaar	na 2 jaar	na 3 jaar	na 4 jaar	na 5 jaar	na 1 jaar	na 2 jaar	na 3 jaar	na 4 jaar	na 5 jaar
2018			39,6%	38,7%	38,0%			28,0%	26,1%	24,7%
2019		43,1%	41,5%	40,1%			31,7%	28,0%	26,1%	
2020	42,8%	40,5%	39,0%			35,4%	29,2%	27,0%		
2021	44,0%	39,4%				36,0%	29,6%			

We zien nu (geel gearceerde cijfers) dat de cursisten in Brussel het – zeer in het algemeen en 3 jaar na de start – 11 à 12% minder goed doen dan hun collega's in Vlaanderen.

De cohorte die net vóór de uitbraak van Corona (in het najaar van 2019) startte, telt in Brussel een iets groter percentage cursisten zonder formele vorderingen. In Vlaanderen is dat niet het geval. Daardoor is het verschil tussen de regio's voor deze cohorte ook iets groter (13,5%).

In de inleiding legden we al uit dat de cijfers voor de CBE-cursisten een enigszins vertekend beeld kunnen opleveren. Wanneer we enkel de cursisten met een CVO-profiel in rekening brengen, krijgen we iets betere cijfers, maar door het kleine aantal CBE-cursisten in de database blijft het verschil toch beperkt.

Het aandeel Brusselse CVO-cursisten dat na 3 jaar geen formele taalvorderingen maakte, schommelt tussen 37 en 38%, met ook hier een uitschieter naar bijna 41% voor de cohorte die startte in het najaar van 2019 en al snel in de Coronacrisis belandde (zie tabel 2.4 hieronder). Bij de volgende cohorte, die start midden in de gezondheids crisis lijkt het Corona-effect weer grotendeels verdwenen. Het % CVO-cursisten zonder vorderingen na 3 jaar is dan ongeveer teruggevallen op het niveau van de cohorte 2018 (37,8 versus 37,1%).

Tabel 2.4 BHG/Vlaanderen. Enkel CVO. Percentage cursisten dat GEEN formele taalvorderingen maakt (onafhankelijk van hun startniveau)

cohortes	Enkel CVO-cursisten. % dat geen formele taalvorderingen maakt									
	BHG					Vlaanderen				
	na 1 jaar	na 2 jaar	na 3 jaar	na 4 jaar	na 5 jaar	na 1 jaar	na 2 jaar	na 3 jaar	na 4 jaar	na 5 jaar
2018			37,1%	36,4%	35,8%			25,8%	24,2%	23,1%
2019		42,1%	40,7%	39,3%			28,0%	24,8%	23,3%	
2020	41,5%	39,3%	37,8%			34,0%	28,0%	25,9%		
2021	42,6%	38,3%				33,2%	26,5%			

De vergelijking met Vlaanderen toont voor de CVO-cursisten over het algemeen hetzelfde beeld als voor het geheel van alle cursisten (CVO + CBE). Het verschil tussen beide regio's blijft, afgezien van de cohorte 2019, hangen op 11 à 12 %.

Het verschil in effect van de Coronacrisis is nu iets meer uitgesproken. De Vlaamse cohorte 2019 telt zelfs minder vroege afhakers dan de eerdere en de latere cohortes, waardoor het verschil met Brussel stijgt naar net geen 16%.

De cijfers voor de enige 2 cohortes waarvoor we de resultaten al na verloop van 1 schooljaar kennen (die van 2020 en 2021), tonen dat het verschil tussen Brussel en Vlaanderen al kort na de start van de trajecten ontstaat en op middellange termijn niet wordt goed gemaakt, integendeel. Het verschil maakt een stevige sprong tijdens het tweede jaar na de start van de trajecten. Daarna blijft het toenemen, traag maar consequent voor elke cohorte.

2.1.2 20 à 30% neemt niet deel aan het 1e examen

Dat startende NT2-cursisten geen formele taalvorderingen maken, kan zoals gezegd het gevolg zijn van 2 verschillende fenomenen: ofwel nemen ze niet deel aan de examens, ofwel nemen ze wel deel, maar slagen ze niet. De cijfers in de (K)BI tonen aan dat het verschil in gemaakte taalvorderingen tussen Brussel en Vlaanderen voor een groot deel te wijten is aan het groter aantal Brusselaars dat niet deelneemt aan de examens van hun eerste lesmodule (tabel 2.5 hieronder).

Tabel 2.5 Vergelijking BHG – Vlaanderen. Percentage CVO-cursisten dat niet deelneemt aan het 1e examen

CVO-cursisten	% dat niet deelneemt aan 1 ^e examen BHG versus Vlaanderen	
	BHG	Vlaanderen
Onderzoekscohortes		
2018	27,1%	15,8%
2019	30,2%	16,7%
2020	26,8%	14,9%
2021	23,3%	14,5%

Wie in Brussel wél deelneemt aan de examens heeft (minstens) evenveel slaagkansen als zijn/haar collega in Vlaanderen (tabel 2.6 op de volgende pagina).

Tabel 2.6 Vergelijking BHG – Vlaanderen. Slaagpercentages 1e lesmodule in CVO (enkel wie deelneemt aan het examen)

CVO-cursisten	Slaagpercentages 1 ^e lesmodule BHG versus Vlaanderen			
	BHG		Vlaanderen	
Onderzoekscohortes	Geslaagd	Niet	Geslaagd	Niet
2018	87,4%	12,6%	81,9%	18,1%
2019	83,8%	16,2%	81,6%	18,4%
2020	80,1%	19,9%	79,9%	20,1%
2021	78,0%	22,0%	78,2%	21,8%

2.2 Gevolgen van een slechte start

Dat in Brussel zoveel vrijwillig startende en aanvankelijk enthousiaste taalleerders afhaken nog voor ze een eerste module met succes hebben afgerond, kan veel oorzaken hebben, en voor het globale verschil met Vlaanderen zullen we verder een plausibele verklaring aandragen. Maar wat de oorzaken en verklaringen ook mogen zijn, hier ligt een reden tot grote bezorgdheid.

Om te beginnen tonen de cijfers dat cursisten die in Brussel kort na de start van hun traject geen vorderingen maken (geen succeservaring opdoen), dat ook later maar zelden meer doen.

In tabel 2.7 berekenden we deze cijfers voor de cursisten uit de cohortes 2018-2019-2020 die ofwel niet hadden deelgenomen aan de examens van de eerste module, ofwel niet geslaagd waren voor die examens. We bekijken hoeveel van hen 3 jaar na de start alsnog vorderingen hebben gemaakt. Bij de niet-deelnemers in Brussel is dat nauwelijks 15%, bij de niet-geslaagden 30%. In Vlaanderen gaat het om resp. 34% en 53%.

Tabel 2.7 Vergelijking BHG – Vlaanderen. Percentage CVO-cursisten dat na niet-succesvolle 1^e module (binnen de 3 jaar) alsnog vorderingen maakt

BHG vs Vlaanderen Cohortes 18-19-20	% CVO-cursisten dat na niet-succesvolle 1 ^e module (binnen de 3 jaar) alsnog vorderingen maakt	
Resultaat 1 ^e module	BHG	Vlaanderen
Niet-deelgenomen	14,3%	33,7%
Niet-geslaagd	29,9%	52,8%

Een tweede reden tot bezorgdheid ligt bij één van de cruciale vaststellingen uit deel 1 van dit onderzoek: wie in Brussel Nederlands leert, krijgt heel weinig kansen om dat Nederlands buiten de formele taallessen te gebruiken in reële contexten. Dit geldt in het algemeen, maar het sterkst voor wie nog maar een kleine basiskennis heeft opgedaan.

Wie in Vlaanderen geen formeel geattesteerde taalvorderingen maakt in een NT2-klas kan via netwerken op het werk, in de buurt, of in de school van de kinderen toch flink wat taalvorderingen maken³¹, of op zijn minst de opgedane Nederlandse taalkennis in stand houden. In Brussel is dat enkel het geval voor een minderheid van de NT2-leerders die zich binnen het Nederlandstalig netwerk bewegen. En ook daar is Nederlands actief gebruiken als beginnende taalleerder niet altijd vanzelfsprekend...

2.3 Ongeveer 45% van de beginners behaalt niveau A2 of meer

Een andere – meer klassieke en ook meer positieve - manier om naar de taalvorderingen van de Brusselse NT2-cursisten te kijken, bestaat erin van na te gaan hoeveel van hen minstens het ERK-niveau A2³² behalen, en na hoeveel tijd.

In tabel 2.8 hieronder doen we dat voor de absolute beginners onder de CVO-cursisten, degenen dus die starten in een module op niveau A1. In Brussel hebben we het dan over 70% van alle starters, in Vlaanderen over om en bij de 85%.

Tabel 2.8 BHG/Vlaanderen. Percentage absolute beginners (CVO) dat minstens niveau A2 behaalt

CVO	% absolute beginners dat niveau A2 of meer behaalt									
	BHG					Vlaanderen				
cohortes	na 1 jaar	na 2 jaar	na 3 jaar	na 4 jaar	na 5 jaar	na 1 jaar	na 2 jaar	na 3 jaar	na 4 jaar	na 5 jaar
2018			45,5%	47,4%	48,6%			59,5%	62,5%	64,3%
2019		40,1%	43,0%	45,1%			51,7%	58,4%	61,9%	
2020	36,9%	42,1%	45,5%			42,6%	55,9%	60,4%		
2021	36,0%	42,2%				41,8%	54,0%			

We zien dat ongeveer 45% van de absolute beginners in de Brusselse CVO ten laatste 3 jaar na de start het niveau A2 of meer behaald heeft en merken ook hier een licht Corona-effect op de cohorte 2019.

³¹ Om die reden moeten we de (K)BI-cijfers voor Vlaanderen met nog grotere voorzichtigheid bekijken dan die voor Brussel. Ze interpreteren en verklaren kan enkel na grondig bijkomend onderzoek voor de Vlaamse regio. We presenteren ze hier dan ook enkel i.f.v. de analyse van de Brusselse situatie.

³² A2 (Waystage of 1.2) staat ook bekend als het 'overlevingsniveau' en is het vereiste niveau voor het behalen van een Vlaams inburgeringsattest.

De vergelijking met Vlaanderen levert een gelijkaardig beeld op als dat voor de vroege afhakers in punt 2.1.1 hierboven. We stelden daar vast dat er in Brussel, 3 jaar na de start, globaal genomen 11 à 12% meer CVO-cursisten zijn zonder formele taalvorderingen. Nu merken we dat er bij de absolute beginners 14 à 15 % minder cursisten zijn die minstens het niveau A2 halen.

Het verschil tussen beide regio's neemt nu nog duidelijker toe tijdens het tweede jaar na de start van de lessen en ook nu wordt de kloof verder geleidelijk aan groter.

Dit zijn duidelijk 2 zijden van dezelfde medaille: in Brussel zijn er meer cursisten die geen enkele formele stap vooruitzetten, waardoor er logischerwijze ook minder cursisten zijn die het niveau A2 halen. Dat het verschil tussen de regio's nu nog nadrukkelijker tijdens het tweede jaar na de start vorm krijgt, moet ons ook niet verbazen. 1 jaar is voor veel CVO-cursisten – ook in Vlaanderen – gewoon te kort om dit niveau te halen³³. Dat het verschil 3 jaar of langer na de start groter is voor de variabele 'A2 behaald' dan voor 'helemaal geen vorderingen maken' wijst er echter op dat de gemiddelde Brusselse cursist niet alleen meteen na de start sneller afhaakt, maar er ook na een eerste succes (iets) vaker mee ophoudt.

Op dit punt gekomen wordt het tijd dat we een blik werpen op dat al aangekondigde grote verschil in context tussen Brussel enerzijds en Vlaanderen anderzijds: de (verplichte) inburgering.

³³ Van inburgeraars (de enige NT2-cursisten voor wie we deze cijfers kennen) weten we dat de modaal tijd waarbinnen ze, in een CVO, niveau 2 behalen, 10 maand is. Dat betekent dat de helft van hen er langer over doet (G. Doyen en Ph. Buyschaert, 2022, p. 47).

3 Over het effect van (verplichte) inburgering

In het vorige hoofdstuk hielden we zoals gezegd geen rekening met een groot en onmiskenbaar verschil in context tussen Brussel en Vlaanderen: de inburgeringsplicht.

Door die inburgeringsplicht is een groot deel van de nieuwkomers in Vlaanderen – al sinds 2004 – verplicht van Nederlands te leren. In 2014 werd de taalvereiste voor inburgering opgetrokken van ERK-niveau A1 naar A2. Wat oorspronkelijk een inspanningsverbintenis was, evolueerde naar een resultaatsverbintenis. Geleidelijk aan werd ook meer werk gemaakt van effectieve sanctioneringen voor wie zich niet aan die verbintenis houdt.

In Brussel daarentegen gold tot juni 2022 (en dus onze hele onderzoeksperiode door) geen inburgeringsplicht en was m.a.w. geen enkele volwassene verplicht van Nederlands te leren³⁴.

Dit verschil op vlak van wet- en regelgeving kan moeilijk anders dan gevolgen hebben voor de samenstelling van het publiek in de NT2-klassen in beide regio's en – al dan niet rechtstreeks – voor de resultaten van de taalleerders.

Over het verschil in samenstelling van het publiek kunnen we kort zijn. In onze volledige Vlaamse dataset heeft 15% van de cursisten geen enkele link met inburgering. In de Brusselse dataset is dat 65%. Dit betekent dat de gemiddelde vorderingspercentages voor alle cursisten in Brussel in grote mate bepaald worden door de niet-inburgeraars, terwijl het in Vlaanderen de inburgeraars zijn die in nog grotere mate wegen op de gemiddelden.

Vooraleer we het profiel van de Brusselse NT2-cursisten aan een gedetailleerd onderzoek onderwerpen, willen we daarom in dit aparte hoofdstuk nagaan wat precies de verschillen zijn tussen de gemiddelde vorderingspercentages van 'inburgeraars' en 'niet-inburgeraars'.

3.1 Taaltrajecten van inburgeraars versus niet-inburgeraars, in Brussel en in Vlaanderen

In dit hoofdstuk maken we een onderscheid tussen NT2-cursisten die een inburgeringstraject volgen ('inburgeraars') en anderen die dat niet doen ('niet-inburgeraars').

Hierbij staat 'inburgeraars' voor alle cursisten die ooit een inburgeringscontract ondertekenden en hun inburgeringstraject ten laatste in de zomer van 2022 hadden afgesloten (of in de zomer van 2023 voor de cohorte 2021). NT2-cursisten waarvan het inburgeringstraject op dat moment nog liep, nemen we niet mee in dit deel van de analyse, omdat we uit onze data niet kunnen opmaken wanneer het inburgeringstraject gestart is, en dus ook niet of en in welke mate dat inburgeringstraject de taalresultaten heeft beïnvloed.

³⁴ Voor de volledigheid en om misverstanden te vermijden: dergelijke verplichting is er ook na juni 2022 niet. Elke inburgeringsplichtige kan in Brussel immers vrij kiezen voor hetzij een Frans- hetzij een Nederlandstalig traject.

Het grootste deel van deze ‘inburgeraars’ volgt de NT2-lessen als onderdeel van hun inburgeringstraject. Een kleiner aantal volgt de eerste taallessen vóór het afsluiten van een inburgeringscontract, of na het beëindigen ervan, wanneer ze tijdens hun traject nog voor de start van het NT2-luik – soms in een ver verleden – waren afgehaakt. Beide laatste groepen zijn in Brussel talrijker dan in Vlaanderen.

‘Niet-inburgeraars’ zijn NT2-cursisten die tot op het moment van onze laatste gegevensverzameling nooit een inburgeringscontract ondertekenden.

Onze gegevens laten helaas niet toe van een systematisch onderscheid te maken tussen cursisten die Nederlands leren in het kader van een verplicht dan wel vrijwillig inburgeringstraject³⁵. Maar we weten wel dat alle Brusselse inburgeraars, vrijwillige inburgeraars zijn. In Vlaanderen gaat het om een mix van vrijwillige en verplichte inburgeraars (in een quasi 50/50-verhouding volgens de cijfers van het Agentschap Binnenlands Bestuur³⁶).

3.2 Vaststelling 1: (ook) in Brussel doen inburgeraars het beter dan niet-inburgeraars

Wanneer we de resultaten van de taaltrajecten van inburgeraars en niet-inburgeraars in Brussel met elkaar vergelijken, stellen we meteen vast dat de eersten het beduidend beter doen dan de laatsten. Dat geldt zowel voor de cijfers over (het gebrek aan) vorderingen (tabel 2.9), als voor die over het al dan niet behalen van het A2-niveau (tabel 2.10).

Tabel 2.9 BHG. Percentage CVO-cursisten dat geen formele taalvorderingen maakt. Inburgeraars versus niet-inburgeraars

BHG CVO	% cursisten dat geen formele taalvorderingen maakt Inburgeraars vs niet-inburgeraars									
	na 1 jaar		na 2 jaar		na 3 jaar		na 4 jaar		na 5 jaar	
Cohortes	INB	Niet	INB	Niet	INB	Niet	INB	NIET	INB	Niet
2018					27,6%	41,7%	27,0%	41,2%	26,7%	40,5%
2019			28,9%	46,9%	27,7%	46,0%	25,9%	45,1%		
2020	28,7%	44,3%	28,0%	42,9%	26,3%	41,7%				
2021	31,9%	46,9%	26,9%	43,4%						

³⁵ Dit is ook een technisch (K)BI-probleem, een gevolg van de manier waarop die ontwikkeld is. De gegevens in de (K)BI kunnen ofwel benaderd worden vanuit het oogpunt ‘NT2’ ofwel vanuit het oogpunt ‘inburgering’. De tweede werkwijze levert meer data op, maar enkel voor de doelgroep van inburgering. Voor dit typisch Brusselse onderzoek moesten we logischerwijze kiezen voor de insteek ‘NT2’, die geen onderscheid maakt tussen verplichte en niet-verplichte inburgeraars.

³⁶ Gerlinde Doyen en Philippe Buyschaert (2022), p. 55.

In tabel 2.9 hierboven zien we dat de Brusselse NT2-cursisten die een inburgeringstraject volg(d)en, veel minder vaak eindigen zonder taalvorderingen dan diegenen die dat niet doen³⁷. Het verschil geldt voor alle cohortes, en bedraagt bij elke meting +/- 15%. We zien ook dat de ‘Corona-dip’ die we eerder vaststelden voor het geheel van de Brusselse CVO-cursisten volledig te wijten is aan het afhaken van de niet-inburgeraars. Daardoor ligt het verschil tussen inburgeraars en niet-inburgeraars voor de cohorte 2019 wat hoger (18 à 19%).

Tabel 2.10 hieronder toont eenzelfde patroon, maar nu nog nadrukkelijker. Het percentage cursisten dat minstens niveau A2 bereikt ligt bij de inburgeraars tussen 22 en 26% hoger dan bij de niet-inburgeraars. NT2-cursisten met een inburgeringstraject haken dus niet alleen minder af vóór ze hun eerste taalvorderingen maken, maar houden ook gemiddeld langer vol tot ze 2 of meer niveaus gestegen zijn. 3 jaar na de start zien we ook hier enkel voor de niet-inburgeraars een licht Corona-effect.

Tabel 2.10 BHG. Percentage absolute beginners (CVO) dat minstens niveau A2 behaalt. Inburgeraars versus niet-inburgeraars

BHG CVO	% absolute beginners dat minstens niveau A2 behaalt Inburgeraars vs niet-inburgeraars									
	na 1 jaar		na 2 jaar		na 3 jaar		na 4 jaar		na 5 jaar	
cohortes	INB	Niet	INB	Niet	INB	Niet	INB	NIET	INB	Niet
2018					59,9%	37,7%	61,1%	38,7%	61,9%	39,5%
2019			59,2%	33,0%	61,4%	34,6%	62,8%	35,8%		
2020	59,7%	32,7%	61,1%	37,0%	62,8%	39,9%				
2021	48,7%	30,5%	59,6%	33,8%						

Dat inburgeraars het ook in Brussel een pak beter doen dan niet-inburgeraars wijst er alvast op dat het niet uitsluitend het verplichte karakter van de inburgering is dat voor betere taalresultaten zorgt. Ook wie vrijwillig in een inburgeringstraject stapt, zoals in Brussel altijd het geval is, maakt meer taalvorderingen dan de gemiddelde NT2-cursist in dezelfde regio.

We zullen verder, in hoofdstuk 4, nog nagaan of er achter dit verschil in prestaties, ook andere profielverschillen tussen inburgeraars en niet-inburgeraars schuilen, maar we kunnen hier al verklappen dat die verschillen elkaar deels opheffen en zelfs eerder wijzen op een nog sterker effect van ‘inburgering’ dan uit deze eerste cijfers blijkt.

Daar zijn meerdere mogelijke verklaringen voor, die we bevestigd zagen in ons motivatieonderzoek bij de Brusselse NT2-cursisten (zie deel 1 van dit rapport).

Uit de analyse van de enquêteantwoorden weten we om te beginnen dat Brusselse inburgeraars, vooral dan die met een recent contract, specifieke verwachtingen koesteren t.a.v. een betere kennis van het Nederlands. Ze hopen meer dan andere NT2-cursisten op nieuwe contacten en in mindere mate ook op culturele verrijking. Tijdens onze klasgesprekken merkten

³⁷ Voor de volledigheid moeten we hieraan toevoegen dat een niet onbelangrijk deel van de inburgeraars in Brussel niet begint aan het NT2-traject. Onze percentages slaan enkel op diegenen die dat wél doen.

we dat vooral nieuwkomers met een beperkt netwerk die contacten vinden in de NT2-klas. Ze nemen deel aan culturele klasuitstappen en soms ook aan georganiseerde taal oefenactiviteiten buiten de klas (de speciaal voor nieuwkomers georganiseerde ‘Startbabbels’ van Vluchtelingenwerk Vlaanderen in Muntpunt bv). Doordat hun verwachtingen op zijn minst gedeeltelijk ingelost worden door en tijdens de lessen, zijn ze minder geneigd om vroegtijdig af te haken dan de gemiddelde NT2-cursist, ook en misschien nog minder tijdens de Coronacrisis.

Een tweede verklaring ligt bij het inburgeringstraject zelf. Door te participeren in een Nederlandstalig inburgeringstraject, komen de Brusselse inburgeraars vaker in contact met het Nederlandstalig netwerk in de stad dan vele van hun NT2-klasgenoten. Ze worden actief toegeleid naar VDAB en Tracé Brussel, maken kennis met het Nederlandstalig onderwijs en gaan al eens naar een feestje in een Nederlandstalig cultuur- of gemeenschapscentrum. Ze komen in contact ook met lotgenoten die via het inburgeringstraject bij AgII-Bon werk gevonden hebben in het Nederlandstalig circuit in Brussel. Kortom: Nederlands is voor hen niet louter een taal ‘waarvan gezegd wordt dat ze belangrijk is’, maar een taal die ze – hoe beperkt soms ook – concreet kunnen beleven.

En ten slotte: de koppeling tussen Nederlands leren en een aantal persoonlijke levensdoelen wordt bij de inburgeraars levendig gehouden via contacten met trajectbegeleiders en mede-inburgeraars, ook al is dat beperkt en is er op dat vlak veel ruimte voor verbetering. Via het (Nederlandstalig) inburgeringstraject wordt Nederlands leren gekaderd in een breder levenstraject, dat bovendien – zoals we vaststelden in de enquête én in de klasgesprekken - niet zelden eindigt in Vlaanderen.

Deze en wellicht nog andere factoren zorgen ervoor dat ‘slechts’ 1 op 4 van de Brusselse – vrijwillige – inburgeraars geen taalvorderingen maakt en dat 60% van de absolute beginners onder hen ten laatste 2 jaar na de start niveau A2 of meer behaalt. Dat is een pak beter dan het algemene gemiddelde voor de stad.

3.3 Vaststelling 2: Inburgeraars doen het beter in Vlaanderen dan in Brussel

Tabel 2.11 Vlaanderen. Percentage CVO-cursisten dat geen formele taalvorderingen maakt. Inburgeraars versus niet-inburgeraars en onafhankelijk van startniveau

VL CVO	% cursisten dat geen formele taalvorderingen maakt Inburgeraars vs niet-inburgeraars									
	na 1 jaar		na 2 jaar		na 3 jaar		na 4 jaar		na 5 jaar	
Cohortes	INB	Niet	INB	Niet	INB	Niet	INB	NIET	INB	Niet
2018					19,0%	50,1%	18,3%	49,6%	17,8%	48,7%
2019			20,2%	51,4%	19,1%	49,5%	18,5%	48,4%		
2020	25,7%	50,9%	23,9%	47,6%	22,6%	45,9%				
2021	26,4%	48,7%	23,9%	43,7%						

Tabel 2.12 Vlaanderen. Percentage absolute beginners (CVO) dat minstens niveau A2 behaalt. Inburgeraars versus niet-inburgeraars

VL CVO	% absolute beginners dat minstens niveau A2 behaalt Inburgeraars vs niet-inburgeraars									
	na 1 jaar		na 2 jaar		na 3 jaar		na 4 jaar		na 5 jaar	
Cohortes	INB	Niet	INB	Niet	INB	Niet	INB	NIET	INB	Niet
2018					71,1%	30,5%	71,9%	31,3%	72,7%	31,7%
2019			67,4%	23,3%	69,2%	26,2%	70,6%	28,0%		
2020	65,6%	25,4%	68,4%	30,3%	70,1%	33,9%				
2021	51,9%	27,6%	66,5%	32,3%						

In de tabellen 2.11 en 2.12 hierboven vergelijken we de resultaten van de taaltrajecten van inburgeraars (verplichte én rechthebbende) en niet-inburgeraars in Vlaanderen. Die vergelijking brengt ons bij een tweede, evenmin onverwachte, vaststelling, met name dat het effect van het volgen van een inburgeringstraject in Vlaanderen nog groter is dan in Brussel.

In Vlaanderen noteren we verschillen tussen inburgeraars en niet-inburgeraars van om en bij de 30% voor het aandeel cursisten dat geen taalvorderingen maakt, en zelfs van 40% voor het aandeel cursisten dat binnen de 3 jaar niveau A2 of meer behaalt.

Dat dit verschil groter is dan in Brussel is het gevolg van 2 tegengestelde fenomenen: inburgeraars doen het in Vlaanderen gemiddeld beter dan in Brussel, terwijl de groep niet-inburgeraars het er net minder goed doet.

Op dat laatste zullen we niet verder ingaan, omdat de (eerder kleine) groep niet-inburgeraars in Vlaanderen op geen enkele manier te vergelijken valt met de groep niet-inburgeraars die in Brussel de grote meerderheid van alle cursisten uitmaakt. De inburgeraars daarentegen, hebben in beide regio's een goed vergelijkbaar gemiddeld profiel én volgen een gelijkaardig traject.

Tabel 2.13 Vergelijking BHG - Vlaanderen. Percentage inburgeraars dat minstens niveau A2 behaalt (absolute beginners in CVO)

CVO	% inburgeraars dat minstens niveau A2 behaalt (absolute beginners in CVO)									
	na 1 jaar		na 2 jaar		na 3 jaar		na 4 jaar		na 5 jaar	
cohortes	BXL	VL	BXL	VL	BXL	VL	BXL	VL	BXL	VL
2018					59,9%	71,1%	61,1%	71,9%	61,9%	72,7%
2019			59,2%	67,4%	61,4%	69,2%	62,8%	70,6%		
2020	59,7%	65,6%	61,1%	68,4%	62,8%	70,1%				
2021	48,7%	51,9%	59,6%	66,5%						

In tabel 2.13 hierboven brachten we de cijfers uit de tabellen 2.10 en 2.12 samen voor een vergelijking van de resultaten van de inburgeraars tussen Brussel en Vlaanderen. De cijfers slaan op het % cursisten dat minstens niveau A2 behaalt, maar de cijfers voor de cursisten zonder taalvorderingen geven een gelijkaardig beeld.

Waar in Brussel 3 jaar na de start van het traject tussen 60 en 63% van de inburgeraars niveau A2 behaald heeft, is dat in Vlaanderen ongeveer 70%. Het verschil tussen beide regio's schommelt tussen 11% (bij de cohorte 2018) en 7% (cohortes 2019 en 2020). Dat is minder dan voor het geheel van de cursisten, waar het verschil 14 à 15 % bedroeg, maar nog steeds significant. We zullen in hoofdstuk 4 bovendien zien dat dit verschil nog iets groter zou zijn, als we zouden corrigeren voor de profielverschillen tussen de inburgeraars van de twee regio's.

Dat de inburgeraars in Vlaanderen (een mix van verplichte en vrijwillige inburgeraars) gemiddeld betere resultaten halen dan de (uitsluitend vrijwillige) inburgeraars in Brussel, mogen we voor een groot deel op het conto van de verplichte inburgering schrijven.

Het effect van de verplichting kunnen we – m.b.v. onze eigen data – weliswaar niet precies in cijfers uitdrukken, maar dát er een stevig effect is, is de logica zelve. De verplichting verklaart wellicht ook waarom we bij de volledige cohorte 2019 in Brussel wél en in Vlaanderen zo goed als geen 'Coronadip' zien, althans niet na 3 jaar. En er is ook cijfermatig bewijs via andere bronnen, bv in de jaarverslagen van het Agentschap Binnenlands bestuur. Daarin wordt wel een systematisch verschil gemaakt tussen verplichte en niet-verplichte (rechthebbende) inburgeraars.

In het jaarverslag voor 2019 bv bekeken de auteurs o.m. hoeveel van de in Vlaanderen ingeschreven potentiële inburgeraars tegen de zomer van 2021 hun inburgeringsattest behaald hadden³⁸. Een inburgeringsattest behalen betekent voor de grote meerderheid: niveau A2 behalen voor Nederlands. Bij de verplichte inburgeraars haalde 62% het attest, bij de vrijwillige 10%. Wanneer we enkel kijken naar degenen die effectief aan een inburgeringstraject begonnen en dit ook afgesloten hadden in de zomer van 2021, zien we bij de verplichte inburgeraars een verhouding van 1 op 9 tussen de groep die het attest niet haalde versus de groep die het attest wel haalde. Bij de rechthebbenden was de verhouding 1 op 2. Andere doelgroep (enkel inburgeraars), andere insteek, maar het resultaat is duidelijk: vrijwillige inburgeraars zijn gemiddeld een stuk minder succesvol in de NT2-klassen dan verplichte inburgeraars.

3.4 Globale verschillen in taalvorderingen tussen Brussel en Vlaanderen verklaard

Met de cijfers en de analyse hierboven zijn de verschillen in de globale vorderingscijfers tussen Brussel en Vlaanderen grotendeels verklaard.

We weten dat er in Vlaanderen verhoudingsgewijs (veel) meer inburgeraars in de NT2-klas zitten dan in Brussel, en dat inburgeraars het gemiddeld een pak beter doen dan niet-inburgeraars.

³⁸ Gerlinde Doyen en Philippe Buyschaert (2022), Figuur 8.2.1 op p. 116.

Wanneer we de verhouding inburgeraars/niet-inburgeraars in Brussel bij wijze van oefening gelijkstellen met die in Vlaanderen (en alle andere variabelen constant houden), zien we het verschil in vorderingen tussen beide regio's meteen een stuk kleiner worden. We maakten die oefening in Tabel 2.14 hieronder voor 3 cohortes samen (2018, 2019 en 2020) en bekeken de resultaten van alle cursisten telkens 3 jaar na de start. We zien nu nog nauwelijks verschillen tussen de regio's: 4,5% (bij 'geen taalvorderingen') en 2% (bij 'minstens A2 behaald') i.p.v. 13,5% en 15%.

Tabel 2.14 Vergelijking BHG-Vlaanderen. CVO-cursisten. Gemiddelde taalvorderingen, na correctie voor verhouding inburgeraars / niet-inburgeraars

Vergelijking BHG / VL CVO-Cursisten. Gemiddelde taalvorderingen na correctie voor verhouding inburgeraars / niet-inburgeraars		
Cohortes 2018-2019-2020	Geen vorderingen	Als absolute beginner A2 behaald
Effectief gemiddelde Brussel	38,8%	44,5%
Hypothetisch gemiddelde voor Brussel, bij gelijke verhouding inburgeraars / niet-inburgeraars als in Vlaanderen	29,8%	57,7%
Effectief gemiddelde Vlaanderen	25,2%	59,4%

Verder weten we ook dat de Vlaamse inburgeringsplicht niet enkel zorgt voor meer inburgeraars in de klas, maar deze specifieke NT2-cursisten ook langer in de klas houdt, tot de grote meerderheid onder hen het vereiste niveau A2 heeft behaald. In de oefening hierboven is het effect van die verplichting niet meegerekend (we zijn immers vertrokken van de resultaten van de Brusselse, vrijwillige, inburgeraars).

Er is bijgevolg geen reden om het Brussels NT2-onderwijs extra met de vinger te wijzen of te twifelen aan de bereidheid van de Brusselse 'anderstaligen' om Nederlands te leren, zoals in de nasleep van de publicatie van Taalbarometer 4 is gebeurd.

Maar is er dan helemaal geen reden tot bezorgdheid? Wat ons betreft wel.

Dat in Vlaanderen meer cursisten grotere taalvorderingen maken is fijn voor de taalleerders daar en werpt geen 'schuld' op Brussel.

Maar dit besef verandert niets aan de vaststelling dat in Brussel te veel NT2-cursisten weinig succesvolle taaltrajecten afleggen, en de grote verwachtingen die ze koppelen aan een betere kennis van het Nederlands dus niet kunnen waarmaken.

De Brusselse context is bovendien wat hij is. Verplichte inburgering in het Nederlands zal er in Brussel niet komen. Wie in Brussel als volwassene Nederlands leert zal dat ook in de toekomst doen op vrijwillige basis. Als we handvaten willen vinden om ook die vrijwillige taalleerders aan betere resultaten te helpen, moeten we beter begrijpen welke factoren of kenmerken – andere dan de inburgeringsplicht - bepalend zijn voor meer of minder succesvolle taaltrajecten. Daarnaast gaan we op zoek in het nu volgende kernhoofdstuk van dit tweede rapportgedeelte.

4 Verschil in vorderingen naar profiel van de cursist

We zeiden het eerder al: dé NT2-cursist bestaat niet.

Wie voor het eerst in een Brusselse NT2-klas komt, moet wel verbaasd zijn over de enorme diversiteit die hij/zij daar aantreft. Om te beginnen vind je er cursisten met wortels in alle mogelijke hoeken van de wereld. Maar ook: een mix van mannen en vrouwen, van recent gealfabetiseerd tot doctoraatsstudent, jong en oud, in België geboren of net aangekomen, al jaren werkloos of druk aan het werk, in de bouwsector of als manager van een groot internationaal bedrijf, alleenstaande ouder met 3 kinderen of vrijgezel, cultuurminnaars en voetbalfanaten. Of nog: polyglotten die vlot 5 talen spreken naast anderen die enkel een lokaal dialect en een paar woordjes Frans kennen. Kortom: de superdiverse grootstad in het klein.

In dit hoofdstuk proberen we die enorme diversiteit te vatten in een beperkt aantal kenmerken met bijhorende cijfers. Dat doen we omdat we uit bestaand onderzoek weten dat net deze kenmerken mede bepalend kunnen zijn voor de taalvorderingen die de cursisten al dan niet maken. Het zijn de kenmerken die we ook in deel 1 van dit onderzoeksrapport hanteerden bij de analyse van de motivatie en verwachtingen van de Brusselse NT2-cursisten.

4.1 Werkwijze en presentatie van de resultaten

We beginnen het hoofdstuk met een algemene ‘foto’ van de samenstelling van onze 4 cohortes startende NT2-cursisten (in deel 4.2 hieronder). In de volgende delen bekijken we de gemiddelde taalvorderingen van de cursisten met specifieke, relevante profielen, profiel per profiel.

We focussen op Brussel, maar blijven vergelijken met Vlaanderen. Niet meer om te zoeken naar verklaringen voor het verschil in vorderingen tussen beide regio’s, maar om na te gaan of de verschillen tussen cursisten met verschillende profielen die we opmerken in Brussel, op dezelfde manier opduiken in Vlaanderen en dus al dan niet specifiek zijn voor de stad.

Die oefening maken we zoals gezegd niet alleen om beter te begrijpen wat er zoal fout kan gaan, maar vooral om handvaten te ontdekken om tot meer succesvolle trajecten te komen voor meer Brusselaars. Dat dat handvaten op maat zullen moeten zijn, staat immers buiten kijf.

Bij de ‘foto’ maken we nog een systematisch onderscheid tussen de 4 cohortes, vertrekkend van de 4 ondertussen gekende datasets. Eventuele verschillen in samenstelling tussen de cohortes zullen een extra check mogelijk maken bij de vastgestelde verschillen per profiel: cohortes met meer cursisten met een ‘sterk profiel’ zouden dan betere gemiddelde resultaten moeten neerzetten, en vice versa.

Voor de analyses per profiel hebben we één nieuwe grote dataset samengesteld waarin de persoonlijke kenmerken van de cursisten uit de cohortes 2018, 2019 en 2020 telkens gekoppeld

worden aan hun taalvorderingen 3 jaar na de start. De cijfers vanaf deel 4.3 slaan m.a.w. op de gemiddelde vorderingen van cursisten met eenzelfde profiel uit deze 3 cohortes samen. We kozen hiervoor om 2 redenen: om de cijfers op een overzichtelijke manier te kunnen presenteren, maar ook en vooral om in alle deelcategorieën voldoende cursisten over te houden voor de analyse. De Brusselse dataset bevat nu 8 747 CVO-cursisten, de Vlaamse 18 857.

4.2 De ene NT2-cursist is de andere niet (foto)

In dit deel presenteren we de ‘foto’ van de startende NT2-cursisten in de Brusselse CVO, in vergelijking met die in Vlaanderen.

4.2.1 Opvallend veel hooggeschoolden en snellerenden

Tabel 2.15 hieronder toont dat de NT2-leerders in de Brusselse CVO opvallend hooggeschoold zijn. Het aandeel cursisten met een diploma van het hoger onderwijs ligt er in elke nieuwe cohorte hoger dan 55% en is er na het uitbreken van de Coronacrisis flink gestegen (tot 65% in de cohorte 2020 en terug naar 60% in de cohorte 2021). In Vlaanderen schommelt het percentage rond de 40%.

Vooraf het aandeel echt laaggeschoolden (met hoogstens een diploma van het lager secundair onderwijs) is in Brussel veel kleiner dan in Vlaanderen (ca. 15% versus bijna 30%). Het aandeel van de middengeschoolden (met diploma hoger secundair onderwijs) is in Vlaanderen 1 op 3, in Brussel evolueert het van 27% ‘pre-Corona’ naar 23% erna.

Tabel 2.15 CVO-cursisten naar hoogst behaalde diploma (BHG en Vlaanderen)

CVO-cursisten	naar hoogst behaalde diploma					
	BHG			Vlaanderen		
Onderzoekscohortes	Max. LSO	HSO	Hoger	Max. LSO	HSO	Hoger
2018	14,9%	27,5%	57,6%	28,2%	33,4%	38,4%
2019	15,8%	27,6%	56,6%	29,5%	32,9%	37,6%
2020	12,8%	22,1%	65,1%	25,5%	32,8%	41,6%
2021	15,8%	23,4%	60,8%	27,7%	32,6%	39,6%

Veel hooggeschoolden betekent ook veel cursisten met een profiel van ‘snellerende’. Dat zijn de cursisten die in het Huis het advies krijgen om een verkort traject in een CVO te volgen (of, eerder zelden, in een Universitair Talencentrum). Tabel 2.16 (op de volgende pagina) toont dat in elke Brusselse cohorte 50% of meer van de cursisten dergelijk advies krijgen, tegenover minder dan 1/3 in Vlaanderen.

Waar in Vlaanderen iets meer dan 1 op 10 cursisten het advies ‘verlengd’ krijgt en dus beschouwd wordt als eerder traaglerend, is dat in Brussel 1 op 20, met een absoluut dieptepunt van nauwelijks meer dan 2 op 100 bij degenen die starten midden in de Coronacrisis (cohorte 2020).

Tabel 2.16 CVO-cursisten naar leersnelheid (BHG en Vlaanderen)

CVO-cursisten		naar leersnelheid				
	BHG			Vlaanderen		
Onderzoekscohortes	Verkort	Standaard	Verlengd	Verkort	Standaard	Verlengd
2018	50,0%	44,6%	5,4%	31,2%	55,9%	12,9%
2019	51,8%	42,4%	5,8%	29,5%	57,8%	12,7%
2020	57,9%	39,7%	2,3%	31,5%	57,1%	11,5%
2021	52,0%	42,7%	5,2%	26,0%	62,5%	11,5%

4.2.2 Een mix van oud- en nieuwkomers en veel (nieuwe) Belgen

4.2.2.1 Nationaliteit

Naast opvallend veel hooggeschoolden, vinden we in de Brusselse NT2-classes ook opvallend veel cursisten met de Belgische nationaliteit³⁹. Het verschil met de situatie in Vlaanderen is voor wat het aandeel Belgen betreft, nog groter dan voor het aandeel hooggeschoolden: meer dan 30% Belgen in Brussel versus 5 à 8% in Vlaanderen (tabel 2.17 hieronder).

We zien het aantal Belgen in de Brusselse cohortes wel systematisch dalen van 38 naar 30% tussen 2018 en 2022, terwijl het in Vlaanderen na een kleine dip in de 2 Coronajaren terug stijgt tot net boven de 7% uit 2018.

Tabel 2.17 CVO-cursisten naar nationaliteit – Belg/niet-Belg (BHG en Vlaanderen)

CVO-cursisten		naar nationaliteit Belg / niet-Belg			
	BHG		Vlaanderen		
Onderzoekscohortes	Niet-Belg	Belg	Belg	Niet-Belg	
2018	61,6%	38,4%	6,9%	93,1%	
2019	63,8%	36,2%	5,5%	94,5%	
2020	66,6%	33,4%	5,4%	94,6%	
2021	70,0%	30,0%	7,7%	92,3%	

³⁹ Onze data slaan op de nationaliteit in de zomer van 2021 (voor de eerste 3 cohortes) en in de zomer van 2022 (voor de laatste cohorte).

Ook wanneer we de groep 'niet-Belgen' bekijken, zien we significante verschillen. In tabel 2.18 hieronder staat EU13 voor de 'oude' EU-landen (zonder België) en E15 voor de 'nieuwe' EU-landen. In Brussel heeft ongeveer 20% van alle startende cursisten een EU13-nationaliteit, versus 12 à 14% in Vlaanderen. Voor de groep met een EU15-nationaliteit is de verhouding omgekeerd: 18 à 22% in Vlaanderen, 5 à 7% in Brussel.

Tabel 2.18 CVO-cursisten, 'niet-Belgen' naar nationaliteitsgroep als % van het totaal aantal cursisten (BHG en Vlaanderen)

CVO-cursisten	'niet-Belgen' naar nationaliteitsgroep (% van het totaal aantal cursisten)							
	BHG				Vlaanderen			
Onderzoekscohortes	EU-13	EU15	Magh+ Turkije	andere	EU-13	EU15	Magh+ Turkije	Andere
2018	20,0%	6,6%	10,2%	24,8%	13,1%	22,5%	12,1%	45,5%
2019	19,7%	5,6%	12,3%	26,1%	11,7%	20,9%	14,4%	47,5%
2020	22,4%	6,0%	12,0%	26,3%	13,9%	19,3%	14,7%	46,7%
2021	19,2%	5,6%	12,8%	32,4%	12,9%	18,0%	14,1%	47,2%

Het aandeel cursisten met de Turkse nationaliteit of de nationaliteit van een Maghreb-land verschilt weinig tussen beide regio's (10 à 13% in Brussel, 12 à 15% in Vlaanderen). De optelsom van de Belgen en de 3 reeds besproken nationaliteitsgroepen levert een saldo op voor alle andere nationaliteiten van 25 à 30% in Brussel en van meer dan 45% in Vlaanderen.

Deze verschillen zijn niet verrassend. Alles samen genomen wijzen ze op een opvallend grotere vertegenwoordiging van cursisten met wortels in de 'oude migratielanden' *in de NT2-klassen* in Brussel, tegenover cursisten met wortels in de 'nieuwe migratielanden' in Vlaanderen. Dit verschil overlapt weliswaar niet helemaal, maar heeft wel een duidelijke link met de verhouding nieuwkomers/oudkomers en niet-inburgeraars/inburgeraars in beide regio's. Tabel 2.19 hieronder toont nog eens in detail de verhouding tussen inburgeraars/niet-inburgeraars in beide regio's.

Tabel 2.19 CVO-cursisten. Inburgeraars versus niet-inburgeraars (BHG en Vlaanderen)

CVO-cursisten	inburgeraars versus niet-inburgeraars			
	BHG		Vlaanderen	
Onderzoekscohortes	Inburgeraar	Niet	Niet	Inburgeraar
2018	32,10%	67,90%	15,7%	84,3%
2019	28,30%	71,70%	15,5%	84,5%
2020	22,60%	77,40%	13,7%	86,3%
2021	36,10%	63,90%	14,3%	85,7%

Voor we verdergaan naar het volgende thema, staan we nog even stil bij 3 andere variabelen die een licht werpen op de herkomst en de eventuele migratieroots van de Brusselse NT2-cursisten.

4.2.2.2 Geboorteland

De cijfers over het geboorteland van de nieuwe Brusselse NT2-cursisten tonen dat gemiddeld 23% (over de 4 cohortes heen) in België geboren is. 23%, dat is minder dan de 38 à 30% cursisten met de Belgische nationaliteit uit het punt hierboven. De categorie ‘cursisten met Belgische nationaliteit’ is in de Brusselse NT2-klassen dan ook een heterogene groep (zie ook uitleg op p. 40 in deel 1).

Tabel 2.20 hieronder toont dat één derde tot bijna de helft van de cursisten met Belgische nationaliteit in het buitenland geboren is en dus ooit zelf naar België geëmigreerd is. Het zijn ‘eerstegeneratiemigranten’ die de Belgische nationaliteit verworven hebben en doorgaans al langere tijd in België wonen en leven. Het grootste deel van hen heeft wortels in de Maghreb (Marokko) of in een hele reeks niet-Europese landen.

Tabel 2.20 BHG. CVO-cursisten met Belgische nationaliteit naar geboorteland

BHG. CVO-cursisten	Cursisten met Belgische nationaliteit naar geboorteland				
Onderzoekscohortes	België	EU-13	EU15	Maghreb + Turkije	Andere
2018 (N = 1 275)	58,7%	3,4%	2,6%	15,7%	19,7%
2019 (N = 1 150)	67,9%	3,2%	2,3%	11,7%	14,9%
2020 (N = 698)	68,3%	2,4%	2,6%	9,9%	16,8%
2021 (N = 747)	57,0%	5,9%	2,1%	15,1%	19,8%

Wat de cijfers niet tonen, maar wat de ervaring van de consulenten in het Huis én de NT2-leerkrachten in de CVO leert, is dat de groep van ‘in België geboren Belgen’ voor een groot deel bestaat uit zogenaamde tweedegeneratiemigranten. Ook hun roots liggen niet zelden in de Maghreb of Turkije. Weinig ‘Belgo-Belgen’ dus in de NT2-klas, maar wel veel cursisten die in België geboren zijn of er alleszins al langere tijd verblijven.

4.2.2.3 Aantal jaar in België bij de start van de 1^e lesmodule

Dat Brusselaars vaak al enige tijd in België verblijven wanneer ze als volwassene starten met Nederlandse taallessen, blijkt ook uit de cijfers in tabel 2.21 op de volgende pagina. We zien daar dat gemiddeld meer dan de helft van alle nieuwe taalleerders 5 jaar of langer in België verblijft bij de start van de eerste NT2-les in een CVO. 40% van de startende cursisten is hier zelfs langer dan 10 jaar.

Uit deel 1 van dit rapport weten we dat vooral die laatste groep van ‘gesettelde’ cursisten het sterkst overtuigd is van het belang van het Nederlands in Brussel. Zij zijn het vooral die het dominante discours over Nederlands (en talen in het algemeen) door de jaren heen als het ware geïnternaliseerd hebben, veelal zonder dat concreet toe te passen op hun eigen levenssituatie. Zij weten beter dan wie ook dat Nederlands niet absoluut onmisbaar is om in Brussel ‘je plan te trekken’, maar rekenen (desondanks?) op dat Nederlands om er een succesvolle toekomst uit te bouwen. En ze maken dus 40% uit van alle cursisten in de NT2-klassen.

Tabel 2.21 BHG. CVO-cursisten naar verblijfstijd in België bij start 1^e NT2-lesmodule

BHG. CVO-cursisten naar verblijfstijd in België bij start 1 ^e lesmodule				
Onderzoekscohortes	< 1 jaar	1 tot 5 jaar	5 tot 10 jaar	+ 10 jaar (*)
2018	21,7%	22,7%	16,0%	39,6%
2019	18,8%	23,8%	15,5%	41,9%
2020	13,9%	27,9%	16,0%	42,2%
2021	15,9%	32,9%	17,3%	33,9%

(*) inclusief de in België geboren cursisten

Alle hierboven besproken variabelen illustreren hetzelfde fenomeen: anders dan in Vlaanderen, waar de nieuwkomers/inburgeraars de overgrote meerderheid vormen, bestaan de Brusselse NT2-klassen uit een opvallende mix van aan de ene kant diezelfde nieuwkomers (al dan niet in een inburgeringstraject), aan de andere kant geboren en getogen Brusselaars en oudkomers met veel Belgische jaren op de teller.

De evolutie doorheen de cohortes lijkt te wijzen op een groter impact van de Coronacrisis dan we tot nu toe verwachtten. Dat tonen vooral de verschillen tussen de cohortes 2020 (gestart in het najaar, en dus in volle Coronacrisis) en de cohorte 2021 (ook gestart in het najaar, toen het einde van de Coronacrisis stilaan in zicht kwam en het sociaal leven zich had aangepast aan de crisis). Dan zien we parallel een stevige stijging van het aandeel inburgeraars (verschil van 13%) en van het aandeel cursisten dat minder dan 5 jaar in België verblijft bij de start van de lessen (verschil van 7%). Daartegenover een daling van het aandeel in België geboren Belgen (verschil van 11%) en van het aandeel cursisten dat bij de start meer dan 10 jaar in België verbleef (verschil van 8%). Deze verschuivingen vallen samen met een stijging van het aantal in Brussel afgesloten inburgeringscontracten, na een inzinking het jaar ervoor: van 2 935 in 2019, naar 2 273 in 2020 en terug naar 2 847 in 2021⁴⁰. De verdere evolutie in 2022 (1 925 afgesloten contracten) bevestigt ons vermoeden dat het hier vooral om een tijdelijke inhaalbeweging gaat bij AgII-Bon aan het einde van de Coronacrisis die doorweegt in de cijfers van het Huis.

Anderzijds zien we dat het aantal startende NT2-cursisten met de Belgische nationaliteit zowel in relatieve als in absolute cijfers begint te dalen en blijft dalen vanaf de cohorte 2019. Of deze evolutie zich in de toekomst zal doorzetten blijft voorlopig koffiedik kijken.

4.2.2.4 Leeftijd bij aankomst in België

Doordat gemiddeld bijna 1 op 4 cursisten in België geboren is en vele anderen al meer dan 10 jaar in België verblijven, zitten in de Brusselse NT2-klassen niet weinig (jong-)volwassenen die hun schoolcarrière volledig of gedeeltelijk in België hebben doorlopen, meestal in het Brussels Franstalig onderwijs.

Tabel 22 op de volgende pagina toont dat dit geldt voor 35% van de cursisten in elke cohorte (30% bij de cohorte 2021). Zo goed als al deze cursisten hebben ervaring – hoe beperkt soms ook – met Nederlands leren wanneer ze starten in hun eerste NT2-les in het volwassenenonderwijs.

⁴⁰ Jaarcijfers gepubliceerd op de website van het Vlaams Agentschap Inburgering & Integratie.

Tabel 2.22 BHG. CVO-cursisten naar leeftijd bij aankomst in België

BHG. CVO-cursisten	Leeftijd bij aankomst in België			
	< 6 jaar (*)	6-17 jaar	18-39jaar	40+
2018	29,1%	6,3%	59,0%	5,6%
2019	31,5%	6,7%	56,1%	5,7%
2020	29,6%	5,9%	59,5%	5,0%
2021	21,0%	7,3%	64,7%	7,0%

(*) inclusief de in België geboren cursisten

4.2.3 Meer absolute beginners dan verwacht

Aangezien meer dan 1/3 van de in Brussel startende NT2-cursisten ooit Nederlands heeft geleerd op school, en vele anderen al ettelijke jaren in Brussel leven en werken, verwachten we in Brussel een relatief klein aantal cursisten dat start op het absolute beginnersniveau A1.

Onze cijfers (in tabel 2.23) tonen dat het er toch minstens 70% zijn in elke cohorte, versus meer dan 85% in Vlaanderen. In Brussel starten niet alleen meer cursisten als ‘valse beginner’ op A2-niveau, maar ook op de nog hogere niveaus (B1 of meer).

Tabel 2.23 CVO-cursisten naar startniveau (BHG en Vlaanderen)

CVO-cursisten	naar startniveau					
	BHG			Vlaanderen		
Onderzoekscohortes	A1	A2	B1+	A1	A2	B1+
2018	72,0%	11,5%	16,5%	87,7%	5,5%	6,9%
2019	68,3%	12,5%	19,2%	87,9%	5,9%	6,2%
2020	70,2%	11,0%	18,8%	86,3%	6,9%	6,7%
2021	76,1%	10,7%	13,2%	86,2%	8,0%	5,8%

4.2.4 Slinkend aandeel ‘niet-werkenden’

Zowel in Brussel als in Vlaanderen vinden we in de NT2-klassen een meerderheid van cursisten die ‘niet werken’.

‘Niet werken’ is in de (K)BI een wat ongelukkige verzamelterm voor wie niet tot een andere, duidelijker afgebakende categorie kan gerekend worden (loontrekkende, zelfstandige, leerling, student of gepensioneerde). Hij omvat zowel werkzoekenden als andere niet-actieven.

Tabel 2.24 hieronder toont dat het % van deze ‘niet-werkenden’ in Brussel permanent lager ligt dan in Vlaanderen, en het % studerenden en werkenden hoger. We zien ook dat het % niet-werkenden zowel in Vlaanderen als in Brussel in dalende lijn gaat, terwijl het % werkenden overal stijgt.

Tabel 2.24 CVO-cursisten naar werksituatie bij de start van de NT2-lessen (BHG en Vlaanderen)

CVO-cursisten naar werksituatie						
	BHG			Vlaanderen		
Onderzoekscohortes	Student	Werkend	Niet	Student	Werkend	Niet
2018	11,1%	35,1%	53,8%	5,5%	29,5%	65,0%
2019	13,9%	35,1%	51,0%	5,9%	28,7%	65,4%
2020	14,1%	39,5%	46,3%	6,5%	32,3%	61,3%
2021	13,4%	41,3%	45,3%	7,5%	35,1%	57,4%

Achter deze parallele evolutie gaan wel 2 verschillende bewegingen schuil.

In Brussel is de daling van het percentage niet-werkenden het gevolg van een daling van het absolute aantal niet-werkenden, terwijl het absolute aantal werkenden in de cohorte 2021 quasi gelijk is aan dat in de cohorte 2018. In Vlaanderen zien we een tegengestelde evolutie. Daar is het absolute aantal niet-werkenden in de cohorte 2021 even hoog als in de cohorte 2018, terwijl het absolute aantal werkenden er flink gestegen is.

Dat er in Brussel sinds enige tijd minder werkzoekenden starten met Nederlands leren, wisten we al langer maar een sluitende verklaring is voornamelijk nog niet gevonden. We vermoeden dat dit deels het gevolg is van de algemene daling van de werkloosheid in Brussel en verschuivingen in het profiel van de werkzoekenden. Anderzijds merken we ook dat het grote effect van de ‘Kompany’-campagnes van Actiris uit 2017 en 2018 stilaan uitgewerkt is, en dat Actiris minder werkzoekenden met een taalcheque naar het Huis doorverwijst.

Tot slot valt in tabel 2.24 ook het vrij grote aandeel studenten (of scholieren) op in de Brusselse NT2-classes. Over alle cohortes heen is ongeveer de helft van deze studenten ofwel in België geboren, ofwel aangekomen voor de leeftijd van 12 jaar. Ze starten significant vaker meteen op de hogere niveaus in het volwassenenonderwijs. Ook weer over alle cohortes heen start 27% van de studenten in Brussel op niveau B1 of hoger, versus 15% bij de werkenden en niet-werkenden samen. In Vlaanderen ligt het aandeel van de studenten beduidend lager, net als het aandeel dat meteen start op een hoger niveau.

4.2.5 Meer vrouwen dan mannen

In de NT2-classes maken vrouwen de meerderheid uit, en dat is in Brussel nog net iets meer het geval dan in Vlaanderen. We hebben daar niet meteen een verklaring voor. De verhouding M/V blijft bovendien constant dezelfde bij elke nieuwe startende cohorte: 60/40 in Brussel versus

55/45 in Vlaanderen (tabel 2.25 hieronder). Wellicht zit de inburgeringsplicht in Vlaanderen hier voor iets tussen, maar dat verklaart nog niet waarom in Brussel meer vrouwen dan mannen vrijwillig beginnen met Nederlandse taallessen.

Tabel 2.25 CVO-cursisten naar geslacht (BHG en Vlaanderen)

CVO-cursisten	naar geslacht			
	BHG		Vlaanderen	
Onderzoekscohortes	V	M	V	M
2018	59,1%	40,9%	54,2%	45,8%
2019	58,8%	41,2%	53,5%	46,5%
2020	59,4%	40,6%	54,6%	45,4%
2021	58,9%	41,1%	54,0%	46,0%

4.2.6 Meervoudige identiteiten, ook in de NT2-klas

In de tabellen hierboven hebben we de NT2-cursisten telkens op basis van één enkel criterium in groepen onderverdeeld. In werkelijkheid is geen enkele cursist alleen maar werkloos of niet-werkloos, alleen maar nieuw- of oudkomer. Het is een samenspel van kenmerken dat de vele unieke cursisten in de NT2-klas oplevert, en dat – zoals we verder zullen zien – medebepalend is voor individuele verschillen in de taaltrajecten.

1. Diploma, werksituatie en geslacht

In tabel 2.26 hieronder brengen we voor de Brusselse NT2-cursisten een deel van die mix in kaart, voor 3 cruciale criteria: hoogst behaalde diploma, werksituatie en geslacht. Omwille van de leesbaarheid doen we dat niet meer cohorte per cohorte, maar voor 3 cohortes samen (de cohortes waarvan we vanaf deel 4.3 de vorderingen na 3 jaar zullen analyseren).

We tonen meerdere versies van de tabel. In de a-versie zien we het aandeel van elke gecombineerde categorie in het geheel van alle startende cursisten, in de volgende versies vertrekken we ofwel van het onderscheid werkend/niet-werkend (tabel b) ofwel van het onderscheid man/vrouw (tabel c) en bekijken we de gedetailleerde samenstelling van elk van deze overkoepelende categorieën.

In tabel 2.26a op de volgende pagina valt dan meteen het hoge aandeel hooggeschoolde vrouwen in de Brusselse NT2-klassen op. Ze maken in totaal (werkenden en niet-werkenden samen) 37% van alle cursisten uit. Ook de niet-werkende vrouwen met hoogstens een HSO-diploma vormen er met meer dan 10% en vrij grote groep. Een opvallend kleine groep daarentegen vormen de laagstgeschoolde werkenden: niet meer dan 3% van het totaal (mannen en vrouwen samen).

Tabel 2.26a BHG. CVO-cursisten naar diploma, werksituatie en geslacht (zonder de studenten⁴¹) – Percentage van eindtotaal

BHG CVO-cursisten naar diploma, werksituatie en geslacht (zonder de studenten) - % van eindtotaal						
Cohortes 18-19-20	Max LSO		HSO		Hoger onderwijs	
	M	V	M	V	M	V
Werkend	2,0%	1,0%	3,6%	2,7%	14,0%	18,1%
Niet-werkend	4,8%	6,7%	7,5%	11,1%	9,5%	19,0%

Tabel 2.26b hieronder toont de verschillende samenstelling van enerzijds de groep werkenden, anderzijds de groep niet-werkenden. We zien nu dat de hooggeschoolden (mannen + vrouwen) binnen de categorie ‘werkenden’ met meer dan 77% een overweldigende meerderheid vormen. Bij de laag- en middengeschoolde werkenden tellen we meer mannen dan vrouwen, bij de hooggeschoolden is de verhouding omgekeerd.

Binnen de categorie ‘niet-werkenden’ vormen de hooggeschoolden nog steeds de meerderheid, maar is hun overwicht kleiner: net geen 50% van het totaal. Hier zijn de vrouwen talrijker dan de mannen in elke diplomacategorie. Hun overwicht is het meest uitgesproken bij de hooggeschoolden, waar ze dubbel zo talrijk zijn als de mannen.

Tabel 2.26b BHG. CVO-cursisten naar diploma, werksituatie en geslacht (zonder de studenten) – percentage van rijtotaal (werkend/niet -werkend)

BHG CVO-cursisten naar werksituatie, diploma en geslacht (zonder de studenten) - % van rijtotaal (werkend/niet-werkend)						
Cohortes 18-19-20	Max LSO		HSO		Hoger onderwijs	
	M	V	M	V	M	V
Werkend	4,8%	2,3%	8,7%	6,6%	33,9%	43,7%
Niet-werkend	8,1%	11,5%	12,9%	19,0%	16,2%	32,4%

Bij het lezen van bovenstaande tabel mogen we niet uit het oog verliezen dat de globale categorie ‘niet-werkenden’ meer cursisten telt dan de categorie ‘werkenden’ (in een verhouding 60/40). Daardoor lijkt het alsof er bij de hooggeschoolde vrouwen (veel) minder niet-werkenden dan werkenden zijn. In tabel 2.26c hieronder, waarin we de samenstelling van de globale categorieën ‘man’ en ‘vrouw’ in kaart brengen, zien we dat die verhouding in werkelijkheid ongeveer 50/50 is.

⁴¹ We nemen de studenten niet mee, omdat ze moeilijk in te passen zijn in de indeling naar hoogst behaalde diploma. De meeste studenten hebben immers als hoogst behaalde diploma een diploma HSO, maar zijn bezig met het behalen van een hogeronderwijsdiploma. Het bij de middengeschoolden rekenen zou een vertekend beeld opleveren, wanneer we straks de taalvorderingen aan de profielen koppelen.

Tabel 2.26c BHG. CVO-cursisten naar geslacht, diploma en werksituatie (zonder de studenten) – percentage van rijtotaal (mannen/vrouwen)

BHG CVO-cursisten naar geslacht, werksituatie en diploma (zonder de studenten) - % van rijtotaal (man/vrouw)						
Cohortes 18-19-20	Max LSO		HSO		Hoger onderwijs	
	Werkt	niet	werkt	niet	Werkt	Niet
Mannen	4,8%	11,5%	8,7%	18,2%	33,9%	22,9%
Vrouwen	1,6%	11,5%	4,6%	19,0%	30,9%	32,4%

Verder valt in bovenstaande tabel opnieuw het overwicht van de hooggeschoolden op, vooral dan bij de vrouwen: 63% (werkenden en niet-werkenden samen). Bij de mannen is het overwicht iets minder uitgesproken: 57%. Bij de laag- en middengeschoolde vrouwen zijn de niet-werkenden zeer sterk in de meerderheid. Hetzelfde overwicht zien we bij de laag- en middengeschoolde mannen, maar dan minder sterk.

Ook hier moeten we bij het interpreteren van de tabel rekening houden met het globaal verschil tussen het aantal vrouwen (60%) en mannen (40%).

2. Migratieachtergrond, diploma en werk

Een ander kenmerk dat de scholingsgraad en de werksituatie doorkruist, is de migratieachtergrond van de cursisten. We proberen die te vatten met behulp van 2 van de ondertussen gekende variabelen: de duur van hun verblijf in België bij de start van de lessen (tabel 2.27a en c) en hun leeftijd bij aankomst in België (tabel 2.28). De eerste variabele toont hoe vertrouwd de startende NT2-leerders zijn met de Belgische/Brusselse context, de tweede geeft bijkomend aan of ze al dan niet zijn opgegroeid in België/Brussel, wat meestal betekent dat ze al enige ervaring hebben met NL leren vóór ze starten in een NT2-klas.

Variabele 1: aantal jaar in België bij de start van de eerste NT2-les

In Tabel 2.27a op de volgende pagina bekijken we in detail de samenstelling van het startende NT2-publiek per 'verblijfscategorie'.

Ook bij deze tabel moeten we waarschuwen voor het ongelijke aandeel van de aparte verblijfscategorieën in het geheel van alle CVO-cursisten. De 2 categorieën min of meer recente 'nieuwkomers' zijn ongeveer even groot (resp. 20 en 25% van het totaal). De tussencategorie met 5 à 10 jaar verblijf is de kleinste (ong. 15%) en de echte 'oudkomers' m.i.v. de in België geboren de grootste met ongeveer 40% van het totaal.

Het wekt geen verbazing dat de hooggeschoolden (werkenden en niet-werkenden samen) overal de grootste categorie vormen, maar we merken wel dat hun aandeel groter is bij de 2 categorieën met de kortste verblijfsduur (70%) dan bij de 2 categorieën met de langste verblijfsduur (+/- 55%). De laagst geschoolden vormen dan weer een minderheid in elke verblijfscategorie, het meest uitgesproken bij de 'echte nieuwkomers' (< 1 jaar verblijf).

Tabel 2.27a BHG. CVO-cursisten naar aantal jaar in België bij de start van de lessen, diploma, en werksituatie (zonder de studenten). Percentage van rijtotaal (verblijfsduur)

BHG CVO-cursisten naar aantal jaar in België bij de start van de lessen, diploma en werksituatie (zonder de studenten). % van rijtotaal (verblijfsduur)						
Cohortes 18-19-20	Max LSO		HSO		Hoger onderwijs	
Aantal jaar in B	Werkend	Niet	Werkend	Niet	Werkend	Niet
< 1 jaar	0,6%	8,9%	2,2%	19,1%	27,9%	41,3%
1 tot 5 jaar	1,7%	10,2%	4,4%	14,0%	40,7%	29,0%
5 tot 10 jaar	4,9%	14,4%	8,4%	17,3%	30,5%	24,4%
10 jaar en meer (*)	3,9%	11,9%	8,9%	21,7%	30,5%	23,1%

(*) in deze categorie zijn ook de in België geboren cursisten opgenomen

Bij de laag- en middengeschoolden zien we het gekende overwicht van de niet-werkenden op de werkenden, vooral bij de groep met minder dan een jaar verblijf in België. Daarna neemt het aandeel werkenden geleidelijk aan toe, om bij de langst gevestigde groep opnieuw te stagneren. Bij de hogeschoolden zien we enkel bij de ‘echte nieuwkomers’ meer niet-werkenden dan werkenden (in een 60/40 verhouding), vanaf 1 jaar verblijf in België keert die verhouding volledig om (naar 40/60).

Wat tabel 2.27a hierboven dus vooral toont, is een duidelijk verschil in samenstelling tussen de groep min of meer recente ‘nieuwkomers’ enerzijds, en de meer gevestigde ‘oudkomers’ en in België geboren en anderzijds.

Een interessante kanttekening hierbij is dat het profiel dat we hier zien voor de ‘nieuwkomers’ niet echt overeenkomt met dat van de ‘inburgeraars’, die nochtans in overwegende mate tot deze groep behoren.

Tabel 2.27b BHG-CVO. Cursisten naar inburgeringsstatus, diploma en werksituatie (zonder de studenten)

BHG – CVO Cursisten-inburgeraars naar diploma en werksituatie (zonder de studenten). % van rijtotaal (inburgeringsstatus)						
	Max LSO		HSO		Hoger onderwijs	
Cohortes 18-19-20	Werkt	niet	werkt	Niet	Werkt	Niet
Inburgeraars	3,8%	16,7%	5,7%	22,1%	19,0%	32,7%
Niet-inburgeraars	2,4%	8,6%	6,7%	16,8%	39,5%	26,0%

Tabel 2.27b hierboven toont, bij vergelijking met tabel 2.27a nog hoger, dat we bij de inburgeraars in de NT2-klassen beduidend minder hogeschoolden vinden dan bij de 2 volledige groepen met minder dan 5 jaar verblijf in België (52% versus 70%). Daartegenover

staat een – naar Brusselse normen – grote groep echt laaggeschoolden (20% van het totaal). De verhouding niet-werkenden/werkenden bij de inburgeraars komt dan weer wel overeen met die van de ‘echte nieuwkomers’ (in beide gevallen 70%). In hoofdstuk 4.3 en volgende komen we hier nog op terug wanneer we de bevindingen uit hoofdstuk 3 (het effect van inburgering op de resultaten van de taalleerders) nog eens van naderbij bekijken.

Variabele 2: leeftijd bij aankomst in België

In tabel 2.28 hieronder bekijken we in detail de samenstelling van het NT2-publiek, vertrekkend van 4 groepen die op verschillende leeftijd naar België kwamen (of er geboren zijn).

Ook nu weer moeten we bij het lezen van de tabel rekening houden met het (zeer) ongelijke aandeel van de aparte leeftijdscategorieën in het geheel van alle CVO-cursisten. De categorieën ‘6 tot 17 jaar’ en ‘40+’ zijn kleine categorieën met ongeveer 5% van het totaal. De veruit grootste groep kwam aan tussen de leeftijd van 18 en 39 jaar (60% van het totaal). De groep ‘minder dan 6 jaar’, die ook de in België geboren cursisten omvat is goed voor ongeveer 30%. We hanteren deze ongelijke categorieën omdat ze bij de analyse van de taalvorderingen naar profiel van de cursist in hoofdstuk 4 nuttig zullen blijken.

Tabel 2.28 BHG. CVO-cursisten naar leeftijd bij aankomst in België, diploma, en werksituatie (zonder de studenten). Percentage van rijtotaal (leeftijd bij aankomst in België)

BHG CVO-cursisten naar leeftijd bij aankomst in België, diploma en werksituatie (zonder de studenten) % van rijtotaal (leeftijd bij aankomst in België)						
Cohortes 18-19-20	Max LSO		HSO		Hoger onderwijs	
Leeftijd bij aankomst	Werkend	Niet	Werkend	Niet	Werkend	Niet
< 6 jaar (*)	2,9%	11,3%	6,3%	18,5%	32,4%	28,5%
6 tot 18 jaar	6,4%	27,8%	7,0%	30,1%	13,0%	15,7%
18 tot 40 jaar	2,4%	10,8%	5,4%	17,0%	34,5%	29,9%
Ouder dan 40 jaar	2,3%	10,4%	7,0%	17,4%	21,2%	41,7%

(*) in deze categorie zijn ook de in België geboren cursisten opgenomen

Het meest opvallende in bovenstaande tabel is het lage % hooggeschoolden bij de (weliswaar kleine) groep cursisten die als scholier (tussen 6 en 18 jaar oud) naar België kwam: minder dan 30% - een cijfer dat we bij geen enkele andere categorie terugvinden. Deze groep telt ook opvallend weinig werkenden: nauwelijks meer dan 25% (alle diplomacategorieën samen).

Dat laatste zien we ook bij de (eveneens kleine) categorie hooggeschoolden die op oudere leeftijd naar Brussel kwamen (40+). Daar zien we dubbel zoveel niet-werkenden als werkenden, en dat terwijl bij de hooggeschoolden in het algemeen de werkenden (nipt) in de meerderheid zijn.

4.2.7 Cursistkenmerken die het succes van de taaltrajecten mee bepalen

In bovenstaand rapportdeel 4.2 maakten we een foto van de superdiversiteit in de NT2-klassen, in Brussel en voor wat de grote lijnen betreft ook in Vlaanderen. In de nu volgende **delen 4.3 t.e.m. 4.X** zoeken we uit of en hoe die superdiversiteit zich weerspiegelt in de resultaten van de NT2-trajecten in Brussel.

In de vergelijking met Vlaanderen onderzoeken we vooral of er in Brussel cursisten met specifieke kenmerken zijn die het opvallend anders (beter of slechter) doen dan vergelijkbare cursisten in Vlaanderen. In combinatie met de verschillen in profiel die we hierboven ontdekten, zal dat ons beeld over het globale verschil in vorderingen tussen beide regio's hier en daar wat bijsturen. Maar dat is niet de belangrijkste doelstelling van het nu volgende gedeelte.

Waar we hoofdzakelijk naar op zoek zijn, is de specificiteit van de Brusselse leercontext en hoe die de resultaten van diverse categorieën cursisten daar beïnvloedt.

4.3 NT2-onderwijs op maat van hooggeschoolde, taalvaardige cursisten?

We beginnen onze analyse met het intrappen van een open deur: hooggeschoolde taalleerders zijn opvallend meer succesvol in hun NT2-traject dan laag- en middengeschoolden.

1. Laag- en middengeschoolde cursisten vallen vaker uit vóór ze een eerste succes boeken

In tabel 2.29 hieronder zien we dat meer dan de helft (52%) van de laagstgeschoolde Brusselaars die starten in een NT2-cursus bij een CVO, geen formele taalvorderingen maakt. Bij de hoogstgeschoolden is dat minder dan een derde (31,5%).

Tabel 2.29 Alle CVO-cursisten. Percentage zonder formele taalvorderingen naar hoogst behaalde diploma

CVO-cursisten		% zonder formele taalvorderingen naar hoogst behaalde diploma				
Cohortes 18-19-20	BHG			Vlaanderen		
3 jaar na de start	Max. LSO	HSO	HO	Max. LSO	HSO	HO
Geen vorderingen	52,3%	46,7%	31,5%	32,2%	29,1%	17,4%

Het valt ook op dat de groep middengeschoolden (met enkel een HSO-diploma) slechts iets vaker een eerste succes boekt dan de groep laagstgeschoolden. Ook bij deze groep zien we bijna de helft (47%) vroege afhakers.

Dat is op zich geen typisch Brussels verschijnsel. Ook in Vlaanderen haken laag- en middengeschoolden vaker af nog voor ze de eerste formele vorderingen maken. De cijfers voor deze vroegtijdige afhakers liggen er over het algemeen wel lager en het verschil tussen de 3 diplomacategorieën is er ook iets kleiner. In Brussel tellen we bij de laagstgeschoolden 21% meer vroege afhakers dan bij de hoogstgeschoolden. In Vlaanderen is dat verschil 15%.

Wanneer we niet alle startende cursisten, maar enkel de absolute beginners (die starten in een cursus op A1-niveau) in rekening brengen, wordt het verschil tussen hoogst- en laagstgeschoolden, en tussen Vlaanderen en Brussel nog iets duidelijker (tabel 2.30 op de volgende pagina).

Door enkel de absolute beginners in beeld te brengen, corrigeren we voor het feit dat de hoogstgeschoolden in Brussel vaker starten op de hogere niveaus (vanaf module 2.1), waar de kansen op succes lager liggen dan op het beginnersniveau A1. Dat haalt de gemiddelde resultaten voor deze diplomacategorie in Brussel iets naar beneden. De middengeschoolden starten dan weer vaker dan de 2 andere diplomacategorieën als ‘valse’ beginner, op niveau A2. De laagstgeschoolden ten slotte starten in Brussel in zeer overwegende mate als absolute beginner (83%), bijna even vaak als het geheel van de cursisten in Vlaanderen (gemiddeld 87%).

Tabel 2.30 CVO-cursisten. Enkel absolute beginners. Percentage zonder formele taalvorderingen naar hoogst behaalde diploma

CVO-cursisten		% zonder formele taalvorderingen naar hoogst behaalde diploma (absolute beginners)				
Cohortes 18-19-20	BHG			Vlaanderen		
3 jaar na de start	Max. LSO	HSO	HO	Max. LSO	HSO	HO
Geen vorderingen	51,4%	42,6%	25,4%	29,8%	27,6%	15,4%

Door deze correctie komt het effect van het verschil in scholing op de resultaten van de NT2-trajecten duidelijker en correcter in beeld: 26% meer cursisten die de eerste NT2-lessen op niveau A1 zonder succes beëindigen bij de laagst- dan bij de hoogstgeschoolde cursisten in Brussel tegenover een verschil van 14% in Vlaanderen.

Wanneer we naar de ander kant van het starterspectrum kijken, naar diegenen die meteen starten op het niveau B1.1, zien we in Brussel bovendien een nog grotere kloof opdagen: hier maakt 68% van de middengeschoolden helemaal geen formele vorderingen, tegenover 37% van de hoogstgeschoolden, een verschil van meer dan 30% dus⁴².

Samengevat: er is in Brussel duidelijk sprake van een 'scholingskloof' en die is dieper dan in Vlaanderen⁴³.

Tabellen 2.31 en 2.32 hieronder tonen dat die kloof in Brussel al meteen in de 1^e lesmodule geslagen wordt en daarna niet meer gedicht wordt.

Tabel 2.31 BHG. Alle CVO-cursisten. Resultaat 1^e lesmodule naar hoogst behaalde diploma

BHG-CVO	Resultaat 1 ^e lesmodule naar hoogst behaalde diploma					
	Absolute beginners			'Valse' beginners met start op A2		
Cohortes 18-19-20	Max LSO	HSO	HO	Max LSO	HSO	HO
Niet-deelgenomen	37,6%	33,4%	23,4%	37,4%	37,8%	26,6%
Niet-geslaagd	21,1%	16,9%	7,8%	11,4%	7,8%	8,2%
Geslaagd	41,2%	49,8%	68,7%	51,2%	54,4%	65,2%

In de tabel hierboven zien we dat de kloof ontstaat doordat bij de absolute beginners meer laag- en middengeschoolden niet deelnemen aan de examens dan bij de hooggeschoolden: resp. 38%, 33% en 23% (geel gearceerde cijfers). En dat de kloof zich verder uitdiept doordat het

⁴² Een vergelijking met de laagstgeschoolden of met de situatie in Vlaanderen is hier niet mogelijk, vanwege de te kleine aantallen.

⁴³ Voor de duidelijkheid: we hebben het hier over een scholingskloof binnen het CVO-publiek, niet over de kloof tussen CVO enerzijds en CBE anderzijds. Omdat onze onderzoekspopulatie enkel bestaat uit cursisten met een eerste inschrijving in een NT2-cursus, bevat ze ook geen cursisten die starten in de basiseducatie en vandaaruit doorstromen naar een vervoltraject bij een CVO.

percentage niet-geslaagden (onder degenen die wel deelnemen aan het examen) eenzelfde dalende lijn volgt. Omgerekend gaat het van 32% bij de laagstgeschoolden over 22% bij de middengeschoolden naar 11% bij de hoogstgeschoolden.

De blauw gearceerde cijfers in dezelfde tabel geven de percentages voor de ‘valse’ beginners, de starters op niveau A2 dus. Daar valt vooral het grote aandeel middengeschoolden op dat niet deelneemt aan het eerste examen: 38%, of bijna exact evenveel als bij de (weliswaar kleine groep) laagstgeschoolden. En dat terwijl net bij deze middengeschoolden het grootste aantal cursisten start op dit A2-niveau. We komen hier verder nog op terug.

Uit hoofdstuk 2 (tabel 2.7 op p. 100) weten we al hoe funest een slechte start is voor het geheel van de Brusselse CVO-cursisten. Tabel 2.32 hieronder toont dat die slechte start nog net iets grotere gevolgen heeft voor de vele laag- en middengeschoolden die niet deelnemen aan het eerste examen. Nauwelijks meer dan 1 op 10 (11 resp. 13%) maakt daarna – binnen de volgende 3 jaar – alsnog vorderingen. Bij de hoogstgeschoolden gaan iets meer cursisten alsnog vooruit (16%).

Omgekeerd zien we bij de kleinere groep cursisten die wel deelneemt maar niet slaagt, verhoudingsgewijs, iets meer heel laagstgeschoolden die – door de 1^e module over te doen – alsnog vorderingen maken. Van laag- naar hoogstgeschoold gaat het van 34% over 31% naar 27%.

Tabel 2.32 BHG. Percentage CVO-cursisten dat na niet-succesvolle 1^e module (binnen de 3 jaar) alsnog vorderingen maakt

BHG-CVO Cohortes 18-19-20	% CVO-cursisten dat na niet-succesvolle 1 ^e module (binnen de 3 jaar) alsnog vorderingen maakt		
Resultaat 1 ^e module	Max LSO	HSO	HO
Niet-deelgenomen	11,7%	15,9%	20,5%
Niet-geslaagd	36,2%	34,7%	34,9%

Doordat de laagstgeschoolde groep het grootste percentage niet-geslaagden telt én iets vaker of met meer succes een tweede kans waagt, haalt die groep na 3 jaar een deel van zijn achterstand op de middengeschoolden in.

Wat overblijft, is een grote kloof tussen enerzijds de laag- en middengeschoolden, waarvan bijna de helft finaal geen vorderingen maakt, en anderzijds de hoogstgeschoolden, die het met 30% zonder vorderingen (of 25% bij de absolute beginners) opvallend beter doen.

De gevolgen van de snelle uitval van veel laag- en middengeschoolden zijn groot. We weten dat in Brussel het aandeel hoogstgeschoolden in de beginnersklassen (bissers en herstarters inbegrepen) al ongeveer 45% bedraagt. Dat percentage stijgt met elk bijkomend taalniveau. Vanaf module 2.2 (de tweede van 4 modules die naar niveau B1 leiden) heeft 2 op de 3 cursisten er een diploma hoger onderwijs, in de modules die leiden naar B2 (modules 3.1 en 3.2) meer dan 80% (berekening op jaarcijfers 2019 uit de KBI). Dit soort verhoudingen levert niet bepaald een veilig en ondersteunend klasklimaat op voor de overgebleven zwakkere taalleerders. Dat, gecombineerd met taalonderwijs dat steeds ‘academischer’ wordt en alsmaar meer focust op vormvereisten, versterkt de eerder ingezette neerwaartse spiraal en zorgt ervoor dat het

behalen van niveau B2 voor de zwakkere taalleerders een zo goed als onmogelijke opdracht wordt. Voor de lezers die minder vertrouwd zijn met de Brusselse situatie: dat is het niveau dat ouders zonder Nederlandstalig diploma moeten bewijzen om in aanmerking te komen voor de voorrangregeling waarmee ze hun kind kunnen inschrijven in het Brussels Nederlandstalig onderwijs.

2. Laag- en middengeschoolden halen minder vaak niveau A2 en zelden niveau B1-

Dat laag- en middengeschoolde taalleerders slechts moeizaam doorstromen naar de hogere taalniveaus blijkt ook duidelijk uit tabel 2.33 op de volgende pagina.

Die geeft aan welk percentage van de absolute beginners in elke scholingsgroep minstens niveau A2 behaalt (het vereiste niveau voor het behalen van een inburgeringsattest), of minstens niveau B1- (het niveau halverwege A2 en een volwaardige B1).

We zien nu dat bij de laagstgeschoolde beginners in Brussel net geen 30% dat niveau A2 (ook wel overlevingsniveau genoemd) bereikt. Dat is 24% minder dan bij de hooggeschoolden, waar iets meer dan helft (54%) deze lat overgaat.

Tabel 2.33 CVO. Absolute beginners. Bereikt naar hoogst behaalde diploma

Cohortes 18-19-20	Bereikt niveau naar diploma (absolute beginners)					
	BHG			Vlaanderen		
3 jaar na de start	Max. LSO	HSO	HO	Max. LSO	HSO	HO
Minstens A2	29,3%	35,1%	53,7%	51,6%	53,2%	70,2%
B1- of hoger	4,0%	8,1%	18,1%	11,2%	15,1%	29,7%

De corresponderende percentages in Vlaanderen zijn 52% en 70%, een verschil van 18%. Het verschil in succes tussen laagst- en hoogstgeschoolden is dus ook voor wat het behalen van niveau A2 betreft groter in Brussel dan in Vlaanderen. En ook hier zien we een groter verschil in resultaat tussen Brussel en Vlaanderen bij de laagst- dan bij de hoogstgeschoolden (resp. 22% en 16% minder cursisten die het niveau behalen).

Opvallend in bovenstaande tabel is ook het minieme aandeel laag- en middengeschoolde absolute beginners dat via het volwassenenonderwijs niveau B1- of meer behaalt, zowel in Brussel (4 resp. 8%) als in Vlaanderen (11 resp. 15%)⁴⁴. Maar ook bij de hoogstgeschoolden liggen deze percentages lager dan verwacht (18% in Brussel, 30% in Vlaanderen).

3. Het effect van inburgering (bis)

Dat de taaltrajecten ook in Vlaanderen stokken na het behalen van niveau A2 zal deels dezelfde oorzaken hebben als in Brussel: de lange duur van de trajecten, gecombineerd met het alsmar 'moeilijker' worden van de leerstof. Het fenomeen van de zogenaamde 'uitgeleerde' CVO-cursisten in de modules op niveau B1 (2.1 t.e.m. 2.4) is nog te weinig onderzocht, maar is alom

⁴⁴ Wanneer we niet enkel kijken naar de absolute beginners, maar naar alle startende cursisten (ook die op de hogere niveaus) zien we 'iets' hogere percentages, vooral bij de Brusselse hoogstgeschoolden (55% behaalt nu A2, 24% B1-). In Vlaanderen verandert er weinig of niets.

bekend en wordt steeds vaker zo benoemd binnen de onderwijscentra. Dat laaggeschoolden, zowel in Brussel als in Vlaanderen met het ‘overlevingsniveau’ A2 vaak al aan het werk kunnen, speelt ongetwijfeld ook mee. Daarmee valt immers één van de belangrijkste motieven om de taal – via formele lessen in het volwassenenonderwijs - verder te leren, weg.

Tegelijk zien we hier onze conclusie uit hoofdstuk 3 m.b.t. de impact van (verplichte) inburgering bevestigd. Met het bereiken van niveau A2 houdt in Vlaanderen de inburgeringsplicht op, net als de daarbij horende begeleiding. Zonder die extra stimulansen slagen ook daar minder – zelfs hooggeschoolde – cursisten erin om nog stappen vooruit te zetten.

Anderzijds hebben we nu, met het significante verschil in resultaten tussen hoog- en laaggeschoolden, een nieuwe variabele gevonden met een effect dat in Brussel even groot of zelfs groter is dan het al dan niet volgen van een inburgeringstraject. We zagen verschillen in formele taalvorderingen van 15 à 22% tussen inburgeraars en niet-inburgeraars; nu zien we verschillen van minimum 25% tussen laagst- en hoogstgeschoolden. En dus moeten we ons de vraag stellen of de verschillen in taalvorderingen die we eerder toeschreven aan de gunstige effecten van het volgen van een inburgeringstraject niet ook, op zijn minst gedeeltelijk, het gevolg zijn van een verschil in scholingsgraad tussen enerzijds de inburgeraars en anderzijds de niet-inburgeraars.

Bij de ‘foto’ van de samenstelling van het Brusselse NT2-publiek (punt 4.3) zagen we dat er inderdaad een verschil is: waar we bij de CVO-cursisten in hun totaliteit een verhouding 15-25-60 zagen voor resp. de laag-, midden- en hooggeschoolden, is dat bij de inburgeraars 20-28-52. Minder hooggeschoolden dus en meer zeer laaggeschoolden bij de inburgeraars dan bij de niet-inburgeraars. Het verschil in scholingsgraad werkt hier m.a.w. in het nadeel van de inburgeraars. En dat betekent dat het effect van het volgen van een inburgeringstraject, ook in de Brusselse vrijwillige versie, nog iets groter is dan we op basis van de eerste cijfers hadden gedacht.

In tabel 2.34 hieronder zien we bovendien dat dit effect niet gelijk verdeeld is. Het is het grootst bij de laag- en middengeschoolden, waar onder de inburgeraars resp. 32 en 30% meer cursisten niveau A2 halen dan onder de niet-inburgeraars. Bij de hooggeschoolden bedraagt dit verschil 21% (geel gearceerde percentages).

Tabel 2.34 BHG-CVO. Absolute beginners. Bereikt niveau naar hoogste diploma. Inburgeraars versus niet-inburgeraars

BHG CVO-cursisten	Absolute beginners. Bereikt niveau naar diplomaniveau Inburgeraars versus niet-inburgeraars					
	Max LSO		HSO		Hoger onderwijs	
Cohortes 18-19-20						
3 jaar na de start	Inburg	Niet	Inburg	Niet	Inburg	Niet
Minstens A1	59,6%	36,9%	66,4%	52,3%	80,8%	71,5%
A2 of hoger	47,2%	15,3%	55,2%	25,7%	68,7%	47,4%

Dezelfde combinatie inburgeraar/niet-inburgeraar met het scholingsniveau (in tabel 2.35), leert ons verder dat het verschil in effect van het inburgeringstraject tussen Brussel enerzijds en Vlaanderen anderzijds, en dus van de inburgeringsplicht, ook groter kan zijn dan eerst gedacht.

Tabel 2.35 CVO-cursisten. Absolute beginners. Enkel inburgeraars. Bereikt niveau naar hoogste diploma. Vergelijking BHG – Vlaanderen.

CVO-cursisten	<u>Inburgeraars. Bereikt niveau naar hoogste diploma</u>					
	Max. LSO		HSO		Hoger onderwijs	
Cohortes 18-19-20	BHG	VL	BHG	VL	BHG	VL
3 jaar na de start						
Minstens A1	59,6%	76,4%	66,4%	77,0%	80,8%	88,6%
A2 of hoger	47,2%	65,2%	55,2%	62,9%	68,7%	78,6%

Het scholingsniveau van de inburgeraars in Vlaanderen ligt namelijk nog een pak lager dan dat van hun collega's in Brussel. Van laag naar hoog zien we daar een verhouding 27-33-40 (versus 20-28-52 in Brussel).

Bij een hypothetische gelijke verdeling naar scholingsniveau als in Brussel, zouden alle Vlaamse inburgeraars samen nog betere resultaten neerzetten dan bij de effectieve, huidige diplomaverdeling, en zou het verschil in resultaten tussen de inburgeraars in beide regio's ook groter zijn. Idem dito overigens voor het globale gemiddelde van alle NT2-cursisten samen, aangezien het verschil in percentage hooggeschoolden bij het geheel van de NT2-populatie nog groter is dan voor de inburgeraars alleen (59% in Brussel vs 39% in Vlaanderen)⁴⁵.

En tot slot: ook in deze vergelijking is het effect van het volgen van een inburgeringstraject ongelijk verdeeld over de diplomacategorieën: het verschil in resultaten van de Vlaamse versus de Brusselse inburgeraars is het grootst bij de echt laaggeschoolden (geel gearceerd in tabel 2.35 hierboven). In Vlaanderen halen 18% meer laaggeschoolde inburgeraars niveau A2 dan in Brussel, bij de hooggeschoolde inburgeraars bedraagt het verschil tussen de 2 regio's slechts 10%.

Hiermee is over het globale verschil in taalvorderingen tussen Brussel en Vlaanderen (en dus over het effect van de inburgeringsplicht) in dit rapport het laatste woord gezegd. Er zijn – naast het scholingsniveau – geen andere significante profielverschillen tussen de groep inburgeraars in Vlaanderen en die in Brussel. Het is duidelijk dat de integratie van het leertraject Nederlands in een breder inburgeringstraject, en a fortiori in een verplicht inburgeringstraject, tot betere formele taalresultaten leidt, en dat vooral de laagstgeschoolde taalleerders hier voordelen kunnen uit halen.

⁴⁵ Omdat het verschil in % hooggeschoolden tussen Brussel en Vlaanderen veel kleiner is dan het verschil in % inburgeraars, blijft het effect op de globale gemiddelden wel kleiner. Bij gelijke verdeling voor inburgering (zie tabel 2.14 in hoofdstuk 3) zien we een effect van 9% (vroegge afhakers) à 13% (A2 of meer behaald); bij een gelijke verdeling voor scholingsgraad is dat 2 keer 4% (in de andere richting).

4.4 Nederlands leren: een harde dobber voor werkende cursisten?

1. *Werkenden met eenzelfde scholingsniveau hebben het moeilijker dan niet-werkenden*

In de tabellen hieronder vergelijken we de taalvorderingen van de NT2-cursisten naargelang hun 'werksituatie'. In tabel 2.36a kijken we naar alle cursisten en het percentage vroege afhakers. Tabel 2.36b slaat enkel op absolute beginners en toont welk deel van hen minstens niveau A2 bereikt, en welk percentage B1- of meer.

Tabel 2.36a Alle CVO-cursisten. Percentage zonder formele taalvorderingen naar werksituatie

CVO-cursisten		% zonder formele taalvorderingen naar werksituatie				
Cohortes 18-19-20	BHG			Vlaanderen		
3 jaar na de start	Student	Werkend	Niet	Student	Werkend	Niet
Geen vorderingen	48,1%	38,9%	35,6%	29,3%	32,2%	21,2%
Vershil werkend/niet			+3,3%			+11,0%

Tabel 2.36b CVO. Absolute beginners. Bereikt niveau naar 'werksituatie'

CVO		Bereikt niveau naar werksituatie (absolute beginners)				
Cohortes 18-19-20	BHG			Vlaanderen		
3 jaar na de start	Student	Werkend	Niet	Student	Werkend	Niet
Minstens A2	36,9%	43,9%	46,7%	59,3%	47,4%	65,1%
Vershil werkend/niet			-2,8%			-17,7%
B1- of hoger	10,4%	13,4%	13,5%	18,9%	12,1%	23,3%
Vershil werkend/niet			-0,1%			-11,2%

In Brussel vinden we op het eerste gezicht maar weinig verschil tussen de resultaten van werkenden en niet-werkenden. De studenten doen het er verrassend slecht.

In Vlaanderen zien we wel duidelijke verschillen. De niet-werkenden haken er gemiddeld minder snel af én houden ook langer vol tot ze minstens niveau A2 bereikt hebben. De studenten doen het er een pak beter dan in Brussel.

Dat de studenten het in Vlaanderen beter doen, is niet moeilijk te verklaren. Het gaat daar vooral om nieuwkomers die een diploma willen halen in het Nederlandstalig hoger onderwijs. In Brussel gaat het om een mix van studenten uit het Nederlandstalig hoger onderwijs (die hun kennis van het Nederlands moeten bijspijkeren) en studenten uit het Franstalig hoger onderwijs

die Nederlands willen leren of bijleren om hun arbeidsmarktpositie na het afstuderen te versterken. Dat laatste is duidelijk minder dwingend en dringend dan het eerste. Een andere, meer technische verklaring voor de lage score van de studenten in Brussel, is dat een deel van hen les volgt in speciale, korte, modules op de hoogste niveaus die de CVO in de hogescholen organiseren en die niet per se leiden naar een certificering binnen het ERK.

Een verklaring vinden voor de vaststelling dat de tweedeling werkenden/niet-werkenden in Brussel – op dit eerste gezicht – minder effect heeft op de taalvorderingen van de cursisten dan in Vlaanderen, is moeilijker en vraagt een meer gedetailleerde analyse. Daarvoor brengen we een extra profielkenmerk binnen, waarvan we al weten dat het een effect heeft op de taalvorderingen: het scholingsniveau van resp. de werkende en de niet-werkende cursisten.

We krijgen nu een ander beeld. We ontdekken nu ook in Brussel een verschil in taalvorderingen tussen werkenden en niet-werkenden, en dat voor elke diplomacategorie en voor elk van onze 2 criteria (tabellen 2.37a en 2.37b hieronder). Het verschil is het grootst voor de middengeschoolden: 12% meer werkenden dan niet-werkenden haakt daar vroegtijdig af, 15% minder werkenden haalt minstens niveau A2 (geel gearceerd).

Tabel 2.37a BHG. CVO-cursisten. % zonder formele taalvorderingen naar werksituatie en hoogst behaalde diploma – Vergelijking werkenden/niet-werkenden binnen elke diplomacategorie

BHG CVO-cursisten % zonder formele taalvorderingen naar werksituatie/diploma						
Cohortes 18-19-20	Max LSO		HSO		Hoger onderwijs	
3 jaar na de start	Werkend	Niet	Werkend	Niet	Werkend	Niet
Geen vorderingen	55,7%	50,0%	53,0%	41,0%	34,5%	26,3%
Vershil		+5,7%		+12,0%		+8,2%

Tabel 2.37b BHG-CVO. Absolute beginners. Bereikt niveau naar werksituatie en hoogst behaalde diploma – Vergelijking werkenden/niet-werkenden binnen elke diplomacategorie)

BHG CVO-cursisten Bereikt niveau naar werksituatie/diploma (1) (absolute beginners)						
Cohortes 18-19-20	Max LSO		HSO		Hoger onderwijs	
3 jaar na de start	Werkend	Niet	Werkend	Niet	Werkend	Niet
Minstens A2	27,3%	30,2%	24,5%	39,6%	50,3%	59,9%
Vershil minstens A2		-2,9%		-15,1%		-9,6%
B1- of hoger	2,3%	4,1%	3,9%	10,0%	16,9%	20,4%
Vershil B1- of hoger		-1,8%		-6,1%		-3,5%

Dat we dit verschil in de eerste, algemene, tabel niet opmerkten, komt doordat de verhouding tussen het aantal werkenden en niet-werkenden in Brussel anders ligt bij de laaggeschoolden dan bij de hooggeschoolden⁴⁶.

Binnen de categorie werkenden zijn de hoogopgeleiden zeer dominant, met 78% van het totaal. Binnen de categorie niet-werkenden is hun aandeel kleiner, met 49% van het totaal⁴⁷. Daardoor liggen de gemiddelde vorderingen voor alle werkenden zeer dicht bij het gemiddelde van de hooggeschoolden, terwijl de gemiddelde vorderingen van alle niet-werkenden iets meer opschuiven in de richting van de gemiddelden van de laag- en middengeschoolden.

Wat de opsplitsing van werkenden en werkzoekenden naar scholingsniveau in tabel 2.37 (a en b) ons in de eerste plaats leert, is dus dat ook in Brussel, binnen elke diplomacategorie, werkenden iets vaker afhaken zonder formele taalvorderingen dan niet-werkenden, en dat niet-werkenden vaker volhouden tot ze 2 of meer niveaus gestegen zijn. De combinatie werken en Nederlands leren in klasverband blijkt dus ook in Brussel, door de lange duur en het tijdsintensieve karakter van de trajecten, een zware dobber te zijn voor iedereen.

Een andere mogelijke verklaring voor de verschillen in taalvorderingen tussen werkenden en niet-werkenden in het algemeen, naast het verschil in beschikbare tijd en energie, is dat werkenden sneller dan niet-werkenden begrijpen dat voldoende Nederlands (bij-)leren om echt een verschil te maken, een proces van lange adem is.

We weten uit deel 1 van dit onderzoek dat werkende Brusselaars vaak Nederlands leren om de contacten met hun Nederlandstalige collega's te verbeteren, en dat velen van hen ontgoocheld moeten vaststellen dat die Nederlandstalige collega's hen ook na het aanvatten van de taallessen in het Frans of Engels blijven aanspreken. Wie hoopte op een betere job en daar concreet voor begint te solliciteren, wordt dan pas echt geconfronteerd met hoe hoog taaldrempels kunnen zijn, of merkt dat Nederlandse taalkennis niet het enige en vaak ook niet het belangrijkste criterium was dat de verhoopte promotie of nieuwe job in de weg stond.

Voor een deel van de niet-werkenden blijft dergelijke confrontatie met de realiteit iets langer uit. We weten uit deel 1 dat vooral zij er sterk van overtuigd zijn dat beter Nederlands nuttig en nodig is voor het vinden van een job. Zolang die job niet in zicht is, is er weinig reden om daaraan te twijfelen. En voor wie tijdens zijn/haar leertraject Nederlands actief naar werk zoekt en niet vindt, wordt die overtuiging bij elke mislukte sollicitatie alleen maar versterkt.

2. Verschillen in scholingsgraad zijn meer bepalend voor de taalresultaten dan het verschil werken/niet-werken

Anderzijds toont tabel 2.38 op de volgende pagina (een spiegeltable van de tabel 2.37b) dat de scholingsgraad binnen enerzijds de volledige groep werkenden en anderzijds de niet-werkenden tot veel grotere verschillen in taalvorderingen leidt (tot bijna 30% bij de niet-werkenden, 26% bij de werkenden), dan het onderscheid werken/niet-werken binnen elke diplomacategorie (3% bij de laagstgeschoolden, 15% bij de middengeschoolden en 9,5% bij de hoogstgeschoolden).

⁴⁶ In Vlaanderen zijn de 3 diplomacategorieën gelijkmatiger verdeeld binnen zowel de groep werkenden als de groep niet-werkenden. Daardoor wordt het effect van werken versus niet-werken er in de algemene cijfers minder vertekend dan in Brussel.

⁴⁷ Zie tabel 2.26b

Tabel 2.38 BHG-CVO. Absolute beginners. Bereikt niveau naar werksituatie en hoogst behaalde diploma - Vergelijking diplomacategorieën binnen onderscheid werkend/niet-werkend

BHG CVO-cursisten							Bereikt niveau naar werksituatie en diploma (2) (absolute beginners)					
Cohortes 18-19-20		Werkend			Niet-werkend							
3 jaar na de start		Max. LSO	HSO	HO	Max. LSO	HSO	HO					
Minstens A2		27,3%	24,5%	50,3%	30,2%	39,6%	59,9%					
Verschil minstens A2				+23,0%			+29,7%					
B1- of hoger		2,3%	3,9%	16,9%	4,1%	10,0%	20,4%					

3. Sociale promotie via het Nederlands: een moeilijk haalbare droom voor veel werkende middengeschoolden?

De tabellen hierboven wijzen alle 3 op een specifiek probleem bij middengeschoolde werkende cursisten. Ze doen het een stuk minder goed dan niet-werkenden met dezelfde scholingsgraad (verschil van 12 à 15%) en bereiken minder vaak niveau A2 dan welke andere categorie ook. Het is duidelijk dat deze werkende middengeschoolden het extra moeilijk hebben met hun taaltraject. Wat het behalen van niveau A2 betreft, doen ze het zelfs nog net iets minder goed dan hun laagstgeschoolde eveneens werkende collega's.

Daar zijn vermoedelijk 2 verklaringen voor.

De eerste is dat vooral de werkende middengeschoolden heel snel botsen op de vaststelling dat de taalvereisten voor de 'betere' jobs die ze ambiëren (te) hoog en veraf liggen. Waar voor echt laaggeschoolden in Brussel een niveau A2 al sterk gewaardeerd wordt, ligt de lat voor administratieve functies en jobs in de hulpverlening, het soort jobs dat Brusselaars met een HSO-diploma vaak ambiëren, meestal op B1- of hoger. Dat in Brussel nauwelijks 4% van de werkende middengeschoolde cursisten dat niveau haalt, en bij de niet-werkenden niet meer dan 10%, zou daarom bij alle betrokkenen een alarmbel moeten doen rinkelen.

De tweede verklaring ligt niet zozeer bij de middengeschoolden zelf, maar bij de laagstgeschoolden, waar we opvallend weinig verschil zien tussen werkenden en niet-werkenden: 6% bij de vroege afhakers, 3% voor wie niveau A2 of meer bereikt. Dat is hoe dan ook een typisch Brussels verschijnsel. In Vlaanderen bedragen die verschillen 15 en 18% (zie verder bij punt 4.5).

Een hoogstwaarschijnlijke verklaring is dat van de heel kleine groep werkende laaggeschoolden in de Brusselse NT2-klassen een groot deel tewerkgesteld is in een Nederlandstalig werkervaringsproject. Doordat zij de lessen veelal tijdens de werktijd kunnen volgen, weegt de combinatie werk/lessen bij hen minder zwaar door. Daarnaast ondervinden zij ook het soort positieve stimuli dat we eerder bij de inburgeraars ontdekten: opvolging en begeleiding van hun traject, reële contacten met het Nederlandstalig netwerk in Brussel, en een duidelijke koppeling tussen Nederlands leren enerzijds en hun professionele toekomstplannen anderzijds.

Vergelijkbare stimuli krijgen de anderstalige werkzoekenden in Vlaanderen van de VDAB, bovenop de begeleiding via het inburgeringstraject. In Brussel geldt dit slechts voor een (klein)

deel van de werkzoekenden, voor zij die een Nederlandstalig traject volgen bij VDAB-Brussel of één van de Nederlandstalige opleidingspartners. In de nu volgende paragraaf tonen we aan dat ze ook daar effect sorteren.

4.5 (Traject-)begeleiding voor werkzoekende NT2-cursisten loont

1. Lessen uit een vergelijking met Vlaanderen

In tabel 2.39 hieronder vergelijken we het percentage cursisten dat geen taalvorderingen maakt naar werksituatie en diploma tussen Brussel en Vlaanderen, het percentage vroege afhakers dus. De cijfers voor Brussel zijn dezelfde als in tabel 37a hogerop.

Het reeds vermelde verschil tussen de laagstgeschoolden in beide regio's is in de tabel hieronder geel gearceerd. Wat we nu ook zien, is dat het verschil in resultaten tussen de laagstgeschoolden in Brussel en die in Vlaanderen kleiner is bij de werkenden (13%), dan bij de niet-werkenden (22%).

Tabel 2.39 BHG/Vlaanderen. CVO-cursisten. Percentage zonder formele taalvorderingen naar werksituatie en hoogst behaalde diploma

BHG/VL CVO-cursisten		% zonder formele taalvorderingen naar werksituatie/diploma				
Cohortes 18-19-20	Max. LSO		HSO		Hoger onderwijs	
	Werkt	Niet	Werkt	Niet	Werkt	Niet
3 jaar na de start						
BHG	55,7%	50,0%	53,0%	41,0%	34,5%	26,3%
Vlaanderen	42,7%	27,6%	36,7%	23,4%	23,0%	13,7%
Vershil	13,0%	22,4%	16,3%	17,6%	11,5%	12,6%

Wanneer we dezelfde oefening maken voor de midden- en hogeschoolden zien we een iets ander beeld. Bij deze midden- en hogeschoolden is het verschil in resultaten tussen de werkenden in Brussel en die in Vlaanderen nagenoeg even groot als het verschil tussen de niet-werkenden in beide regio's: 16-17,5% bij de middengeschoolden, 11,5-12,5% bij de hogeschoolden (blauw gearceerde cijfers). Het ziet er dus naar uit dat de mechanismen die ervoor zorgen dat werkende beginnende NT2-cursisten iets sneller afhaken dan hun niet-werkende collega's niet fundamenteel anders spelen in de ene dan in de andere regio. En dat de uitzondering bij de laagstgeschoolden inderdaad veroorzaakt is door hun specifieke tewerkstellingssituatie in Brussel (Nederlandstalige werkervaring).

Dat verhaal gaat echter niet meer op wanneer we kijken naar het % succesvolle cursisten dat niveau A2 of meer bereikt. Naar de 'volhouders' dus, i.p.v. naar de vroege afhakers. We doen dat in tabel 2.40 hieronder.

We zien dan dat voor het percentage absolute beginners dat niveau A2 of meer bereikt, er over het algemeen, voor elke diplomacategorie, een groter verschil is tussen Brussel en Vlaanderen bij de niet-werkenden dan bij de werkenden, en dat dat verschil bij de niet-werkenden het grootst is bij de laagstgeschoolden. Van laag- naar hooggeschoold daalt het van 26% over 21% naar 16%. Daartegenover staat een opvallend klein verschil – van niet meer dan 9% – tussen de hooggeschoolde werkenden in beide regio's.

Tabel 2.40 BHG-Vlaanderen. CVO-cursisten. Percentage dat niveau A2 bereikt naar werksituatie en hoogst behaalde diploma (absolute beginners)

BHG/VL CVO-cursisten	% dat niveau A2 bereikt naar werksituatie/diploma (absolute beginners)					
	Max. LSO		HSO		Hoger onderwijs	
Cohortes 18-19-20	Werkt	Niet	Werkt	Niet	Werkt	Niet
3 jaar na de start	Werkt	Niet	Werkt	Niet	Werkt	Niet
BHG	27,3%	30,2%	24,5%	39,6%	50,3%	59,9%
Vlaanderen	38,0%	56,3%	39,9%	61,0%	59,3%	76,3%
Vershil	-10,7%	-26,1%	-15,4%	-21,4%	-9,0%	-16,4%

Dat het verschil in taalvorderingen tussen Brussel en Vlaanderen vooral groot is bij de niet-werkenden wijst erop dat de Brusselse context minder stimulerend werkt t.a.v. werkzoekenden die Nederlands willen leren dan de Vlaamse context.

Een eerste verklaring hiervoor ligt voor de hand. In Vlaanderen is een minimale kennis van het Nederlands een bijna absolute voorwaarde om een (goede) job te vinden. Dat besef houdt een deel van de werkzoekenden voor langere tijd in de NT2-klas, tot die job effectief in zicht komt. In Brussel is dat veel minder het geval.

Dat viel ons op tijdens onze gesprekken met de cursisten in de VDAB-taalbaden. Nogal wat cursisten daar konden uitgebreid vertellen over vroegere jobs in Brussel, toen ze nog weinig of geen Nederlands kenden. De meesten van hen hadden tijdens en vooral tussen die jobs al Nederlandse les gevolgd in het open aanbod van een CVO. Met veel onderbrekingen en wisselend succes. Het verhaal van Alvine aan het begin van dit rapportdeel is daarvan een extreem, maar lang niet uniek, voorbeeld. Dat Alvine en haar collega's het in de VDAB-taalbaden wel langer volhouden, heeft o.m. te maken met het toekomstperspectief van werken in Vlaanderen, waar dat Nederlands echt wel nodig is.

Een andere verklaring is dat in Vlaanderen de VDAB de kennis van het Nederlands van bij de start van het traject van een werkzoekende integreert in het begeleidingsplan. Ook dat is in Brussel voor de overgrote meerderheid van de werkzoekenden niet het geval⁴⁸, ondanks de vele

⁴⁸ Voor wie minder vertrouwd is met de Brusselse context: in Brussel is de gewestelijke, tweetalige, dienst Actiris de eerste verantwoordelijke voor de trajecten naar werk van de werkzoekenden. Beroepsopleiding daarentegen is een gemeenschapsbevoegdheid waarvoor enerzijds VDAB-Brussel (NL-talig) en Bruxelles Formation (FR-talig) bevoegd zijn, waardoor de Brusselse werkzoekenden terechtkomen in ofwel een Franstalig traject naar werk (de meerderheid), ofwel een Nederlandstalig traject naar werk (de minderheid). Sinds kort heeft VDAB-Brussel, via de zgn. 'mandatering', ook een (beperkte) arbeids-

campagnes van Actiris die werkzoekenden wijzen op de ‘chance en plus’ die een betere kennis van het Nederlands betekent voor het vinden van een job. En ondanks de financiële steun van Actiris voor werkzoekende NT2-cursisten in de vorm van een taalcheque. Het is in dit verband tekenend dat de werkzoekenden in onze onderzoekspopulatie die hun eerste inschrijving in een NT2-cursus met een taalcheque betaalden, nog net iets vaker eindigden zonder formele taalvorderingen dan de niet-werkenden die dergelijke cheque niet hadden gekregen (40% versus 35%).

2. *Lessen uit de taalbadklassen bij VDAB-Brussel*

Helemaal anders is het gesteld met de (intensieve) taalbadklassen die de Brusselse CVO organiseren voor en bij VDAB-Brussel. Ze zijn er het levende bewijs van dat het ook in Brussel perfect mogelijk is om werkzoekenden het niveau Nederlands aan te leren dat nodig is voor een job op hun niveau. Dat zullen de cijfers in tabel 2.42 verderop bewijzen.

Bij deze tabel hoort eerst wat technische uitleg. Hij is namelijk, als één van de weinige in dit rapport, niet gebaseerd op de hoofddataset van het onderzoek. Die bevat enkel cursisten die zich voor het eerst en bij het Huis inschrijven voor een les bij een CVO. Omdat een groot deel van de taalbadcursisten al eerder les volgden in het open aanbod, en omdat hun effectieve inschrijving in de taalbaden niet altijd in het Huis gebeurt, bevat onze hoofddataset te weinig van deze specifieke cursisten (N = slechts 103).

Voor deze tabel maakten we dus een apart rapport op in de (K)BI, met alle unieke cursisten die in de periode 2019-2021 één of meerdere VDAB-taalbaden volgden (N = 1 462) en namen we een foto van hun resultaten eind 2022, d.i. tussen 3 en 1 jaar na hun eerste taalbadles.

Een foto voor elke ‘cohort’ na even lange tijd, zoals we dat deden voor de hoofddatabase, was nu, weer eens om technische KBI-redenen, niet mogelijk. Een eerste snelle blik toonde gelukkig dat er nauwelijks of geen verschillen waren tussen de gemiddelde resultaten van de taalbadgroep die in 2019 startte en die uit 2021. Niet echt verwonderlijk, aangezien één van de kenmerken van de taalbaden precies is dat ze heel intensief gegeven worden (32 lessen/week) en elkaar snel opvolgen. Daardoor blijft slechts een minderheid van cursisten langer dan een jaar in de taalbaden hangen.

De gegevens in tabel 2.41 zijn – door die andere dataset – niet exact vergelijkbaar met die in de andere tabellen, vooral omdat we nu niet enkel beginnende cursisten in zicht hebben en bijgevolg meer cursisten die starten op de hogere niveaus. Dat probleem zullen we omzeilen door ook apart te kijken naar de groep absolute beginners, die starten in een taalbad op niveau A1. Voor de rest toont tabel 2.41 hieronder dat het profiel van de taalbadcursisten niet wezenlijk afwijkt van dat van alle niet-werkenden in de hoofddataset. Op één element na: de cursisten in de taalbaden zijn allemaal officieel werkzoekend, terwijl bij niet-werkenden in de basisdataset ook een aantal andere niet-actieven inbegrepen zijn.

Tabel 2.41 BHG. Profiel van de taalbadcursisten versus dat van alle werkzoekenden in de hoofddatabase (% van kolomtotalen)

bemiddelingsbevoegdheid t.a.v. die laatste groep, vooral richting tewerkstelling in Vlaanderen. De ‘VDAB-taalbaden’ passen in dit nieuwe verhaal. Cursisten die zo’n taalbad willen volgen moeten verklaren dat ze bereid zijn in de toekomst in Vlaanderen te gaan werken.

BHG		Profiel van de CVO-cursisten in VDAB-taalbaden (2019-2021) versus profiel van alle niet-werkenden in de hoofddatabase				
	Alle cursisten		Mannen		Vrouwen	
	Taalbaden	Alle niet-w	Taalbaden	Alle niet-w	Taalbaden	Alle niet-w
Max LSO	14,6%	19,8%	16,6%	21,8%	12,8%	21,9%
HSO	39,1%	32,2%	41,2%	34,7%	37,2%	29,9%
Hoger Onderwijs	46,4%	48,0%	42,1%	43,5%	50,0%	48,2%

Het percentage hogeschoolden in de taalbaden (46%) verschilt nauwelijks of niet van dat bij alle niet-werkenden. We zien in de taalbaden wel iets minder heel laaggeschoolden en meer middengeschoolden dan bij de volledige groep niet-werkenden, maar we weten ondertussen dat het onderscheid tussen deze 2 scholingsniveaus relatief weinig verschil in taalvorderingen oplevert.

Een laatste verschil dat we toch willen melden, is dat de verhouding M/V in de taalbaden beter in evenwicht is dan bij het geheel van de niet-werkende cursisten: 46/54 versus 37/63, en dat het vooral bij de vrouwen is dat het aandeel hogeschoolden hoog (50%) en het aandeel zeer laaggeschoolden laag (12,8%) is. Op dat man/vrouw-verschil komen we straks in een apart deeltje nog terug.

Maar goed, dit allemaal gezegd zijnde: het verschil tussen de resultaten in deze taalbadklassen, en de globale resultaten van alle niet-werkenden in Brussel is zonder meer spectaculair. Dat blijkt duidelijk en onbetwistbaar uit de vergelijking van de cijfers op de rijen 2 en 3 in onderstaande tabel. Deze cijfers slaan enkel op absolute beginners, met start op A1.

Tabel 2.42 BHG. Resultaten van CVO-cursisten die een taalbad volgden via VDAB-Brussel

BHG		CVO-cursisten in VDAB-taalbaden (2019-2021)			
VDAB-taalbaden		Resultaten eind 2022			
N = 1 462		% zonder vorderingen	% A2 bereikt	% B1- bereikt	% B1 bereikt
Taalbaden - alle		14,0%	82,4%	48,0%	24,0%
Taalbaden – start A1		15,2%	63,6%	23,4%	9,1%
Ter vergelijking*		34,0%	46,7%	13,5%	5,0%

(*) Alle niet-werkenden met start op A1 uit hoofddatabase (zie tekst voor meer uitleg)

Op rij 2 gaat het over absolute beginners met start in een VDAB-taalbad, op rij 3 over alle niet-werkende absolute beginners met start in een les van het open CVO-aanbod.

In de VDAB-taalbaden haalt 15% de eerste horde niet, in de volledige groep niet-werkenden is dat 36%. In de taalbaden bereikt 64% niveau A2, versus 47% bij alle niet-werkenden. In de taalbaden bereikt net geen vierde van de absolute beginners niveau B1- (versus 13%) en dat is

exact hetzelfde percentage als voor de volledige groep werkzoekenden in Vlaanderen, onafgezien van hun startniveau.

De cijfers in de bovenste rij van de tabel zijn moeilijk vergelijkbaar met andere cijfers. Maar dat de taalbaden er in Brussel in slagen van 82% van de taalleerders naar niveau A2 te brengen, en 48% naar niveau B1-, ook al is het niet vanaf het beginnersniveau, is toch wel een bijzonder mooi resultaat.

Hoe dat komt ontdekten we tijdens onze klas- en individuele gesprekken met taalbadcursisten (cf. deel 1 van dit rapport), met leerkrachten en met medewerkers van VDAB-Brussel. Die gesprekken, in combinatie met de cijfermatige bewijzen, bevestigden en verfijnden een aantal overtuigingen die al langer leven bij de medewerkers van het Huis, bij het team taalbeleid vooral en bij de experts taalverwerving, maar ook bij de partners van het Huis uit de Brusselse Nederlandstalige tewerkstellingssector. Het is overigens vanuit die overtuigingen dat de taalbaden vorm hebben gekregen. Sleutelwoorden daarbij zijn: geïntegreerd, behapbaar, begeleid en ondersteund.

- Geïntegreerd

De belangrijkste sterkte van de taalbadformule is dat het leertraject Nederlands er van bij de start gekoppeld is aan een concreet jobperspectief, doorgaans via de tussenstap van een beroepsopleiding.

De cursisten in de taalbaden kunnen – anders dan veel cursisten in het open aanbod – perfect vertellen wat het niveau is van de module waar ze mee bezig zijn, wat de volgende stappen zullen zijn en waar hun persoonlijk einddoel voor Nederlands ligt. Dat laatste i.f.v. van wat we tijdens onze gesprekken ‘hun droomjob’ noemden.

Zo bijvoorbeeld Fatima⁴⁹, een jonge vrouw uit Anderlecht met Marokkaanse roots. We ontmoetten haar in een taalbadklas op niveau 2.3. Fatima heeft een baccalauréat uit Marokko en wil graag apothekassistente worden. Ze weet dat ze na dit taalbad nog één bijkomende lesmodule moet volgen. Dan zal ze een volwaardige B1 behaald hebben en dat is de instapvoorwaarde voor de opleiding (tot apothekassistente) die ze bij VDAB wil volgen en die in september begint. Fatima wil die opleiding in het Nederlands volgen, omdat ze graag in Vlaanderen wil gaan wonen en werken.

Toegegeven, niet alle taalbadcursisten hebben hun toekomstplannen zó duidelijk op een rij als Fatima, maar iedereen weet wel heel concreet waarom hij of zij in de taal zit. En dat is iets fundamenteel anders dan het vage ‘Nederlands leren omdat dat meer kansen biedt’, of Nederlands leren ‘in afwachting’ van een alsnog onbekende job of opleiding.

⁴⁹ Fatima is niet haar echte naam, en ook enkele gegevens zijn, om privacy-redenen, licht aangepast. Dat geldt ook voor de volgende cursisten die we ten tonele voeren.

- Behapbaar

Een tweede kwaliteit van de taalbadformule is dat ze ‘behapbaar’ blijft: intensief, gecompartmenteerd en relatief kort. De taalbaden zijn georganiseerd in modules van 5 weken van telkens 32 uur. In deel 1 van dit rapport zagen we dat veel taalleerders afhaken omdat het allemaal zo lang duurt, er onvoorziene praktische problemen opduiken of andere prioriteiten – al dan niet tijdelijk – belangrijker worden. Een engagement van 5 weken is voor velen wél haalbaar.

Tegelijk wordt er in de taalbaden gezorgd voor een naadloze aansluiting tussen de opeenvolgende modules. Wie slaagt en zijn/haar attest heeft gekregen, kan onmiddellijk een nieuwe stap – richting droomjob – zetten.

Dat de lessen zo intensief zijn, zorgt er bovendien voor dat de taalleerders het gevoel hebben dat ze snel vooruitgaan. En dat is ook zo. Anders dan cursisten in het open aanbod van de CVO die maximaal 20 uur per week, en meestal minder, met Nederlands in aanraking komen, worden zij nagenoeg fulltime ondergedompeld in een Nederlands, wel ja, ‘taalbad’, waar bovendien nadrukkelijk tijd is voorzien om te oefenen in de klas.

Veel cursisten in de taalbadklassen gaven aan dat ze in deze formule meer leerden dan in elke andere formule die ze eerder hadden uitgetest. En dat waren er soms heel wat.

In het geval van Christine bijvoorbeeld, een geboren en getogen Brusselse, die net was gestart in een taalbad op niveau 2.1 toen we haar spraken. Christine heeft Nederlands geleerd in het Brussels Franstalig onderwijs, “ce qui n’était pas un plaisir”, zoals ze zelf zegt. Later heeft ze een tijdje les gevolgd bij een privétaalschool, en vóór ze in dit taalbad begon, was ze via het Huis gestart in het open CVO-aanbod.

In de paar weken die ze nu in het taalbad zit, heeft ze naar eigen zeggen “meer geleerd dan in haar hele secundair”.

- Begeleid en ondersteund

De laatste grote verklaring waarom de taalbaden een succes zijn, is dat de trajectbegeleiders van VDAB de link tussen het taaltraject en het concrete beroepsperspectief van de cursisten consequent onder de aandacht houden en terug activeren wanneer die dreigt verloren te gaan.

Aan het eind van elke module wordt samen met de cursist gekeken waar hij/zij staat in het afgesproken traject en wat zijn/haar volgende stappen zijn. Maar ook tussendoor zagen we trajectbegeleiders geregeld binnenspringen in de les, bijvoorbeeld met nieuws over een toekomstige beroepsopleiding.

3. *Het effect van inburgering (tris)*

Met onze analyse van de resultaten van werkende versus niet-werkende NT2-cursisten, hebben we – na inburgering en scholingsniveau – een derde parameter gevonden die een effect heeft op de resultaten van de NT2-cursisten, zowel in Vlaanderen als, iets minder uitgesproken, in Brussel. We weten nu dat resp. inburgeraars, hooggeschoolden en niet-werkenden over het algemeen betere resultaten halen in het NT2-onderwijs dan niet-inburgeraars, lagergeschoolden en werkenden.

We onderzochten al hoe enerzijds inburgering en diplomaniveau, en anderzijds diplomaniveau en werksituatie in met elkaar interageren. In tabel 2.43 hieronder zetten we deze oefening verder voor de 3 variabelen samen, aan de hand van één resultaatindicator, het al dan niet bereiken van niveau A2 door absolute beginners.

Tabel 2.43 BHG-CVO. Percentage absolute beginners dat niveau A2 bereikt naar hoogste diploma en werksituatie. Inburgeraars versus niet-inburgeraars

BHG CVO-cursisten % absolute beginners dat niveau A2 bereikt naar hoogste diploma en werksituatie. Inburgeraars versus niet-inburgeraars						
Cohortes 18-19-20	Max LSO		HSO		Hoger onderwijs	
3 jaar na de start	Werkt	Niet	Werkt	Niet	Werkt	Niet
Inburgeraars	37,9%	47,9%	35,1%	60,0%	62,4%	75,3%
Niet-inburgeraars	20,0%	14,7%	20,6%	28,8%	47,3%	50,7%
Vershil	17,9%	33,2%	14,4%	31,2%	15,1%	24,6%

In deze tabel zien we dat hoe de 3 variabelen die een invloed hebben op de resultaten elkaar wederzijds versterken, met als gevolg een enorme tegenstelling tussen aan de ene kant de niet-werkende hooggeschoolde inburgeraars, waarvan 75% niveau A2 of meer bereikt, en aan de andere kant de niet-werkende laaggeschoolde niet-inburgeraars waarvan minder dan 15% deze lat haalt. Dat het bij de laaggeschoolde niet-inburgeraars niet de werkenden zijn die de laagste score laten optekenen, hebben we eerder al verklaard door de inschakeling in Nederlandstalige werkervaringsprojecten van een groot deel van deze categorie. Als dit niet het geval was geweest, hadden we aan de slechtst scorende kant van het spectrum (voor de werkende laagstgeschoolde niet-inburgeraars) zo goed als zeker een nog lager percentage dan de nu genoteerde 15% van de niet-werkenden gezien en zou het Brusselse plaatje bijna helemaal parallel hebben gelopen met het Vlaamse plaatje (zie verder in tabel 2.44).

Opvallend in bovenstaande tabel is verder dat het effect van het volgen van een inburgeringstraject duidelijk groter is bij niet-werkende dan bij werkende taalleerders, en dan vooral bij de laag- en middengeschoolden onder hen (verschil van 33 resp. 31% tussen inburgeraars en niet-inburgeraars). Bij de werkenden is het effect maar half zo groot (verschil van 14 à 18%, naargelang het diplomaniveau). Anderzijds is het verschil tussen werkenden en niet-werkenden in elke diplomacategorie groter bij de inburgeraars (resp. 10, 25 en 13%) dan bij de niet-inburgeraars (resp. -5, 8 en 3%).

We weten dat de inburgeraars in de Brusselse NT2-classes, naast kortergeschoold, ook vaker niet-werkend zijn dan de niet-inburgeraars⁵⁰. Dat ze het – ondanks die lagere scholingsgraad – in hun taaltrajecten beter doen dan niet-inburgeraars kan dus ook deels het gevolg zijn van dat groter aantal niet-werkenden. Alleen is dit geen rechtstreeks gevolg van dat statuut van ‘niet-werkende’. Inburgeraars doen het gemiddeld beter, omdat het volgen van een inburgeringstraject vooral bij niet-werkenden, en daarbinnen vooral bij de lagergeschoolden, voor extra

⁵⁰ In deze databank tellen we bij de inburgeraars 52% hooggeschoolden versus 65% bij de niet-inburgeraars, en 71% niet-werkenden versus 51%.

motivatie zorgt om de lessen over langere tijd vol te houden. Dat is trouwens niet alleen het geval in Brussel, maar ook en in nog sterkere mate in Vlaanderen, cf. de cijfers in tabel 2.44 hieronder.

Tabel 2.44 Vlaanderen-CVO. Percentage absolute beginners dat niveau A2 bereikt naar hoogste diploma en werksituatie. Inburgeraars versus niet-inburgeraars

BHG CVO-cursisten						
% absolute beginners dat niveau A2 bereikt naar hoogste diploma en werksituatie. Inburgeraars versus niet-inburgeraars						
Cohortes 18-19-20	Max LSO		HSO		Hoger onderwijs	
3 jaar na de start	Werkt	Niet	Werkt	Niet	Werkt	Niet
Inburgeraars	48,6%	71,1%	48,2%	72,7%	68,2%	84,7%
Niet-inburgeraars	22,6%	25,5%	28,8%	34,9%	40,3%	46,2%
Vershil	26,1%	45,6%	19,4%	37,9%	27,8%	38,5%

Ook in Vlaanderen zien we dat het volgen van een (voor sommigen verplicht) inburgeringstraject meer effect heeft op het taalleertraject bij niet-werkenden (verschillen tot 45%, bij de laagstgeschoolden) dan bij werkenden (maximaal verschil van 28%, bij de hoogstgeschoolden), en dat de verschillen tussen werkenden en niet-werkenden het grootst zijn bij de inburgeraars (net als in Brussel vooral bij de middengeschoolden).

Het enige, grote verschil tussen Vlaanderen en Brussel, afgezien van de grootteorde van de percentages, vinden we bij de laagstgeschoolden. Enerzijds omdat we in Vlaanderen ook bij de laagstgeschoolden zien dat werkenden het iets moeilijker hebben dan niet-werkenden (zie hoger), maar ook en vooral omdat de inburgeringstrajecten in Vlaanderen er, veel meer dan in Brussel, voor zorgen dat ook de laagstgeschoolde niet-werkenden minimum niveau A2 bereiken (71%, evenveel als de niet-werkende middengeschoolden in Vlaanderen, en 23% meer dan de laagstgeschoolde niet-werkenden in Brussel).

4.6 Parenthese: vrouwen doen het beter dan mannen

Vrouwen doen het gemiddeld beter dan mannen in het NT2-onderwijs, vooral in Vlaanderen. Dat blijkt uit de cijfers in tabel 2.45 (a en b) hieronder. Vrouwen haken er gemiddeld minder vaak af voor ze de eerste formele vorderingen hebben gemaakt, en houden ook langer vol tot ze 2 of meer niveaus gestegen zijn. In Brussel is het verschil tussen mannen en vrouwen een pak kleiner.

In Vlaanderen haken 13% meer mannen dan vrouwen vroegtijdig af, in Brussel is dat amper 5%. In Vlaanderen bereiken 20% meer vrouwen dan mannen niveau A2 of meer, in Brussel is dat 11%. Voor het bereiken van niveau B1- of hoger, valt het verschil in Brussel weer quasi weg (4%), in Vlaanderen zakt het weer naar 12%.

Tabel 2.45a CVO-cursisten. Percentage zonder formele taalvorderingen, naar geslacht

CVO-cursisten		% zonder formele taalvorderingen, naar geslacht		
Cohortes 18-19-20	BHG		Vlaanderen	
3 jaar na de start	M	V	M	V
Geen vorderingen	41,7%	36,5%	32,4%	19,6%

Tabel 2.45b CVO-cursisten. Absolute beginners. Bereikt niveau, naar geslacht

CVO-cursisten		Bereikt niveau naar geslacht (absolute beginners)		
Cohortes 18-19-20	BHG		Vlaanderen	
3 jaar na de start	M	V	M	V
A2	38,6%	47,9%	49,6%	67,7%
B1- of hoger	10,0%	13,9%	12,9%	25,5%

Weinig spectaculaire verschillen in Brussel dus, maar toch groot genoeg om ons vragen te stellen. We weten ondertussen immers dat we moeten opletten met dit soort globale cijfers en dat ze weinig verklarend potentieel bevatten. Daarom brengen we in de tabellen 2.46 (a, b en c) hieronder de 2 variabelen in waarvan we al weten dat ze veel (scholingsniveau) of iets minder (werksituatie) effect hebben op de taalvorderingen van individuele cursisten⁵¹.

Tabel 2.46a BHG-CVO. % cursisten zonder formele taalvorderingen naar geslacht, diploma en werksituatie

BHG CVO-cursisten		% zonder formele taalvorderingen naar geslacht, diploma en werksituatie				
Cohortes 18-19-20	Werkend			Niet-werkend		
3 jaar na de start	Max. LSO	HSO	HO	Max. LSO	HSO	HO
Vrouwen	(56,5%)*	49,2%	34,2%	45,6%	40,2%	24,3%
Mannen	55,2%	55,9%	34,8%	56,2%	42,3%	30,4%
Vershil	1,3%	-6,7%	-0,6%	-10,6%	-2,1%	-6,1%

Waarschuwing: in de tabellen 2.46 vormen de werkende, laagstgeschoolde vrouwen een te kleine categorie om sluitende conclusies te trekken (N = net geen 100). De betreffende percentages staan daarom tussen haakjes, en we houden ze buiten de bespreking. Deze kleine groep staat in schril contrast met de categorieën waarin we de meeste cursisten tellen, zijnde de niet-werkende en werkende hoogstgeschoolde vrouwen (N = voor beide > 1 300).

⁵¹ Inburgering kunnen we hier buiten beschouwing laten. Er is geen significant verschil in de man/vrouw-ratio tussen inburgeraars en niet-inburgeraars, noch in Vlaanderen noch in Brussel.

Elk van deze tabellen bevestigt dat het verschil in formele taalvorderingen tussen mannen en vrouwen in Brussel beperkt is, maar ook dat dat verschil consequent in dezelfde richting wijst, bij elke deelcategorie: vrouwen doen het 'iets' beter dan mannen.

In Tabel 2.46a op de vorige pagina zien we dat er voor wat het vroegtijdig afhaken (zonder formele taalvorderingen) betreft, alleen een noemenswaardig verschil is tussen mannen en vrouwen bij de laagstgeschoolde niet-werkenden (verschil van 10%). Bij hoogstgeschoolde niet-werkenden zien we een kleiner verschil (van 6%), net als bij de middengeschoolde werkenden (7%).

Tabel 2.46b BHG-CVO. % cursisten dat minstens niveau A2 bereikt niveau naar geslacht, diploma en werksituatie (absolute beginners)

BHG CVO-cursisten	% dat niveau A2 bereikt naar geslacht, diploma en werksituatie (absolute beginners)					
	Werkend			Niet-werkend		
Cohortes 18-19-20	Max. LSO	HSO	HO	Max. LSO	HSO	HO
3 jaar na de start						
Vrouwen	(31,6%*)	26,5%	52,5%	36,7%	41,8%	63,4%
Mannen	25,2%	23,1%	47,6%	21,2%	36,4%	53,0%
Vershil	6,4%	3,4%	4,9%	15,5%	5,4%	10,4%

Tabel 2.46b hierboven geeft aan welk percentage absolute beginners minimum niveau A2 bereikt en bevestigt de 'voorsprong' van de niet-werkende hooggeschoolde vrouwen op alle andere subcategorieën, én op de mannen in dezelfde categorie (verschil van 10%). Het verschil tussen de laagstgeschoolden niet-werkende mannen en vrouwen, dat ook bij de vroegtijdige afhakers al het grootste was, is nu nog verder gegroeid tot 15,5%. Het eerder kleine verschil bij de middengeschoolde werkenden uit tabel 2.46a is nu nog kleiner geworden en nog nauwelijks significant (3,5%).

Tabel 2.46c BHG-CVO. % cursisten dat minstens niveau B1- bereikt niveau naar geslacht, diploma en werksituatie (absolute beginners)

BHG CVO-cursisten	% dat niveau B1- bereikt naar geslacht, diploma en werksituatie (absolute beginners)					
	Werkend			Niet-werkend		
Cohortes 18-19-20	Max. LSO	HSO	HO	Max. LSO	HSO	HO
3 jaar na de start						
Vrouwen	(3,50%*)	4,4%	19,6%	5,3%	11,3%	21,7%
Mannen	1,70%	3,5%	13,7%	2,5%	8,4%	18,0%
Vershil	1,8%	0,9%	5,9%	2,8%	2,9%	3,7%

Tabel 2.46c op de vorige pagina, met het percentage absolute beginners dat minimum niveau B1- bereikt, bevestigt vooral de algemene vaststelling dat maar weinig cursisten in Brussel tot op dit hogere niveau geraken, én dat er wat dat betreft heel weinig verschil is tussen mannen en vrouwen. Anderzijds zien we ook hier weer de algemene ‘voorsprong’ van de hooggeschoolde vrouwen op alle andere categorieën, in de eerste plaats van de niet-werkende hooggeschoolde vrouwen, maar nu ook van de werkende, die het zelfs net iets beter doen dan hun hooggeschoolde niet-werkende mannelijke collega’s.

Alles bijeen stellen we dus vast dat het – kleine, maar significante – globale verschil in resultaten tussen mannen en vrouwen in Brussel, bijna uitsluitend het werk is van de hooggeschoolde vrouwen, en vooral van de niet-werkenden onder hen. Uit onze ‘foto’ van de cursisten in de NT2-klassen weten we dat net deze 2 categorieën een zeer grote plaats innemen in de NT2-klassen (resp. 19 en 18 % van alle cursisten)⁵². Voor de hoogstgeschoolde mannen bedragen deze percentages resp. 9,5 en 14%. We vermoeden dat het dit numerieke overwicht van de hooggeschoolde vrouwen is, en de omgekeerde verhouding werkend/ niet-werkend bij de hooggeschoolde mannen, die zorgt voor het algemeen verspreide idee dat ‘vrouwen het beter doen dan mannen’, meer nog dan hun effectief iets betere prestaties.

Voor dat laatste is een verklaring niet evident. Op basis van onze ervaringen in de NT2-klassen (m.i.v. de VDAB-taalbaden) hebben we wel een vermoeden. We hebben in die klassen opvallend veel vrouwen ontmoet met diploma’s die leiden naar jobs waarvoor talenkennis op een hoog tot zeer hoog niveau vereist is: psychologen, (taal)leerkrachten, juristen zelfs. Daarnaast veel vrouwen die op zoek waren naar een job in de administratie of in de zorgsector. Dat deze vrouwen langer volhouden in de NT2-klassen, is vaak uit pure noodzaak, zeker als ze overwegen van naar Vlaanderen te verhuizen. Anderzijds kan dit ook een minder positief teken zijn: dat ze zo lang Nederlandse taallessen blijven volgen, betekent immers de facto dat een job op hun niveau even lang uitblijft.

4.7 Het probleem van de ‘oudkomers’ en de geboren en getogen Brusselaars

Van alle CVO-cursisten in de dataset waarop we deze analyse uitvoeren, heeft 36% de Belgische nationaliteit en is 24% in België geboren. 41% is langer dan 10 jaar in België bij de start van zijn/haar eerste taallessen in het volwassenenonderwijs en 36% heeft zijn/haar leerplichtonderwijs geheel of gedeeltelijk in België/Brussel gekregen⁵³. Voor het Brussels NT2-onderwijs vormt deze grote groep geboren en getogen Brusselaars en ‘oudkomers’ een serieuze uitdaging.

In de tabellen hieronder vatten we het onderscheid ‘oudkomers/nieuwkomers’ aan de hand van de 4 variabelen die we ook gebruikten bij de profielbeschrijving van de Brusselse NT2-cursisten (zie punt 4.2.2).

⁵² Zie tabel 2.26c op p. 121.

⁵³ Gemiddelden voor de 3 cohortes samen.

Tabel 2.47 BHG. Percentage CVO-cursisten zonder formele taalvorderingen naar migratieachtergrond

BHG. % CVO-cursisten zonder formele taalvorderingen naar migratieachtergrond		
Belg / niet-Belg	49,1%	32,7%
In België geboren / in buitenland geboren	52,4%	34,2%
Meer dan 10 jaar/ minder dan 1 jaar in B bij start lessen	51,3%	27,6%
Leerplicht in België / aankomst na leerplichtleeftijd	51,9%	31,5%

Wanneer we kijken naar het percentage cursisten dat geen formele taalvorderingen maakt (tabel 2.47 hierboven), zien we voor elke herkomstvariabele een duidelijk en gelijklopend verschil tussen de ‘oudkomers’ enerzijds en de ‘nieuwkomers’ anderzijds. De eerste groep telt meer vroege afhakers dan de tweede, met verschillen van 16,5 resp. 18% voor de variabelen nationaliteit en geboorteland, en 24 resp. 20% voor verblijfstermijn en leerplicht in België.

Tabel 2.48 hieronder, waarin we het percentage absolute beginners berekenen dat minstens niveau A2 bereikt, geeft bijna exact hetzelfde beeld, behalve voor het verschil Belg/niet-Belg. Daar is het verschil nu iets kleiner (12,5% i.p.v. 16,5%). We weten echter dat dit een moeilijk interpreteerbare variabele is, omdat de groep met Belgische nationaliteit een heel heterogene groep is. De variabelen die het best het onderscheid maken tussen ‘gevestigde’ en ‘nieuwe’ Belgen blijven ook voor deze indicator verschillen opleveren van 20% en meer.

Tabel 2.48 BHG-CVO. Percentage absolute beginners dat minstens niveau A2 bereikt, naar migratieachtergrond

BHG. % CVO-cursisten dat minstens niveau A2 bereikt, naar migratieachtergrond (absolute beginners)		
Belg / niet-Belg	28,0%	40,5%
In België geboren / in buitenland geboren	23,9%	40,1%
Meer dan 10 jaar/ minder dan 1 jaar in B bij start lessen	28,5%	52,5%
Leerplicht in België / aankomst na leerplichtleeftijd	27,7%	48,8%

Het is duidelijk dat hoe beter startende NT2-leerders vertrouwd zijn met de Brusselse situatie, hoe sneller ze afhaken, en hoe kleiner de kans is dat ze het ‘overlevingsniveau’ A2 bereiken.

Dat meer dan de helft van degenen die in België hun schooltijd – geheel of gedeeltelijk – hebben doorlopen, via het volwassenonderwijs helemaal geen vorderingen meer maakt, en nauwelijks meer dan één op 4 niveau A2 behaalt, is zonder meer zorgwekkend.

Hier ligt vooral een grote opdracht voor het (Franstalig) leerplichtonderwijs, maar toch ook een aandachtspunt voor het volwassenenonderwijs. Alleen met een aanbod op maat van deze, nochtans gemotiveerde, geboren of op zijn minst getogen Brusselaars, zal het mogelijk zijn om ook hen lang genoeg gemotiveerd te houden om hun eigen doelstellingen met Nederlands te realiseren.

Maar er ligt ook een opdracht voor het Huis en voor het Nederlandstalig netwerk in Brussel. We weten uit het motivatiegedeelte van dit onderzoek dat gesettlede Brusselaars weliswaar overtuigd zijn van het belang van het Nederlands, maar tegelijk ook meer dan nieuwe Brusselaars weten dat dit Nederlands niet absoluut nodig is om in Brussel je plan te trekken.

Zij hebben geen nood en vaak ook geen boodschap aan algemene sensibiliseringscampagnes die nog eens benadrukken hoeveel kansen Nederlands wel biedt, of waarin succesvolle bekende Brusselaars komen uitleggen waarom zij Nederlands geleerd hebben. Wat zij nodig hebben is realistische en concrete informatie die duidelijk maakt hoe zij persoonlijk stappen vooruit kunnen zetten m.b.v. beter Nederlands, en hoe die stappen er dan precies zullen uitzien. Maar wat zij wellicht nog meer nodig hebben, zijn snelle, tastbare succeservaringen, in de vorm van reële gebruikskansen in betekenisvolle contexten.

En dat geldt, ook nu weer, nog net iets meer voor de laag- en middengeschoolde gesettlede Brusselaars dan voor hun hogergeschoolde stadsgenoten. Al zien we ook voor die laatste significante verschillen tussen wie al langer of minder lang in de stad verblijft. Dat blijkt uit de tabellen 2.48a en b hieronder, waarin we 2 herkomstvariabelen (leeftijd bij aankomst in België en verblijfstijd in België bij de start van de eerste lessen) combineren met de variabele hoogst behaald diploma voor onze 2 belangrijkste resultaatsindicatoren.

In tabel 2.48a hieronder kijken we naar het percentage cursisten dat geen formele taalvorderingen maakt, de vroege afhakers dus. We zien daar de ondertussen vertrouwde dalende succeslijn van hoogst- naar laagstgeschoold, maar ook het consequent kleinere succes van de meest gesettlede Brusselaars, met verschillen die variëren tussen 16 en 25%. Het grootste verschil (van 25%) vinden we bij de variabele ‘verblijfstijd in België’ en meer bepaald bij de groep middengeschoolden (geel gearceerde cijfers).

Tabel 2.48a BHG. Percentage CVO-cursisten zonder formele taalvorderingen naar diploma en leeftijd bij aankomst in België of verblijfstijd bij de start van de NT2-lessen

BHG –CVO		% cursisten dat geen formele taalvorderingen maakt naar diploma en leeftijd bij aankomst of verblijfstijd in België bij start lessen			
Cohortes 18-19-20	Leeftijd bij aankomst		Verblijfstijd bij start		
	< 18 jaar*	18+	>10 jaar*	<1 jaar	
Max LSO	60,8%	45,1%	62,5%	42,2%	
HSO	56,3%	38,3%	56,7%	31,3%	
Hoger onderwijs	45,0%	26,7%	43,7%	24,7%	
Alle	51,9%	31,5%	51,3%	27,6%	

(*) inclusief de in België geboren cursisten

Maar het is pas wanneer we kijken naar de volhouders, die niveau A2 of meer bereiken, dat we duidelijk zien dat het vooral de laag- en middengeschoolden zijn bij wie de grotere vertrouwdheid met de Brusselse realiteit negatief inwerkt op de motivatie om door te zetten met Nederlands leren. In tabel 2.48b op de volgende pagina is duidelijk te zien dat het verschil in

resultaten op iets langere termijn, tussen gevestigde en minder lang gevestigde Brusselaars vrij klein is bij de hoogstgeschoolden (verschil van resp. 8 en 10% voor de 2 variabelen) en dubbel zo groot of meer bij de laagst- en middengeschoolden (verschillen van 15 tot 21%).

Tabel 2.48b BHG-CVO. Percentage absolute beginners dat minstens niveau A2 bereikt naar diploma en leeftijd bij aankomst in België of verblijfstijd bij de start van de NT2-lessen

BHG –CVO % absolute beginners dat niveau A2 of meer bereikt naar diploma en leeftijd bij aankomst of verblijfstijd in België bij start lessen				
Cohortes 18-19-20	Leeftijd bij aankomst		Verblijfstijd bij start	
	< 18 jaar*	18+	>10 jaar*	<1 jaar
Max LSO	17,2%	36,2%	15,4%	35,2%
HSO	25,3%	40,3%	24,3%	45,6%
Hoger onderwijs	46,8%	54,6%	46,8%	57,2%
Alle	27,7%	48,8%	28,5%	52,5%

(*) inclusief de in België geboren cursisten

Deel 3: Conclusies en beleidsaanbevelingen

1 Conclusies

1.1 Hoge verwachtingen versus weinig concrete plannen

Brusselaars die starten met Nederlands leren, zijn overtuigd van het belang van Nederlands in Brussel en hebben hoge verwachtingen van wat een betere kennis van het Nederlands zo allemaal kan opleveren.

De grote meerderheid beseft wel dat dat belang relatief is, en de persoonlijke verwachtingen blijven opvallend 'abstract'.

Dat Nederlands belangrijk is, is iets wat toekomstige NT2-leerders 'weten', vooral 'van horen zeggen'. Minder vaak iets wat ze persoonlijk ondervonden hebben.

Brusselaars die de eerste stap richting Nederlandse taallessen zetten, hebben maar zelden vooraf nagedacht over wat een betere kennis van het Nederlands voor hen persoonlijk en concreet zou kunnen betekenen. Velen hebben ook geen idee van het leertraject dat hen te wachten staat, en dat terwijl 'perfect, foutloos' Nederlands spreken en schrijven bij nagenoeg de helft van de bezoekers van het Huis de ultieme ambitie is.

1.2 Waarom Nederlands leren? (Beter) werk!

'Werk', en vooral 'Beter werk', is wat de overgrote meerderheid van de startende NT2-leerders verwacht van een betere kennis van het Nederlands. Leefbaar werk ook, waarin goede contacten met (Nederlandstalige) collega's en klanten centraal staan.

Maar ook hier geldt: slechts een minderheid kan een concrete werkgerelateerde aanleiding formuleren om NU te starten met Nederlands en/of heeft zich hiervoor recent door een werkgever of een arbeidsmarktbegeleider laten adviseren of beïnvloeden.

Niemand twijfelt eraan dat Nederlands kan helpen om een (betere) job te vinden. Hoe dat dan in zijn werk zal gaan, aan welke andere voorwaarden misschien ook moet worden voldaan en hoe de taallessen kunnen worden ingepast tussen andere verplichtingen, is iets waar slechts een minderheid van de bezoekers van het Huis al een beeld van heeft.

1.3 Een betere toekomst voor de kinderen en een fijne, veilige leefomgeving (in Vlaanderen)

‘Kinderen begeleiden in hun schoolcarrière’ is, na ‘werk’, één van de belangrijkste drijfveren om te starten met Nederlands leren, en vormt vaak ook een concrete trigger om er effectief mee te starten.

Tot daar weinig grote verrassingen. Wél verrassend was het grote aantal cursisten en bezoekers van het Huis(44%!) dat zijn/haar toekomst misschien wel in Vlaanderen ziet. Vanwege dat (betere) werk of die schoolcarrière van de kinderen, maar ook meer algemeen vanwege het positieve imago van Vlaanderen als veilige, groene en nette leefomgeving.

1.4 NL leren: geen doel op zich

De doelen die Brusselaars m.b.v. een betere kennis van het Nederlands willen bereiken, zijn de algemene doelen die zowat alle volwassenen nastreven in hun leven: (beter) werk vinden, een mooie toekomst uitbouwen voor de kinderen, wonen in een aangename leefomgeving, een warm persoonlijk netwerk uitbouwen ook.

Een betere kennis van het Nederlands kan in elk van die doelen een rol spelen, maar is nooit de enige bouwsteen op weg naar eender welk van deze doelen. De motivatie om Nederlands te leren, en de mate waarin iemand daar energie en tijd in kan en wil steken, kan dus evolueren, en snel.

Zeker in de Brusselse context, waar Nederlands voor geen van die grote levensdoelen echt absoluut noodzakelijk is, betekent dit dat het leertraject van veel NT2-leerders met horten en stoten verloopt.

Dat hoeft op zich geen probleem te zijn. Ophouden met Nederlands leren (in klasverband) kan zelfs een teken van succes zijn, bijvoorbeeld bij cursisten die stoppen omdat ze werk gevonden hebben. Een probleem wordt het wel wanneer (tijdelijk) stoppen met lessen Nederlands het definitieve einde betekent van het leerproces voor wie dat Nederlands echt nodig heeft, of een herhaaldelijke terugval op een lager niveau. Dat laatste echter, gebeurt in Brussel al te vaak.

1.5 De grote ontgoocheling: niet (snel genoeg) kunnen gebruiken en weinig nieuwe contacten

Dat veel Brusselse NT2-leerders zo’n hobbelig parcours rijden, heeft veel te maken met één grote ontgoocheling bij zowat alle cursisten die we spraken: het uitblijven van reële gebruikskansen Nederlands.

Die ontgoocheling noteerden we ook, en zelfs vooral, bij de succesvolle CVO-cursisten op de hogere niveaus. Ook zij, die al goed Nederlands kennen, spreken die taal vaak enkel en alleen in de NT2-les (of in een expliciete oefencontext, zoals een conversatietafel). Ze betreuren vooral dat ze daarbuiten geen nieuwe kennissen, laat staan vrienden hebben gevonden.

‘Betere contacten’ behoren nochtans ook tot de grote verwachtingen van de kandidaat-cursisten die het Huis bezoeken, en nieuwe, positieve kennismakingen met Nederlandstaligen vormen niet zelden de concrete aanleiding om effectief te starten met Nederlands leren.

Die ‘betere contacten’ zijn voor de meeste startende taalleerders nauw verbonden met de doelstellingen/verwachtingen waarover we het hierboven al hadden: het gaat om contacten op het werk, op de school van de kinderen, en in mindere mate in de vrije tijd, in de buurt.

Dat het zo lang duurt voor ze het Nederlands dat ze leren ook effectief kunnen gebruiken in betekenisvolle, functionele contacten, is – na onvoorziene wendingen in de persoonlijke levensloop en daarbij horende praktische problemen – de belangrijkste reden om de lessen vroegtijdig stop te zetten.

Maar ook het omgekeerde is waar: wie wel enthousiast is over zijn/haar taalleertraject, verwijst daarvoor vaak naar de betere contacten met zijn/haar brede omgeving.

1.6 De ene taalleerder is de andere niet

Het onderzoek vond geen grote verschillen in motivatie en verwachtingen bij specifieke categorieën startende taalleerders.

We vonden wel kleine verschillen tussen hoog- en lagergeschoolden, tussen werkenden en niet-werkenden, tussen gesettelde Brusselaars en meer recente nieuwkomers en tenslotte ook tussen Brusselaars die (naast eventuele andere thuistalen) enkel Frans of enkel Engels spreken.

Binnen deze tegenstellingen zijn het de laag- en vooral middengeschoolden, de niet-werkenden, de gesettelde Brusselaars en de (uitsluitend) Franstaligen die het meest overtuigd zijn van het belang van Nederlands in Brussel. Zij zijn ook degenen die het stelligst rekenen op een (betere) job dankzij het Nederlands.

Aan de andere kant van het spectrum zien we vooral hooggeschoolde werkenden, recent ingeweken (arbeids-)immigranten en Brusselaars die Engels spreken. Zij zijn minder overtuigd van het algemene belang van het Nederlands in Brussel, gaan er minder vanuit dat een betere kennis van het Nederlands (automatisch) leidt tot een betere job, maar verwachten veel op het vlak van nieuwe contacten en netwerken.

1.7 En wat met de resultaten?

Wie in Brussel als volwassene Nederlands leert, kiest daar zelf voor, geheel en al vrijwillig. Dat benadrukken zowat alle bezoekers in het Huis.

Dat is een groot verschil met Vlaanderen, waar voor veel nieuwkomers een inburgeringsplicht geldt, mét resultaatsverbintenis voor Nederlands. Die inburgeringsplicht zorgt ervoor dat ongeveer 60% van alle NT2-leerders die als absolute beginner starten in een CVO in Vlaanderen, het voor inburgering vereiste niveau A2 bereikt.

In de CVO in Brussel is dat 45%, een verschil van 15%. Alles wel beschouwd, en rekening houdend met de specifieke Brusselse context, is dat een klein verschil. Brusselaars leren immers niet enkel vrijwillig Nederlands, ze doen dat ook in een officieel tweetalige, maar de facto meertalige hoofdstad waar de doeltaal, het Nederlands, niet de dominante taal is.

Dat het verschil ‘maar’ 15% bedraagt is voor een groot deel te danken aan de sterke starmotivatie en de hoge verwachtingen van al die vrijwillig startende taalleerders. Maar net daarom is de vaststelling dat minder dan de helft van hen (binnen de 3 jaar na de start van hun traject) niveau A2 bereikt, een verbijsterende vaststelling. Dat niveau, dat niet toevallig ‘overlevingsniveau’ heet, zou in principe elke startende taalleerder moeten kunnen bereiken.

Dat zoveel Brusselaars dat niet doen, komt doordat velen onder hen (25 à 30%, versus 15% in Vlaanderen) al afhaken in de loop van de eerste lesmodule. Dat er in Brussel weinig gebruikskansen Nederlands zijn voor beginnende taalleerders, speelt hier duidelijk een rol bij. En blijft een rol spelen. Want precies door die beperkte gebruikskansen is de kans dat deze vroege afhakers op een andere, meer informele, manier alsnog Nederlands leren, bijzonder klein.

1.8 (Brussels?) NT2-onderwijs op maat van hooggeschoolde, taalvaardige cursisten?

Bovendien – en dat is aan het einde van dit onderzoek de grootste bekommernis – blijkt uit elke deelanalyse dat de weinig aanmoedigende Brusselse context systematisch in het nadeel speelt van de taalleerders met de zwakkere profielen: de lagergeschoolden, de werkzoekenden, de jongeren die hun schoolcarrière in het Franstalig Brussels onderwijs afsluiten met hoogstens een diploma HSO.

We tekenden doorheen het onderzoek prachtige verhalen op van volhardende en succesvolle NT2-cursisten. Dat zijn perfecte ambassadeurs voor het Nederlands in Brussel. Maar hun gemiddeld profiel – hooggeschoold, leer- en taalvaardig, vlot meertalig – staat ver af van die andere, ook best grote, groep cursisten die minder succesvol is.

Van de laagstgeschoolde CVO-cursisten (die van 0 beginnen) haalt 71% niveau A2 niet, bij de middengeschoolden (met enkel een HSO-diploma) is dat 65%. Hun aantallen decimeren op de hogere lesniveaus, waardoor in Brussel, vanaf module 2.2 (net voorbij A2 dus), al meer dan 2 op 3 cursisten in de NT2-klassen uit het Hoger Onderwijs komen. Op de nog hogere niveaus is dat 80% of meer.

Verontrustend is ook dat van alle middengeschoolde cursisten, onafgezien van hun startniveau, niet meer dan 10% via het volwassenenonderwijs niveau B1- bereikt. Dit is nochtans het niveau dat vaak geëist wordt voor jobs op hun maat, en dat meestal zelfs nodig is om te kunnen starten in een geschikte Nederlandstalige beroepsopleiding. Kenmerkend voor deze groep van HSO-gediplomeerden (25% van alle door het Huis ingeschreven cursisten) is dat ze vaker

werkzoekend zijn (63% vs gemiddelde van 52%) en vaker in België geboren zijn of op jonge leeftijd met hun ouders naar België gekomen zijn (48% vs gemiddelde van 40%). De helft van hen is jonger dan 30 jaar.

Dat net deze cursisten in de NT2-les zo vaak een negatieve ervaring opdoen, is erg omdat de gevolgen groter zijn. De Nederlandse les werd verondersteld een stap te zijn richting werk, en ook hier: vooral richting beter werk. Als zelfs het 1e examen niet gehaald wordt, leidt de inspanning de facto tot een verlenging van de werkloosheid en een nieuwe deuk in het zelfvertrouwen.

We ontmoetten een deel van dit publiek in de intensieve taalbaden die de CVO en ook CBE organiseren voor VDAB-Brussel. En jawel, ook zij doen het daar goed!

1.9 Trajectbegeleiding, gekoppeld aan concreet persoonlijk doel werkt!

Die intensieve taalbaden zijn een succesformule, en bewijzen dat het in Brussel wel degelijk mogelijk is van geslaagde NT2-trajecten te organiseren, niet enkel voor sterk taalvaardige, hoogopgeleide cursisten, maar dus ook voor een meer kwetsbaar doelpubliek.

Toegegeven: de sprekende cijfers zijn deels te danken aan het feit dat nogal wat werkzoekenden al een basiskennis NL hebben bij de start in het 1e taalbad. Een basiskennis die ze niet zelden – met veel vallen en opstaan – hebben opgedaan in het open aanbod van het volwassenenonderwijs.

Maar ook als we enkel diegenen in rekening brengen die in een taalbad starten als absolute beginner (op A1 dus) is het verschil met de globale groep cursisten in het open aanbod van het volwassenenonderwijs meer dan overtuigend: 64% van alle beginners behaalt minstens het niveau A2 (vs algemeen gemiddelde bij niet-werkende cursisten van 47%).

En 24% van de alle cursisten die in 2019, 2020 of 2021 startten in een taalbad heeft in 2022 een volwaardig niveau B1 of meer behaald (vs algemeen gemiddelde bij alle cursisten in onze dataset van 5%).

Het succes van die taalbaden vloeit o.i. voort uit een combinatie van 3 strategieën, die er samen voor zorgen dat het euvel van de beperkte gebruikskansen in Brussel overwonnen kan worden:

- een duidelijke koppeling van het taalleertraject aan een concreet jobperspectief (via een beroepsopleiding)
- een overzichtelijke tijdslijn, met duidelijke stappen en tussentijdse evaluaties
- en dat alles gekoppeld aan individuele trajectbegeleiding.

We komen hier in de aanbevelingen nog op terug.

2 Beleidsaanbevelingen

Het onderzoek waarvan we in dit rapport verslag uitbrachten leert dat in Brussel te veel overtuigde en gemotiveerde cursisten te snel na de start van hun eerste NT2-lessen afhaken, tijdelijk of definitief.

Die vaststelling geldt in het algemeen, voor de Brusselse NT2-cursisten in al hun diversiteit, maar meer in het bijzonder voor de laag- en middengeschoolden. De niet-werkenden onder hen houden gemiddeld iets langer vol dan de werkenden, maar vaak niet lang genoeg om het niveau Nederlands te bereiken dat hen dichterbij de job kan brengen waarop ze gehoopt hadden. Voor hen zijn de gevolgen van het vroegtijdig stopzetten van de NT2-lessen het grootst.

In dit laatste hoofdstuk formuleren we een aantal beleidsvoorstellen om tot meer succesvolle NT2-trajecten te komen in Brussel, ook voor de lagergeschoolde cursisten, en in de eerste plaats voor hen die op het Nederlands rekenen om hun ‘droomjob’ te vinden.

2.1 Investeer in een meer kwalitatieve NT2-intake op maat van Brussel

Eén van de vaststellingen uit het onderzoek is dat volwassenen die in Brussel willen starten met Nederlands leren meestal slechts een vaag idee hebben van wat dat Nederlands hen persoonlijk zal bijbrengen en een nog vager idee van het traject dat hen te wachten staat. Ze weten dat Nederlands belangrijk is, maar ook en tegelijk dat die taal niet absoluut onmisbaar is om in Brussel een goed leven uit te bouwen.

Dat is een fundamenteel andere situatie dan in Vlaanderen, waar de enige officiële taal het Nederlands is en de overgrote meerderheid van de beginnende NT2-leerders nieuwkomers zijn die een inburgeringsattest willen of moeten halen. Bij hun (eerste) intake bij één van de Agentschappen Integratie & Inburgering krijgen die inburgeraars een duidelijk beeld van het taaltraject dat ze daarvoor moeten volgen (meestal: 2 lesblokken van 120 uur volgen tot ze niveau A2 bereikt hebben).

In het Brusselse Huis van het Nederlands komen geïnteresseerde, vrijwillige taalleerders, ondanks de totaal verschillende context, terecht in een intakeprocedure die in grote lijnen dezelfde is als die in Vlaanderen. Een procedure die als doel heeft de bezoeker zo snel mogelijk in te schrijven in een cursus die past bij zijn/haar leerprofiel en zijn/haar praktische mogelijkheden. Een procedure waarin geen plaats is voor twijfel en te weinig tijd om echt uit te

zoeken waarvoor de bezoeker Nederlands nodig heeft, welk taalniveau hij/zij daarvoor moet behalen en wat mogelijke trajecten daarnaartoe zijn.

Een gevolg van deze niet-aangepaste procedure is dat nogal wat Brusselse taalleerders beginnen aan een traject waarvan ze niet weten naar waar het leidt noch hoe en wanneer het zal eindigen. Eigenlijk beginnen ze dus niet aan een 'traject', maar aan een lesmodule. Niet verwonderlijk dat een aantal onder hen er bij de eerste tegenslag of kentering in zijn/haar leven de brui aan geeft.

Om dat te vermijden is een aangepaste, meer kwalitatieve, intakeprocedure nodig bij het Brusselse Huis, op maat van de Brusselse context. De experts van het Huis – de consultants van het team intake – zijn al een tijd op zoek naar dergelijke nieuwe procedure. Dit onderzoek toont aan dat die absoluut nodig is en dat er tijd en ruimte moet gecreëerd worden om het denkproces af te maken. Vanuit dit onderzoek kunnen we hiervoor enkel een aantal bouwstenen aanreiken.

- Starten met een open gesprek ('pre-intake')

Met een open gesprek aan het begin van elke 'intake' wordt het mogelijk om de doelstellingen van de potentiële NT2-leerders concreet en realistisch te maken, vooraleer ze, via een tussenstop in de testruimte, bijna dwingend in de richting van een inschrijving in een taalles worden gestuurd. Zo'n gesprek vraagt tijd, maar moet niet bij elke klant even lang duren. En het bespaart ook tijd, omdat voor sommige bezoekers tijdens dat gesprek al meteen duidelijk kan worden dat (klassikale) taallessen op dit moment niet haalbaar of zelfs zinvol zijn.

- Voorgestelde eerste les of actie plaatsen in een traject met een concreet doel

Met de huidige procedure eindigen de meeste intakegesprekken in het Huis met een inschrijving in een NT2-lesmodule op maat. Als het goed is, weet de startende cursist op dat moment op welk niveau deze lesmodule zich bevindt binnen de programmatie van het volwassenenonderwijs, en wat er na die ene module nog allemaal mogelijk is. Voor veel – vooral minder taalvaardige en/of lagergeschoolde – cursisten betekent dit in de praktijk dat het einde niet in zicht is. Door, vertrekkend van gesprek tijdens de 'pre-intake', samen met de cursist te bekijken wat hij/zij in een eerste fase wil kunnen in het Nederlands, is het mogelijk om de eerste lesmodule te plaatsen in een iets breder traject, met een duidelijk en zichtbaar einddoel. Dat werkt motiverend en kan helpen om vol te houden wanneer het even tegen zit.

- Specifiek voor werkzoekenden: via betere samenwerking met Actiris/VDAB/Werkwinkel het taaltraject en het traject naar werk beter op elkaar afstemmen

In het geval van werkzoekenden, die Nederlands willen leren i.f.v. het vinden van een job, beschikken de consultants van het Huis, die taalexperten zijn en geen arbeidsmarktexperten, doorgaans over te weinig informatie en knowhow om de eerste taallessen te plaatsen in het traject naar werk van de toekomstige cursist. Nochtans is de integratie van beide trajecten net voor deze groep van cruciaal belang. Dit probleem oplossen kan enkel via een betere, gefocuste samenwerking met de Brusselse arbeidsmarktactoren (zie verder bij aanbeveling 3).

- Anticiperen op mogelijke perspectiefwissels

We weten uit het onderzoek dat de meeste Brusselaars meerdere redenen hebben om Nederlands te leren, en dat die redenen veranderen doorheen de tijd. We weten ook wat de belangrijkste zijn: werk, de school van de kinderen, plannen om in Vlaanderen te gaan werken of wonen. Betere contacten ook, maar die staan meestal in functie van de vorige. Daar wordt – bij het integreren van taallessen in bredere trajecten – best rekening mee gehouden, bijvoorbeeld door werkzoekenden met kinderen, ook te wijzen op de oefenkansen voor ouders in het leerplichtonderwijs. Dat hoeft niet per se mondeling, laat staan tijdens elk intakegesprek. Het kan ook visueel, door zowel in de onthaal- als in de intakelokalen affiches of ander materiaal te tonen dat op die mogelijkheden wijst. De algemene boodschap dat er in Brussel véél mogelijkheden zijn om Nederlands te leren, en dat de klant altijd opnieuw langs kan komen als er iets ‘stokt’ in het leerproces of als er nieuwe redenen zijn om Nederlands te leren, is wellicht wel een goede afsluiter bij elk bezoek.

- Stilstaan bij het belang van oefenen (ook buiten de NT2-klas) én het probleem van de beperkte gebruikskansen erkennen

Bij het ‘realistisch maken’ van de leerplannen van toekomstige NT2-leerders hoort ook het benoemen en erkennen van de beperkte gebruikskansen in Brussel. Dat is uiteraard niet enkel een opdracht voor de consultants van het Huis maar ook, en zelfs in de eerste plaats, voor de lesgevers in het volwassenenonderwijs. Maar omdat we weten dat niet weinig cursisten al snel na de eerste lessen afhaken, is het belangrijk dat dat ook al gebeurt bij de intake, vooral om aan te geven hoe belangrijk het is dat de cursisten zelf actief op zoek gaan naar oefenkansen buiten de les, en daar al meteen een aantal mogelijkheden voor mee te geven.

2.2 Ga op zoek naar een Brussels ‘opvolgmodel’ voor beginnende NT2-leerders

Een andere vaststelling uit het onderzoek is dat begeleiding en opvolging ervoor zorgen dat minder taalleerders al te snel stoppen met hun traject. Inburgeraars bijvoorbeeld, doen het ook in Brussel beter dan niet-inburgeraars, en dat zonder de stok van de verplichting achter de deur. Ook de laaggeschoolden in de Brusselse Nederlandstalige werkervaringsprojecten en, vooral, werkzoekenden in de VDAB-taalbaden, maken meer taalvorderingen dan de gemiddelde cursist.

Voor werkzoekenden en inburgeraars zijn er dus ‘modellen’ voorhanden die, mits verbetering en uitbreiding, kunnen helpen om meer succesvolle taaltrajecten te realiseren voor meer Brusselaars.

Blijven over: werkenden en niet-begeleide niet-actieven die geen Nederlandstalig inburgerings-traject aan het volgen zijn op het moment waarop ze taallessen volgen. Dat is een behoorlijk grote groep in de Brusselse NT2-klassen en dat zal wellicht altijd een grote groep blijven.

Bij deze groep kan een ‘opvolgingsmodel light’, bij wijze van alternatief voor de begeleiding vanuit inburgering, helpen om meer beginnende taalleerders langer in de les te houden.

Dergelijk opvolgingsmodel kan uiteraard nooit dwingend zijn, wel ondersteunend. Het denkwerk hierover moet nog van 0 beginnen. Hieronder geven we alvast enkele ideeën mee.

- Een meertalige digitale nieuwsbrief ontwikkelen die regelmatig verstuurd wordt naar alle beginnende NT2-cursisten (d.i. cursisten die ingeschreven zijn in een module op A1 of A2), met informatie over nieuwe leer-, oefen- en gebruikskansen op hun maat.
- Een samenwerking opzetten tussen de intakewerking van het Huis en de trajectbegeleiding in de onderwijscentra waardoor ‘afhakers’ op de laagste niveaus kort op de bal worden opgepikt en aangemoedigd om hun traject, eventueel ‘later’, terug op te nemen. Met informatie over laagdrempelige oefenmogelijkheden om te vermijden dat de al opgedane kennis terug verloren gaat en de positieve boodschap dat ze altijd welkom zijn in het Huis voor een nieuw oriënterend gesprek.
- Via de samenwerking tussen het Huis, de onderwijscentra en het Nederlandstalig vrijetijdsnetwerk (zie aanbeveling 5) actief oefen- en gebruikskansen aanbieden aan de cursisten op de lagere niveaus. Deze kansen – via de nieuwsbrief – nog enige tijd blijven promoten bij de vroegtijdige afhakers.

2.3 Integreer taal- en professionele doelen consequent in de trajecten van werkzoekenden

Een derde vaststelling van het onderzoek is dat het in Brussel perfect mogelijk is om – op zijn minst sommige – werkzoekenden tot op een hoog niveau Nederlands te brengen. De VDAB-taalbaden tonen wat daarvoor nodig is: van bij de start geïntegreerde taal- en jobdoelen, duidelijke – in de tijd beperkte – trajecten met tussentijdse evaluaties, trajectbegeleiding op maat.

In deze paragraaf formuleren we een aantal voorstellen om deze voorwaarden niet enkel voor de kleine minderheid van de werkzoekenden in de VDAB-taalbaden te realiseren, maar voor de meerderheid van de Brusselse werkzoekende NT2-cursisten.

2.3.1 Maak van taal, talenkennis en taaldoelen een vast thema bij de begeleiding van elke werkzoekende bij Actiris

Ongeveer de helft van alle beginnende NT2-cursisten in Brussel is in de KBI geregistreerd als ‘niet-werkend’. De overgrote meerderheid daarvan is als werkzoekende geregistreerd bij Actiris, maar slechts 1 op 5 betaalt in het Huis zijn/haar cursus met een Actiris-taalcheque. Dat is al een eerste teken dat de Brusselse arbeidsbegeleider bijlange niet van alle werkzoekenden wéét dat ze taallessen Nederlands aan het volgen zijn. En die taaltrajecten dus ook niet kan opvolgen.

Overigens, ook van de werkzoekenden die wél met een Actiris-taalcheque betalen, weten we dat hun taalvorderingen door allerlei – deels IT-matige – problemen bij Actiris, niet systematisch, worden opgevolgd. Maar wat, in het licht van de resultaten van dit onderzoek, vooral te betreuren valt, is dat de taallessen Nederlands voor het gros van de werkzoekenden met een taalcheque een soort van ‘wachtkamer’ vormen tot er meer duidelijkheid komt over een mogelijk traject naar werk. Niet gefocust, niet gekoppeld aan concrete jobdoelen dus. En dat is funest voor de resultaten. Daar zijn de verantwoordelijken bij Actiris zich van bewust en er wordt aan gewerkt. Met de nu volgende voorstellen willen we deze positieve evolutie dan ook in de eerste plaats ondersteunen.

- Nederlands (en andere talen) een systematisch plaats geven, van bij de start van de begeleiding

Alle Brusselse werkzoekenden worden vroeg of laat geconfronteerd met de taaleisen van de Brusselse arbeidsmarkt (en/of die in de Vlaamse rand). Net daarom stappen zovelen – op eigen initiatief – naar het Huis. Daar worden ze ingeschreven in een cursus, meestal op beginnersniveau, maar kan die cursus niet worden ingepast in een realistisch traject naar werk (zie hoger, bij aanbeveling 1). Door ‘doelloos’ aan het leertraject te beginnen, doen veel van deze werkzoekenden slechte ervaringen op met Nederlands leren, die later maar heel moeizaam teruggedraaid kunnen worden. Daarom is het belangrijk dat zij tijdens hun eerste gesprek als werkzoekende bij Actiris al informatie krijgen over de Brusselse taalsituatie en wat die betekent voor hun persoonlijke zoektocht naar werk.

Wanneer Nederlandse taallessen daarin een zinvolle stap zijn, moet de werkzoekende NT2-cursist weten welke plaats die stap inneemt in zijn/haar traject naar werk, zodat het einddoel, (beter) werk, altijd in zicht blijft.

- De NT2-trajecten van werkzoekenden in het volwassenenonderwijs opvolgen (kort op de bal) en integreren in de begeleiding

In de huidige situatie ‘verdwijnen’ werkzoekenden die zijn ingeschreven in een NT2-cursus niet zelden, tijdelijk, uit het vizier van hun arbeidsmarktbegeleider. Zelfs wanneer ze goed voorbereid en geïnformeerd aan het taalleertraject begonnen zijn, is het voor hen vaak niet eenvoudig om de link tussen dat taaltraject en het ultieme jobperspectief in beeld te houden. Sommigen houden er ontgoocheld mee op, anderen blijven – bij gebrek aan beter perspectief – in de lessen ‘hangen’.

Met een goede opvolging en tussentijdse gesprekken kan dat vermeden worden. Zo’n gesprek zou, op zijn minst, na afloop van elke lesmodule moeten plaatsvinden, om de doorstroom te bespreken, verdere stappen en eventuele nieuwe doelen in kaart te brengen, en ruimte te laten voor zijsprongen – andere, korte begeleidingen bijvoorbeeld, die duidelijk aansluiten bij de beoogde job – en eventuele bijsturingen.

2.3.2 Integreer taal- en jobdoelen maximaal in de (Nederlandstalige) opleidingstrajecten van werkzoekenden

De Brusselse VDAB, Tracé Werkwinkel en de Brusselse Nederlandstalige SPI-organisaties hebben doorheen de jaren – vaak in samenwerking met het Huis van het Nederlands – veel ervaring

opgedaan en expertise ontwikkeld m.b.t. het opleiden en begeleiden naar werk van 'anderstalige' werkzoekenden. Onderstaande adviezen bevestigen vooral bestaande, goede praktijken en zijn voor hen niet nieuw. We vatten ze daarom kort, puntsgewijs, samen.

- Neem tijd om de keuze voor een opleiding in het Nederlandstalig circuit te bespreken en te personaliseren
 - met concrete voor- en nadelen op maat van werkzoekende
 - met correcte en realistische informatie over de taalvereisten van de opleiding én de arbeidsmarkt
 - met concrete stappen en doelen (en bijhorende tijdslijn)
- Let op met louter talige voortrajecten
 - hou ze zo kort mogelijk
 - volg de werkzoekenden in externe taaltrajecten consequent op, kort op de bal (zie ook advies voor de Actiris-arbeidsmarktbegeleiders)
 - besteed in interne taaltrajecten voldoende aandacht aan talige sociale contacten in de werkcontext – beperk ze m.a.w. niet tot technische vaktaal
 - kijk naar de intensieve taalbadan VDAB als *good practice*
- Laat anderstalige werkzoekenden maximaal groeien in taal tijdens finaliteitsopleiding
 - hou de taaldrempel bij de start zo laag mogelijk
 - maak duidelijke afspraken over taalgebruik van bij de start, ook met de Nederlandstaligen
 - bespreek naast vakgebonden doelen ook stapsgewijze taaldoelen en koppel die consequent aan het einddoel: (beter) werk
 - besteed aandacht aan talige sociale contacten in de opleidingscontext – zorg voor een veilige leeromgeving die de spreekdurf stimuleert
- Overweeg een meertalig experiment voor opleidingen/beroepen met beperkte taaleisen

Beroepsopleidingen in het Nederlands vormen voor veel kortgeschoolde werkzoekenden een unieke kans om voldoende Nederlandse taalkennis te verwerven om een kans te maken op werk bij een Nederlandstalige werkgever in Brussel, of in de Vlaamse rand. Ze zijn een plek waar Nederlands leren, oefenen en gebruiken spontaan kunnen samengaan. Helaas leert de ervaring dat de taaldrempel er voor een groot deel van de Brusselaars toch nog te hoog is. En helaas betekent dit dat Brusselse opleidingsprojecten voor de laagstgeschoolden zich niet altijd kunnen houden aan de intentie om van Nederlands de enige (of de belangrijkste) instructietaal te maken.

Daarom pleiten we voor een experiment met een deels meertalige opleiding, waarbij het Nederlands geleidelijk aan in steeds grotere dosissen wordt ingebracht in het traject. De ervaring van zowel het Huis van het Nederlands als de Brusselse SPI-sector leert dat dit niet eenvoudig is. Daarom geven we hier alvast enkele ideeën mee:

- maak zeer duidelijke taalafspraken bij het begin van het traject en volg die consequent op
- laat de instructietaal gefaseerd en gecontroleerd evolueren

- start met enkele vakmodules in het Frans (of in een andere thuistaal?), gecombineerd met taallessen Nederlands (op de opleidingsvloer)
- maak de doorstroom naar vervolgmodes niet enkel afhankelijk van technische vakdoelen, maar ook van de daarbij horende taaldoelen
- organiseer de laatste vakmodules volledig in het Nederlands

2.4 Profileer het Nederlandstalig vrijetijdsnetwerk als een plek waar Nederlands spontaan kan gebruikt worden

Een vierde en laatste vaststelling in het onderzoek is dat het al te lang uitblijven van succeservaringen in de vorm van reële, functionele en zinvolle contacten in het Nederlands, een domper zet op het aanvankelijke enthousiasme van vele taalleerders in Brussel en zorgt voor veel vroegtijdig afhaken.

Het Nederlandstalig vrijetijdsnetwerk in Brussel vormt het ideale kader om dit te helpen voorkomen, op voorwaarde dat het zich, nog meer dan nu het geval is, profileert als plek waar Nederlands geïmproviseerd, maar vooral gebruikt kan worden in spontane, zinvolle contacten.

Dat netwerk doet nu al grote inspanningen om oefenkansen Nederlands aan te bieden. Dat wordt ook fel geapprecieerd door de Brusselse taalleerders (en door het Brusselse Huis). Maar het onderzoek leerde dat veel NT2-cursisten naar meer op zoek zijn dan enkel – speciaal met dat doel georganiseerde – oefenkansen.

Ze zijn ook en vooral op zoek naar plekken waar ze het gevoel krijgen dat de taalkennis die ze hebben opgedaan echt nuttig en zinvol is. Of anders gezegd: naar plekken die echt bewijzen dat Nederlands ‘leeft’ in Brussel en dat hun inspanningen om de taal te leren ‘de moeite waard’ waren. Met de aanbevelingen hieronder geven we een aantal tips om van het Nederlandstalig vrijetijdsnetwerk dergelijke plekken te maken.

2.4.1 Wees consequent met taal aan het onthaal

- Spreek aan het onthaal iedereen consequent aan in het Nederlands, zodat NT2-taalleerders meteen horen dat ze in een Nederlandstalige omgeving zijn. Schakel enkel over naar een andere taal wanneer bezoekers duidelijk aangeven dat het in het Nederlands niet lukt.
- Maak hierover duidelijke taalafspraken met elke (onthaal-)medewerker, vanaf de eerste dag van zijn/haar tewerkstelling. Vooral voor beginnende taalleerders is het belangrijk dat ze steeds in dezelfde, bij voorkeur veilig aanvoelende, taalsituatie terechtkomen.

- Hou er rekening mee dat een niet-Nederlandstalige bezoeker niet per se een Franstalige bezoeker is. Nogal wat anderstalige Brusselaars begrijpen ook niet goed wat er in het Frans verteld wordt (en laten dat niet meteen merken).
- Check de talenkennis van vaste bezoekers regelmatig af. Er zijn in Brussel meer mensen die Nederlands leren dan soms wordt gedacht. Ook 'vaste klanten' kunnen na hun eerste bezoek gestart zijn met Nederlands leren en zullen het net als anderen vervelend vinden dat ze altijd in een andere taal aangesproken worden.
- Voer eenvoudige gesprekjes zo veel mogelijk in het Nederlands. Ook wie nog weinig Nederlands kent, begrijpt vaak meer dan je verwacht, en het zijn net die eenvoudige gesprekjes die voor succeservaringen kunnen zorgen.

2.4.2 Maak van open activiteiten gebruikskansen Nederlands

Dit is zonder meer de belangrijkste aanbeveling voor het Nederlandstalig vrijetijdsnetwerk die volgt uit het onderzoek. Wie in Brussel Nederlands leert, wil dat Nederlands gebruiken, op het werk, in de school van de kinderen, maar ook bij fijne activiteiten in zijn/haar vrije tijd, of in zijn/haar engagement voor de buurt.

Brusselaars die Nederlands leren zijn niet enkel een doelgroep waarvoor Nederlandstalige organisaties (oefen)activiteiten kunnen organiseren, maar ook gewoon Brusselaars die kunnen deelnemen aan open activiteiten of verantwoordelijkheid kunnen opnemen als vrijwilliger in de organisatie. Op die manier kunnen ze hun kennis Nederlands inzetten voor iets wat gewoon fijn, nuttig of zinvol is. Van open activiteiten gebruikskansen Nederlands maken is daarom een nog belangrijker opdracht voor het Nederlandstalig netwerk in Brussel dan het organiseren van expliciete oefenkansen, en tegelijk een grote uitdaging.

Hieronder alvast enkele tips om die uitdaging aan te gaan:

- maak het open aanbod van het Nederlandstalig vrijetijdsnetwerk actief bekend bij de cursisten in de Brusselse NT2-klassen (in het algemeen, niet enkel bij diegenen die in het centrum zelf les volgen of deelnemen aan conversatietafels)
- vermijd nodeloze taaldrempels, bijvoorbeeld in uitnodigingen of achtergrondinformatie – vertaal indien nodig
- check consequent de talenkennis van deelnemers aan open activiteiten en informeer naar de taallessen die ze eventueel volgen
- maak bij open activiteiten afspraken met alle deelnemers over taalgebruik, ook met de Nederlandstaligen
- zorg voor een 'veilige' omgeving voor de taalleerders, geef aan dat er gerust kan overgeschakeld worden naar een andere taal als iemand moeite heeft om in het Nederlands een gevoel of mening te verkondigen, maar ga zelf door in het Nederlands – taalleerders vinden het doorgaans heel vervelend dat hun Nederlandstalige gesprekspartners zich aan hen moeten aanpassen

2.4.3 Blijf investeren in georganiseerde oefenkansen Nederlands

Georganiseerde oefenkansen – buiten de NT2-les – blijven uiteraard ook belangrijk voor de Brusselse NT2-cursisten. Vanuit het onderzoek kunnen we hierbij slechts enkele, kleinere aanbevelingen bij formuleren.

- Blijf inzetten op diversifiëring van het aanbod, zowel naar vorm als naar inhoud.
- Ga creatief op zoek naar mogelijkheden om ook voor taalleerders op de lagere taalniveaus (A1/A2) oefenkansen te organiseren. Het is op deze lagere niveaus dat (te) veel NT2-cursisten afhaken, o.m. omwille van de beperkte gebruikskansen en het feit dat een betere kennis van het Nederlands niet zorgt voor nieuwe contacten. Maak van de oefenkansen Nederlands, ook op deze niveaus, een toegangspoort naar nieuwe sociale contacten (in het Nederlands).
- Leg waar mogelijk linken met gebruikskansen in het open aanbod. Beperk dit niet tot louter informeren. Leidt actief toe en volg op, evalueer indien mogelijk samen.
- Zoek naar een betere afstemming met de (trajectbegeleiding in) het NT2-onderwijs. Oefenkansen kunnen een brug vormen tussen 2 lesperiodes, en kunnen ervoor zorgen dat de in de les opgedane taalkennis bij een onderbreking van de lessen niet verloren gaat (zie aanbevelingen 2 en 5).

2.5 Organiseer het NT2-lesaanbod meer op maat van de Brusselse cursist

In het onderzoek werd bewust niet gefocust op het lesgebeuren zelf. We luisterden vooral naar de (kandidaat-)cursisten, en zochten naar de impact van de typisch Brusselse context op de trajecten en resultaten van de NT2-leerders. De aanbevelingen die we formuleren zijn daardoor aanbevelingen voor de organisatie van het NT2-onderwijs in Brussel, niet voor een didactische aanpak.

- Overweeg de organisatie van korte 'kennismakingsmodules NT2', om ontgoochelingen en al te snel afhaken te vermijden. We weten immers dat een 'mislukking' in de eerste lesmodule meestal het definitieve einde betekent van de intentie om Nederlands te leren. Met een kennismakingsmodule kan dat gevoel van 'mislukken' vermeden worden en blijft de deur, ook als het tegenvalt, openstaan voor een eventuele latere instap.
- Wees zorgzaam voor beginnende cursisten (richtgraad 1). Te velen onder hen geven op, nog voor ze de kansen die een betere kennis van het Nederlands hen kan bieden echt ontdekt hebben. Volg op, kort op de bal, eventueel i.s.m. het Huis (zie aanbeveling 2).
- Experimenteer (nog meer) nog met alternatieve trajecten op richtgraad 2 (B1). Biedt daarmee kansen om te groeien 'in de breedte' (vs de dwingende ERK-lijn, alsmaar hoger). Maak daarvoor (nog) beter gebruik van de mogelijkheden die de leerplannen

NT2 bieden om een lesaanbod te ontwikkelen op maat van de Brusselse meertalige context.

- Zoek, via de samenwerking tussen trajectbegeleiders en taalleerkrachten, naar manieren om taaldoelen consequent en creatief te blijven koppelen aan de persoonlijke levensdoelen van de cursisten.
- Werk (meer) samen met het Nederlandstalig vrijetijdsnetwerk in Brussel om cursisten oefen- en gebruiksmogelijkheden te bieden buiten de les (zie aanbevelingen 2 en 4).

Bibliografie en bijlagen

NEDERLANDS LEREN : WAAROM EN HOE ? UW OPINIE IS BELANGRIJK!

U komt naar het Huis van het Nederlands met een vraag over Nederlands leren. Wij willen u en onze andere klanten zo goed mogelijk helpen. Daarom organiseren we een onderzoek.

We vragen waarom u Nederlands wil leren en wat u verwacht van de lessen. We verwerken uw antwoorden volledig anoniem.

Er zijn 11 vragen. Ze beantwoorden duurt 5 minuten. Dank om deze enquête in te vullen!

1. Nederlands is belangrijk in Brussel

☐	helemaal akkoord
☐	Akkoord
☐	ik weet het niet
☐	niet akkoord
☐	helemaal niet akkoord

2. Ook als je geen Nederlands spreekt, kan je altijd je plan trekken in Brussel

☐	helemaal akkoord
☐	Akkoord
☐	ik weet het niet
☐	niet akkoord
☐	helemaal niet akkoord

3. Als ik beter Nederlands ken, zal ik een betere job vinden

☐	helemaal akkoord
☐	Akkoord
☐	ik weet het niet
☐	niet akkoord
☐	helemaal niet akkoord

4. Als ik beter Nederlands ken, zal ik betere contacten hebben met mijn omgeving

☐	helemaal akkoord
☐	Akkoord
☐	ik weet het niet
☐	niet akkoord
☐	helemaal niet akkoord

5. Ik vind Nederlands een mooie taal. Ik wil graag meer lezen of tv kijken in het Nederlands

☐	helemaal akkoord
☐	Akkoord
☐	ik weet het niet
☐	niet akkoord
☐	helemaal niet akkoord

6. Wie heeft u gezegd dat u beter Nederlands moet leren? (meerdere antwoorden mogelijk)

☐	mijn baas
☐	Actiris
☐	Ikzelf
☐	mijn vrienden of familie
☐	de school van mijn kinderen
☐	mijn leraars op school / de universiteit
☐	andere:

7. Ik heb nu beslist om te beginnen, of te herbeginnen, met Nederlands omdat...

☐	ik er nu tijd voor heb
☐	ik al te lang zonder werk zit
☐	ik mijn kind nu wil inschrijven in een Nederlandstalige school
☐	ik nu misschien promotie kan maken op het werk
☐	ik recent leuke activiteiten ontdekt heb in het Nederlands
☐	ik nu moet van Actiris
☐	ik nieuwe mensen leerde kennen die Nederlands spreken
☐	andere:

8. Hoe vaak komt u op een plaats waar veel Nederlands gesproken wordt?

☐	Nooit
☐	bijna nooit
☐	Vaak
☐	elke dag

9. Nederlands leren is moeilijk voor mij

☐	helemaal akkoord
☐	Akkoord
☐	ik weet het niet
☐	niet akkoord
☐	helemaal niet akkoord

10. Hoe lang wilt u nu naar de les gaan, of andere inspanningen doen, om Nederlands te leren?

☐	2 jaar of langer
☐	1 jaar
☐	enkele maanden
☐	dat weet ik nog niet

11. Ik zal tevreden zijn over mijn kennis Nederlands als ...
(meerdere antwoorden mogelijk)

☐	... ik begrijp wat er in het Nederlands <u>mondeling</u> aan mij gevraagd wordt
☐	... ik begrijp wat er in het Nederlands <u>schriftelijk</u> aan mij gevraagd wordt
☐	... ik kan antwoorden op eenvoudige <u>mondelijke</u> vragen in het Nederlands
☐	... ik kan antwoorden op eenvoudige <u>schriftelijke</u> vragen in het Nederlands
☐	... ik kan meepraten bij gesprekken in het Nederlands, bv op het werk of in de sportzaal
☐	... ik film kan kijken en boeken/magazines kan lezen in het Nederlands
☐	... ik mijn mening <u>mondeling</u> kan verdedigen en goed begrepen word in het Nederlands
☐	... ik een goed gestructureerde tekst kan schrijven in het Nederlands
☐	... ik perfect, foutloos Nederlands ken

12. Mogen wij u over enkele maanden nog eens contacteren voor deel 2 van dit onderzoek?

☐	ja, ik geef toestemming om de contactgegevens uit mijn dossier bij het Huis van het Nederlands hiervoor te gebruiken* mijn naam: mijn geboortedatum:
☐	Neen

- Deze gegevens zullen enkel gebruikt worden om u opnieuw te contacteren in het kader van dit onderzoek. Uw antwoorden op de vragen worden anoniem verwerkt.

NEDERLANDS LEREN: WAAROM EN HOE? UW OPINIE IS BELANGRIJK!

U komt naar het Huis van het Nederlands met een vraag over Nederlands leren. Wij willen u en onze andere klanten zo goed mogelijk helpen. Daarom organiseren we een onderzoek.

We vragen waarom u Nederlands wil leren en wat u verwacht van de lessen. We verwerken uw antwoorden volledig anoniem.

Er zijn 13 vragen. Ze beantwoorden duurt 5 minuten. Dank om deze enquête in te vullen!

1. Nederlands is belangrijk in Brussel

☐	helemaal akkoord
☐	Akkoord
☐	ik weet het niet
☐	niet akkoord
☐	helemaal niet akkoord

2. Ook als je geen Nederlands spreekt, kan je altijd je plan trekken in Brussel

☐	helemaal akkoord
☐	Akkoord
☐	ik weet het niet
☐	niet akkoord
☐	helemaal niet akkoord

3. Als je in Brussel beter Nederlands kent, zal je een betere job vinden

☐	helemaal akkoord
☐	Akkoord
☐	ik weet het niet
☐	niet akkoord
☐	helemaal niet akkoord

4. Als je in Brussel beter Nederlands kent, zal je betere contacten hebben met je omgeving

☐	helemaal akkoord
☐	Akkoord
☐	ik weet het niet
☐	niet akkoord
☐	helemaal niet akkoord

5. Als je in Brussel beter Nederlands kent, zal je een rijker cultureel leven hebben

☐	helemaal akkoord
☐	akkoord
☐	ik weet het niet
☐	niet akkoord
☐	helemaal niet akkoord

6. Ik heb **NU** beslist om te beginnen, of te herbeginnen, met Nederlands omdat...
(slechts 1 antwoord invullen - wat OP DIT MOMENT voor u het belangrijkste is)

☐	ik interessante mensen leerde kennen die Nederlands spreken (vrienden, familie, partner, ...)
☐	ik sinds kort of al te lang zonder werk zit
☐	ik mijn kind heb ingeschreven of wil inschrijven in een Nederlandstalige school
☐	ik nu misschien promotie kan maken op het werk
☐	ik recent leuke activiteiten ontdekt heb in het Nederlands
☐	ik wil starten of gestart ben met studies of een opleiding in het Nederlands
☐	Ik er nu tijd voor heb
☐	andere:

7. Wie heeft u gezegd dat u beter Nederlands moet leren? (meerdere antwoorden mogelijk)

☐	mijn baas
☐	Actiris
☐	ikzelf
☐	mijn vrienden of familie
☐	de school van mijn kinderen
☐	mijn leraars op school / de universiteit
☐	andere:

8. Hoe vaak komt u op een plaats in Brussel waar VOORAL Nederlands gesproken wordt?

☐	Nooit
☐	bijna nooit
☐	Vaak
☐	elke dag

9. Wat is uw persoonlijke relatie met Vlaanderen? (meerdere antwoorden mogelijk)

☐	ik werk in Vlaanderen of wil later in Vlaanderen werken
☐	ik woon in Vlaanderen of wil later in Vlaanderen wonen
☐	ik heb vrienden of familie in Vlaanderen
☐	ik kom vaak in Vlaanderen, bv om te shoppen
☐	ik heb niets met Vlaanderen te maken
☐	andere:

10. Nederlands leren is moeilijk voor mij

☐	helemaal akkoord
☐	akkoord
☐	ik weet het niet
☐	niet akkoord
☐	helemaal niet akkoord

11. Welk niveau Nederlands wil u bereiken?

(kruis alles aan wat je **MONDELING** wil kunnen vóór u zal stoppen met Nederlands leren)

☐	ik wil begrijpen wat er in het Nederlands aan mij gevraagd wordt
☐	ik wil kunnen antwoorden op eenvoudige vragen in het Nederlands
☐	ik wil kunnen meepraten bij gesprekken in het Nederlands, bv op het werk of in de sportzaal
☐	ik wil mijn mening kunnen verdedigen en goed begrepen worden in het Nederlands
☐	ik wil perfect, foutloos Nederlands spreken

12. Welk niveau Nederlands wil u bereiken?

(kruis alles aan wat u **SCHRIFTELIJK** wil kunnen vóór u zal stoppen met Nederlands leren)

☐	ik wil een eenvoudig bericht kunnen lezen in het Nederlands
☐	ik wil een eenvoudig formulier kunnen invullen in het Nederlands
☐	ik wil ondertitels van films, kranten of boeken kunnen lezen in het Nederlands
☐	ik wil een goed gestructureerde tekst kunnen schrijven in het Nederlands
☐	ik wil perfect, foutloos Nederlands schrijven

13. Hoe lang wil u **NU** naar de les gaan, of andere inspanningen doen, om Nederlands te leren?

☐	2 jaar of langer
☐	1 jaar
☐	enkele maanden
☐	dat weet ik nog niet

14. Wil u in aanmerking komen voor één van onze prijzen? Of wil u nog verder meewerken met dit onderzoek?

☐	Neen
☐	Ja, ik ga ermee akkoord dat mijn gegevens voor dit doel gebruikt worden* Mijn e-mailadres is Mijn geboortedatum is

* Deze gegevens zullen enkel gebruikt worden om te laten weten dat u een prijs gewonnen hebt of om u te contacteren in het kader van dit onderzoek.

1. REGISTRATIE TAALNIVEAUS IN KRUISPUNTBANK INBURGERING (KBI)

1.1 Algemeen

De KBI is het registratiesysteem van het Huis van het Nederlands Brussel en de 3 Agentschappen Integratie & Inburgering in Vlaanderen (verder: het Huis/de agentschappen). Er is een automatische gegevensuitwisseling tussen deze KBI, het registratiesysteem van de Vlaamse onderwijsadministratie (Davinci) en de registratiesystemen van de instellingen van het Vlaams volwassenenonderwijs CVO en CBE.

In de klantendossiers in de KBI worden, naast vele andere gegevens, voor elke klant het 'instapniveau' en het 'hoogst behaalde niveau' Nederlands geregistreerd en permanent geactualiseerd. Het instapniveau is het niveau van de lesmodule waarin de klant kan starten of verdergaan in zijn/haar opleidingstraject. Het hoogst behaalde niveau is het hoogste niveau waarvoor de klant een officieel attest behaald heeft. Beide worden uitgedrukt in ERK-termen.

1.2 Instapniveau

Bij het eerste bezoek van een klant aan het Huis/een agentschap, wordt zijn/haar instapniveau rechtstreeks geregistreerd in de KBI⁵⁴. Dit gebeurt op basis van de resultaten van een zgn. 'instaptest'. Wanneer de nieuwe klant een recent attest kan voorleggen van een erkende onderwijs- of attesteringsinstantie⁵⁵, wordt als instapniveau het niveau net boven het daar behaalde niveau geregistreerd.

Het instapniveau van een klant in de KBI wordt vervolgens via de automatische uitwisseling met Davinci aangepast telkens wanneer de klant in een CVO of een CBE slaagt voor een lesmodule. Het instapniveau wordt dan automatisch 1 niveau hoger dan het behaalde niveau.

Het instapniveau kan ook manueel aangepast worden bij een nieuw bezoek aan het Huis/de agentschappen. Dat gebeurt wanneer de klant bij een nieuwe instaptest een hoger of lager niveau behaalt, of wanneer de klant een nieuw recent attest kan voorleggen.

1.3 Hoogst behaalde niveau

⁵⁴ In principe gebeurt dit, sinds 2003, voor elke startende NT2-cursist in het Vlaams gesubsidieerd volwassenenonderwijs. In uitzonderlijke gevallen worden nieuwe cursisten – via de zogenaamde decentrale intake – rechtstreeks ingeschreven door de onderwijscentra zelf. Dan maken zij het dossier aan in de KBI, volgens dezelfde procedures en m.b.v. dezelfde testen als in het Huis/de agentschappen.

⁵⁵ In de praktijk: Selor, een universitair talentcentrum of een Franstalige instelling van het volwassenenonderwijs (Promotion Sociale).

Het hoogst behaalde niveau van een klant komt in de KBI via de automatische uitwisseling met Davinci, en is dus in de overgrote meerderheid van de gevallen het niveau waarvoor de klant in een CVO of CBE een attest heeft behaald.

Attesten behaald aan andere erkende instanties komen slechts in het systeem wanneer de klant deze attesten voorlegt bij een bezoek aan het Huis/de agentschappen of een CVO/CBE (zie ook hierboven bij instapniveau).

Het hoogst behaalde niveau kan ook aangepast worden door een medewerker van het Huis/de agentschappen na het slagen voor een zgn. 'test met civiel effect' of 'certificerende test'.

2. GEBREKKIGE ONTSLUITING KBI-GEGEVENS VIA DE BI

De gegevens die verzameld worden in de KBI, kunnen (enkel) via de BI van het systeem worden omgezet in rapporten. Die BI biedt veel mogelijkheden, maar heeft ook zijn beperkingen.

2.1 Ontbrekende Variabelen en historieken

Een eerste beperking is dat niet alle variabelen uit de KBI worden doorgetrokken naar de BI. Het instapniveau bijvoorbeeld, vinden we daar pas sinds juni 2019 terug.

De tweede, en voor dit onderzoek grootste, beperking is dat er voor de 'niveauvariabelen' in de BI weinig of geen historieken worden bijgehouden.

Zo is voor de variabele 'instapniveau' de enige waarde die we in de BI terugvinden niet het oorspronkelijke instapniveau van de cursist, maar het zogenaamde 'huidige' instapniveau, het niveau waarop de cursist zijn/haar traject kan verderzetten na het behalen van zijn/haar hoogste resultaat, op het moment waarop het datarapport wordt getrokken. Voor het in kaart brengen van de vorderingen van de cursist is deze variabele bijgevolg compleet onbruikbaar gebleken.

Voor de variabele 'hoogst behaalde niveau' vinden we in de BI, naast de 'huidige' waarde, ook de waarden terug uit 2 fotomomenten in het verleden, met name het 'hoogst behaalde niveau bij het eerste gesprek (in het Huis/de agentschappen)' en het 'hoogst behaalde niveau bij de eerste plaatsing (of eerste inschrijving in een NT2-cursus)'. De laatste waarde (die bij de eerste plaatsing) is al snel onbruikbaar gebleken, vanwege een structurele fout in de vertaling naar de BI. We hebben die fout in overleg met de provider proberen rechtzetten, maar dat is niet gelukt. Bleef dus over, als mogelijke variabele voor het bepalen van het startniveau van een cursist, het 'hoogst behaalde niveau bij het eerste gesprek'. Door dat niveau te vergelijken met het 'huidige hoogst behaalde niveau' van dezelfde cursist, hoopten we zijn/haar taalvorderingen tussen de start van het leertraject en het moment waarop we het datarapport trokken, te kunnen in kaart brengen. Daarbij stootten we echter op een nieuw probleem.

2.2 Aanpassingen in Berekeningswijze taalniveaus in De (K)BI

Dat probleem heeft te maken met de vele aanpassingen die in de loop der jaren zijn gebeurd in de berekeningswijze van het hoogst behaalde taalniveau in de KBI.

- Tot september 2015 werd voor nieuwe klanten als hoogst behaalde niveau het niveau net onder het instapniveau geregistreerd, los van officiële attesteringen. Pas daarna werd het hoogst behaalde niveau in de KBI gelijkgesteld met het hoogst geattesteerde niveau.
- In september 2017 werden in het Vlaams NT2-onderwijs nieuwe opleidingsprofielen van kracht, met aangepaste niveaubepalingen. Die werden in februari 2018 doorgetrokken naar de berekening van de taalniveaus in de KBI, met o.m. de opsplitsing mondeling/schriftelijk.
- Een laatste, kleinere, wijziging in de berekeningswijze is gebeurd eind januari 2021. Bij deze laatste aanpassing werden nog een aantal fouten als gevolg van de combinatie van attesten op basis van de oude en de nieuwe opleidingsprofielen weggewerkt en werden de resultaten van de certificerende testen in het Huis/de agentschappen consequent meegenomen in de berekeningen.

Al deze aanpassingen zijn gebeurd in de 'huidige' waarden, maar zijn niet doorgetrokken naar de 'fotowaarde' bij het eerste gesprek. Daardoor kan het huidig bereikte niveau niet altijd correct vergeleken worden met het niveau bij het eerste gesprek, of toch niet voor cursisten die zo'n eerste gesprek hadden vóór de laatste aanpassing in de berekeningswijze.

2.3 Samengevat

Samengevat komt het erop neer dat de aanvankelijk veelbelovende variabelen voor de analyse van startniveau van de NT2-cursisten ofwel niet beschikbaar waren in de BI (het oorspronkelijke instapniveau) ofwel pas bruikbaar werden bij cursisten met een eerste gesprek in het Huis na januari 2021, m.a.w. na de start van het onderzoek (hoogst behaalde niveau bij eerste gesprek).

3. OPLOSSINGEN EN KEUZES I.F.V. HET ONDERZOEK NAAR DE TAALVORDERINGEN

Een eerste oplossing voor bovenstaande problemen, vonden we door als aanduiding voor het 'startniveau' van de cursisten niet de BI-variabelen 'instapniveau' of 'hoogst behaald niveau bij eerste gesprek of eerste plaatsing' te gebruiken, maar het niveau van de eerste lesmodule waarin de cursisten werden ingeschreven (technisch: de modulevariant die hoort bij de eerste plaatsing van een cursist). Dit is een stabiele variabele die niet wordt overgeschreven tijdens het traject en waarvan de registratiewijze sinds 2018 – het moment van de doortrekking van de nieuwe NT2-leerplannen in de KBI - niet meer is aangepast. Deze variabele geeft ons een correct beeld van het startniveau van de nieuwe NT2-cursisten vanaf het 2de semester van het schooljaar 2017-2018.

Hiermee waren echter nog niet alle problemen opgelost. Voor het hoogst behaalde niveau van deze cursisten, vinden we in de BI geen andere variabele dan het 'huidige hoogst behaalde niveau', of m.a.w. het hoogst behaalde niveau op het moment waarop we een rapport trekken uit de BI. Dat maakt het onmogelijk om de vorderingen van verschillende cohortes cursisten na eenzelfde tijdsspanne met elkaar te vergelijken.

Aanvankelijk hoopten we dit probleem te kunnen oplossen m.b.v. de foto's die elk jaar in dezelfde periode (eind januari – begin februari) getrokken worden van de volledige KBI en

vertaald worden naar de BI i.f.v. de jaarverslagen van de agentschappen/het Huis. In theorie moest het mogelijk zijn om de vorderingen van de cohorte met start in het tweede semester van 2018-2019 na één jaar terug te vinden in de jaarfoto voor 2018, van die met start in het tweede semester 2018-2019 na eveneens één jaar in de jaarfoto voor 2019, enz. En op dezelfde manier zou je ook hun vorderingen na 2 jaar in kaart moeten kunnen brengen. Helaas botsten we hier op hetzelfde probleem als bij de aparte foto's van de taalniveaus in de live BI: ook de grote jaarfoto's geven de waarden weer zoals ze tijdens dat jaar berekend werden, waardoor die onbruikbaar zijn voor retrospectieve vergelijkingen over jaarfoto's heen. De eerste jaarfoto die bruikbaar is voor dergelijke vergelijkingen naar de toekomst toe, is die van 2020 (getrokken begin februari 2021), na de laatste aanpassingen in de berekeningswijze van de taalniveaus.

De uiteindelijke oplossing vonden we in een zogenaamd 'versneld longitudinaal' onderzoeksopzet, waarbij we op eenzelfde fotomoment (de zomer van 2021) de taalvorderingen in kaart brachten van 3 opeenvolgende cohortes NT2-cursisten (met start in 2018, 2019 en 2020), na resp. 3, 2 en 1 mogelijke schooljaren. Op een volgend fotomoment (de zomer van 2022) bekeken we de taalvorderingen van diezelfde cursisten, na resp. 4, 3 en 2 mogelijke schooljaren, en voegden we een 4de cohorte toe aan het onderzoek (met start in 2021). Dankzij de verlenging van het project, konden we in de zomer van 2023 nog een 3de foto maken, van de 4 cohortes.

Bibliografie

- Aerts, A., J. Colpaert, M. Oberhofer, eds (2018), 2010 CALL Conference. Motivation and Beyond. Proceedings. University of Antwerp, pp. 10-13.
- Al-Hoorie, A. (2017), Sixty Years of Language Motivation Research: Looking Back and Looking Forward. Sage Open, pp. 1-11.
- Al-Hoorie, A. (2018), The L2 motivational self system: A meta-analysis. SLLT 8 (4), pp. 721-754.
- Al-Hoorie, A. & P. MacIntyre, eds (2020), Contemporary language motivation theory. 60 years since Gardner and Lambert 1959. Multilingual Matters.
- Berben, M. (2003), Uitval: waarom? Een analyse van omvang en oorzaken. Steunpunt NT2 en DIA.
- Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid (2017), De taalvereisten op de arbeidsmarkt en de talenkennis van de werkzoekenden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Focus juli 2017.
- Cook, V., ed (2002), Portraits of the L2 User. Multilingual Matters (SLA1).
- De Cuyper, P. et al. (2017), Helpt bijkomende taalopleiding inburgeraars op de arbeidsmarkt? Het rendement van opeenvolgende NT2-opleidingen voor inburgeraars in kaart gebracht. Steunpunt Inburgering en Integratie.
- De Paepe, L., C. Zhu & K. Depryck, (2018), Drop-out, retention, satisfaction and attainment of online learners of Dutch in adult education. In International Journal of E-learning, 17-3. , pp. 303-328.
- De Paepe, L., J. de Maa & R. Teepe (2019), Trendanalyse. Een analyse van de trends en hiaten in het onderzoek en beleidsadvisering over de taalverwerving Nederlands als tweede taal van de afgelopen 15 jaar in Nederland en Vlaanderen. ITTA - Universiteit van Amsterdam.
- Dewaele, J.-M. (2009), Perception, Attitude and motivation. In L. Wei and V. Cooks (eds), Contemporary Applied Linguistics Volume 1. Language Teaching and Learning. Bloomsbury Academy, pp. 163-192.
- Dewatripont, A. (2022), Kennis van het Nederlands: een bepalende factor voor de toegang tot werk van Brusselaars? BISA-Focus nr. 52.
- Deygers, B. (2018), How institutional and interpersonal variables impact international L2 students' language gains at university. Elsevier, System, volume 76, pp. 91-102.
- Docx, R. (2017), Verder dan NT2-niveau 1.2: De motivatie van anderstalige volwassenen om Nederlands als tweede taal te leren. KULeuven, masterthesis.
- Dörnyei, Z. (2001), Motivational Strategies in the Language Classroom. Cambridge UP.
- Dörnyei, Z. & E. Ushioda (2011 (2nd ed)), Teaching and Researching Motivation. Applied Linguistics in Action Series (Pearson Education Limited).
- Dörnyei, Z., A. Henry & C. Muir (2015), Motivational currents in language learning: Frameworks for focused interventions. Routledge.
- Doyen, G. & Ph. Buyschaert (2022), Jaarrapport Inburgering 2021. Vlaamse overheid, ABB.

- Drijkoningen, J. (2015), Migrant parents and their views on language and parental involvement. In I. Van de Craats, J. Curvers & R. van Hout (red), *Adult Literacy, Second Language and Cognition. Proceedings of the 10th annual conference of Low-Educates Second Language and Literacy Acquisition*. Nijmegen: Centre for Language Studies, pp. 53-68.
- Gu, M. (2009), *The Discursive Construction of Second Language Learner's Motivation. A Multi-level Perspective*. Peter Lang, Monographs.
- Hermia, J.-P. (2023), *Demografische barometer 2023 van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*. BISA-Focus nr. 61.
- Hoehne, J. & I. Michalowski (2015), Long term effects of language course. Timing on language acquisition and social contacts: Turkish and Moroccan Immigrants in Western Europe. *International Migration Review*, pp. 1 - 30.
- Huysmans, K., T. Goesaert & L. Struyven (2022), *Aanwervingen onder de Brusselaars: toegang tot de arbeidsmarkt en transitiebewegingen op langere termijn. Een ruimere analyse op basis van longitudinale steekproefdata '1996-2019*. HIVA.
- Janssens, R. (2018), *Meertaligheid als opdracht. Een analyse van de Brusselse taalsituatie op basis van taalbarometer 4*. VUBPress.
- Kouritzin, K.G., N.A. Piquemal & R.D. Renaud (2009), An International Comparison of Socially Constructed Language Learning Motivation and Belief. *Foreign Language Annals*, Vol 42, 2, pp. 287-317.
- Lightbown, P. & N. Spada (2013), *Attitudes and Motivation*, in *How languages are learned*. Oxford University Press, p. 87 e.v.
- Meeus, J. & P. De Cuyper, (2015), *De NT2-trajecten van inburgeraars in kaart gebracht. Inzicht in de doelgroep, het behalen van basistaalvaardigheid, duur van het NT2-traject en opstap naar een vervolgcursus*. HIVA - KULeuven.
- Mettewie, L. (2004), *Attitudes en motivatie van taalleerders in België. Een sociaal-psychologisch onderzoek naar het verwerven van de eerste en tweede taal door Nederlandstalige, Franstalige en tweetalige leerlingen in het secundair onderwijs in België*. VUB, doctoraatsverhandeling 2003-2004.
- Muir, C. (2020), *Directed Motivational Currents and Language Education. Exploring Implications for Pedagogy*. *Multilingual Matters (PLLT8)*.
- OECD (2023), *Working Together for Integration. Skills and Labour Market Integration of Immigrants and their Children in Flanders*.
- Pulinx, R. (2016), *Sociale netwerken en inburgering. Een explorerend onderzoek naar het zichtbaar maken van de sociale netwerken van inburgeraars*. Steunpunt Inburgering en Integratie.
- Rosiers, A., Vermeiren, H., & Eyckmans, J. (2015), *Individuele Variabelen en Vreemdetaalleren*. In E. Ceuleers, J. Eyckmans, & H. De Smet (Eds.), *Meertaligheid onder de loep*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant, pp. 139-174.
- Ushioda, E. (2018), *L2 Motivaiton, Self and Identity: Current theoretical Perspectives*. In A. Aerts, J. Colpaert, M. Oberhofer (eds), *2010 CALL Conference. Motivation and Beyond. Proceedings*. University of Antwerp, pp. 14-16.
- Ushioda, E. (2012), *Motivation and L2 learning: Towards a holistic analysis*. In L. Anglada and D.L. Banegas, *Views on Motivation and Autonomy in ELT. Selected papers from the XXXVII FAAP Conference*. Bariloche, pp. 14-19.
- Ushioda, E. and Z. Dörnyei (2014), *Motivation*. In S.M. Gass and A. Mackey (eds), *The Routledge Handbook of Second Language Education*. *Routledge Handbooks of Applied Linguistics*, pp. 396-409.

van den Branden, K. (2022), Motivational and affective aspects of additional language acquisition. In K. van den Branden, How to teach an additional language. To task or not to task? TBLT, 15, pp. 69-102.

van den Branden, K. (2019), Motivatie om te leren: wat hebben 5 toonaangevende theorieën gemeenschappelijk? Blog 2 september 2019, .

Wood, J. & K. Neels, eds (2020), Wegwijs naar werk: longitudinale analyse en evaluatie van inburgerings- en activeringstrajecten in Vlaanderen, 2005-2016. Universiteit Antwerpen.

Huis van het Nederlands Brussel

Philippe de Champagnestraat 23

1000 Brussel

www.huisnederlandsbrussel.be

©2024, Huis van het Nederlands Brussel

D/2024/12.090/1

V.U. Patrick Manghelinckx, Philippe de Champagnestraat 23, 1000 Brussel

Dit onderzoek werd gefinancierd door de Vlaamse overheid, als een co-project vanuit de bevoegdheden Inburgering en Gelijke Kansen en Brussel.

